ŢARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUŢI**

ŢARA FAGILOR

XXII
1998

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuţi●Târgu-Mureș
1998**

Îngrijirea şi tipărirea Almanahului cultural-literar „Ţara Fagilor” se face sub auspiciile Fundaţiei Culturale „Vasile Netea”, Târgu-Mureș, România, preşedinte: Dimitrie Poptămaş

Lectori: Dimitrie Poptămaş
Mariana Ciurca

ISSN 1223–84–06

Coperta: Rodica Vescan

Culegere text (2004): Kocsis Francisko.
Tehnoredactare (2004): Călin Borz.
Copyright© Fundaţia Culturală „Vasile Netea”
Toate drepturile rezervate
Tehnoredactarea și digitizarea (2018): Alexandru Tcaciuc

Ștefan cel Mare și Sfânt – 500

Cu cât ne îndepărtăm în timp, amintirea domnitorului Ștefan rămâne tot mai vie în mintea și inimile noastre. El a fost acela care vreme de aproape o jumătate de veac și-a apărat „moșia” de nesiguranța și pericolul care o amenințau, redându-i pacea și liniștea, agoniseala și strălucirea, limba vorbită și credința. Viteaz, energic, diplomat și strateg, neîntrecut în războaie, a știut ca nimeni altul să ridice stindardul neatârnării, apărat cu scutul și sabia. Moldova timpurilor sale era împlinită cu Țara de Sus, pământurile Basarabilor, cu Chilia și Cetatea Albă, cu primele moșii din Ardeal, Ciceul și Cetatea de Baltă. Acestea din urmă confirmă conștientizarea originii comune a românilor din principate. De aici și sentimentul de apărare a Țării Românești în fața pericolului otoman. Nume memorabile: Baia, Chilia, Vaslui, Valea Albă, Codrul Cosminului și multe altele rămân ca momente de referință, de eroism fără precedent și cu urmări benefice pentru multă vreme asupra Moldovei. Despre cel care a purtat 36 de războaie, din care nu a pierdut decât două, s-a scris că era „Bărbat glorios și victorios, care a biruit pe toți regii vecini” (cronicarul polon Miechovski). Papa Sixt al IV-lea, contemporan cu Ștefan, uimit de succesele sale în apărarea lumii creștine, i se adresa cu cuvintele: „Faptele tale săvârșite cu înțelepciune și vitejie... au adus atâta celebritate neamului tău, încât ești în gura tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat”. Medicul Matei Muriano scria despre al său pacient că era „un om foarte înțelept și demn de mare laudă, foarte iubit de supuși, căci era blând și drept, foarte vigilent și darnic”. Cronicarul moldovean Grigore Ureche îi surprinde vitejia prin nemuritoarele pagini ale Letopisețului: „La lucru de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vâra, ca văzându-l ai săi să nu îndărăpteze și pentru aceia rar război de a nu biruia”.

De 500 ani, clopotele ctitoriilor lui Ștefan despică furia norilor negri aducători de nenorociri și primejdii. Rând pe rând, s-au ridicat mănăstirile Putna și Volovățul, altele mai vechi au fost

extinse, conferindu-le impozantă, cum au fost cele de la Neamț, Bistrița, Voroneț, Tazlău, Dobrovăț, însemne ale învingătorului dar și de mulțumire Creatorului Divin, celui care ne are în pază. Cetățile sale au rămas și ele pradă timpului, în ruine, pe pământuri înstrăinate iar urmașii săi sunt îndureraţi și înlăcrimaţi. Mănăstirea Putna, unde își doarme semnul de veci „Atletul lui Cristos”, cum mai era supranumit, a devenit loc de pelerinaj. În vremuri de restrişte, aici ne refacem și ne întărim speranțele și credința. Câtă încredere, putere și durabilitate ne poate oferi amintirea Ta, care se amplifică în timp!

Nu te vom uita niciodată, Mare și Sfânt Ștefan al neamului românesc!

Dimitrie POPTĂMAȘ, Directorul Bibliotecii Județene Mureș
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea” Târgu-Mureș,

FILE DE ISTORIE

Răpirea Bucovinei după Sulzer

Ion NISTOR

Între scriitorii străini care s-au îndeletnicit cu studiul trecutului nostru ocupă Franz Josef un loc de frunte. Originar din Elveția, el servise în armata austriacă cu gradul de căpitan-auditor. Demisionând din armată, Sulzer trecu în Țara Românească, unde petrecu mai multă vreme la curtea lui Alexandru Vodă Ipsilanti, ca să învețe pe tinerii boieri legile și filosofia și pentru a pregăti alcătuirea faimosului cod Ipsilanti. Și astfel trăi în țară la noi aproape 15 ani, până la moartea sa, întâmplată la Pitești în 1791. În timpul petrecerii sale în Țara Românească, Sulzer cunoștea bine și stările din Ardeal, unde petrecuse mai multă vreme în serviciul austriac, astfel că se găsea în fericita situație de a cunoaște din propria experiență toate regiunile locuite de români. Dar el nu tratează și istoria „Daciei Superioare", adică a Ardealului, ci o restrânge la cercetarea și aprofundarea „Istoriei Daciei Transalpine", adică a Munteniei, Moldovei și Basarabiei, căci așa se numea pe vremea sa tatarlâcul din Bugeac.

Autorul a împărțit „Istoria Daciei Transalpine" în două părți: una *geografică* și alta *istorică*. Partea geografică a apărut între anii 1781-1782 la Viena în trei volume și cuprinde așezarea geografică, structura arhitectonică, fauna și flora, precum și toate popoarele care din timpurile cele mai vechi au hălăduit pe la noi, cu limba lor, cu datinile și obiceiurile lor, cu viața lor politică, socială, economică și culturală.

Volumele acestea cuprind foarte multe ştiri privitoare la istoria românilor, și de aceea cartea și-a păstrat valoarea până în zilele noastre.

Partea a doua este cea istorică, în care Sulzer descrie în felul său pedant și conștiincios istoria țărilor noastre din vremea dacilor până în 1780, când își încheie opera. Din nefericire partea aceasta istorică n-a văzut lumina tiparului, ci ea a rămas în manuscript și se păstrează în arhivele municipale din Brașov. Încă înainte de război Academia Română și-a procurat o copie după acest valoros manuscript și îl păstrează în colecțiunile ei. Am avut ocazia să răsfoiesc acest manuscript, care din cauza lipsei de fonduri n-a putut fi editat până acuma, și mi-am notat partea privitoare la domnia lui Grigore Vodă Ghica și la răpirea Bucovinei. Capitolul privitor la moartea tragică a lui Grigore Ghica l-am publicat în studiul meu privitor la „Comemorarea lui Grigore Vodă Ghica", apărută în „Codrul Cosminului" vol. IV-V. Capitolul privitor la istoria Bucovinei îl reproducem în cele următoare.

Despre anexarea Bucovinei la Austria s-a scris foarte mult, avându-se în vedere bogatul material documentar, publicat de Eudoxiu Hurmuzaki în mai multe volume din colecțiunea de documente externe care-i poartă numele. Un raport contemporan asupra acestui act politic din pana unui istoric îl găsim în manuscriptul lui Sulzer. El este foarte interesant și confirmă aproape în toate cele ce știm despre acest tragic act de trunchiere a Moldovei[1].

În capitolul IV, § 245, pagina 723 și următoarele găsim la Sulzer următoarea relațiune:

„Aici este locul să intercalăm povestirea despre răpirea și cesiunea acestei țărișoare, a Bucovinei, după cele ce au putut ajunge la cunoștința mea. Voi face-o aceasta în puține cuvinte precum făgăduisem de altfel în partea dintâi a operei mele[2].

---

[1] Istoricul I. Nistor a rostit această conferinţă în Aula Universităţii din Cernăuţi la 28 noiembrie 1932.

[2] Cfr. *Die österreichische oder Deutsch-Kaiserliche Moldau, jetzt Bukovina genannt,* Partea I, § 94, p. 422 urm.

Începutul povestirii cade la anul 1773, și de aceea, ținând seama de ordinea cronologică a evenimentelor, pe care am observat-o în opera mea, ar fi trebuit să insist asupra ei încă atunci. Dar am avut în vedere că întreruperea povestirii la fiecare an, aș fi făcut-o în dauna clarității ei; de aceea mi-am rezervat-o să o tratez la sfârșit în contextul ei cauzal și așa o să fac. Dar mai întâi trebuie să trimit înainte o scriere din pana unui autor anonim[3], care întâmplător mi-a căzut în mână în Moldova, iar după ce îmi voi fi spus vederile mele, fără înconjur asupra acestei scrieri și asupra acestei proceduri și anume cu aceeași libertate, care nu este atinsă de nici un gând lateral și care trebuie să fie îngăduită primului istoriograf al acestei țări – dar să nu fiu pizmuit și acuzat de vanitate din cauza acestui titlu!

În acea scriere se arată că motivele pentru care s-a făcut ocupațiunea Bucovinei erau:

1) Că colțul acesta de pământ moldovenesc aparținuse cândva Pocuției;

2) Că Austria avea nevoie de el pentru a putea obține o legătură cu Ardealul, și

3) Pentru a face cuceriri.

Aceasta din urmă, zice autorul anonim, era modul principal pentru care s-a procedat la ocuparea Bucovinei, câtă vreme celelalte două nu erau decât fictive – iar eu adaog: nu fără temei.

La început, și anume în 1773, când M. S. Împăratul (Iosif II) venise în Ardeal, colonelul baron de Enzenberg fu trimis în Bucovina din ordin prea înalt, pentru a se orienta în țărișoara aceea și a o ridica în plan precum și pentru a raporta asupra configurației ei geografice, asupra stării locuitorilor, a moravurilor etc.

Curând după aceea fură ridicate în plan și regiunile de la Dorna și Câmpulung, sub pretextul unor măsuri de ordin sanitar și cu învoirea lui Romianzoff. Astfel se putea pătrunde până la Suceava. Apoi fu cartografiată regiunea dinspre Galiția până la codrul numit Bucovina.

---

[3] *Kurze Beschreibung von der Moldau und Walachei aus bewährien Autoribus ausgezogen,* Varşovia, 1774. Autorul este colonelul Seeger.

După aceea se trimiseră 2 comandamente de husari în Bucovina sub pretext de remontă; acestea staționară 7 luni de zile în două sate mizerabile fără să achiziționeze un singur cal. În cele din urmă intrară în Bucovina 5 batalioane și 2 regimente de husari, pentru a trage un cordon împotriva ciumei, despre care la acea vreme nici nu se auzea și nici nu se simțea nimica. Sosiră deodată și 9 tunuri și rușii rămaseră surprinși, văzând că austriecii mobilizează 8 tunuri contra ciumei. Curând după aceea s-au și înfipt pajurile și numai după ce toate măsurile acestea erau luate, se trecu la tratative, pe care ambii beligeranți, Rusia și Turcia, trebuiră să le accepte, căci ce nu poate face frica de o unitate militară de 100.000 de austrieci?

Numai la sfârșitul anului 1774, și anume după așezarea păcii cu rușii (la Cuiciuc-Cainargi), se întruni o așa numită comisiune de delimitare, care era compusă din partea austriecilor din general-feldmareșalul baron de Barco, maiorul de stat major Mieg, un secretar aulic de la cancelaria de stat și un interpret. Delegații turcilor erau: Tahir-Aga, arhitect superior, Mola-Effendi, tâlcuitor de legi, jumătate cleric, jumătate mirean, Emir-Effendi, inginer, și un bareactar sau stegar de ianiceri. Din partea raialei Hotinului erau față: Divan-Effendi, secretar al pașalei de acolo, Ali-Pașa, ca șef de coloană, și 6 din cei mai vechi ianiceri și alții 20 care arătau hotarele și așezările și care însoțeau comisiunea de hotărnicire de la un loc la altul.

Din partea principelui Grigore Ghica fură atașați acestei comisiuni cumnatul acestuia, Lukaki della Rocca, boierul Balș și Cananău, ispravnicul Sucevei. Dar Lukaki n-a rămas până la sfârșit în comisiune, căci el se îmbolnăvi sau simulă o boală și se reîntoarse la Iași. Acolo l-am vizitat ca pe unul care îmi era cunoscut din Brașov, ca pe un bărbat isteț, și-l găsi, ce-i drept sănătos, dar cu memoria slăbită și aproape copilărească. El lucra la Brașov la un dicționar în 6-7 limbi, parte orientale, parte europene[4].

[4] Lucca della Rocca era dragoman englez şi napolitan. Dicţionarul său era întocmit în 6 limbi şi anume: germană, arabă, turcă, italiană, franceză şi elină.

Ocupațiunea aceasta trebuie să fi grăbit decăderea bietului om, care se găsea și așa la o vârstă foarte înaintată și ajunse la mintea copiilor.

Toate cheltuielile comisiunii le purta M.S. Împăratul. La dispoziția generalului Barco erau puși 30.000 pfunzi, pe lângă o mulțime de ceasornice de buzunar, cutiuțe cu bijuterii, inele, tabachere etc. Generalul avea ordin din Viena să nu cruțe nici o cheltuială, pentru că se știa că turcii se lasă mai lesne convinși prin daruri, decât prin argumente, oricât de temeinice ar fi ele. Pentru delegații turci erau angajați bucătari speciali turci, care găteau după gustul turcesc. Tahir-Aga primi 4.000 pfunzi bani numărați și diverse bijuterii. Pașa de la Hotin primi 600 pfunzi, dar cu toate acestea dânsul nu cedă din raiaua Hotinului nici o palmă de loc. Căci partea de raia ce fusese ocupată, fu restituită raialei în urma încăierărilor sângeroase ce izbucniră între ianicerii turci și trupele de ocupație austriece. În schimb Austria primi alte localități așezate mai jos pe Siret pentru că prin cesiunea satelor ocupate din raia turcii din Hotin ar fi trebuit să înghețe de frig din lipsa lemnelor de foc. La stăruința turcilor fu restituită Moldovei și Baia, care cu ocazia ocupațiunii a doua fusese cuprinsă în cordon.

După terminarea tratativelor urmă numai în 1777 schimbul actelor de hotărnicie între ambele părți. La 2 iulie și după 6 zile, la 8 iulie, s-a făcut cesiunea formală a acestei țărișoare cu o suprafață de 178 mile germane pătrate (mila socotită la 10.000 picioare) și cuprind în întregime ținutul Cernăuților și al Sucevei, ce sunt destul de mănoase, către Casa de Austria sau mai bine către Galiția, căreia îi aparține.

Ceea ce era necesar să se știe despre geografia acestei fâșii de pământ se poate afla în partea întâia a lucrării mele, precum și în hărțile anexate acolo. Tot acolo se găsesc însemnate și schimbările de hotar cu ocazia ocupațiunii întâia și a doua.

Dacă Casa de Austria, sau dacă acest termen pare nepotrivit, regatul Ungariei este în drept să ridice pretențiuni întemeiate asupra acestor două districte moldovenești, pare să fie o chestiune ridicată la timp nepotrivit, întrucât Poarta a cedat acest teritoriu din voie liberă; de aceea cu anevoie se va putea contesta dreptul cuiva de a

cere de la altul ceea ce dorește, sau al liberei hotărâri a cuiva de a da sau a ceda ceea ce-i place. Din cauza aceasta eu n-aș fi atins de deloc această chestiune, dacă ceea ce în scrierea anonimă, menționată mai sus, se induce ca motiv pentru Austria de a revendica acest teritoriu, n-ar fi atât de superficial și așa de puțin fondat. De aceea eu nu mă pot reține de a nu arăta adevăratele drepturi ale regatului Ungariei sau Galiției asupra unei părți și mai mari din Moldova și a le pune într-o lumină și mai clară.

1) Că în mijlocul Bucovinei se găsește un monument de piatră cu stema contelui Potocki;

2) Că în fruntea districtului Cernăuți nu este un ispravnic, ca în fruntea celorlalte ținuturi ale Moldovei, ci un staroste ca în Polonia, ceea ce aduce ca dovadă că cel puțin ținutul Cernăuților a trebuit să aparțină cândva Poloniei;

3) Un boier vecin cu moșia de Sniatin a prezentat maiorului Mieg un hrisov de la Ion Sobieski, prin care regele polon dăruise boierului sate și moșii în Bucovina, precum în genere se află în Bucovina mai multe acte de acest fel.

Dacă secretarul curții imperiale a adus înaintea comisiunii de hotărnicie numai dovezi de acest fel, fără temei și fără răsunet, atunci ar trebui să ezit de a da dreptate altui coconaș, chipeș și spilcuit, de același rang, care cu ocaziunea numirii lui Raicevich în postul de consul imperial în Țara Românească, făcea aluzii și îmi dădea de cunoscut, că este o chestiune cu mult mai grea de a aranja o problemă de stat, decât a scrie o carte de istorie.

Adică cum, pentru a dovedi că Bucovina a aparținut cândva Poloniei sau Galiției, este necesar de recurge la un document de la regele Sobieski? Acel ce este numai puțin orientat în istoria Moldovei trebuie să știe că Ian Sobieski în cursul domniei voievozilor Dumitrașcu Cantacuzino, Constantin Cantemir, George Duca și Antioh Cantemir a ocupat nu numai Bucovina întreagă, ci încă și ținutul Neamț cu Cetatea Neamțului, regiuni care au fost restituite turcilor numai în baza tratatului de pace de la Carlovăț, în schimbul Cameniței. Și ce dovedește o piatră cu stema lui Potockki în Bucovina?

Nobilii poloni nu puteau să aibă moșii în Moldova, precum au astăzi anumiți români în Ardeal sau ardeleni în Țara Românească sau nemți în Ungaria? Iar dacă piatra de hotar se găsește în mijlocul Bucovinei, n-ar trebui să urmeze de acolo că numai jumătate de Bucovină a aparținut Galiției? Or, aceasta stă în vădită contrazicere cu cele ce am arătat mai sus, că sub ocupațiunea polonă se găsea o bucată cu mult mai mare din Moldova, decât din Bucovina.

Dovada dedusă din cuvântul staroste poate sta și mai puțin în picioare. Staroști se numeau în Moldova toți ispravnicii care stăteau în fruntea ținuturilor de margine. Așa era de pildă la Focșani sau Putna, la graniță spre Muntenia, staroști și nu ispravnici. Termenul ispravnic este de origine nouă, fiindcă numai cu puțini ani în urmă ispravnicii din Moldova și Muntenia se numeau pârcălabi; un termen care acuma a trecut asupra vornicului sătesc (!).

Staroste se numește în Moldova judecătorul negustorilor, care se menține la București și Craiova. Așa se explică că la graniță, unde se percepea vama sau se recepționau mărfurile, și unde izbucneau certuri între negustori, acolo ispravnicii și pârcălabii se numeau staroști (!).

De aceea nu este admisibil de a deduce drepturi sau pretențiuni nici de la termenul staroste și nici de la piatra de hotar cu stema unui nobil sau magnat și nici numai de la actul de danie de la regele Sobieski. Cu un cuvânt, domnilor birocrați, cu mâinile pline de afaceri, dacă nu voiți să fiți mai puțin decât l'homme d'affaires după Helvetius, trebuie mai întâi să cetiți și apoi să scrieți. La moartea regelui Sobieski, republica poloneză a restituit formal regiunile acestea și de atunci voievozii Moldovei le stăpânesc în pace.

Trebuia să se arate că în timpurile mai vechi Bucovina aparținea Pocuției și Galiției și că prin urmare republica polonă, care stăpânea aceste două provincii ca anexe, nu le putea ceda Porții pentru Camenița.

Oricât de pe scurt aș fi tratat istoria lui Ștefan cel Mare, care la începutul secolului al XVI-lea (!) a domnit în Moldova în mod aproape absolut, precum și istoria urmașilor săi, totuși îmi place a

crede că am descoperit în documentele moldovenești fapte din anii 1387, 1402, 1459, 1485 și 1654, care nu erau cunoscute până atunci și pe baza cărora se poate dovedi până la evidență, că cel mai mare principe al Moldovei, Ștefan, nu numai Suceava și Cernăuții, ci și Neamțul și întreaga regiune muntoasă până la hotarul Munteniei, le-a răpit pe nedrept de la Republica Polonă sau mai degrabă de la regatul Ungariei, și că aceste state n-au renunțat niciodată la drepturile lor asupra întregii provincii, care aparținea Ungariei și Poloniei din timpurile cele mai vechi până la pacea de la Carlovăț[5]. Iar dacă această renunțare formală ar sta în calea restituirii în ce privește Polonia, din partea regatului Ungariei nu se va putea susține nici aceasta, fiindcă Ungaria a stăpânit ambele provincii Moldova-Muntenia sub numele de Cumania, și că prin urmare le poate cuceri cu arma în mână oricând ar voi.

Când eram în Moldova se vorbea acolo că Austria, îndată după ocuparea Bucovinei, ar fi găsit sub un arbore, la un loc cunoscut mai demult, un hrisov ascuns în pământ, în care se arăta pe larg că Bucovina ar fi aparținut demult părților ungurești din Polonia și Galiția.

Dar din istoria aceasta a mea –așa cred– se pot scoate mai multe argumente pentru susținerea acestei probleme istorice, decât din 10 hrisoave îngropate în pământ și din 10 pietre de hotar. Să ne fie îngăduit și nouă, autorilor de cărți istorice, plăcerea ca noi, prin cărțile noastre, putem duce mai lesne la bun sfârșit anumite negocieri diplomatice, decât unii oameni de afaceri, încântați de sine, cu argumentele lor sunătoare, rotunjite cu compasul și plecăciunile lor șarmante.

La ocuparea Bucovinei n-a fost nevoie de multe lupte, cu toate că am aflat din izvor sigur că plebea turcească nu era tocmai dispusă la cesiunea Bucovinei, fiindcă o asemenea cesiune de teritoriu ajungea în contrazicere cu prescriptele Coranului, care

[5] Hrisoavele din 1387, 1402, 1459, 1485 şi 1654 sunt cunoscutele acte de vasalitate ale lui Petru Muşat, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Bogdan Lăpuşneanu şi Gheorghe Ştefan; prin ele se certifică că Polonia a exercitat anumite drepturi de suzeranitate asupra Moldovei și nimic mai mult.

opreşte cesiunea oricărui pâlmac de pământ, fără ca acesta să fie stors prin puterea armelor. Dacă negocierile cu Poarta ar fi fost conduse de cineva mai iscusit, care să fi știut cum se negociază cu turcii, atunci aceștia, care erau foarte impresionați de succesul armelor rusești asupra Vidinului, ar fi renunțat mai curând din voie liberă la Valahia Apuseană (Oltenia). Dar se pare că curtea imperială nu ținea prea mult la aceasta.

Dar cine știe dacă acestea nu sunt fantasmagorii ale unor capete deșarte; așa fiind cred că nu mai este nevoie să pierd vremea cu fleacuri de acestea.

Continuând cu caracterizarea principelui Ghica, observ că Bucovina n-a fost alipită nici Galiției, nici Ardealului, ci administrată militărește de generalul de Enzenberg, cu personal militar, justiția fiind administrată de căpitani auditori de district."

Așa încheie Sulzer povestirea sa asupra „răpirii" Bucovinei, un termen pe care îl întrebuințează el însuși. Astăzi –când crima politică de la 1775 a fost ispășită de cei ce o comiseră atunci și când Bucovina în largul hotarelor ei a fost reîncorporată țării-mame, chestiunea răpirii Bucovinei a pierdut din actualitatea ei politică și națională. Ea a trecut de domeniul istoriei și acolo cunoașterea ei cât mai amănunțită nu poate decât să fie de interes pentru toți[6]. Iar noi nu putem decât să cinstim memoria lui Fr.J. Sulzer, care ne-a lăsat amănunte așa de senzaționale asupra acelei răpiri.

[6] Istoricul şi omul politic Ion Nistor, care îşi ţinuse această conferinţă în 1932, nu bănuia că numai peste opt ani Bucovina va deveni din nou martiră, prin raptul sovietic, şi că populaţia ei va fi supusă terorii roşii.

Negocierile privitoare la cedarea Bucovinei

Mihai EMINESCU

Tratatul supsidial încheiat la 6 iulie 1771 rămâne fără urmări. Numaidecât însă după ce a renunțat la Oltenia, Curtea din Viena începe a se pregăti pentru negocierile privitoare la anexarea către Galiția a câtorva districte din Moldova. Adunând apoi toate elementele pentru discutarea cestiunii, cancelarul Kaunitz însărcinează pe internunțiul de la Constantinopol baronul Thugut, să înceapă negocierile cu Poarta otomană.

Încă de le 3 februarie 1773 baronul Thugut cere să i se trimită hărți speciale și să i se dea lămuriri asupra punctelor a căror achiziţiune e privită ca neapărată pentru asigurarea granițelor monarhiei. El arată apoi în raportul său, că nu crede că Poarta va ceda teritoriul ce ar fi a se anexa după proiectul ofițerilor de stat-major și că îndeobște negocierile vor întâmpina mari dificultăți.

Prevăzând greutățile ce i se vor face la Poartă, baronul Thugut nu începe numaidecât negocierile, ci caută a-și pregăti terenul, a se pune bine cu miniștrii Porții și a-și câștiga mijlocitori buni. Reis Effendi, ministru de externe, era Ismail Raif Bey, un om onest, dar fricos și lipsit de energie. La un asemenea om banii și darurile prețioase rămân fără efect; baronul Thugut izbutește însă a-l angaja prin încredințări amicale și prin amenințări indirecte. În mai multe rânduri Ismail Raif Bey și barounl Thugut țin conferințe confidențiale secrete. Purtarea ministrului turcesc în aceste conferințe e cea mai corectă și mai nevinovată; conferințele sunt însă secrete și se țin noaptea, astfel ele pot să dea loc de bănuieli și nedumeresc pe fricosul ministru turcesc. Această nedumerire e una din cele mai puternice arme, de care Thugut se folosește față de dânsul.

La conferințele secrete mai lua parte și dragomanul Porții, Costachi Moruzi. Numaidecât la una din cele dintâi conferințe Thugut îi promite 1.000 galbeni, pe care nu-i va primi însă decât

după ce, prin concursul lui, negocierile vor fi ajuns la un bun rezultat. Costachi Moruzi primește cu vie mulțumire această dovadă de încredere și, din partea sa, promite că va face tot ce-i va sta în putință.

Mai rămânea voievodul Moldovei și agenții lui de la Constantinopol.

Grigore Ghica, voievodul Moldovei, petrecuse patru ani de zile în casa internunțiului austriac, baronul Penklern. La 15 iulie 1754 Penklern arată, într-un raport către Kaunitz, că a dăruit junelui de mare viitor un ceasornic de aur. Mai arată apoi că „Grigoresco" Ghica s-a căsătorit cu fiica renumitului Giacomo Riso și cere voie de a-i face un dar de nuntă în valoare de 100-120 galbeni. El speră, că această cheltuială nu va fi rău întrebuințată, deoarece Grigorie Ghica în curând va fi numit dragoman al Porții și este bine de a câștiga încă din vreme bunele lui dispoziţiuni.

Grigore Ghica e numit dragoman și în urmă ajunge chiar la domnie. Pe timpul războiului ce izbucnește între turci și ruși el se dă însă în partea rușilor, merge la St. Petersburg unde se bucură de o foarte bună primire și după încheierea păcii umblă să fie pus iarăși în scaunul domnesc.

La 17 august 1774 baronul Thugut raportează cancelarului Kaunitz despre conferințele ce a avut cu ambasadorul rusesc și cu cel prusian în cestiunea sprijinirii lui Gr. Ghica pentru Domnia Moldovei.

Reprezentantul Prusiei, Zegelin arată baronului Thugut o scrisoare în care generalul turcesc, comitele Romanzov, în urma unei însărcinări primite de la țarină, îl invită a stărui la poartă pentru punerea lui Gr. Ghica în scaunul Moldovei. Baronul Thugut e contra acestei candidaturi; dă însă un răspuns nehotărât și promite că va cere numaidecât instrucțiuni de la Curtea sa.

Cancelarul Kaunitz îi dă, într-o notă din septembrie 1774, următoarele instrucțiuni:

„Cât apoi pentru sus-numitul Ghica, fără îndoială Curtea noastră nu poate pune prea mult temei pe bunele lui dispoziţiuni. Cu toate acestea ați procedat cu deplină precauțiune, când a-ți dat d-lui de Zegelin relativ la sprijinirea candidaturii lui Ghica un

răspuns care poate fi privit mai mult ca favoritor, decât ca un refuz și merită cel puțin oarecare recunoștință.

Dacă Poarta nu a luat încă nici o hotărâre privitoare la numirea viitorului voievod din Moldova, și dacă precum trebuie să presupunem, anevoie se va hotărî contra lui Ghica, ce este sprijinit cu toată energia din partea Rusiei, atunci îmi pare mai potrivit cu interesele noastre, că nu numai să nu combateți pe Ghica, ci din contra să sprijiniți cererea lui în public și cu toată energia, făcând pe rudele lui să înțeleagă că, toate acestea le faceți, încredințat fiind, că noul voievod va fi cu mai multă sinceritate și mai mult decât în trecut supus Curții noastre."

Chiar mai înainte de a fi voievod al Moldovei, Grigorie Ghica era dar un om, în care baronul Thugut și cancelarul Kaunitz nu aveau încredere și pe ale cărui încredințări nu se pune nici un temei.

Iacovachi Riso, socrul și agentul lui Grigorie Ghica, era însă un confident și călduros mijlocitor al baronului Thugut. Deși nu i-a promis de mai înainte, baronul Thugut i-a făcut deci, după încheierea convențiunii, un dar de 1.000 galbeni în bani gata.

Un alt confident și călduros mijlocitor al baronului Thugut era voievodul Munteniei, Alexandru Ipsilanti, care era în corespondență secretă cu baronul Thugut, aduna informațiuni și stăruia prin agenții săi de la Constantinopol pe lângă miniștri turcești pentru cedarea Bucovinei.

Toți aceștia nu erau decât oameni destinați pentru a netezi calea și a înlătura greutățile mici, deoarece nu Poarta Otomană era puterea de care se îngrijea Curtea din Viena.

După încheierea păcii de la Cuciuc-Cainardji, turcii erau secați de puteri, și chiar dacă ar fi voit, nu ar mai fi putut să reziste. Tocmai însă după pacea de la Cuciuc-Cainardji și trebuiau să caute un sprijin contra Rusiei și Austria le oferea acest sprijin cu un preț relativ mic. Curtea din Viena cerea pozițiuni contra Rusiei și Turcia învinsă de către turci abia mai putea să le refuze. Era numai vorba de a se afla o formă, în care cedarea Bucovinei să se poată face astfel, încât speranțele să fie salvate și demnitatea Porții să rămână neatinsă.

Chiar de la început cererea Curții de la Viena s-a făcut în o asemenea formă: Kaunitz declară că, luând stăpânirea Galiției, Curtea din Viena va ocupa Bucovina, ca parte a Pocuției, uzurpată până atunci de către moldoveni.

Înainte dar de a începe negocierile cu Poarta otomană, cancelarul Kaunitz voia să ia măsuri pentru ocuparea Bucovinei. Moldova era însă ocupată de către trupele comandate de comitele Romanzov și astfel Rusia era puterea, de la care Curtea din Viena trebuia să câștige dreptul de a cere de la turci să i se cedeze Bucovina.

La 7 februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie baronului Thugut următoarele: „Acest grec desprins la fățărnicie (Grigorie Ghica) niciodată n-a avut bune dispoziţiuni față cu Curtea noastră, ci din contra înainte de izbucnirea războiului a apucat cu bucurie orice ocaziune spre a favoriza emigrarea supușilor noștri și de a pune toate greutățile posibile în calea comerțului nostru. Purtarea lui în cursul războiului trecut a dovedit însă cu prisos că el este cu desăvârșire supus Curții rusești; și, fiind recunoscător acestei curți pentru starea favoritoare în care se află, nu poate fi nimic mai sigur, decât că el atârnă cu desăvârșire de această curte, care nu poate privi cu ochi nepăsător, că noi ocupăm poziţiuni favoritoare pe ambii țărmi ai Nistrului, să ne înaintăm granițele și să luăm așa zicând cheia Moldovei în mâinile noastre.

Deși politica rusească e astfel, încât ea nu permite rușilor a se opune fățiș intențiilor pe care le avem în aceste părți, nu rămâne îndoială că în taină ei lucrează contra noastră și chiar trebuie să presupunem, că Ghica este din partea lor încurajat contra noastră. Această încurajare vine însă mai mult din partea princepelui Repnin și altor generali, iar nu din partea generalului comite de Romanzov, deoarece, precum cred a vă fi înconștiințat în mod confidențial, noi i-am făcut acestuia un prezent de 5.000 galbeni și o tabacheră de aur împodobită cu briliante și după aceea am primit dovezi eclatante despre bunele intențiuni ale domnului general”.

După ce s-au netezit astfel toate căile, comandantul trupelor împărătești din Galiția, baronul Barco, primește ordinul de a trece

granițele Moldovei și de a ocupa teritoriul ce era luat drept parte a Procuției.

Atât în Moldova, cât și în Constantinopol ocupațiunea stârnește o vie fierbere și în mijlocul acestei fierberi baronul Thugut începe negocierile în toată forma, adresând Porții otomane următoriul memoriu:

„Subsemnatul internunțiu și ministru plenipotențiar al Majestăților Lor Imperiale și Împ. Reg. Apostolice a avut onoarea de a expune în cele din urmă Excelenței Sale Domnul Reis Effendi, drepturile legitime, pe care auguștii săi stăpâni, reluând vechea lor stăpânire asupra Galiției și a Lodomeriei, le au în virtutea acestui titlu asupra unor anumite părți din Moldova, care în vremile din vechime au făcut partea din provincia lor Pocuția; aceste drepturi, discutate fiind cu o riguroasă exactitudine, ar da fără îndoială loc la pretențiuni foarte întinse; dar Majestățile Lor preferând de a le înfățișa mai mult după adevărata și sincera amicie, pe care o au pentru Imperiul otoman, decât după exigențele intereselor lor, au hotărât de a restrânge numai la o fâșie de puțină însemnătate, care nu cuprinde decât districtul Cernăuților, acel al Sucevei și o parte din ținutul Câmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici alăturată.

Împăratul Romanilor și Împărăteasa Regină Apostolică nu pot nici într-un chip a se lipsi de această posesiune, deoarece numitele terenuri sunt de neapărată trebuință pentru comunicația Ardealului cu provinciile revendicate de la regele și Republica Poloniei. Rostindu-se fără șovăire asupra acestei împrejurări, Majestățile lor se măgulesc, că vor găsi la Înălțimea sa toate considerațiunile pentru această trebuință, considerațiuni, pe care cred a putea să le aștepte de la propensiunea amicală a unui bun vecin, precum și din justa reciprocitate pentru numeroasele dovezi de cea mai credincioasă, și mai statornică amiciție, pe care în toată vremea, și mai ales în cursul războiului trecut, și-au dat silința de a le da împărăției otomane. Întărind încrederea Împăratul Roman și a Împărătesei Apostolice niște motive atât de puternice, ei nu se îndoiesc că Înălțimea Sa va consimți fără greutate a lăsa în deplina și întreaga lor proprietate sus-numitele districte a Cernăuților,

Sucevei și Câmpulungului, după hotarele însemnate în harta aici alegată; spre a înlătura tot ce ar putea să deie loc la noi contestațiuni în viitor și să tulbure liniștea bunei vecinătăți între cele două împărății, Majestățile Lor doresc, ca Sublima Poartă să binevoiască a destina comisari prevăzuți cu puterile și instrucțiunile trebuincioase, care dimpreună cu comisarii numiți din partea Lor, să reguleze și să stabilească într-un mod irevocabil hotarele posesiunilor respective prin o demarcațiune întemeiată pe bazele ei enuncite.

Și întâmplându-se, că de-a lungul hotarelor marelui Principat Transilvania, pe granițele Moldovei și ale Munteniei, sunt deosebite terenuri, care în virtutea unor titluri neîndoioase fac parte sus-numita provincie a Transilvaniei, dar care fiind detașate prin uzurpațiunile succesive ale locuitorilor din Moldova și Muntenia, au fost redate și restabilite vechii lor proprietăți prin stabilirea pajurilor, făcute acum câțiva ani, Împăratul Romanilor și Împărăteasa Regină Apostolică doresc ca spre a înconjura orice pretext pentru dispute și diferențe în viitor, sus-numiții comisari să fie totdeauna însărcinați a verifica și a statornici pe vechi numitele hotare, astfel cum sunt însemnate prin pajurile împărătești.

Serioasa atențiune ce Majestățile Lor au pentru tot ce privește stabilirea bunei vecinătăți între amândouă împărățiile, le mai angajează a mai face Sublimei Porți cunoscute gravele inconveniente, ce rezultă din amestecul teritorial, introdus în Banatul Timișorii, prin mica limbă de pământ, asupra căreia e așezat orășelul vechii Orșove. Această mică bucată de teren, reținută de către Sublima Poartă, deși după litera expresă a tratatului de la Belgrad ea ar fi trebuit să fie restituită Curții Imperiale, a devenit un bogat izvor de greutăți pentru provincia Timișorii, prin desele contravențiuni la regulamentele de carantină, prin numeroasele defraudațiuni a drepturilor de vamă, prin azilul acordat furilor și prin alte excese ce totdeauna urmează din lipsa unor hotare bine definite între posesiunile respective”. Prin urmare baronul Thugut cere ca Orșova să fie cedată și ca Dunărea să formeze hotarul între cele două împărății.

Asupra acestor puncte se încep negocierile formale și greutățile se îngrămădesc.

Înainte de toate cererile Curții din Viena prin întregul Fanar în mișcare și, agitați prin zgomotele răspândite, legiștii Porții sunt dispuși a se opune. În adunările legiștilor, cu deosebire bătrânul muftiu ia o atitudine războinică; dar, încetul cu încetul majoritatea legiștilor recunoaște că un război cu Austria ar fi zadarnic și poate chiar fatal. Astfel în cele din urmă, corpul legiștilor se rostește pentru cedare; rămânând însă ca cedarea Orșovei și a Hotinului să fie privite ca două puncte asupra cărora orice discuțiune e peste putință.

În cercurile diplomatice negocierile nu întâmpină greutăți pe față decât din partea Prusiei. Englitera e cu desăvârșire rezervată. Cavalerul de St. Priest, ambasadorul Franței, este unul din cei mai zeloși stăruitori pentru cedarea Bucovinei. Rusia, în sfârșit, lucrează contra cedării, dar numai în taină, stăruind pe lângă miniștrii otomani și îndemnând pe moldoveni să protesteze.

La 21 februarie 1775, cancelarul Kaunitz scrie baronului Thugut următoarele:

„Cea mai importantă împrejurare, despre care vă pot face împărtășire relativ la afacerea de față, este că Divanul din Iași a și făcut un recurs formal la St. Petersburg, cerând protecția rusească contra măsurilor luate din partea noastră.

Răspunsul Curții din St. Petersburg la acest recurs se va amâna însă, iar în cele din urmă el va arăta, că armata rusească s-a retras din Moldova și această provincie a fost restituită Porții, prin urmare iarăși s-a întors sub protecția ei; pentru aceea Rusia nu se poate amesteca în afacerea de față, ci trebuie să lase ca Poarta să ia măsuri pe care le va chibzui de bune.

Nu mai rămâne îndoială că cu toate acestea atât din partea reprezentantului Rusiei, cât și din partea ambasadorului Prusiei uneltirile secrete nu vor lipsi; dar scopul principal l-am ajuns prin aceea, că nu avem să ne mai temem că Rusia sau Prusia vor interveni pe față.”

Și în adevăr, deși Zegelin stăruiește mereu contra cedării Bucovinei, ba merge chiar până a oferi intervenția regelui Prusiei,

îndată ce Rusia s-a retras și a refuzat protecția cerută de către Divanul din Iași, Poarta otomană nu mai cutează să urmeze sfaturile ce i se dau din partea Rusiei.

După negocierile de trei luni de zile, la 7 mai 1775 se încheie, în sfârșit, convențiunea pentru cedarea Bucovinei.

Convențiunea are patru articole.

În articolul I Poarta cedează Austriei teritoriul de la Carpați până în ținutul Hotinului și anume: de la Teșna împuțită, prin Cadreni, Stulpicani, Capu Codrului, Suceava, Siret și Cernăuți, după harta prezentată de baronul Thugut, rămânând însă: „ca terenul ce aparține fortăreței Hotinului, să rămână ca în trecut, Sublimei Porți”.

Articolul II hotărăște ca pe teritoriul cedat Curtea din Viena să nu poată zidi nici un fel de fortificațiuni.

În articolul III se verifică hotarele statornicite prin împlântarea pajurilor împărătești pe toată întinderea granițelor Ardealului despre Moldova și Muntenia.

În articolul IV Poarta otomană se obligă a menține buna ordine în vechea Orșovă și se hotărăște ca aici granițele să rămâie cum au fost mai înainte.

Încheindu-se această convențiune, nu mai rămânea, decât ca să se numească comisarii și să se facă delimitarea formală.

Ținând seama de agitațiunea musulmanilor și de stăruințele lui Zegelin pe lângă miniștrii Porții, baronul Thugut se teme de complicațiuni mai serioase; renunță deci atât la vechea Orșovă, cât și la terenul ce era de a se lua din ținutul Hotinului.

Renunțând însă pentru deocamdată, el rezervă Curții din Viena dreptul de a reînnoi aceste cereri la timp mai oportun.

În raportul său despre încheierea convențiunii internunțiul arată, că, obligându-se Poarta otomană a păstra liniștea și buna înțelegere la vechea Orșovă, Curtea din Viena va putea face din nou cerere să i se cedeze Orșova și ținutul ei. Și, în adevăr, în tratatul de pace de la Șiștov, încheiat la 4 august 1791, Poarta otomană cedează Curții din Viena, Orșova și ținutul ei.

Cât despre ținutul Hotinului, baronul Thugut formulează cestiunea astfel, că primește a se pune în convenție clauzele, ca comisarii împărătești de delimitare să fie obligați a nu cere nimic din „terenele afectate” ale fortăreței Hotinului. El sperează însă, că va izbuti să înduplece pe comisarul turcesc și cu atât mai mult pe pașa din Hotin a da Porții raporturi, din care va rezulta, că terenul pe care îl vor cere comisarii împărătești din ținutul Hotinului, nu face parte din „terenele afectate” ale fortăreței.

După încheierea convențiunii, planul de acțiune al lui Thugut e dar scurt și lămurit. Deși harta, pe care o dăduse Porții, a fost semnată și sigilată în mai multe locuri de către baronul Thugut, cât și de către ministrul turcesc, internunțiul spera, că atât comisarul turcesc, cât și pașa din Hotin vor face, cu ocaziunea delimitărilor, concesiunile cerute peste hotarele semnate în această hartă.

Rămânea deci să-și asigureze bunele dispoziţiuni ale acestor doi.

Poarta numește comisar de delimitare pe Mehmed Tahir Aga. Deși Curtea din Viena ar fi dorit să numească mai mulți comisari, Kaunitz se bucură că Poarta a numit unul singur, deoarece este mai lesne a dispune de un singur om decât de mai mulți. El însărcinează însă pe Thugut a stărui că nici acest singur comisar să nu verifice granițele Ardealului despre Moldova și Muntenia, deoarece era de temut, că, fiind turcii bine informați despre întinderea teritoriilor ocupate prin înaintarea pajurilor, se vor naște complicațiuni noi și chiar mai grave decât cele de până atunci. Potrivit cu această însărcinare, Thugut face ca comisarul turcesc să plece de-a dreptul în Bucovina.

Înainte de a fi plecat, comisarul are o întâlnire cu Thugut și cu această ocaziune Thugut îl încredințează despre dărnicia Curții din Viena și promite că îi va da chiar înainte de plecare 1.000 galbeni. El spunea totdeauna că această sumă nu e decât o dovadă neînsemnată despre generozitatea Curții din Viena și că, în urmă, bunele lui servicii vor fi răsplătite cu prisos. Dar, temându-se ca nu cumva Poarta să-și schimbe hotărârea și să numească alt comisar, Thugut nu dă lui Tahir Aga suma de 1.000 galbeni decât, așa zicând, în momentul plecării.

Afară de aceasta Thugut mai stăruiește pe lângă miniștrii turcești ca Tahir Aga să fie înaintat în rang. Arătând că Curtea din Viena va numi comisar o persoană cu rang de general, Poarta, spre a satisface buna cuviință, înaintează pe Mehmed Tahir Aga la rangul de pașă cu trei cozi.

Curtea din Viena numește comisar de delimitare pe baronul Barco, comandantul trupelor de ocupațiune, și, înainte de a pleca, îi asigură la casieria din Lemberg deocamdată 30.000 florini pentru cheltuieli secrete. Iară baronul Thugut grăbește să dea comisarului împărătesc informațiuni despre caracterul și dispozițiunile lui Melek Mehmed, pașa de Hotin, și să-i recomande mijlocitori buni, între care cu deosebire pe doctorul Rosa, medicul pașei.

La 9 octombrie 1775, comisarii se întâlnesc la Câmpulung și iau un scurt protocol, în care se obligă a observa la statornicirea granițelor, harta autentică și convenția încheiată pentru cedarea Bucovinei.

Se încep delimitările.

Comisarii se urcă pe muntele Rarău și privind din culmea muntelui spre locurile mai așezate, văd focurile ce baronul poruncește a se aprinde la punctele mai ridicate ale viitoarelor hotare. De sine se înțelege, că baronul Barco, dimpreună cu ofițerii ce-i erau atașați, alesese un liniament, pentru care nu harta autentică și nu convenția, ci cerințele strategice fuseseră luate de bază. Pentru dânșii vorba era de a alege niște granițe, pe care trupele de apărare le pot bine observa.

Pa baza acestui principiu se urmează cu delimitările și astfel, mai ales între Siret și Suceava, granițele se depărtează foarte mult de cele însemnate pe harta autentică. Tahir Aga face mereu obiecțiuni, iar baronul Barco îi răspunde, că granițele alese sunt cele firești și că luând mai mult din locurile muntoase, ofițerii vor lua puțin din șes.

La sfârșit, comisarii ajung cu delimitarea în ținutul Hotinului.

Melc Mehmed Pașa declară că din acest ținut nu se poate ceda nici un palmac, deoarece întregul ținut e „teren afectat” al fortăreței, iar comisarul Tahir Aga declară că nu va semna protocolul de delimitare.

În zadar toate încercările baronului Thugut de a convinge pe pașa de Hotin ori pe comisarul turcesc; adăpostindu-se în dosul fermanului de însărcinare, el refuză orice înțelegere. Baronul Baroc încearcă să-l cumpere cu bani, dar mijlocitorii săi se întorc fără nici un rezultat, încredințându-l că orice de felul acesta va trebui să rămână zadarnică.

Launitz află că Tahir Aga e foarte fricos și însărcinează pe baronul Thugut a stărui ca Poarta să-i trimită un ferman „de încurajare”. În loc însă de aceasta, Poarta poruncește să se constituiască din bătrânii din Hotin o comisiune, care să se rostească asupra adevăratelor hotare ale ținutului. Se constituie și această comisiune, dar nici ea nu află că se poate ceda ceva din ținutul Hotinului.

Astfel negocierile se încep iarăși la Poartă. Între Thugut, Kaunitz și Barco se discută cestiunea dacă nu ar fi bine să se cedeze părțile luate mai mult între Suceava și Siret ori poate chiar câteva fâșii din granițele Ardealului în schimb pentru o parte din ținutul Hotinului. Effendi e foarte rezervat, ba chiar refuză a se mai întâlni noaptea și în taină cu Thugut, arătând că nu-și va mai pune capul în joc. Dar atunci baronul Thugut îi trimite răspunsul, că tocmai atunci și-ar pune capul în joc, dacă s-ar îndărătnici, deoarece nu trebuie să uite cele petrecute. Intimidat poate prin această amenințare, Ismail Raif Bey se arată mai în bune dispoziţiuni și se pune din nou în înțelegere cu Thugut, dar nu cedează nimic din ținutul Hotinului.

La 2 iulie 1776 se încheie, în sfârșit, a doua convenţiune pentru cedarea Bucovinei și peste puțin baronul Thugut pleacă din Constantinopol. În aceasta a doua convenţiune se arată anume punctele bine hotărâte unde vor trebui să fie împlântate pajurile împărătești și astfel întreaga cestiune a cedării Bucovinei este definitiv rezolvată.

Astfel, după negocieri urmate în curs de patru ani la Constantinopol și St. Petersburg, Curtea din Viena a făcut o achiziţiune prețioasă pentru dânsa și mai mult sau mai puțin supărătoare pentru Rusia.

Nici o picătură de sânge nu a curs pentru câștigarea acestei provincii; iar sumele cheltuite spre a pregăti negocierile și

ocupațiunea sunt atât de neînsemnate, încât abia mai pot fi luate în seamă. Afară de cheltuielile arătate mai sus, baronul Thugut a mai făcut câtorva dintre miniștrii Porții darurile de bună cuviință obișnuite la Poartă. Cel mai prețios din aceste daruri era un cuțit dăruit lui Reis Effendi și făcut anume cu multă măiestrie după modelul altui cuțit, pe care ambasadorul rusesc îl dăruise marelui vizir în audiență publică. Toate cheltuielile împreună nu covârșesc însă darul făcut mareșalului de câmp comitele Romanzow.

Biserica catolică din Bucovina în perioada stăpânirii austriece

Constantin UNGUREANU

Romano-catolicii. În Țara Moldovei au existat comunități catolice încă de la începutul înființării statului, dar numărul lor a fost mic și neînsemnat. În Moldova numai un număr mic de germani și unguri, care locuiau preponderent la orașe, erau de confesiune romano-catolică. Pe teritoriul viitoarei Bucovine cel mai mult s-a menținut comunitatea catolică de la Suceava, care a existat până la mijlocul secolului al XVII-lea. Catolicii din Suceava, menționați la sfârșitul secolului al XVII-lea, erau soldați ai armatei poloneze[1].

Pe perioada administrației moldovenești credincioșii romano-catolici din nord-vestul Moldovei au aparținut ierarhic de trei episcopii diferite. Prima episcopie catolică a fost înființată la Siret în 1371 de către domnitorul Lațcu, care dorea catolicizarea Moldovei. Această episcopie catolică a funcționat până în anul 1434. A doua episcopie catolică a fost înființată la Baia în 1413, la solicitarea domnitorului Alexandru cel Bun. Prin aceasta el a îndeplinit dorința celei de a treia soții a sa, Ringola, care, ca și prima sa soție, Margareta, era de confesiune catolică. Episcopia de la Baia a existat timp de un secol și a fost desființată în 1510, odată cu moartea episcopului Mihail Marinovski[2].

Episcopia catolică de la Bacău se menționează pentru prima dată în anul 1597.

Această episcopie era subordonată Poloniei, iar episcopii erau numiți de către regi polonezi. La momentul ocupării Bucovinei

---

[1] Hugo Weczerka, *Die Bukowina. Eine landeskundliche Einführung, în Buchenland. 150 Jahre Deurschtum în der Bukowina*, p. 17.

[2] Norbert Gaschler, *Die Organisation der römisch-katholischen Kirche în der Bukowina*, în *Kaindl Archiv*, nr. 5, Stuttgart – München 1986, p. 34.

acest teritoriu se subordona ierarhic episcopiei catolice din Bacău, deși aici, practic, nu existau credincioși catolici.

Odată cu ocuparea Bucovinei de către Austria au început să sosească în acest teritoriu militari și funcționari civili austrieci, diferiți meseriași, comercianți, țărani germani și maghiari care, în marea lor majoritate, erau de confesiune catolică. Majoritatea acestor catolici însă locuiau dispersat, cu precădere în localitățile mai importante, și nici nu se cunoștea numărul exact al lor. Numai coloniștii maghiari, care până la sfârșitul administrației militare au înființat 5 localități, locuiau compact și puteau să se organizeze mai ușor în comunități religioase.

La începutul anului 1786 s-a efectuat o conscripție a populației catolice din Bucovina, pentru a se stabili numărul ei exact. Potrivit acestei conscripții atunci locuiau în Bucovina 3.310 militari și 1.473 civili catolici, la care se mai adăugau 2.136 persoane din coloniile maghiare[3]. În zona localității Cernăuți erau atunci 833 catolici militari și 450 civili, iar în oraș numai 90 familii catolice cu 358 persoane[4]. Cu excepția coloniilor maghiare un număr mai însemnat de catolici civili au fost consemnați la Suceava (187 persoane), Sadagura (157), Boian (107), Molodia (72), Iacobeni (71), Roșa (60), Coțmani (49), Siret (39), Câmpulung (31) etc.[5]

Deși la momentul respectiv erau staționați în Bucovina 3.310 militari catolici, iar numărul catolicilor civili ajungea la 3.609 persoane, pentru acești credincioși încă nu era organizată nici o parohie oficială. Acești credincioși erau organizați în mai multe capelanate catolice militare de graniță, în care activau 12 preoți. Astfel, capelanatul Gura Humorului avea în subordine 261 militari și 71 civili; Cernăuți (833 militari și 490 civili); Boian (605 – respectiv 119); Suceava (592 și 255); Siret (510 și 103);

---

[3] *Ibidem*, p. 37.

[4] *Ibidem*, p. 38.

[5] J. Polek, *Zur Frage der Errichtung eines röm.-kath. Bistums in der Bukowina*, în *Jahrbuch des Bokowiner Landes-Museums (JBLM), 16/1908*, p. 30-31.

Câmpulung (230 și 125); Horoșăuți (270 și 95), în capelanatul Sadagura erau 209 civili și numai un militar[6].

Militarii austrieci catolici, staționați în Bucovina, se subordonau canonic episcopiei din Neustadt din Viena, iar din 1785 și până la sfârșitul stăpânirii austriece – episcopiei catolice din St. Pölten din Austria Inferioară. La început și catolicii civili din Bucovina aparțineau canonic de această episcopie catolică pentru militari. Între timp, noul episcop catolic de Bacău, Peter Karwosiecki, a cerut în anii 1782 și 1785 să i se recunoască dreptul de jurisdicție bisericească asupra catolicilor din Bucovina, dar această cerință a fost respinsă atât de generalul Enzenberg, cât și de Consiliul Aulic de Război[7].

După alipirea Bucovinei la Galiția s-a hotărât înființarea unui Dekanat catolic cu sediul la Cernăuți, care să aparțină ierarhic de eparhia din Lemberg. Prin decretul imperial din 1 aprilie 1787 localitățile militare (Militärstandorte) au fost transformate în capelanate locale, iar din 5 mai 1787 capelanul militar Wenzel Keckert a devenit preot romano-catolic al primei parohii din Cernăuți, fiind numit totodată și în funcția de „dechant” al Bisericii romano-catolice din Bucovina[8].

Până în 1795, când a avut loc a treia împărțire a Poloniei, Roma nu a recunoscut oficial noile modificări de subordonare canonică, survenite în privința catolicilor din Bucovina. După dispariția Poloniei ca stat, Roma a recunoscut, prin decretul Congregațiunii consistoriale din 11 aprilie 1796, hotărârea împăratului Joseph al II-lea de trecere a Bucovinei în subordinea eparhiei din Lemberg[9]. Astfel, timp de 22 de ani, din 1774 până în 1796, situația canonică a catolicilor din Bucovina a fost ambiguă: militarii se subordonau episcopiei armatei din Neustadt (respectiv St. Pölten), în timp ce persoanele civile – de jure, episcopiei din Bacău, dar de facto, eparhiei din Lemberg.

---

[6] *Ibidem*, p. 33-34.
[7] N. Gaschler, *op. cit.*, p. 36.
[8] *Ibidem*, p. 38.
[9] *Ibidem*, p. 38.

Până în 1811 Cernăuții a fost unica parohie romano-catolică oficială din Bucovina. În acel an alte 5 capelanate locale (Suceava, Siret, Sadagura, Andreasfalva și Istensegits) au devenit parohii. În același an au fost înființate capelanate locale la Iacobeni, Coțmani, Crasna (Huta Veche), Louisenthal, Vijnița și Zastavna. Pentru coloniile germane Fürsenthal și Karlsberg a fost înființată o parohie catolică la Vicovul de Jos[10]. Ulterior au fost înființate noi capelanate locale, care, la rândul lor, au fost transformate mai târziu în parohii. În 1820 existau deja în Bucovina 15 parohii romano-catolice pentru militari și populația civilă, de care aparțineau 239 de sate cu 13.079 de credincioși catolici[11].

Parohul Wenzel Keckert s-a aflat în fruntea Bisericii romano-catolice până la moartea sa în anul 1818. Au urmat aproape 4 ani, când funcția de „dechant" al Bucovinei a fost vacantă. Abia la 29 ianuarie 1822, prin decret imperial, în această funcție a fost numit Anton Kunz[12]. În acest timp avea loc o creștere rapidă a numărului catolicilor din Bucovina datorită numărului mare de colonești germani. După anul 1820 au sosit în Bucovina și mulți iezuiți germani din Rusia, unde a fost interzis ordinul iezuiților. În anul 1846 deja locuiau în Bucovina 31.258 romano-catolici, ceea ce constituia 8,5 % din totalul populației (vezi tabelul nr. 1). Numai în localitățile din zona Câmpulungului și Vatra Dornei în 1842 locuiau 2.487 persoane de confesiune romano-catolică, iar în același an, în cele cinci colonii maghiare, din totalul de 5.955 persoane, 4.618 erau romano-catolici[13].

Creșterea numerică a catolicilor din Bucovina a necesitat reorganizarea administrației Bisericii catolice din ținut. Guberniul Galiției a dispus la 18 mai 1828 înființarea unui vicedekanat independent la Suceava. Abia în 1874 acest vicedekanat a fost

---

[10] *Ibidem*, p. 39.

[11] M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei vol. I, (1774-1862)*, București, 1993, p. 300.

[12] E. Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit*, Wiesbaden, 1993, p. 91.

[13] C. Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774-1918. Aspecte etnodemografice și confesionale,* Chișinău, 2003, p. 245.

ridicat la rangul de dekanat, care cuprindea parohiile catolice din sudul Bucovinei. Primul vicedechant a fost parohul din Suceava Franz Stieber, iar primul dechant – Josef Szypek, paroh la Câmpulung[14]. În anul 1851 activau în Bucovina 23 de parohii și capelanate romano-catolice[15], iar la sfârșitul anilor '60–12 parohii și 12 capelanate romano-catolice[16].

La început, credincioșii catolici nu aveau biserici și lăcașuri de cult pentru oficierea serviciilor divine. Statul austriac a susținut moral și material comunitatea catolică din Bucovina, care treptat și-a ridicat și propriile biserici. Prima biserică catolică din piatră din Bucovina a fost construită în anii 1809-1811 la Gura Humorului[17]. La Cernăuți, serviciul divin catolic se făcea la început într-o capelă de lemn. Mai târziu, împăratul Joseph al II-lea a dat ordin să se ridice o biserică romano-catolică la Cernăuți. Biserica, care în timpul construcției s-a prăbușit de câteva ori, a fost finisată și sfințită în anul 1814. Turnul acestei biserici a ars în timpul unui incendiu din anul 1866, după care a fost refăcută în forma sa actuală[18].

Piatra de temelie a Bisericii iezuite din Cernăuți a fost pusă la 7 iunie 1891, iar biserica a fost finisată în 1894. Această biserică impresionează prin turnul său înalt, care are la bază o coroană împărătească simbolică, frumos ornamentată arhitectonic și care formează împreună cu fațada un tot întreg[19]. În prezent în interiorul acestei biserici sunt depozitate Arhivele Statului regiunii Cernăuți.

Către mijlocul secolului al XIX-lea arhidiecesa din Lemberg a început să trimită tot mai mulți preoți catolici poloni în Bucovina, ceea ce a provocat unele nemulțumiri și tulburări atât în rândul

---

[14] N. Gaschler, *op. cit.*, p. 45.

[15] J. Hain, *Handbuch der österreichischen Kaiserstaates*, vol. 2, Wien, 1852, p. 629.

[16] K. Schmedes, *Geographisch statistische Übersicht Galiziens und der Bukowina*, Lemberg, 1867, p. 200-202.

[17] M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei...*, p. 300.

[18] Ilie Luceac, *Orașul Cernăuți cu bisericile sale în retrospectiva anilor*, în *Glasul Bucovinei*, 3/1998, p. 28.

[19] *Ibidem*, p. 29.

catolicilor germani, cât și a românilor ortodocși. Catolicii din Bucovina au început să fie tot mai mult dependenți de arhidiecesa din Lemberg, care urmărea scopul de a poloniza clerul din Bucovina. Astfel, din cele 10 parohii catolice din dekanatul Cernăuți, opt erau ocupate de cooperații polone, iar din 16 parohi catolici 14 erau poloni față de numai doi germani (Josef Schmidt la Siret și Clemens Swoboda la Coțmani). În 1874 în nou înființatul dekanat Suceava pentru catolicii din sudul Bucovinei în cele 15 parohii activau numai 4 preoți germani, deși numărul catolicilor germani era cu mult mai mare decât al catolicilor de origine poloneză[20].

Germanii din Bucovina au încercat să se opună acestei tendințe de polonizare a bisericii catolice. Odată cu numirea prelatului Josef Schmidt în 1892 în funcția de dechant a început un proces de nivelare în drepturi a clerului catolic polon și german, a început să se mărească numărul preoților de origine germană. Societatea germanilor creștini din Bucovina a intervenit de mai multe ori la Lemberg, dar fără mare succes, pentru ca în Bucovina să fie numiți preoți germani.

La 11 noiembrie 1906 a fost înființat al treilea dekanat romano-catolic în Bucovina cu sediul la Rădăuți, într-o zonă unde era puternic elementul german. Primul dechant a fost parohul din Rădăuți Klemens Swoboda[21]. În 1907 s-a înființat la Cernăuți o societate a tinerilor catolici germani, care au constituit mai multe filiale în coloniile germane și au militat pentru reducerea tendinței de polonizare a Bisericii catolice din Bucovina. Această mișcare de redeșteptare a conștiinței naționale germane a provocat o dezbinare între etnicii germani și evreii vorbitori de limbă germană, care au început să se afirme tot mai clar ca o etnie separată de cea germană.

În ajunul primului război mondial Biserica romano-catolică din Bucovina era organizată în trei dekanate, cuprindea 26 de parohii și 4 expozituri, în care locuiau 101.179 credincioși de confesiune romano-catolică. În dekanatul Cernăuți (dechant Josef Schmidt) activau 10 parohii (cu sediile la Boian, Cernăuți, Coțmani,

[20] E. Turczynski, *op. cit.*, p. 94.
[21] N. Gaschler, *op. cit.*, p. 45.

Molodia, Sadagura, Siret, Storojineț, Vașcăuți, Vijnița și Zastavna) și o expoziturￂ la Hliboca, în care erau cuprinși 47.419 credincioși romano-catolici sau aproape jumate din numărul total[22]. În dekanatul Rădăuți (dechant Clemens Swoboda) erau 9 parohii (Huta Veche, Andreasfalva, Fürstenthal, Hadikfalva, Istensegits, Cacica, Karlsberg, Rădăuți și Solca) și o expoziturￂ la Augustendorf. În localitățile, cuprinse în acest dekanat, locuiau atunci 33.245 de romano-catolici[23]. În dekanatul Suceava din sudul Bucovinei (dechant Joseph Cewe) activau 7 parohii (Fundul Moldovei (Louisenthal), Gura Humorului, Iacobeni, Joseffalva, Câmpulung, Poiana Micului și Suceava), precum și douￂ expozituri la Vatra Dornei și Stulpicani, în care locuiau 20.515 credincioși romano-catolici[24].

Astfel, la sfârșitul stăpânirii austriece, din cei cca. 800 mii de locuitori ai Bucovinei cca. 100 mii erau de religie romano-catolică, ceea ce constituia cca. 12,5 % din totalul populației (vezi și tabelul nr. 1). Ponderea credincioșilor romano-catolici era de două ori mai mare în centrele urbane – în 1910 în cele 10 orașe ale Bucovinei locuiau 164.652 persoane, dintre care 40.711 romano-catolici sau 24,7 % din total (vezi tabelul nr. 2). Din cei cca. 100 mii de credincioși romano-catolici cca. 50 de mii erau vorbitori de limbă germană, urmați de poloni și maghiari. În anul 1930, când catolicii din Bucovina au trecut oficial în subordinea Diecesei catolice din Iași, în acest teritoriu funcționau 31 de parohii catolice[25].

Greco-catolicii. În nord-vestul Moldovei, cedată în 1774 Austriei, ca și întreaga Moldovă, locuitorii rămăseseră fideli credinței ortodoxe strămoșești. Atât românii majoritari, cât și rutenii minoritari din nord-vestul extrem al Bucovinei erau de religie ortodoxă. De asemenea, țăranii, care se refugiau din Galița, Transilvania sau Maramureș în acest teritoriu, acceptau credința ortodoxă.

---

[22] *Schematismus Atchidioecesis Leopoliensis Ritus Latini*, 1914, p. 167-172.
[23] *Ibidem*, p. 172-176.
[24] *Ibidem*, p. 176-179.
[25] N. Gaschler, *op. cit.*, p. 45.

Situația s-a schimbat odată cu ocuparea Bucovinei de către Austria. Emigrarea țăranilor ruteni din Galiția în Bucovina a creat și o problemă cu substrat religios cercurilor imperiale din Viena. Țăranii ruteni, care fugeau de pe moșiile magnaților poloni, erau greco-catolici, dar sosind în Bucovina, se alăturau bisericii ortodoxe. De asemenea, o parte din românii din Transilvania și Maramureș, care se așezau în Bucovina, erau de confesiune greco-catolică. Această trecere a refugiaților ruteni și români la ortodoxism a trezit îngrijorarea nunțiului papal, Grampi. În scrisoarea sa din 9 martie 1780 către baronul Püchler, el releva următoarele: „De un timp oarecare s-a anunțat din Lemberg că o mare mulțime de țărani greco-catolici emigrează mereu din Galiția și trec în Bucovina, unde, neexistând decât biserici schismatice, toți apelează în cele divine la preoții țării și, fără să-și dea seama poate, devin în realitate prin aceasta schismatici”[26].

Nunțiul papal Grampi și abatele Bastassich, care era și prepozitul greco-catolic din Viena, au elaborat un plan detaliat de catolicizare a Bucovinei. Ei considerau necesară substituirea episcopatului ortodox cu unul greco-catolic prin prisma imigranților greco-catolici din Bucovina și considera totodată că băștinașii vor putea fi cu ușurință convertiți, deoarece, în opinia sa, aceștia „nu știu nimic sau puțin despre deosebirile principale, care există între uniți și neuniți”[27]. Totodată el menționa, că dacă se va întârzia cu numirea episcopului unit în Bucovina, atunci „catolicii imigranți acolo, părăsiți acuma și lăsați fără păstor, vor aluneca spre schismă și atunci ar fi prea târziu să se întrebuințeze remediul, și puțin sau chiar nimic ar folosi”, din pricină că „dacă schismaticii ar obține acum un episcop al lor, mai târziu ar fi foarte greu să li se ia și să li se substituie unul catolic”[28].

Episcopul Dositei Herescu s-a pronunțat cu fermitate împotriva încercărilor de catolicizare a Bucovinei. La 12 august 1781 el și-a exprimat în scris părerea și propunerile privind

[26] D. Covalciuc, *Un veac de luptă pentru păstrarea caracterului ortodox și românesc al bisericii din Bucovina*, în *Țara Fagilor*, 1996, p. 53.
[27] *Ibidem*, p. 53.
[28] *Ibidem*, p. 54.

imigranții uniți din Galiția. Dositei Herescu menționa că, imigranții greco-catolici din Bucovina au primit obiceiurile Bisericii ortodoxe; că nu s-au consemnat cazuri ca cei veniți să frecventeze bisericile uniților de la marginea Galiției și sublinia că deschiderea unor biserici greco-catolice ar provoca un conflict interconfesional, iar mulți locuitori băștinași se vor refugia în Moldova.

Astfel, încercările de catolicizare a populației ortodoxe de la începutul stăpânirii austriece nu s-au bucurat de susținere în Bucovina, fiindcă aici era foarte puternică credința ortodoxă, iar clerul ortodox în frunte cu episcopul Dositei Herescu a luat o poziție fermă față de aceste încercări.

Încorporarea Bucovinei la Galiția și instalarea unui episcop din Serbia în fruntea episcopiei bucovinene a stat la baza unei noi încercări de catolicizare a Bucovinei. Astfel, în 1806 mitropolitul rutenilor uniți din Galiția, Antonie Anghelovici, susținea că credincioșii din Eparhia ortodoxă a Bucovinei ar fi în majoritatea lor covârșitoarea galițieni de rit greco-catolic, refugiați acolo și care ar fi gata, dacă ar avea un episcop unit, să se întoarcă la vechea confesiune a acestora. El a cerut împăratului să-și dea consimțământul privind crearea la Cernăuți a unui episcopat greco-catolic, deoarece Fondul Bisericesc greco-oriental ar dispune de suficiente mijloace pentru întreținerea și a acestui episcopat[29].

Deși episcopul ortodox, Daniel Vlahovici, s-a împotrivit acestei tendințe de catolicizare, credința greco-catolică a început să câștige teren în Bucovina, unde au fost înființate primele parohii greco-catolice. În 1813 Guberniul din Lemberg le-a trimis credincioșilor greco-catolici din Bucovina un capelan provizoriu la Cernăuți, iar în 1814 Teodor Laurecky a fost numit în funcția de paroh și „dechant” greco-catolic pentru Cernăuți și întreaga Bucovină. Teodor Laurecky s-a aflat în fruntea Bisericii greco-catolice din Bucovina până în anul 1833. Boierul Tadeuș Turcul, proprietarul satelor Pohorlăuți și Pătrăuți pe Siret, a contribuit și el personal la întărirea greco-catolicismului în Bucovina.

El a lăsat prin testament averea sa, în 1813, comunității greco-catolice și din banii săi a fost construită o biserică greco-

[29] *Ibidem*, p. 57.

catolică la Hliboca. Greco-catolicii și-au ridicat biserici la Cernăuți, Hliboca, Pohorlăuți, Siret, Storojineț, Broscăuți, Suceava[30]. Potrivit șematismului eparhiei greco-catolice din Stanislau pentru anul 1912, biserica greco-catolică din Cernăuți a fost construită în anii 1830-1836 din banii boierului Tadeuș Turcul[31].

Primele parohii greco-catolice în Bucovina au fost înființate la Siret (1812), Cernăuți (1813), Hliboca (1817), Pohorlăuți (1817), Suceava (1826), Rădăuți (1833), Coțmani (1833), Sadagura (1835), Broscăuți (1857), Boian (1858)...[32] În 1851 fiinţau în Bucovina 14 parohii și capelanate locale greco-catolice, în care activau 15 preoți greco-catolici[33]. Iar potrivit listei parohiilor greco-catolice din eparhia Lemberg, la începutul anului 1867 în cadrul acestei eparhii activau 870 parohii și 306 capelanate locale greco-catolice. În același an, în dekanatul greco-catolic al Bucovinei fiinţau 4 parohii (Boian, Cernăuți, Hliboca și Suceava) și 12 capelanate locale cu sediul la Broscăuți, Cacica, Câmpulung, Coțmani, Pohorlăuți, Putila, Rădăuți, Sadagura, Siret, Vașcăuți, Vijnița și Zastavna[34].

Majoritatea parohiilor greco-catolice erau înființate în centrele urbane sau în localitățile cu populație majoritar ucraineană. La mijlocul secolului al XIX-lea, au luat ființă două parohii greco-catolice și în localitățile Boian și Broscăuții Vechi, cu populație majoritar românească. Înființarea în anul 1856 a unei comunități greco-catolice la Boian a provocat tensiuni între românii ortodocși, în frunte cu proprietarul Doxache Hurmuzachi și autorități, precum și cu biserica catolică[35].

Ultimul recensământ austriac a înregistrat în anul 1910 în Bucovina 26.182 persoane de religie greco-catolică, ceea ce

---

[30] M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei...*, p. 301.

[31] Sematism vsevo klira greco katoliciskoi Eparhii Stanislavskoi ha roki Bojii 1912, Stanislav 1912, p. 284.

[32] *Ibidem*, p. 270, 272, 274, 275, 277, 279, 282, 283, 284.

[33] J. Hain, *Handbuch der Statistik...*, vol. 2., p. 629-630.

[34] *Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei în Lviv*, fond 146, inv. 50, dosar 375, f. 54-55.

[35] E. Turczynski, *Geschichte der Bukowina...*, p. 93.

constituia 3,4 % din totalul populației (vezi tabelul nr. 1). Cea mai puternică comunitate greco-catolică se afla la Cernăuți, unde locuiau 9.588 persoane de această confesiune. În alte localități numărul greco-catolicilor era mai însemnat la Boian (1.011 pers.), Storojineț (949), Rarancea (882), Siret (597), Pohorlăuți (595), Hliboca (575), Cacica (504), Jucica Nouă (427), Suceava (424), Coțmani (388), Rădăuți (385), Seletin (360), Zastavna (314), Clit (313), Davideni (265), Lucavăț (250), Vijnița (243), Vașcăuți (209), Câmpulung (208), Șipot (200), Broșcăuții Vechi (186) etc.[36]

Marea majoritate a greco-catolicilor din Bucovina erau de etnie ucraineană, o parte fiind de origine din Galiția. Astfel, în 1910, din 305.222 vorbitori de limbă ucraineană 274.758 (90 %) erau ortodocși, 21.508 (7 %) greco-catolici, 2.102 evrei, restul erau în mare parte lipoveni sau de alte confesiuni; din 273.216 vorbitori de română 268.892 (98,4 %) erau ortodocși, 1.024 evrei, restul erau în majoritatea greco-catolici (cca. 3.000 de persoane)[37]. Așadar, potrivit recensământului oficial austriac, în 1910 locuiau în Bucovina 26.182 greco-catolici, dintre care 21.508 (82,1 %) ucraineni, 954 erau vorbitori de limbă germană[38], iar majoritatea celorlalți (cca. 3.000 de persoane) erau de etnie română.

În ajunul primului război mondial, Biserica greco-catolică din Bucovina era organizată în două dekanate, cuprindea 16 parohii și două expozituri, în care locuiau 31.649 credniciosi greco-catolici (23.226 în dekanatul Cernăuți și 8.423 în dekanatul Suceava)[39]. În dekanatul Suceava (dechant parohul Klimentii Zlepko din Siret) activau 7 parohii (cu sediile la Vijnița, Câmpulung, Cacica, Putila, Rădăuți, Siret și Suceava) și o expozitură la Sadău.

---

[36] *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogtume Bukowina*, în *Mittheilungen des Statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina (MSLHB)*, Bd. XVII, p. 54-95.

[37] W. Hecke, *Die Bevölkerung der Bukowina nach der Umgangssprache in Verbindung mit der Umgangssprache des Geburtsbezirkes*, în *Statistische Monatschrift (SM)*, Bd. 40, Wien, 1914, p. 716.

[38] E. Turczynski, *Geschichte der Bukowina...*, p. 92.

[39] Sematism vsevo klira…, p. 266-286.

În dekanatul Cernăuți (dechant Kelestii Kosteţkii) erau 9 parohii (Boian, Broscăuți – Storojineț, Vașcăuți, Hliboca, Zastavna, Coțmani, Pohorlăuți, Sadagura și Cernăuți), precum și o expoziturￄ la Rarancea[40]. Potrivit informațiilor oficiale ale Bisericii greco-catolice din anul 1912, atunci locuiau în Bucovina cu 5.467 credincioși greco-catolici mai mulți decât în anul 1910 (după datele recensământului). Cele mai mari deosebiri s-au înregistrat în orașul Cernăuți, în localitățile Siret, Boian, Hliboca, Pohorlăuți, Cacica, Clit. Astfel, în 1912 cele mai însemnate comunități greco-catolice din Bucovina se aflau la Cernăuți (12.201 persoane), Boian (1.359), Siret (1.017), Storojineț (993), Sadagura cu satele învecinate (986), Hliboca (790), Pohorlăuți (721), Rarancea (680), Cacica (652), Clit (449), Suceava (424), Coțmani (413), Zastavna (368), Cuciurul Mare (360), Rădăuți (356), Vijnița (322), Davideni (288), Seletin (257), Sadău (253), Mihalcea (230), Vașcăuți (227), Câmpulung (209), Broșcăuții Vechi (206) etc.[41]

Deși constituiau numai cca. 7 % din numărul total al ucrainenilor din Bucovina, greco-catolicii au jucat un rol însemnat în viața politică și culturală a acestora. O bună parte din intelectualitatea ucraineană era de confesiune greco-catolică. De regulă ucrainenii greco-catolici erau mai bine instruiți comparativ cu conaționalii lor ortodocși. Astfel, în anul de învățământ 1913/1914 își făceau studiile la cele 13 gimnazii din Bucovina 6.108 elevi (inclusiv 1.393 ucraineni și 1.268 români), iar după confesiuni 2.107 elevi erau ortodocși și 510 greco-catolici[42]. O bună parte din elevii de la gimnaziile ucrainene din Vijnița, Coțmani și Cernăuți erau originari din Galiția. Ucrainenii greco-catolici au jucat un rol important și în viața politică a Bucovinei. În ultimul Parlament austriac din cei cinci deputați ucraineni, care reprezentau Bucovina, patru (Elias Semaka, Anton Lukaszewicz, Nikolae Vasilko și Ștefan Smal-Stocki) erau greco-catolici[43].

---

[40] *Ibidem*, p. 266-286.
[41] *Ibidem*, p. 266-286.
[42] C. Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece...,* p. 265.
[43] Fritz Freund, *Das österreichische Abgeordnetehaus. Ein biographisch-statistische Handbuch 1907-1913*, Wien, p. 614-618.

Caracteristic este și faptul că mai mult de jumătate din credincioșii greco-catolici locuiau în centrele urbane – în 1910 din totalul de 26.182 greco-catolici 14.713 (56,2 %) locuiau în cele 10 orașe și 6 târguri din Bucovina (vezi tabelul nr. 2). La Cernăuți numărul vorbitorilor de limbă ucraineană era în 1910 de 15.254 persoane, iar al credincioșilor greco-catolici de 9.588 persoane. În zona rurală cele mai importante comunități greco-catolice erau la Hliboca, Pohorlăuți, Rarancea, Cacica, Clit.

Armenii catolici și ortodocși. Negustori armeni s-au așezat în mai multe orașe din Moldova încă la începutul constituirii statului. La Lemberg a existat o puternică comunitatea armeană încă de la mijlocul secolului al XIV-lea. Din anul 1395 este cunoscută o biserică armeană la Iași. În teritoriul viitoarei Bucovine negustorii armeni au avut o comunitate puternică la Suceava. La începutul secolului al XV-lea, Suceava a devenit localitate de reședință a unui episcop armean, care la început se afla într-o uniune personală cu episcopia armeană din Lemberg. Din anul 1449 armenii din Suceava au dispus de o organizare proprie a comunității, fiind subordonați religios Patriarhiei armeano-ortodoxe din Constantinopol. Încă în anul 1646 locuiau la Suceava cca. 3.000 de armeni, care dispuneau de 4 biserici în oraș[44]. După decăderea orașului Suceava ca centru politic și comercial a început să scadă și numărul armenilor, dintre care mulți au emigrat în Transilvania. Armenii din Galiția au aderat la Biserica romano-catolică în secolului al XVII-lea, în timp ce armenii din Moldova au rămas fideli bisericii tradiționale.

La începutul stăpânirii austriece, erau la Suceava numai 58 de familii armene ortodoxe, iar armenii catolici erau practic inexistenți. Autoritățile habsburgice i-au susținut puternic pe negustorii armeni și i-au încurajat pe mulți armeni din Galiția și Transilvania să se stabilească în Bucovina. În comunitatea armeană de la Suceava se evidenția familia Kapri, care era cea mai bogată și avea mai multe moșii în proprietate.

---

[44] H. weczerka, *Die Bukowina...,* în *Buchenland. 150 Jahre Deutschum...,* p. 15.

Treptat au venit în Bucovina și multe familii bogate de armeni catolici din Galiția. Deja în anul 1781 erau așezate în Bucovina 129 familii de armeni.

Curtea din Viena a acționat și în direcția propagării catolicismului și atragerii comunității armene din Bucovina la Biserica catolică. Generalul Enzenberg îi considera pe armenii ortodocși ca o sectă, adică ca monofiziți, și era hotărât să îi atragă la catolicism[45]. Preotul călugăr Christofer Corbuli, armean din Transilvania, a fost primul care a venit în 1782 cu o astfel de misiune la Suceava. Au urmat și alți misionari: în 1796 preotul misionar Iosif Moszor; în 1828 Pavel Hunan din Viena; în 1839 misionarul Florin Mitulski. Cu același scop a fost la Suceava și arhiepiscopul armeano-catolic din Lemberg[46]. Toate aceste încercări nu s-au bucurat de sprijinul comunității armene ortodoxe din Suceava.

Comunitatea armeano-catolică din Cernăuți a dispus din anul 1835 de o parohie proprie, care ierarhic se subordona eparhiei armeano-catolice din Lemberg și aparținea de dekanatul armeano-catolic din orașul Kuty[47]. Un capelanat a fost înființat și pentru armenii catolici din Suceava. În 1842, Cölestin Torosiewicz era paroh al comunității armeano-catolice din Cernăuți, iar Florin Mitulski se afla în fruntea capelanatului armeano-catolic din Suceava[48]. Bunele relații care au existat între armenii catolici și romano-catolicii din Cernăuți, le-a permis primilor ca un timp îndelungat să-și oficieze serviciul divin în biserica romano-catolică din oraș. Armenii catolici și-au ridicat în anii 1869-1875 la Cernăuți propria biserică armeano-catolică, realizată după planurile

[45] R. Wagner, *Vom Halbmond zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina und der Czernowitzer Universität „Francisco-Josephina”,* Ausburg, 1996, p. 26.

[46] M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei...*, p. 180.

[47] E. Turczynski, *Geschichte der Bukowina...*, p. 92.

[48] *Schematismus der Königreiche Galizien und Lodomerien für das Jahr 1842*, Lemberg 1842, p. 416.

arhitectului ceh I. Hlavka, care a proiectat și planul de construcție a Reședinței mitropolitane din capitala Bucovinei[49].

Comunitățile armeano-catolice din Cernăuți și Suceava, precum și comunitatea armeano-ortodoxă din Suceava s-au bucurat de drepturi depline privind libera desfășurare a serviciului canonic religios. Armenii catolici și ortodocși din Bucovina, deși constituiau un număr nesemnificativ din populație, au jucat un rol important în viața social-economică și politică a provinciei, mulți ajungând deputați în Dietă și în Parlamentul de la Viena. În anul 1875 de exemplu, din cei 114 mari proprietari din Bucovina care aveau dreptul să aleagă deputați în Dietă, 42 erau români, 38 armeni catolici și poloni, 14 evrei, 12 armeni ortodocși, 4 germani, un maghiar și un italian[50].

Numărul armenilor a atins cifra maximă în anul 1846 (2.050 armeni catolici și 1.272 armeni gregorieni). Ulterior, numărul armenilor de ambele confesiuni s-a redus semnificativ, ajungând în 1910 la numai 998 persoane (657 catolici și 341 ortodocși) – vezi tabelul nr. 1. Cei mai mulți armeni catolici locuiau la Cernăuți, iar la Suceava era concentrată majoritatea armenilor gregorieni. La Cernăuți, în 1910, locuiau 311 armeni catolici și 31 armeni ortodocși, iar la Suceava erau 31 de armeni catolici și 201 ortodocși[51]. Armenii catolici de origine galițiană formau o naționalitate distinctă armeano-polonă, își pierduse de multă vreme tradițiile, limba maternă, obiceiurile și și-au păstrat numai deprinderea formală de a efectua serviciul divin în limba armeană. Vechile familii armene din Suceava se identificau cu religia ortodoxă și cu cultura populației românești majoritare, dar totodată și-au păstrat mai bine credința și naționalitatea, comparativ cu conaționalii lor galițieni.

---

[49] I. Luceac, *Orașul Cernăuți...,* p. 28.

[50] H. Bidermann, *Die Bukowina unter österreichischen Verwaltung 1775-1875*, Lemberg, 1876, p. 48.

[51] *Die Ergebnisse der Volkszählung...,* p. 56, 84.

Tabelul nr. 1

Evoluția structurii confesionale a populației Bucovinei în perioada 1816-1910

Anul	catolici			ortodocși		protestanți		mozaici	lipo-veni	total
	romano	greco-	armeni	ortodocși	armeni	luterani	calvin			
1816	10.284 5,12			180.094 89,7	1.654 0,8	3.662 1,8	251 0,13	4.160 2,07	637 0,32	200.74 100
1823	14.540 5,97		1.808 0,74	213.924 87,8	2.021 0,83	4.107 1,69	277 0,11	6.282 2,56	710 0,29	243.66 100
1846	31.528 8,5	11.799 3,18		307.497 82,8		6.043 1,63	667 0,18	11.581 3,12	2.016 0,54	371.13 100
1850	32.673 8,62	13.453 3,55	1.629 0,43	307.450 81,1		6.672 1,76	574 0,15	14.618 3,85	2.110 0,56	379.17 100
1857	42.726 9,55	9.118 2,0	989 0,22	352.079 78,7	1.324 0,3	7.982 1,8	751 0,17	29.187 6,5	2.939 0,66	447.09 100
1869	55.710 10,9	16.775 3,3	880 0,17	375.729 73,4	828 0,16	10.445 2,0	891 0,17	47.754 9,3	2.986 0,6	511.96 100
1880	63.691 11,1	17.589 3,1	756 0,1	404.450 70,7	686 0,1	13.265 2,3	934 0,16	67.418 11,8	2.801 0,5	571.67 100
1890	72.389 11,2	19.810 2,7	747 0,1	450.773 69,7	546 0,08	15.868 2,4	476 0,07	82.717 12,8	3.213 0,5	646.59 100
1900	86.656 11,9	23.388 3,2	439 0,06	500.262 68,5	381 0,05	18.383 2,5	889 0,12	96.150 13,2	3.544 0,5	730.19 100
1910	98.565 12,3	26.182 3,4	657 0,08	547.603 68,4	341 0,04	20.029 2,5	484 0,06	102.919 12,8	3.232 0,4	800.09 100
1816 1910	*+115.12 1.219 %*			*+367.50 304 %*	*1.313 20 %*	*16.367 547 %*	*+233 193 %*	*+98.75 2.474*	*2.595 507*	*599.35 399 %*

Surse:

1816 – Arh. SRC, fond 1, inv. 4, dosar 656;

1823 – Arh. S. București, colecția microfilme Austria, rola 67, cadr. 757;

1846 – J. Hain, *Handbuch der Statistik des österreichischen Kaiserstaates*, Wien 1852, p. 272;

1850 – Arh. SRC, fond 3, inv. 1, dosar 68;

1857 – Hauptbericht der Handel-und Gewerbekammer des Herzogthums Bukowina nebst topographisch-statistischer Darstellung des Kammerbezirkes mit Schlusse des Jahres 1861, Czernowitz, 1862, p. 100-101;

1869 – Hauptbericht uns Statistik über das Herzogthums Bukowina für die Periode 1862-1871, Lemberg, 1872, p. 57;

1880 – A. Zachar, *Die Ergebnisse der Volks-und Viehzählung vom 31 Dezember 1900 im Vergleich mit denen der Volks und Viehzählung vom 31 Dezember 1880 und 1890 im Herzogthume Bukowina*, în *MSLHB*, Bd. XI, Czernowitz, 1907, p. LXVI;

1890 – Die summarische Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina, în *SM*, XVII Jg., p. 468;

1900 – Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina, în *MSLHB*, XVII Heft, Czernowitz 1913, p. 54-55;

1910 – Ibidem, p. 54-55.

Tabelul nr. 2

Populația orașelor și târgurilor din Bucovina în 1910 după confesiuni

Localitatea	confesiunea							total
	romano-catolici	greco-catolici	armeni catolici	ortodocși[1]	protes tanti[2]	mozaici	lipoveni	
Cernăuți	23.474	9.588	311	20.646	4.369	28.613	84	87.128
Rădăuți	5.088	385	5	4.777	497	5.940	48	16.740
Suceava	2.812	424	31	3.876	187	4.200	45	11.575
Storojineț	1.805	949	4	3.898	216	3.453	23	10.353
Câmpulung	1.385	208	4	5.559	130	1.577	13	8.877
Șiret	1.833	597	3	2.238	99	3.178	5	7.954
Vatra-Dornei	981	135	4	3.377	167	1.201	-	5.865
Coțmani	699	388	11	3.799	22	666	-	5.585
Gura-Humor	2.319	57	-	757	120	2.050	17	5.320
Vijnița	315	243	9	351	20	4.317	-	5.255
Total orașe	*40.711*	*12.974*	*382*	*49.278*	*5.827*	*55.195*	*235*	*164.652*[3]
	32,8 %			29,9 %	3,5 %	33,5 %	0,1 %	100
Boian	797	1.011	-	4.470	9	1.181	-	7.468
Vașcăuți	1.004	209	22	3.557	6	961	-	5.759
Zastavna	374	314	3	3.420	13	563	-	4.687
Sadagura	464	164	4	546	4	3.410	-	4.592

Solea	1.038	25	-	1813	19	387	-	3.282
Ciudei	523	16	-	2.034	5	585	9	3.172
Total târguri	*4.200*	*1.739*	*29*	*15.840*	*56*	*7.087*	*9*	*28.960*
	20,6 %			54,7 %	0,2 %	24,5 %		100
Total urban	*44.911*	*14.713*	*411*	*65.118*	*5.883*	*62.282*	*244*	*193.612*[3]
	31,0 %			33,6 %	3,0 %	32,2 %	0,1 %	100

[1] inclusiv armenii ortodocși

[2] luteranii și calvinii

[3] inclusiv 50 de alte confesiuni

Sursa: *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina*, p. 54-95.

Unirea Bucovinei cu România 28 noiembrie 1918

(Aspecte Militare)

Prof. Ioan COCUZ

Veacuri de-a rândul poporul român a dus o uriașă și îndârjită luptă pentru păstrarea ființei naționale și a continuității sale pe teritoriul pe care s-a născut și s-a dezvoltat ca popor unitar.

În pofida vicisitudinilor, situat la interferența intereselor rivale ale marilor imperii vecine – otoman, habsburgic, țarist – suferind importante pierderi teritoriale și materiale care i-au frânat progresul, poporul român avea să-și împlinească un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, păstrându-și unitatea de viață materială, continuitatea etnico-lingvistică și cultural-spirituală.

De la sfârșitul secolului al XVIII-lea, timp de peste două veacuri, țările române devin în numeroase rânduri obiectul unor tranzacții ascunse sau publice privind soarta lor și teatrul unor sângeroase și pustiitoare operațiuni militare, sfârșite adesea prin anexarea unor importante teritorii românești de către marile imperii cu care ne învecinam.

Războiul ruso-turc din 1768-1774 a avut repercusiuni dureroase pentru români. Intrând în Moldova în 1774, în urma armatelor rusești care se retrăgeau, armata austriacă, sub pretextul asigurării ordinii, a anexat nord-vestul acestui teritoriu românesc, însumând 10.441 km^2, cu o populație de 71.750 locuitori, 3 orașe (Cernăuți, Siret, Suceava), 226 sate și 12 ocoale (Cernăuți, Prut, Nistru, Ceremuș, Hotin, Câmpulung Rusesc, Vicov, Mijlocului, Moldovei, Siret, Câmpulung Moldovenesc), teritoriu denumit mai apoi Bucovina.

Timp de 144 de ani, românii din Bucovina n-au contenit să lupte pentru apărarea intereselor economice, politice și culturale a ființei lor naționale, pentru unirea cu Țara Mamă, participând activ la marile evenimente ale națiunii române.

În acest timp a continuat să fie vie flacăra conștiinței de neam și țară.

În perioada premergătoare declanșării Primei Mari Conflagrații Mondiale conflictele militare și contradicțiile politice, economice și revendicările teritoriale dintre marile puteri s-au acutizat. S-au făcut grupări și regrupări de state în diverse alianțe, în final, politica europeană fiind dominată de două mari alianțe: Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria, Italia) la care a aderat și România în 1883 pentru a-și proteja independența și Antanta (Marea Britanie, Rusia și Franța), la care va adera mai târziu SUA.

Austro-Ungaria, zdruncinată de mișcările naționale din interior și îngrijorată de politica statelor mici din sud-estul Europei în direcția consolidării independenței și suveranității lor, desăvârșirii unității naționale, se orientează spre o politică agresivă în Balcani. Ea urmărea distrugerea Serbiei, izolarea și slăbirea României, atragerea Bulgariei la înfăptuirea politicii sale balcanice. Germania era interesată în menținerea monarhiei austro-ungare ca mare putere, pentru păstrarea echilibrului european. Folosind ca pretext atentatul de la Sarajevo, la 28 iulie 1914, Austro-Ungaria declară război Serbiei, angajând în acest conflict, în mai puțin de o lună de zile, marile puteri europene[1].

La prima mare conflagrație mondială au participat națiuni și state ce urmăreau emanciparea națională și politică, eliberarea unor teritorii ce se aflau sub dominație străină, constituirea sau întregirea statelor naționale și unitare, suverane și independente, ca românii, sârbii, croații, slovacii, polonezii[2].

Guvernul român, susținut de majoritatea opiniei publice românești, în numele principiului naționalităților, cerea recunoașterea drepturilor asupra Transilvaniei, Bucovinei, Banatului, Crișanei, Maramureșului, teritorii locuite de români.

Consiliul de Coroană, convocat la Sinaia în ziua de 3 august 1914, a hotărât neutralitatea armată a României.

---

[1] Viorica Moisiuc, *România în anii primului război mondial*, în „Analele de istorie”, 1977, nr. 1, p. 129-132.

[2] *Ibidem*.

Măsura adoptată exprima interesele poporului român, constituind în același timp un însemnat act politic în vederea realizării dezideratului național[3].

În numele guvernului român, I.I. C. Brătianu a pus bazele Convenției secrete de alianță cu Rusia, care, în schimbul neutralității, se obliga să se opună la orice atingere a granițelor României și să recunoască „dreptul de a anexa regiunile monarhiei austro-ungare locuite de români”[4]. Convenția secretă cu Rusia, care se obliga să obțină din partea Angliei și Franței recunoașterea drepturilor statului român, alcătuia baza colaborării Antantei cu România, care urmărea desăvârșirea unității naționale. Prin participarea la acest război pentru eliberarea teritoriilor locuite de români de sub dominație străină, România nu se încadra în politica imperialistă a marilor puteri ale Antantei care luau parte la acest război[5].

[3] Andrei Oțetea, *Istoria poporului român*, Editura Științifică, București, 1970, p. 308.
[4] Andrei Oțetea, *op. cit.*
[5] Viorica Moisiuc, *op. cit., în loc. cit.,* p. 133.

Golgota românilor bucovineni (1914–1918)

Românii din Bucovina erau încredințați că a sosit momentul eliberării de sub stăpânirea străină și al unirii cu România. Imediat după izbucnirea războiului, pentru a descuraja mișcarea națională, autoritățile austriece au răspândit zvonul că statul român va fi alături de Austro-Ungaria. O cenzură riguroasă, extrem de severă, împiedica răspândirea știrilor care ar fi contravenit liniei oficiale. Pentru a preîntâmpina refuzul românilor de a se prezenta la mobilizare, sau dezertarea lor din armată, ofițerii spuneau soldaților că România extrădează pe toți dezertorii din armata austro-ungară[1]. Sub presiunea stării de spirit, autoritățile militare au permis ostașilor de naționalitate română din armata austro-ungară, cât timp trupele se aflau în garnizoana Cernăuți, să poarte culori naționale. În preziua plecării pe front a Regimentului 41 infanterie, ziarele de limbă germană din Cernăuți anunțau, în ediții false, special tipărite, intrarea României în război alături de Austro-Ungaria, ostașii fiind conduși la gară cu steaguri tricolore[2]. Încadrați în regimentele austriece 41 infanterie, 22 landwehr și 9 dragoni, în unitățile de artilerie de câmp și artilerie de cetate din Przemisl, românii din Bucovina au fost puși să lupte în cele mai dificile sectoare ale frontului. Regimentul 41 infanterie Cernăuți, după ce a primit botezul focului, în august 1914, în luptele de la Rarancea și Toporăuți, cu pierderi extrem de mari, a acoperit retragerea armatei austriece prin toată Galiția, până la Cracovia. În luptele de la Pillitza, de la Augustovo și Ivangorod și în timpul ofensivei austriece, cele două regimente, 41 și 22, încadrate masiv cu români bucovineni, au suferit pierderi înspăimântătoare care au dus la completarea de mai multe ori a efectivelor acestora cu ostași între 17 și 52 de ani. După intrarea României în război, regimentele bucovinene au fost mutate pe frontul italian unde au fost distruse aproape complet.

---

[1] Dr. Nicolae Coman. *Martiriul Bucovinei* (1914-1915), p. 37.
[2] Dr. Nicolae Coman, *op. cit.,* p. 38.

Regimentul 9 dragoni a suferit o adevărată dramă, 4 escadroane formate din cei mai buni ostași au fost atașate diviziei bavareze „Husarii morții”, fiind obligate să contracareze năprasnicele atacuri ale cazacilor în bătăliile de la Augustovo și Lodz.

Refuzul României de a intra în război de partea Puterilor Centrale, adoptarea poziției de neutralitate armată precum și specificarea expresă a drepturilor asupra teritoriilor românești aflate sub dominație habsburgică, au constituit un puternic spijin moral pentru toți românii din aceste teritorii. Sute de soldați de naționalitate română din armata austro-ungară dezertau sau refuzau să lupte pentru o cauză care nu era a lor.

În octombrie 1916, doi soldați români bucovineni, Zamfir Nicoară și Dumitru Catană dintr-un regiment austro-ungar, au fost condamnați la moarte și executați, după ce și-au săpat singuri groapa, în localitatea Satulung, fiindcă au refuzat să lupte împotriva trupelor române[3]. În același mormânt, uniți parcă și dincolo de viață, au fost îngropați și opt ostași din armata română, căzuți pentru eliberarea străvechiului pământ românesc al Transilvaniei. Pe piatra funerară a fost săpată, mai apoi, inscripția: „În amintirea vitejilor ostași căzuți pe aceste locuri pentru întregirea neamului românesc și pentru preamărirea jertfei eroilor martiri, învățătorii români bucovineni Dumitru și Ioan foști în armata austro-ungară, executați în octombrie 1916 și aruncați în gropile săpate de ei, neprimind să lupte împotriva fraților români”[4].

Imediat după declanșarea războiului, pe întreg teritoriul Bucovinei a fost instaurată starea de război. Activitatea societăților culturale și politice românești și ale minorităților naționale, adunările de orice fel, activitatea editorială, au fost interzise. Pentru a împiedica legăturile românilor bucovineni cu România, autoritățile austriece au luat cele mai severe măsuri în zona de frontieră și la punctele de trecere, unde erau oprite toate ziarele și scrisorile ce veneau din România.

---

[3] Calendarul „Glasul Bucovinei”, anul X, 1929, p. 156-147.
[4] *Ibidem.*

Biroul polițienesc din Ițcani, care în timp de pace depindea de Direcția de poliție din Cernăuți și se ocupa de ordinea publică, a fost transformat în „K.K. Grenzschutzkommando Itzkany” și pus sub comanda directă a colonelului Eduard Fischer. Aceeași măsură a fost luată și cu biroul polițienesc din localitatea Noua Suliță[5]. Funcționari de vamă, ca și jandarmii de origine română de la toate punctele de frontieră cu România au fost înlocuiți cu alții de origine germană. În anul 1916, de-a lungul frontierei cu România se aflau 71 de jandarmi de origine germană și evreiască, 14 de origine poloneză, 13 de origine ucraineană și numai 27 de origine română. Deci din 141 de jandarmi, numai 27 erau români[6].

Corpul de jandarmi ai colonelului Fischer, zbirul Bucovinei, a instaurat o cumplită teroare pe teritoriul acestei provincii. Sute de români au fost arestați, aruncați în închisori, maltratați, spânzurați. Teroarea s-a abătut, în primul rând, asupra intelectualilor (ordinul autorităților suna clar: „Besonders scharf aufpassen die Kute, die Lehrerschaft und die akademische Jugend”) – cu deosebită strictețe să fie păzit antireul, învățătorimea și tinerimea universitară[7]. Au fost arestați preoții români Nicolae Mihalcea din Iacobeni, George Lanivschi din Moldova-Șipote județul Vijnița, Dimitrie Țopa din Vicajenca, Teofil Hleuca din Jucica Veche, Teofil Halip din Berhomete pe Prut, Ignatie Caragea din Mămăiești, Ioan Macovei din Baineț, Eusebie Usatiuc din Slobozia Rarancei, George Dracinschi din Tăuteni-Zastavna, Adrian Andronic din Lucavița, Cristofor Iliuț din Fundul Moldovei etc. O parte din ei au fost încarcerați și cercetați la Stanislav unde se găseau și câțiva studenți români din Bucovina, arestați pentru convingerile lor naționale[8].

Pe teritoriul Bucovinei funcționau mai multe curți marțiale: „K.K. Feldgericht der Gruppe Oberst Fischer” (la Cernăuți, apoi la Gura Humorului și Vatra Dornei), „Gericht des

---

[5] Teodor Bălan. *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial,* Cernăuți, 1923, Societatea Tipografică Bucovineană, p. 51-52.

[6] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 88-97.

[7] Dr. Nicolae Coman, *op. cit.,* p. 28.

[8] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 4-78.

K.K. landsturm Infanterie Brigade Kommandos", „Gericht der 43 Landwehr Infanterie Truppen-division", „K.U.K. Felgericht den Etappen Bezirkommandos Radautz", cea a brigăzii „Lilienhof"[9]. Aici funcționau ofițeri judecători militari extrem de duri, cum a fost căpitanul auditor Hrycajko, căpitanul auditor Felix Szafransky, Richard Tekusch. În aceste organisme funcționa ca translator și dr. Ștefan Smal-Stocki, unul din liderii politici de marcă ai ucrainenilor din Bucovina[10]. După reocuparea Bucovinei de către armata austriacă, în februarie 1915, colonelul Daniil Papp, comandantul trupelor din zonă, a înființat la Cernăuți, la 5 martie 1915, o curte marțială denumită „Feldgericht Oberstilitenant Papp"[11]. La 14 septembrie 1914, contele Meran, guvernatorul Bucovinei, care se afla la Vatra Dornei, publică o ordonanță prin care populația civilă era avertizată că cea mai mică suspiciune din partea autorităților militare atrage după sine împușcarea[12]. Românii din Bucovina considerați periculoși pentru vederile lor politice erau în permanență urmăriți, purtând pe actul de identitate o ștampilă specială cu inițialele P.V. (Politisch Verdachtig)[13]. Autoritățile raportau îngrijorate că învățătorii din județele Câmpulung și Suceava nutresc „... sentimente daco-române" indicând orașul Câmpulung ca fiind „... citadela ideii panromânești"[14]. Visul elevilor de la liceul din Suceava era sfărâmarea monarhiei austro-ungare și revenirea teritoriilor românești la România. Își amintește Vasile Grecu: „Aveam societăți secrete, în care erau ținute discursuri patriotice panromânești și erau cântate cântece naționale...

În ședințe tainice ținute pe sub zidurile cetății lui Ștefan cel Mare și prin văile de la Zamca și Suceava, juram pe tricolor a

---

[9] *Ibidem,* p. 57.
[10] *Ibidem,* p. 97.
[11] Conform afișului Direcției de poliție Cernăuți, din 21 marte 1915.
[12] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 57.
[13] Petru Forfotă, *Domenii și Unirea,* în Ion I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii 1918.* Cernăuți, 1938, Tiparul „Glasul Bucovinei", p. 128.
[14] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 200.

rămâne credincioși visului nostru”[15]. Arestările se țineau lanț. Într-un interval scurt de timp au fost arestați Alexandru Burlă din Budeniț, Ioan Macovei din Iacobeni, Dimitrie Breabăn din Frumosu, Ion Iliuț din Siret, Boris Velehorschi administratorul silvic al pădurilor Fondului Bisericesc din Frătăuții Noi, Numitor Liteanu consilier comunal la Vicovu de Sus, Mihai Țâmpău judecător la Tribunalul din Suceava, Toader Leuștean primarul comunei Fundu Moldovei, Gavril Beleca învățător din Iacobeni, Vasile Motrescul din Ciudei, Domnica Paulencu din Oprișeni, George Savinschi din Panca, Paraschița Dumencu din Davideni și mulți alții[16]. Elena Blanar din Câmpulung acuzată că a purtat corespondență cu soțul său care se refugiase în România, a fost internată în lagărul de la Thalerhof, înființat lângă Gratz, în Styria, imediat după începerea războiului, loc în care erau internați opozanții monarhiei[17]. Primul transport de deținuți politici din Bucovina a sosit în lagăr la 4 septembrie 1914. Pentru atitudinea sa patriotică, Ștefan Forfotă, primarul din vatra Dornei, a fost deportat[18].

Prigoana împotriva românilor nu se domolește nici după ce armatele austriece reocupă Bucovina în martie 1918. Iau ființă două birouri de informații. Unul al generalului Eduard Fischer cu sediul la Cernăuți și unul al Comandamentului armatei principelui Iosef denumit „Abwehrstelle des Kommandos der Herres front Generaloberst Erzherzog Iosef” al cărui șef era căpitanul Hintz, având sediul la Cernăuți, apoi la Suceava.

Raportul acestuia oglindea fidel starea de efervescență națională a românilor din Bucovina. În raport se precizează că societatea „Școala Română” din Suceava al cărei scop principal fusese dintotdeauna să propage și să pregătească alipirea Bucovinei la România se face „vinovată” în frunte cu președintele ei, profesorul Eusebie Popovici, de răspândire a ideii iredente în

[15] Vasile Grecu, *Gânduri din ziua cea mare a Unirii,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 140- 145.
[16] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 88-97.
[17] *Ibidem,* p. 138.
[18] Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 128.

Bucovina[19]. Mișcarea românească din Bucovina a pornit din Suceava. Intelectualii români, preoți, învățători de toate categoriile, proprietarii mari, studenții, avocații și funcționarii statului sunt români fanatici. Ei „... ochesc mereu, dincolo în România și compătimesc nenorocirea acesteia”[20]. Preoții români din județul Suceava sunt în totalitate iredentiști. „Școala Română” este o societate de propagandă românească, unde „... multe, chiar foarte multe conveniri secrete fuseseră aranjate care urmăreau scopuri curat iridente”[21]. Eusebie Popovici președintele ei este un „iredentist deghizat”[22], este omul care „... cu toate fibrele inimii sale ține la România”[23].

Odată cu înrăutățirea situației militare a Austro-Ungariei, românii bănuiți de trădare față de Coroană și arestați nu au fost executați imediat, procesele de înaltă trădare intentate acestora fiind dirijate către Militarnawalt des Militarkommandamenten Wien – Curtea Marțială din Viena –, fiind internați în arestul garnizoanei din Viena și în cazarma Rossauer. În această perioadă au fost arestați Dimitrie Bucevschi, directorul Tipografiei românești din Cernăuți, studenții Aurel și Traian Tomoioagă din Suceava, profesorul sucevean Eusebie Cosmiuc, Severin Procopovici și Simion Ianovici, profesori la Liceul de băieți din Suceava, George Palamarescu. În orașul Siret au fost arestați Apolo Patraș, Eugen Arcadie și Olimpia Colomițchi, Victoria și Olga Nastasi, Simion Silion etc. Au fost arestați învățătorii români Ilie Sabin din Stupca, George Pașcan din Ilișești, Cornel Velehorschi și Vasile Buliga din Arbore[24]. În Rădăuți au fost arestați avocatul Victor Iliuț și funcționarul primăriei Titus Gribovschi[25].

---

[19] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 203-207
[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem.*
[23] *Abwehroffizier des Heeresfrontkommandos,* F.M. Baron Kövess, în Czernowitz Aw., nr. 980, Suczava, 26-Marz, 1918.
[24] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 203-211.
[25] *Ibidem.*

Contele Meran, guvernatorul Bucovinei, consemna în rapoartele sale numărul extrem de mare al elevilor și studenților fugiți de la gimnaziile românești și universitate, al învățătorilor și profesorilor[26].

Românii rămași în Bucovina și care ocupau diferite funcții în aparatul de stat habsburgic întreprindeau acțiuni de subminare a aprovizionării frontului austro-ungar. Inginerul Dimitrie Țurcan, subinspector silvic la Vama, primind ordin să furnizeze unor unități de geniu 3.000 de stâlpi necesari rețelelor de sârmă ghimpată, a pregătit aceste materiale în Valea Moldoviței, intenționat într-un loc cu totul inaccesibil oricăror mijloace de transport, făcând, în acest fel, inutilizabil materialul destinat frontului[27].

În vara anului 1917, românii bucovineni rămași în provincie au trimis un delegat la Iași, la guvernul român, ducând cu sine contribuția materială pentru sprijinirea războiului de întregire a neamului: 5.000 de lei pentru Crucea Roșie și 30.000 de lei pentru împrumutul de război, sume considerabile la acea vreme[28].

În Țara-Mamă, acționând pentru un ideal: România Mare

În România refugiații au acționat pe diferite căi pentru ca opinia publică de aici să cunoască situația românilor din teritoriile aflate sub dominația habsburgică și dorința acestora de a se uni cu țara. În ziua de 15 martie 1915, la București, în sala Ateneului, își deschidea lucrările Congresul românilor de peste hotare aflători în țară. În cuvântarea sa, Emilian Sluşanschi evoca în cuvinte emoționante lupta dusă de românii din Bucovina pentru păstrarea

---

[26] Conform datelor publicate de Erich Prokopovitsch în lucrarea *Die rumänische National bewegng in der Bukovina und der Dako-Romanismus,* Editura H. Böhlaus Granz-Köln, 1965.

[27] Dimitrie Țurcan, *Episoade din războiul din 1914-1918,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 479.

[28] *Ibidem.*

ființei naționale, arătând că a sosit momentul realizării idealului național[29].

Ion Grămadă a demascat propaganda habsburgică care susținea că românii ar fi mulțumiți sub stăpânirea Austro-Ungariei: „Fraților... voim să distrugem acea legendă falsă ce s-a creat în jurul pretinselor noastre libertăți, voim să spunem o dată pentru totdeauna adevărul, că toate aceste libertăți sunt minciuni”[30].

Participanții la congres votează o moțiune în care se cere României intrarea în război împotriva Austro-Ungariei[31].

Românii aflați sub dominația austro-ungară erau convinși că libertatea nu poate veni decât de la România, că lanțurile acestei robii nu pot fi zdrobite decât prin eroismul armatei române. Făcându-se ecoul acestor simțăminte, într-o înflăcărată cuvântare, Ion Grămadă spunea: „Mergeți, mergeți, batalioane românești de împlântați steagul neamului pe ruinele din Suceava, mergeți de vă închinați la Putna, mergeți și înfigeți pajura românească la Alba Iulia și nu vă opriți decât la apele tulburi ale Tisei”[32].

La 22 iunie 1915 ia ființă la București „Asociația bucovineană” având ca președinte pe profesorul Eusebie Pașcan, iar ca secretar pe Emilian Slușanschi. Societatea avea drept scop cultivarea idealului național: „... În sensul grabnicei reuniri a Bucovinei cu România”[33]. Românii bucovineni erau chemați: „... să fie gata a-și face datoria de sânge pentru neam și țară”[34].

La 17 septembrie 1915, un grup de publiciști români din Transilvania, Banat și Bucovina redactează o declarație prin care se solidarizează cu acțiunile întreprinse de Federația Unionistă în scopul realizării unității naționale. În finalul acestei declarații se spunea: „Vom sprijini, deci, prin toate mijloacele, lupta pentru determinarea unei acțiuni militare a țării, așteptând clipa mobilizării

---

[29] xxx. *Congresul românilor de peste hotare aflători în țară,* București, 1915, p. 67.
[30] *Ibidem,* p. 64.
[31] *Ibidem,* p. 44.
[32] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 192.
[33] *Ibidem,* p. 88.
[34] *Ibidem,* p. 189.

armatei române sub al cărei steag vom vedea izbânda cauzei noastre”[35].

Printre semnatari se aflau Emilian Slușanschi, Gavril Rotică, Ion Grămadă, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Dimitrie Moldovan și alții.

La sfârșitul lunii septembrie 1914, un grup de refugiați bucovineni au înaintat primului ministru al României un memoriu în care arătau tratamentul inuman la care autoritățile din Bucovina supuneau populația românească[36].

Autoritățile austriece erau bine informate despre campania și activitatea desfășurată de refugiații români bucovineni aflați pe teritoriul României, alcătuind o listă în acest sens. Colonelul Fischer știa că aceștia pregătesc un material despre ororile săvârșite de austrieci și despre „martiriul românilor sub dominația austriacă”[37]. La Curtea marțială din Viena (Landwehrgericht Wien), fuseseră instrumentate dosare de înaltă trădare pentru fiecare refugiat bucovinean în România. Astfel, despre Eusebie Hotincean, avocat din Rădăuți, se spunea că este: „aderent al propagandei românești și că furnizează românilor date despre ororile săvârșite în România”[38]. Despre Iorgu Toma se arată că este „român încarnat” – eingefleischter Rőmane – și „iredent patentat”[39]. Împreună cu Emilian Slușanschi îi îndeamnă pe refugiații bucovineni să între în armata română, propagând ideea panromânească[40]. George Tofan împreună cu Constantin Țopa – profesor din Cernăuți – și Vasile Strachină, învățător din Rădăuți, dezvoltă o propagandă iredentă[41].

---

[35] xxx, *Omagiul lui Dimitrie Marmeliuc,* Cernăuți, p. 40-41.

[36] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 191.

[37] Landesgendarmerie-Kommando nr. 13. K No. 328 din 23 martie 1915, Grosrumänische Agitation bukowinaer und siebenbürger Rumänen.

[38] L. Gen-kommando nr. 13, Rez E. No. 217 din 29 aprilie 1915, se află în L.A. Wien A.13.500, 1 x1917, anexa 167.

[39] Ministerium für Landes verteigung Abt. V, No. 9795 din 8 noiembrie 1915: Antiösterreichsche Agitation seintes bokowinaer Rumänen.

[40] *Ibidem.*

[41] *Ibidem.*

Cel mai de temut de autoritățile austriece era profesorul Aurelian Moldovan, „notoriul apostol al propagandei antiaustriece”[42].

Era foarte căutat de spionajul austriac. Sprijinit pe o „inteligență neobișnuită și pe un talent organizatoric extraordinar”, știa să paralizeze acțiunea spionilor austrieci. El stătea „cu tot sufletul” în serviciul cauzei românești și dezvolta „o propagandă fără imagini” împotriva imperiului. Se sprijinea în activitatea sa pe foarte mulți români rămași în Bucovina printre care se aflau Nițucă Bârgovan și Mihai Frâncu țărani din Pojorâta[43].

În anul 1915, la 28 iunie, apare la București ziarul „Lacrimile Ardealului și jelea Bucovinei”, ziarul suferințelor neamului românesc, iar în anul 1916 bucovinenii editează la București „Revista Bucovinei”. Scopul acestei publicații este limpede redat în articolul-program intitulat „Rostul nostru” apărut în numărul 1 din 1 aprilie 1916: „Veniți ca soli ai fraților la frați, suntem purtătorii sfintei misiuni a pregătirii sufletelor unui neam pentru unul dintre cele mai mari și înălțătoare momente din câte le cunoaște istoria sa... Locul nostru este cât se poate mai în fruntea celor ce vor să frângă lanțurile ruginite ale sclaviei seculare în care zace frumoasa Bucovină de 142 ani, iar chemarea noastră-i să le luminăm calea spre această țintă întrezărită de mult cu făclia luminii și adevărului în mână... Dând românilor de pretutindeni această publicație desfășurăm cutele unui nou drapel sub care ne-am adunat cu toții, uniți într-un singur gând și într-o singură simțire și intrăm dornici de luptă și râvnitori de izbândă în rândurile acelora care nu cunosc astăzi un mai mândru scop al vieții decât lupta pentru dezrobirea fraților... Veniți cu gândul și nădejdea de a ne întoarce cât de curând la căminele noastre vremelnic părăsite, la părinții și la frații noștri rămași în suferință dincolo de hotar, înaintea marelui for al publicității, arătând neajunsurile, semnalând primejdiile și indicând calea și mijloacele satisfacerii unora și ale combaterii și înlăturării, de cu bună vreme a celorlalte, promovând astfel marea cauză

[42] Kommando der Haeresfront Fm. Baron Koevess Abehrgruppe AW. No. 154/VI rez.; Berich uber den gegenwartigen Stand des aufgedekten Materials der Organisation Modovan.

[43] *Ibidem.*

națională a tuturora... ne vom îndrepta cercetătoarele priviri spre viitorul care se desenează acum pe orizontul nădejdilor noastre, pregătind terenul în măsura puterilor, pentru punerea temeliilor marii opere de reorganizare națională”[44].

Asociațiile patriotice, „Acțiunea națională”, „Mișcarea națională”, „Federația unionistă”, „Liga pentru unitatea națională a tuturor românilor” organizau sute de adunări populare la care participau delegați ai refugiaților din Transilvania, Banat și Bucovina, ale căror cuvântări erau vibrante chemări la luptă pentru eliberarea teritoriilor românești aflate sub stăpânire habsburgică, pentru unirea cu România. La adunarea de la Ploiești din 12 octombrie 1915, organizată de *Federația unionistă* la care au participat Vasile Lucaciu, Toma Ionescu, Vasile Mândrescu, în prezența unui numeros public, Dimitrie Marmeliuc luând cuvântul în numele tuturor bucovinenilor, îndemnând la luptă cu arma în mână, evoca figura lui Ștefan cel Mare și Sfânt ca simbol al independenței și unității naționale: „Lângă mine se află umbra marelui voievod venit de la Putna pentru a sprijini glasul rugăminții mele ca să-i aducem mormântul înapoi în țară. Ardealul și Bucovina prezente în totalitatea lor cu sufletul în această sală, vă cheamă la arme”[45].

Alarmat de amploarea pe care o lua mișcarea națională românească, Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București, informa Viena că: „... zdrobirea monarhiei ia în mentalitatea românilor forme tot mai concrete”[46].

Referindu-se la rolul important pe care profesorii de la liceul din Suceava l-au avut în educarea generațiilor de elevi români, în spiritul luptei pentru unitatea întregului neam românesc, căpitanul Hintz, șeful biroului de informații al armatei principelui Iosef, menționa, într-un raport, că aceștia au făcut „... din fiii de țărani... intelectuali, care, nutrind idei iredente, parte înainte de război, dar aproape toți în decursul războiului, trecuseră la dușman luptând în

[44] „Revista Bucovinei”, București nr. 1/1 aprilie 1916.

[45] Dimitrie Marmeliuc, *O jumătate de secol de la epopeea marii uniri,* text aflat într-o colecție particulară, 12 aprilie 1968, p. 2.

[46] xxx, *Cartea roșie austro-ungară,* Viena, 1915.

rândurile armatei române, cu arma în mână, contra monarhiei”[47]. În continuare arăta că mișcarea românească din Bucovina pornește din Suceava și că scopul acestei mișcări era: „... să dea ajutor dușmanului (României n.n.) și să slăbească forța armată a statului”[48].

La 17 august 1916, la București, reprezentanții Antantei (Stanislav Poklewsky-Koziell pentru Rusia, contele de Saint Aulaire pentru Franța, sir George Barclay pentru Marea Britanie și baronul Fasciotti pentru Italia) semnează alături de primul ministru român Ion I.C. Brătianu Tratatul de Alianță între România și Antanta, prin care cele patru mari puteri „garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea fruntariilor sale” și recunosc dreptul statului român de a se uni cu „teritoriile monarhiei Austro-Ungariei” locuite de români, drept pe care se angajează să-l menționeze special și în tratatul de pace de la sfârșitul războiului. Articolul VI al Tratatului menționează că „România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în tot ce privește preliminariile, tratativele de pace ca și discutarea chestiunilor care vor fi supuse hotărârii Conferinței de pace”[49]. Documentul reprezintă o primă și oficială recunoaștere din partea marilor puteri europene a dreptului istoric la făurirea statului național unitar, obiectiv ce constituie rațiunea participării României la război. În declarația de război înmânată guvernului austro-ungar, acest obiectiv era prezentat cu claritate, subliniindu-se că actul României reprezintă voința unei întregi națiuni de a transforma în fapt un ideal multisecular.

După semnarea Tratatului de alianță și a Convenției militare cu puterile Antantei, la 14/27 august 1916 România declară război Austro-Ungariei. În noaptea aceleiași zile, trupele române au trecut Carpații luptând pentru eliberarea fraților aflați de secole sub dominația străină.

---

[47] Teodor Bălan, *op. cit.,* p. 201.
[48] *Ibidem.*
[49] „Istoria României în date”, Editura Enciclopedică Română, București, p. 300.

Declarația de război făcută Austro-Ungariei, în momentul în care soarta războiului era departe de a fi hotărâtă, a reprezentat o acțiune cu caracter național, un moment important în lupta seculară dusă de națiunea română pentru independență și unitate națională.

Românii din Bucovina au întâmpinat acest eveniment cu o bucurie de nedescris. La Suceava, din inițiativa societății „Dacia română" din Burdujeni, a fost organizată o mare adunare populară la Cetatea de Scaun, la care au participat sute de cetățeni ai orașului și țărani din jurul Sucevei. În uralele mulțimii și în strigătele de „Trăiască România" și „Jos împăratul" se arborează steagul tricolor al României. În cuvântul său, profesorul Severin Procopovici, urând izbândă armatei române, și-a exprimat nădejdea că: „Bucovina de veci va rămâne românească și România Mare se va înființa"[50].

În aceste momente dorința fierbinte a românilor bucovineni, care dezertaseră din armata austro-ungară sau care se refugiaseră în România, era de a vedea Bucovina revenită la teritoriul din care fusese răsluită și de aceea s-au înrolat în armata țării. Printre primii bucovineni care și-au dat viața pentru înălțătorul ideal al reîntregirii neamului a fost elevul plutonier Lascăr Luția, mort la Neajlov în toamna anului 1916, și sublocotenentul Vasile Popescu din Regimentul 54 infanterie, mort la 1 noiembrie 1916 în luptele de la Argeș[51].

Cu toată rezistența eroică a ostașilor români în luptele de la Târgu Jiu, Argeș și Neajlov, capitala și odată cu ea, la sfârșitul anului 1916, aproape două treimi din teritoriul țării au fost ocupate de trupele germane. Autoritățile civile, o parte din populație și armata s-au retras în Moldova. La începutul lunii ianuarie 1917 frontul român s-a stabilit pe Siretul inferior și pe Carpații Orientali de la Vatra Dornei la Oituz, Mărășești, Nămoloasa, Galați, Marea Neagră.

Cu toate pierderile suferite din partea unui inamic superior ca număr și armament, România n-a fost scoasă din luptă. Armata română a fost reorganizată, dotată cu armament modern și instruită cu noua tehnică de luptă. Pentru completarea efectivelor armatei cu

---

[50] Victor Morariu, *Unirea la Suceava,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 241.
[51] „Voluntarul Bucovinean", Cernăuți, anul II, nr. 7 și 9/1932.

ofițeri, în primăvara anului 1917 se înființează noi școli militare de ofițeri de rezervă pentru specialitățile cavalerie, infanterie, artilerie, geniu, în care au fost pregătiți circa 3.200 elevi[52].

În rândurile acestora se aflau și mulți români veniți din teritoriile aflate sub dominația austro-ungară, printre ei numărându-se bucovinenii Ion Grămadă, Dimitrie Marmeliuc, Grigore Nandriș, Ștefan Eșanu, Vasile Olariu, Eusebie Jemna, Dimitrie Țigănescu, Constantin Lucescu, Constantin Țopa, Teodor Turtureanu, Iustin Breabăn, Alexandru Rosmeteneanu, Silvestru și Ambrozie Micuțariu, Calistrat Morariu, care au fost repartizați apoi la diferite unități militare. Pentru merite deosebite, în lupta pentru întregirea patriei, până la 16/29 iulie 1917, statul român a acordat cetățenia unui număr de 48 voluntari bucovineni[53].

Corpul de voluntari români ardeleni-bucovineni

Constrângerea unor ostași români, de către autoritățile austro-ungare, să facă declarații de „fidelitate" față de imperiu după retragerea armatelor noastre din Transilvania, persecuțiile abătute asupra familiilor ai căror membri trecuseră în România au determinat convocarea, la Iași, a unei adunări a refugiaților ardeleni și bucovineni. La 20 ianuarie 1917, această adunare alege Comitetul Național al Românilor Emigrați din Austro-Ungaria, compus din 12 persoane în frunte cu Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Ion Nistor, Sever Bocu și alții. Acest comitet semnează declarația de război împotriva Austro-Ungariei și primește împuternicirea guvernului român pentru organizarea unor unități de voluntari în armata română[54].

Între guvernele român și rus a început să fie discutată posibilitatea organizării Corpului de Voluntari Români, format din

---

[52] „Monitorul Oficial" nr. 282 4/17 aprilie 1917.

[53] Silvestru Netea, *Câteva amintiri de acum 20 de ani în urmă,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 268-270.

[54] *Istoria României în date,* Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 303.

prizonierii de origine etnică română, proveniți din armata austro-ungară, aflați pe teritoriul Rusiei.

La începutul lunii septembrie 1916, un grup de refugiați ardeleni și bucovineni alcătuit din Vasile Lucaciu (fost secretar al PNR din Transilvania și Ungaria), Ion Nistor (fost profesor la Universitatea din Cernăuți), Octavian Tăslăoanu (fost secretar al revistei „Astra" Sibiu și director al revistei „Luceafărul"), Iorgu G. Toma (fost consilier și președinte al Tribunalului Suceava), Dimitrie Marmeliuc (fost profesor la liceul din Cernăuți), Vasile Osvadă (fost director al băncii „Agricola" din Hunedoara), Onisifor Ghibu (fost inspector al învățământului românesc din Transilvania), a înaintat Consiliului de Miniștri al României un memoriu în numele zecilor de mii de refugiați români din Transilvania și Bucovina în care se declara: „Voim să luăm parte activă la cucerirea pământului în care ne-am lăsat părinții... Credem că e o datorie de onoare pentru noi ca în actualul război să înscriem pe paginile istoriei fapte care să arate urmașilor că și românii din ținuturile subjugate au luptat alături de ostașii Regatului pentru întruparea României Mari și că prin sângele lor au răscumpărat unitatea politică la care au visat de veacuri"[55]. Se exprima dorința de a înființa unități militare de ardeleni și bucovineni „... care să se compună din foști soldați români ai armatei austro-ungare"[56]. Prizonierii români proveniți din armata austro-ungară ce se aflau în lagărele din Rusia au cerut să fie organizați în unități naționale pentru a lupta în rândurile armatei române împotriva Puterilor Centrale. În cursul lunii decembrie 1916, circa 2.000 de români ardeleni și bucovineni, „... dintre cei mai conștienți, în mare parte gradați, învățători, studenți, meseriași" s-au adunat în lagărul de la Darnița, lângă Kiev, manifestându-și dorința de a se înrola în armata română. Ministerul de război al României, prin ordinul nr. 1.191 din 23 februarie 1917, hotărăște înființarea Corpului de Voluntari Ardeleni-Bucovineni[57]. Într-o atmosferă de înălțător elan

[55] Dimitrie Marmeliuc, Text inedit, aflat într-o colecție particulară.
[56] *Ibidem.*
[57] Pompiliu Nistor, *Corpul voluntarilor români ardeleni-bucovineni,* în „Gazeta Transilvaniei" din 16 august -14 septembrie 1922.

patriotic, voluntarii din lagărul de la Darnița semnează, la 5 martie 1917, următorul angajament: „Noi, ofițerii, gradații și soldații români de neam, jurăm pe onoare și conștiință că voim să luptăm în armata română pentru dezrobirea ținuturilor noastre românești de sub dominația Austro-Ungariei și pentru alipirea lor la România”[58]. Continuând activitatea de organizare a prizonierilor, mai multe comisii alcătuite dintr-un ofițer român, un reprezentant al ardelenilor și bucovinenilor și un voluntar cutreierau Rusia în vederea concentrării prizonierilor români în centre mai mari, înscrierii lor ca voluntari și trimiterii lor în țară. Succese în echiparea și instruirea militarilor se înregistrează prin mutarea lagărului de la Darnița la Kiev, sub comanda colonelului Constantin Pietraru. În urma apelului Corpului Voluntarilor Români Ardeleni-Bucovineni, guvernul rus a aprobat recrutarea unui număr de 30.000 de voluntari[59].

După o pregătire de câteva luni, la 6 iunie 1917, primele două batalioane de voluntari, cu un efectiv de 130 de ofițeri și 1.500 de soldați, echipate și instruite, au plecat din Kiev spre Iași[60]. La trecerea prin Chișinău au fost primiți cu entuziasm de populație. În cuvântul său, profesorul Onisifor Ghibu le-a urat izbândă în lupta pentru dezrobirea teritoriilor românești aflate sub dominație străină[61].

La 8 iunie 1917, în aclamațiile unei imense mulțimi, în prezența autorităților și a reprezentanților armatei române, voluntarii au fost primiți în gara din Iași. A doua zi după depunerea jurământului față de patrie, a avut loc o impresionantă adunare populară în Piața Unirii. Primul ministru I.I.C. Brătianu, poetul Octavian Goga, profesorul Ion I. Nistor și, la cererea publicului, profesorul Nicolae Iorga, în cuvinte emoționante au adresat voluntarilor chemarea la luptă pentru eliberarea pământului strămoșesc al patriei, dezrobirea fraților aflați de secole sub

---

[58] *Ibidem.*

[59] *Ibidem.*

[60] Const. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919,* ediția a II-a, vol. II, București, 1928, p. 84.

[61] Pompiliu Nistor, *op. cit.*

dominația străină și înfăptuirea unității naționale. Adresându-se bucovinenilor, profesorul Ion Nistor, președintele Comitetului Refugiaților Bucovineni, a spus: „Steagul tricolor pe care ați jurat astăzi nu este nou pentru voi, sub cutele lui au biruit strămoșii voștri în Codrul Cosminului.

Dar de aproape un veac și jumătate nu mai fâlfâie mândru peste meleagurile Bucovinei. Îmbogățiți strălucirea lui prin marea biruință pe care întreg neamul românesc o așteaptă cu deplină încredere de la voi și de la camarazii voștri.

Vouă soarta v-a rezervat cea mai mare cinste de care se pot învrednici fiii Bucovinei: cinstea de a împlânta steagul național la Suceava și Cernăuți de unde fusese smuls înainte cu 143 de ani de către răpitoarea pajură habsburgică. Aceasta va fi cea mai aleasă răsplată a jertfei și a vitejiei voastre”[62]. În rândul acestora se aflau Emanoil Isopescu, Maximilian Ianovici, Filaret Doboș, Vasile Ienceanu, Mihai Polocoșeriu, Ion Covașă, Valerian Tarnavschi, George Jeleriu, Epaminonda și Silvestru Păuș, Arcadie Turtureanu, Anastasie Boghian, Ilarion Larioneascu, Traian Lupășteanu, Valerian Dugan și alții. Tradiționala horă a unirii, în care, în jurul statuii lui Alexandru Ioan Cuza și-au dat mâna români din toate provinciile istorice românești, a încheiat această vibrantă maniestare[63].

În cuvinte entuziaste, presa voluntarilor din Kiev relata: „Drumul și primirea acestor tineri viteji vor rămâne neuitate în istoria luptelor pentru unitatea noastră națională... Trupul neamului nostru se întinde peste atâtea țări, dar în zilele noastre inima lui zvâcnea la Iași unde se săvârșea unirea ardelenilor și bucovinenilor cu românii din România. Sosirea în România a celor dintâi voluntari ardeleni și bucovineni a dovedit lumii întregi că românii din Austro-Ungaria doresc eliberarea de sub jugul străin și că sunt hotărâți să facă și jertfa vieții spre a se uni cu frații lor din regat. Ei au spulberat în chip hotărât și pentru totdeauna minciuna... precum că românii din Transilvania nu ar dori alipirea lor la România și că ar lupta cu dragoste și însuflețire în armata austro-ungară pentru apărarea și mântuirea asupritorilor și chinuitorilor

[62] Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918*, București, 1928, p. 84.
[63] Alexandru Rozmeteanu, text inedit aflat într-o colecție particulară.

lor”[64].

Voluntarii sosiți la Iași au fost repartizați în regimentele Corpului I armată sub comanda generalului Constantin Petala, participând în vara anului 1917 la eroicele lupte de la Mărăști, Mărășești, Oituz, aducându-și jertfa de sânge la cauza întregului neam românesc[65].

Intelectualii Corpului de Voluntari au scos la Kiev, sub redacția bănățeanului Sever Bocu, ziarul intitulat simbolic „România Mare”, care, difuzat în rândul prizonierilor de război din Rusia, a constituit un excelent mijloc de propagandă patriotică. În articolul „Către frații bucovineni”, profesorul Filaret Doboș din Ilișești lansează vibranta chemare: „... ca și noi, românii din Ardeal, Bucovina, Maramureș, Crișana și Banat, să ne alipim de România liberă și să facem o Românie Mare, cum a croit-o străbunul Traian, cum au dorit-o Ștefan și Mihai... și cum au visat-o moșii și strămoșii noștri”[66].

Activitatea desfășurată în rândul prizonierilor români din Rusia a dus la creșterea numărului celor care doreau să lupte ca voluntari în armata română. Zilnic până la 200 de voluntari se prezentau la Kiev, unde erau instruiți și apoi trimiși în țară. La 15 iulie, al doilea transport de voluntari pleacă din Kiev spre Iași[67]. Sărbătorind un an de la intrarea României în război, batalionul de voluntari români din Eleț, gubernia Oriol, format din 500 de ardeleni și bucovineni, a jurat pe drapelul tricolor să lupte pentru înfăptuirea României Mari[68].

Prin intermediul ziarului „România Mare” și printr-o corespondență intensă, Comandamentul Prizonierilor Români din Rusia informa pe cei rămași în lagăre asupra numărului mereu în creștere al celor care intrau în rândurile voluntarilor, cerându-le să se prezinte cât mai repede la Comandamentul Corpului de Voluntari

---

[64] „România Mare”, Kiev, anul I, nr. 1/20 iulie 1917, p. 3.
[65] Pompiliu Nistor, *op. cit.*
[66] „România Mare”, Kiev, anul I, nr. 1/20 iulie 1917, p. 4.
[67] *Ibidem,* p. 2.
[68] *Ibidem,* nr. 7/24 august 1917, p. l.

din Kiev[69].

În urma acțiunilor întreprinse, în perioada iunie-noiembrie 1917 au fost trimise în Moldova 11 batalioane de voluntari, bine instruite și echipate, cu un efectiv de 374 de ofițeri și 8.261 de soldați, în afară de cei 22 de ofițeri și 1.460 de soldați rămași pentru paza depozitelor militare ale armatei române[70].

În Siberia se afla Corpul de Voluntari Români din Ardeal și Bucovina din care făceau parte și Emil Nichitovici, Gheorghe Piticariu, Emil Cercavschi. Aici, bucovineanul Iorgu Toma redactează „Gazeta Transilvaniei și Bucovinei" care apărea la Celiabinsk[71].

Îngrijorat de intensificarea luptei românilor pentru unirea cu țara-mamă, Comandamentul Suprem al Armatei Austro-Ungare urmărea, prin agenții săi, activitatea Corpului de Voluntari Ardeleni-Bucovineni. Nota informativă din 18 martie 1918, adresată reprezentantului Ministerului de Externe, furnizează date privind înființarea, organizarea, componența, activitatea Corpului de Voluntari și o listă nominală de ofițeri. Din aceste date reținem că în ianuarie 1918, Corpul de Voluntari număra 15.000 de soldați și 2.000 de ofițeri, repartizați inițial în regimentele românești[72]. De asemenea nota semnalează că reprezentanți ai voluntarilor au plecat în țările Antantei, cât și o posibilă plecare a Corpului de Voluntari în Franța. Pe lista ofițerilor ardeleni și bucovineni figurează 157 de persoane, dintre care 33 bucovineni. Dintre aceștia amintim pe sublocotenentul Emanoil Isopescu, candidat Zugrav din regimentul 3 artilerie, Teleagă Petru, învățător în Rădăuți, Ciubotar Nicolae, învățător în județul Suceava, sublocotenentul Strugar Dimitrie din județul Câmpulung Moldovenesc, Nastasi Cornel din Siret și alții[73].

---

[69] Arhivele Stat. București, Colecția de microfilme Austria, rola 222, C. 545-546, Haus-Holf-und Staatsarchiv, Wien, Politisches Archiv I, k-940.

[70] Constantin Krițescu, *op. cit.*, p. 412.

[71] Ion Axani, *Amintiri din războiul mondial,* în Ion I. Nistor, *op. cit.*, p. 140-45.

[72] Arh. Stat. București, Colecția de microfilme Austria, rola 222, C. 548-559, Haus- Hof-und Staarsarchiv, Wien, Politisches Archiv I, k. 940.

[73] *Ibidem.*

În vara anului 1917, în bătăliile renașterii naționale, ostașii bravei noastre armate, în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, au contribuit cu prețul a zeci de mii de jertfe la înfrângerea armatelor Puterilor Centrale, bucovinenii fiind în primele rânduri. Vor rămâne neșterse în memoria noastră faptele de eroism ale sublocotenentului Ion Grămadă, căzut la Cireșoaia la 27 august 1917, Iustin Breabăn din Regimentul 8 Buzău, căzut la Nămoloasa, Teodor Turtureanu, Silvestru și Ambrozie Micuțariu, Dumitru Mihalaș și ale multor altora[74]. Semnificative, pentru eroismul de care au dat dovadă bucovinenii, sunt cuvintele adresate sublocotenentului Dimitrie Marmeliuc de colonelul Grigore Voiescu, comandantul Regimentului 8 Buzău: „Îți păstrez în inimă cea mai frumoasă amintire, ca unui frate care și-a lăsat casa și familia și a venit în rândurile noastre să ne ajute la înfăptuirea unui ideal. Măreața dumitale faptă nu are pereche pe lume, nu prin aceea că ai venit între noi, dar prin aceea că, ca un brav, ai desconsiderat viața luptând în linia întâia, la cot cu frații de arme, la cot cu cei căzuți pentru o sfântă dreptate”[75].

În conformitate cu prevederile legii promulgate prin decretul nr. 3239 din 21 decembrie 1916, pentru hotărârea și eroismul de care au dat dovadă în lupta pentru întregirea neamului, mulți voluntari din armata română au primit, în anii 1917-1918, calitatea de cetățean român. Acordarea cetățeniei române unui număr de 3.713 voluntari români, din care 325 erau bucovineni, ilustrează voința fermă de unitate națională[76].

---

[74] „România Mare”, Kiev, anul I, nr. 11/28 sept. 1917, p. 3; Dimitrie Marmeliuc, *Pietre pe mormânt de Eroi,* în Calendarul „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1920, p. 85-89.

[75] Scrisoarea colonelului Grigore Voinicescu către Dimitrie Marmeliuc, document aflat într-o colecție particulară la Suceava.

[76] „Monitorul Oficial” - nr. 244/2.02.1917; nr. 304-30.03.1917; nr. 26-2.05.1917; nr. 79/407/1917; nr. 90/16.07.1917; nr. 96-23.07.1917; 105-3.08.1917; nr. 108-6.08.1917; 113-12.08.1917; nr. l19-19.08.1917; nr. 121-22.08.1917; nr. 135-7.09.1917; nr. 140-13.09.1917; nr. 145-19.09.1917; nr. 1818-29.10.1917; nr. 190-10.11.1917; nr. 32-9.05.1918; nr. 35-12.05.1918; nr. 60-8/21.06.1918.

Lupta popoarelor din monarhia habsburgică se intensifică tot mai mult. La 29 noiembrie 1917 are loc la Kiev o adunare a reprezentanților popoarelor aflate sub dominația Austro-Ungariei, cu care prilej românii își reafirmă cu putere hotărârea de a se elibera de sub dominația străină. În numărul său din 24 ianuarie 1918, ziarul „România Mare" publică declarația reprezentanților provinciilor românești asuprite, în care era exprimat dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta: „Începând cu ziua de azi, în care toți românii trebuie să serbeze amintirea celei dintâi uniri săvârșite la 1859, între două țări românești, noi, cei mai jos iscăliți, potrivit punctului nostru de plecare, nu ne mai socotim ca până acum ardeleni, bucovineni, și nu ne mai socotim nici fiii aceluiași popor, ci cetățenii aceluiași stat unitar românesc, ca cetățeni ai României nouă, a tuturor românilor, cu aceleași datorii de fiecare parte a ei, cu aceleași drepturi... Fiecare să-și dea seama că mântuirea noastră este numai într-o Românie nouă, a tuturor românilor. Pentru înfăptuirea acestei Românii nouă vom lucra, pentru înfăptuirea ei vom muri dacă va fi nevoie"[77]. Printre semnatari se aflau Dimitrie Logigan, Emanoil Iliuț, George Tofan și alții.

Legiunea română din Italia

Încă înainte de intrarea României în război, au loc în Italia primele manifestări ale foștilor soldați și ofițeri români din armata austro-ungară care și-au exprimat dorința de a-și aduce contribuția la eliberarea teritoriilor românești de sub dominația habsburgică. După pacea de la București, aceste acțiuni cresc ca număr și intensitate. Între 8 și 10 aprilie 1918 are loc la Roma un congres al naționalităților asuprite din monarhia habsburgică, unde se votează o moțiune cerându-se recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se constitui în stat național independent sau de a se uni cu statul său național, dacă acesta există. Cu acest prilej, maiorul bucovinean Emil Turtureanu trimite o telegramă de adeziune din partea ofițerilor români, cehi și sârbi care se găseau la Monte Casino, prin

[77] „România Nouă" - anul II, nr. 8/24 ianuarie 1918.

care solicitau să fie primiți să lupte alături de armata italiană împotriva Austro-Ungariei[78].

Față de această solicitare, primul ministru italian Orlando a dat dispoziție Comisiei Prizonierilor de Război ca toți ofițerii români care trecuseră de bunăvoie în Italia sau care fuseseră făcuți prizonieri și cereau să lupte împotriva Puterilor Centrale să fie concentrați în orașul Cittaducale. La 10 mai 1918, un număr de 85 de ofițeri s-au adresat Ministerului de Război al Italiei, solicitând în scris să fie încorporați în armata italiană și trimiși pe front. La 1 iunie un număr de 10 ofițeri sunt trimiși pe front cu diferite misiuni speciale. Printre ei se afla locotenentul Emanoil Săveanu, fost atașat pe lângă forțele americane care operau în Franța[79]. La cererea ostașilor români din Banat, Transilvania și Bucovina s-au organizat, până în iunie 1918, câteva detașamente de voluntari în subordinea Comandamentului Suprem Italian. Acestea au fost atașate diferitelor arme și folosite ca trupe de asalt („arditti"). O companie de 250 de oameni din componența Armatei a VIII-a italiene a participat cu Divizia 52 la asaltul de la Montello și Vittorio Veneto. Pentru faptele de arme înscrise în luptele din nordul Italiei au fost decorați cu „Crucea de Război" 129 de ostași români. Dintre cei 15 bucovineni care s-au evidențiat în lupte amintim pe sergentul Lăcătușu V. Emilian din Burla, caporalii Gălan Gr. Simion din Mitocul Dragomirnei, Rusu Andrei Leon din Sadova, Zbiera Gr. Gheorghe din Vicovu de Jos, soldatul Pintea Matei Adrian din Vatra Dornei și alții[80]. Pentru inițiativa și curajul dovedit în luptele de la Piave, între 26 octombrie și 4 noiembrie, Comandamentul Armatei a VIII-a a conferit „Crucea Meritul de Război" unui număr de 22 de militari, din care cinci ofițeri din compania 1 română. Aprecierile făcute despre cei decorați sunt revelatoare: „Soldat Gavrilă Nicolea, irident român, s-a înrolat în

---

[78] Emil Turtureanu, *Contribuția la Unirea românilor bucovineni,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 464-466.

[79] Nicodim Ițcuș, *Formarea Corpului de Voluntari Români în Italia,* text aflat într-o colecție particulară.

[80] Arh. Stat București - Xerografii Italia, Arhiva Statului Major al Armatei Italiene, Roma.

armata care luptă contra opresorilor patriei sale dând dovadă de un patriotism și un curaj demn de toată lauda”[81].

O altă companie pusă în serviciul Armatei a V-a italiene a participat cu două plutoane alături de Divizia 42 engleză la luptele de la Asiago și de pe mutele Cengio, iar cu alte două plutoane a luat parte, alături de Divizia 2 franceză, la bătăliile de la Sisemoled și în Val Bella. Un alt pluton de români din armata italiană a participat la luptele de la Cimona. În luna august 1918 s-a format compania a 3-a de pe lângă Armata a IV-a, care s-a comportat foarte bine în luptele de la Grappo. Aceste detașamente, la organizarea cărora și-a adus contribuția și profesorul Simion Mândrescu, cuprindeau 830 ostași de trupă și 13 ofițeri, printre care se aflau mulți soldați și ofițeri bucovineni[82].

La 19 iunie 1918, la Cittaducale are loc ședința de constituire a Comitetului de Acțiune al Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina (la care au participat 72 de delegații dintre care 26 bucovineni), comitet care își propune unirea tuturor românilor subjugați de Austro-Ungaria, care se aflau în țările aliate, organizarea lor în unități militare și desfășurarea unei propagande pentru realizarea unității naționale. Comitetul format din 16 membri, printre care și bucovinenii Ștefan Bidnei, Claudiu Isopescul, Ioachim Obadă, Mihai Mironovici, Nistor Săhleanu și Emil Turtureanu, sub președinția profesorului universitar Simion Mândrescu, și-a stabilit sediul la Roma. Comitetul a desemnat delegațiile pentru Paris, Londra și Washington, în care intrau cinci bucovineni. Acești trimiși speciali aveau misiunea de a obține oficial recunoașterea din partea guvernelor aliate, inclusiv italian, a Comitetului ca singurul îndreptățit să reprezinte pe cei 18.000 de români din Italia, pe cei din țările aliate și pe cei care se aflau acasă[83].

---

[81] *Ibidem.*

[82] Nicolae Ițcuș, *op. cit.*

[83] Arhivele Stat. București - Colecția microfilme Italia, rola 10/3 C. 130-135, Ministero del Interno. Prezidenza del Consiglio dei Miniștri, fasc. 19.3.8.

Comitetul de Acțiune al Românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, având în vedere că militarii români ce se aflau la Roma au fost declarați liberi, cu scopul de a forma Legiunea Română, propune, la 24 iulie 1918, guvernului italian, decretarea legiunii ca Legiune a Românilor Supuși din Transilvania, Banat și Bucovina și reprezentarea acesteia de către Comitet, în relațiile cu guvernul și Comandamentul Suprem Italian.

Ca uniformă, s-a propus cea italiană, cu însemnul tricolorului românesc pus orizontal pe beretă[84]. La cererea prizonierilor români și insistența Comitetului de Acțiune, la 15 octombrie 1918, guvernul italian a decretat constituirea legiunii române, sub comanda generalului Ferigo Luciano[85]. În luna octombrie s-a constituit primul regiment denumit „Horea" în ianuarie 1919, al doilea „Cloșca", iar în februarie s-a format al treilea regiment „Crișan". În luna martie, în localitatea Avezzano, s-a trecut la organizarea batalioanelor de voluntari. Deși Italia resimțea greutățile războiului, a asigurat hrana și echipamentul necesar celor peste 37.000 voluntari români. Conducerea Legiunii Române formată din 211 ofițeri italieni și 525 români s-a preocupat de instruirea și educarea voluntarilor[86].

Italia, prin primul său ministru Orlando, a dat curs cererilor voluntarilor români, susținuți de Comitetul de Acțiune al Românilor, de Consiliul Național al Unității Române din Franța și de guvernul României, trecând la repatrierea acestora. Primul detașament, îmbarcat pe vasul „Meran", a plecat din Taranto, la 4 februarie 1919 și a sosit la Constanța la 12 februarie 1919. Voluntarilor români și ofițerilor italieni care i-au însoțit în țară, li s-a făcut o caldă primire la Constanța și București.

---

[84] Arhivele Stat. București - Colecția microfilme Italia, rola 10/30, C. 124-125 Ministero del Interno. Prezidenza del Consiglio dei Miniștri, fasc. 19.38.

[85] Arhivele Stat. București - Colecția microfilme Italia, rola 13/1, c. 27-28. Arhivele Centrale ale St. Roma, fond Prezidenza del Consiglio dei Miniștri, fasc. 19.43.21.

[86] Arhivele Stat București - Xerografii Itala. Documente ale Statului Major al Armatei Italiene.

Voluntarii s-au îndreptat spre Sibiu, unde au fost demobilizați. Transportul voluntarilor s-a făcut pe un număr de 30 de vase și a durat până în aprilie 1920, când a sosit în țară ultimul batalion. Astfel, 525 de ofițeri și 36.712 ostași români, proveniți din armata austro-ungară, în rândul căreia s-au înrolat sute de soldați și ofițeri bucovineni, s-au reîntors în România întregită, hotărâți să contribuie la dezvoltarea patriei[87].

Misiunea română în Franța

Începutul anului 1918 găsește pe profesorii universitari și oamenii politici români aflați la Paris, grupați în jurul ziarului „La Roumanie", organ săptămânal al revendicărilor și intereselor românești. După pacea de la București, activitatea acestora a avut drept scop combaterea interpretărilor răuvoitoare asupra adevăratelor aspirații ale poporului român. Prin conferințe și cuvântări publice, prin cursuri la Școala de Înalte Studii din Paris, prin editarea de broșuri și alte materiale de propagandă, prin numeroase articole publicate în ziarul „La Roumanie" se făcea cunoscut opiniei publice franceze și internaționale, că, în pofida situației grele în care se aflau, românii sunt hotărâți să lupte pentru realizarea idealului național. Frecventele rapoarte ale unor diplomați austrieci, intitulate „Acțiunea românească" și „Românii din Franța", dovedesc îngrijorarea cu care guvernul austro-ungar privea activitatea politică desfășurată de „Misiunea Universitară Română" la Paris[88]. La 17 mai 1918, Chum, reprezentantul din Berna al Ministerului de Externe al Austro-Ungariei, în raportul nr. 189, informa guvernul țării sale că românii din Paris s-au reunit într-o organizație proprie sub președinția fostului ministru român Toma Stelian[89].

---

[87] Arhivele Stat. București - Xerografii Italia. Arhiva Statului Major al Armatei Italiene, Roma.

[88] Arhivele Stat. București - Colecția microfilme Austria, rola 222, C. 1057-1059, Haus-Hof-und Staatsarchiv Wien, Politisches Arhicv I, Liasse Krieg. 59 k, k 1044.

[89] *Ibidem.*

Același diplomat informa guvernul imperial în raportul nr. 224, că la 30 aprilie 1918, s-a format la Paris un „Comitet Național al Românilor din Transilvania și Bucovina" (Comité National des Roumains de Transylvanie et de Bukovine)[90].

În proclamația dată publicității de acest Comitet se arată: „Noi românii din Transilvania și alte provincii subjugate de Austro-Ungaria, care ne aflăm în Franța și ne-am întâlnit la Paris, ne obligăm să continuăm lupta pentru eliberarea noastră de sub jugul străin, cu toate mijloacele care ne stau la dispoziție și cu ajutorul și participarea fraților noștri din România, și înființăm Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina"[91].

La 3 octombrie 1918, colonia română din Paris având, prin Vasile Lucaciu, mandatul românilor din America, și prin dr. Ion Cantacuzino, președintele Federației Unioniste, mandatul românilor din Austro-Ungaria, hotărăște constituirea unui organism național al tuturor românilor din Franța, intitulat Consiliul Național al Unității Române având ca președinte pe Tache Ionescu, iar ca vicepreședinți pe Vasile Lucaciu, Octavian Goga, dr. C. Angelescu și I.Th. Florescu. Acest organism „compus din românii din Transilvania, din Ungaria, din Bucovina și din Regat..." nu recunoaște pacea de la București impusă României și declară că va lupta prin toate mijloacele: „... să constituie cu românii din regat o nouă Românie"[92]. Considerându-l ca pe un organism „... izvorât din aspirațiile seculare ale compatrioților săi către libertate și unirea țărilor române"[93], guvernul francez îl recunoaște oficial la 12 octombrie.

Miniștrii de externe ai Marii Britanii și Italiei au recunoscut în numele guvernelor lor, acest Consiliu, guvernul SUA, deși,

---

[90] *Ibidem.*

[91] *Ibidem.*

[92] Arhivele Stat. București - Colecția microfilme Franța, rola 182, C. 169-172. Ministere des Etrangers Direction des Affaires Politiques et Comerciales, Arhives di- plomatiques, vol. 31, Seriez carton 577, dossier 1, Roumanie.

[93] Ion Borcan - *Izvorât din aspirațiile seculare ale compatrioților,* în Magazin Istoric, anul II, nr. 10, 1968, p. 43.

nelegat de România printr-un tratat, a declarat, prin reprezentantul său R. Lansing că „... nu este indiferent față de aspirațiile poporului român”[94].

Consiliul a organizat acțiuni de înrolare a românilor aflați în străinătate pentru Corpul de Voluntari în Italia, cu care prilej s-a remarcat prin activitatea depusă Emilian Halip din Solca[95].

Senatul Central al ofițerilor și soldaților români din Viena

Viena. Vara anului 1918 era pe terminate. Urmările războiului erau prezente la tot pasul. Lipsa de alimente și îmbrăcăminte, cozile imense pentru câțiva cartofi sau sfeclă furajeră erau impresionante prin dramatismul lor. Mizeria și disperarea domneau pretutindeni. Numărul dezertorilor sporea îngrijorător. La începutul lunii august a izbucnit epidemia de gripă spaniolă, care făcea ravagii. La 31 octombrie se declanșează revoluția. Porțile închisorilor au fost sparte. Excesele și jafurile erau frecvente. Parlamentul din Viena se transformase într-un adevărat Turn Babel. Ungaria, care avea mari rezerve alimentare, a impus o adevărată „blocadă” asupra Vienei.

Armata austro-ungară, condusă de generalul ungur Kovesz, își pregătește retragerea în Ungaria cu vădită intenție de a apăra separarea Ungariei de Imperiu. În același timp, preconizata retragere în Ungaria a armatei de sud ar fi periclitat interesele românești – realizarea unității naționale statale. Din acest motiv se impune crearea unui organism militar românesc la Viena, care să apere interesele naționale.

La 31 octombrie 1918, românii care se aflau în armata austro-ungară, au fost invitați la ora 20^{00}, la restaurantul „Weigel” în parcul „Dreher”, la „Schönbrunn”, restaurant frecventat de cercurile ofițerești românești. Invitația a fost iscălită în numele lui Iuliu Maniu, reprezentantul Consiliului Românilor din Ungaria și Transilvania, de căpitanul Traian Pop.

---

[94] *Ibidem.*
[95] *Op. cit.*

În cuvântarea sa, Iuliu Maniu a arătat că este necesară organizarea urgentă a soldaților români pentru ca aceștia să nu fie constrânși să lupte pentru interesele habsburgilor și pentru a se acționa eficient în lupta pentru libertate și unitate națională[96].

În felul acesta ia ființă *Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români* care era format din 12 membri în frunte cu căpitanul Traian Pop. Protocolul de înființare a acestui organism militar a fost semnat de cei 30 de reprezentanți prezenți: Iuliu Maniu, cpt. Traian Pop, cpt. Luca, cpt. Colibași, P. Popovici, dr. Muntean, diacon militar Ilie Hociotă, E. Colibași, Traian Trâmbițoni, diacon militar G. Oprean, Cornel Raea, C. Muntean, T. Pahome, V. Biberiu, Ștefan Bărnuțiu, V. Pop, I. Safta, I. Mușiu, T. Petruc, I. Horodinscki, R. Reus, Tr. Colibaba, Octav Strijac (Lupu), Em. Ilcuș, N. Mâlea, I. Togănel, I. Albon, Grigore Alvirescu, Filimon Taniac[97]. Senatul lansează *Proclamația* către toți soldații români: „popoarele monarhiei austro-ungare s-au organizat pe baze naționale. Ca urmare, soldații români din Bucovina, Transilvania și Ungaria au ales în adunarea de azi, din mijlocul lor, un senat cu sediul la Viena ca secție militară a Comitetului Național Român din Bucovina, Transilvania și Ungaria. Datoria consiliului soldaților este de a organiza pe toți ofițerii și soldații români din aceste provincii... Fiecare soldat român care se află în cadrele armatei monarhiei sau se întoarce de pe front este subordonat Comitetului Național și nu are permisiunea de a accepta sarcini din partea străinilor, nici să presteze un jurământ pentru altă armată decât cea română; deci el nu poate să se înregimenteze în nici o armată și sub nici un alt steag decât cel al românilor din Bucovina, Transilvania și Ungaria. Ei nu se lasă înșelați de interesele particulare, ca și de cele care sunt dușmănoase poporului român. Fiecare soldat român să se ferească de acțiuni necinstite, de furt și prădăciuni, fiindcă aceste crime se pedepsesc de lege. *Soldatul român să nu se lase jignit în interesul său național, însă nici să nu împiedice pe celelalte națiuni conlocuitoare în exprimarea voinței lor naționale* (s.n., I.C.).

---

[96] Dr. Octavian Lupu - *Consiliul Soldaților români din Viena în timpul revoluției din 1918,* text aflat într-o colecție particulară.

[97] *Ibidem.*

În fiecare oraș al monarhiei, unde există soldați români, să se constituie la acceptarea acestor principii și în cazul executării lor precise, câte un senat al ofițerilor și soldaților români.

Fiecare senat astfel constituit va trimite un delegat la Viena la senatul central (Viena I, str. Löwel 3, telefon 417. Stelle VI. 11/Viena, 31 octombrie 1918)”[98].

Au fost trimiși ofițeri și subofițeri în toate localitățile în întâmpinarea trupelor care se retrăgeau de pe front, la Salzburg, Villach, Innsbruck, Oderberg, Laibach.

În ziua de 1 noiembrie 1918, s-a constituit primul regiment românesc organizat de Senatul Central de la Viena, din rămășițele Regimentului 64 Orăștie, încartiruit în cazarma Franz Ferdinand. Comandant al regimentului a fost numit căpitanul Loichiță. Regimentul era compus din 4 companii, un batalion de mortiere și o baterie de artilerie, cu un armament excelent[99]. Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români funcționa ca secție militară a *Consiliului Național Român* din Viena, for militar pentru toți ostașii români proveniți din armata austro-ungară, ce se aflau pe teritoriul imperiului. Ministrul de război al Austro-Ungariei, Stőger-Steiner a fost nevoit să recunoască oficial acest organism, ca urmare a discuțiilor avute cu Iuliu Maniu și Constantin Isopescu-Grecul care l-au vizitat la minister[100].

La 8/21 noiembrie 1918 apare la Viena sub redacția bucovineanului Filimon Taniac, ziarul *„Timpul Nou”* – Foaia soldaților români în Viena. În paginile ziarului, ca și prin manifestații și întruniri, cei peste 40.000 de soldați români ardeleni, bucovineni, bănățeni de pe teritoriul Imperiului Habsburgic, aflat în plin proces de destrămare, și-au manifestat hotărârea nestrămutată de: „a sta neclintiți în serviciul cauzei sfinte a națiunii române”. La 17 noiembrie 1918, cu prilejul primirii steagului tricolor al regimentului 64 Orăștie, în prezența lui Teofil Simionovici, membru în Consiliul Național Român din Viena, soldații au depus

[98] *Ibidem.*
[99] Timpul Nou, Viena, nr. 1/8 - 21 noiembrie 1918.
[100] *Ibidem.*

jurământ față de patrie: „Jur credință națiunii române și supunere în toate Consiliului Național Român.

Nu voi sta decât în serviciul neamului românesc pe care nu-l voi părăsi la nici un caz și sub nici o împrejurare. Așa să-mi ajute Dumnezeu.”[101]

Imperiul Habsburgic se prăbușește

Toamna anului 1918 ne apropia de sfârșitul unui cumplit măcel, Primul război mondial.

Situația militară a Puterilor Centrale se agravase simțitor. Prăbușirea fronturilor de pe Somme, Piave și Salonic a zguduit din temelii în special Imperiul Habsburgic. Mișcarea de emanciparea națională a popoarelor supuse monarhiei se întețea.

Proclamarea autonomiei Poloniei întregită cu Galiția, făcea ca Austria să piardă continuitatea teritorială cu Bucovina, această provincie istorică românească rămânând în afara imperiului. Această situație a trezit interesul naționaliștilor ucraineni din Galiția și Bucovina care doreau crearea unei Ucraine Mari, de la Carpați până în Caucaz, sub protectoratul Coroanei de Habsburg, unind Bucovina cu Galiția Orientală într-o provincie ucraineană autonomă, plan cu care ucrainenii au venit la tratativele de la Brest-Litovsk, spijiniți fiind în acest sens de Czernin și Kühlmann. Ziarul „Kölnische Zeitung” dezvăluia opiniei publice încheierea unui „contract secret austro-ucrainean” care prevedea că guvernul austriac se obligă să voteze până la data de 15 iulie 1918 un Proiect de lege „... prin care să se pronunțe despărțirea Galiției de Est a cărei populațiune este în majoritate ucraineană, de Galiția de Vest și să se împreune acest teritoriu cu Bucovina, într-o provincie autonomă a Republicii Populare Ucrainene”.

La curent cu planurile acestea, deputații români bucovineni din parlamentul imperial, prin intermediul lui Constantin Isopescul-Grecul, au făcut în ședința parlamentului, din 22 iulie 1918, următoarea declarație: „Fiind vorba de împărțirea Galiției și de

[101] *Ibidem.*

înjghebarea unei provincii ucraino-galițiene, noi românii dorim ca soarta noastră să se rezolve în temeiurile principiilor noastre programatice de autonomie națională în cuprinsul provinciei Bucovina și al Austriei.

Ținem la dreptul istoric al românilor pe pământul Bucovinei, care un șir de secole a fost o parte a Moldovei și locul de reședință al principilor ei, și ținem ca de aceea Bucovina să rămână neîmpărțită... Din declarațiile domnului prim ministru rezultă neîndoios că între guvern și ucraineni există în adevăr un compromis întrucât privește împărțirea Galiției... Același pact mai cuprinde un moment care trebuie să ne umple pe noi, românii bucovineni, de cea mai mare grijă! Se zice în acest pact secret că în *Bucovina și în partea ucraineană a Galiției de est se va întemeia noua provincie ucraino-austriacă*. Aici nu e deci vorba de o parte a Bucovinei, ci de întreaga Bucovină.

Cuprinsul acestui pact secret corespunde cu declarațiile făcute din partea reprezentației ucrainene și aceasta neliniștește nu numai pe românii din Bucovina, ci și pe germanii de acolo... cu care noi am trăit întotdeauna în cea mai bună prietenie. Ambele popoare sunt adânc neliniștite ca nu cumva întreaga Bucovină să fie alipită provinciei ucraino-austriece, ceea ce ar însemna desființarea totală a acestor popoare”[102]. Acest târg urma să se facă contra unei cantități de un milion de puduri de grâu pe care Austria înfometată urma să o primească de la ucraineni.

O anume lipsă de fermitate a unora dintre deputații români din parlamentul imperial, ca și exprimarea confuză referitoare la desprinderea unor așa zise „districte ucrainene” din Bucovina, atrage intervenția fermă în paginile ziarului „Viață Nouă” din Suceava, care, în numărul său din 27 octombrie 1918, în numele adevărului istoric, scria: „... cât pentru Bucovina, avem impresia că deputații noștri din parlament s-au prea grăbit a consimți în dezmembrarea ei prin cedarea celor patru districte ucrainene” de peste Prut.

---

[102] Constantin Isopescu-Grecul - *Amintiri asupra evenimentelor din 1918,* în Ion. I. Nistor., *op. cit.*

Bucovina este o unitate istorică și geografică, ea este pământ curat românesc nu numai de la Suceava până la Prut, dar și de la Vatra Dornei până la Nistru. În acest pământ s-a organizat de la cea de-a doua descălecare stat românesc.

Bucovina ne-a rămas moștenire, așa cum este în întregimea ei de la înaintașii noștri și datori suntem să o păstrăm neștirbită vremurilor viitoare”[103].

În acest timp, Viena făcea eforturi disperate pentru salvarea imperiului prin repetate presiuni politice asupra fruntașilor partidelor naționale aflați în parlamentul imperial. La 18 septembrie 1918, deputații Teofil Simionovici și Constantin Isopescul-Grecu, convocați de primul ministru Husarek-Heinlein refuză să facă declarații de atașament față de imperiu. Nici împăratul Carol nu-i convinge pe deputații români, la audiența din 4 octombrie[104].

Constantin Isopescul-Grecu îi trimite o scrisoare lui Iancu Flondor la Storojineț prin care îl încunoștințează despre situația politică de la Viena[105].

În Bucovina, acțiunea românească pentru unirea cu România ia amploare. La Vatra Dornei ia ființă o gardă națională în fruntea căreia se află Petru Forfotă[106]. Autoritățile austriece sunt suspendate. În locul acestora, conducerea orașului a fost preluată de Consiliul Național Român având ca președinte pe inginerul silvic Arcadie Procopovici[107]. La Câmpulung Moldovenesc, intelectualii reorganizează activitatea politică și culturală în sensul unirii cu patria mamă. Cu prilejul alegerii delegaților câmpulungeni pentru Constituanta Bucovinei, populația județului a înmânat celor doi delegați ai lor, Mihai Iacoban și V. Alboi-Șandru, următoarea moțiune: „Intelectualii și poporul din Câmpulung sunt pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat și intelectualii și poporul sunt contra divizării Bucovinei”[108].

---

[103] Viața Nouă, Suceava, nr. 20, 27 octombrie 1918.
[104] Constantin Isopescu-Grecul - *op. cit., loc. cit.*
[105] *Ibidem.*
[106] *Op. cit.*
[107] *Ibidem.*
[108] Dr. Ioan Bilețchi - *Câmpulung în zorile Unirii* în Ion I. Nistor, *op. cit.*

La Cernăuți, un grup de intelectuali se întâlnesc în casa doctorului Isidor Bodea și hotărăsc tipărirea unui ziar, care inițial s-a numit „Renașterea”, apoi „Glasul Bucovinei” – organ de propagandă pentru unirea politică a românilor de pretutindeni, al cărui prim număr apare la 22 octombrie 1918. Articolul program susține dreptul și hotărârea nestrămutată a tuturor românilor din monarhie de a se uni cu România: „Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri precum cerințele noastre românești”. Semnatarii acestui program erau George Băncescu, Dionisie Bejan, Isidor Bodea, Vasile Bodnărescu, Vasile Marcu, Alecu Procopovici, Eudoxie Procopovici, Sextil Pușcariu, Gheorghe Șandru, Valerian Șesan, Alexandru Vitencu. Reliefând lupta comună pentru unire a românilor din Transilvania și Bucovina, ziarul „Viața Nouă”, din Suceava, în numărul său din 20 octombrie 1918, scria: „... alături de ei ne e și locul nostru. Soarta ne cheamă ca împreună cu ei să începem o nouă viață națională, închegând una și aceeași individualitate de stat național și independent”[109].

La 16 octombrie 1918, împăratul Carol I dă publicității manifestul *„Către popoarele mele credincioase”*, încercând să salveze monarhia prin reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state așa-zis independente. În aceeași zi, se constituie la Viena *Consiliul Național Român*, al cărui președinte a fost ales Constantin Isopescul-Grecu. Protestând împotriva inițiativei împăratului Carol I de a anexa Bucovina la Galiția, în memoriul adresat guvernului român, care se afla la Iași, Consiliul Național Român din Viena arăta: „față de provocațiunile acestea, noi românii bucovineni, singurii băștinași ai acestei frumoase țări, păstrătorii vechilor ei tradiții politice, naționale și culturale, protestăm cu toată hotărârea împotriva acestor uneltiri și declarăm sus și tare că vom lupta cu toată îndârjirea contra știrbirii integrității teritoriale a țării”[110].

---

[109] Maximilian Hacman - *Primul sfat pentru unire la doctorul I. Bodea,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 154-159

[110] Ion I. Nistor - *Unirea Bucovinei - 28 noiembrie 1918,* București, 1928, p. 9.

La 6/19 octombrie 1918, *Comitetul național al românilor ardeleni și bucovineni aflători în Moldova și Basarabia*, și al corpului ofițeresc și de voluntari, nerecunoscând dreptul monarhiei habsburgice de a se ocupa de soarta românilor din Austro-Ungaria, dă o *Proclamație* în care este exprimată voința fermă a tuturor românilor din teritoriile aflate sub dominația habsburgică de a se uni cu România: „Românii ardeleni și bucovineni aflători pe teritoriul românesc, în numele lor și al fraților subjugați de acasă a căror conștiință e siluită și terorizată și deci în imposibilitatea de a se manifesta liberi, declară cele ce urmează:

1. Cerem să fim liberați de sub jugul monarhiei austro-ungare și suntem ferm hotărâți să luptăm prin toate căile și prin toate mijloacele, ca elementul românesc în întregimea lui să fie constituit într-un stat național liber sub domnia dinastiei române. Războiul între noi și monarhia austro-ungară nu se va sfârși până nu vom întrupa idealul național integral.

2. Nu recunoaștem monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Ardeal și Bucovina, deoarece dânsa, veacuri de-a rândul ne-a ținut în cea mai neagră și rușinoasă robie. Toate încercările de federalizare ale Casei de Habsburg sunt gesturi disperate ale unei împărății osândite să se descompună și să piară. Starea românilor din monarhia vecină o va decide biruința oștirii române și voința întregului popor românesc pe care o va consfinți hotărârea congresului de pace generală la care vor lua parte și reprezentanți oficiali ai României eliberatoare.

3. Cerem ca întreg teritoriul locuit de majorități covârșitoare românești din monarhia habsburgică să fie eliberat și anexat regatului român așa cum este prevăzut în tratatul de alianță al României cu Puterile Înțelegerii.

4. Toate declarațiunile românilor din Ardeal și Bucovina contrarii acestor aspirații naționale le considerăm ca stoarse de autoritățile dușmane cu forța și declarăm că aceste declarațiuni nu trebuie să ducă în eroare opinia lumii, care cere dreptate și libertate pentru toate neamurile”[111].

[111] *Ibidem,* p. 29-30.

La 21 octombrie 1918, la hotelul „Rezidenz” din Viena are loc o consfătuire secretă a reprezentanților românilor din Transilvania și Bucovina la care au participat Iuliu Maniu, deputat în parlamentul ungar, Miron Cristea, episcop de Caransebeș, Teofil Simionovici, deputat în Parlamentul austriac și în Dieta Bucovinei, George Grigorovici și George Sârbu, deputați în Parlamentul austriac, cu care prilej s-a discutat problema românilor de pe poziția principiului autodeterminării și a celor 14 puncte ale președintelui SUA, Wilson, hotărându-se unirea tuturor românilor într-un stat național. După această consfătuire, Iuliu Maniu și Miron Cristea au plecat în Ardeal și Banat, Teofil Simionovici a rămas la Viena, iar George Grigorovici și George Sârbu au venit la Cernăuți informându-l pe Iancu Flondor despre cele hotărâte la Viena.

La 21 octombrie 1918, Consiliul Național al Refugiaților și Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni, a organizat la Chișinău un mare miting, unde, în prezența ambasadorului american și al consulului Franței a fost adoptată o rezoluție în care se cerea ca: „... întreg teritoriul din monarhia habsburgică revendicat de statul român recunoscut și garantat prin tratatele de alianță încheiate de România cu puterile Înțelegerii, să fie eliberat și unit cu patria mamă”[112].

O vie activitate în vederea realizării unirii a desfășurat *Comitetul Executiv al Refugiaților Bucovineni* constituit la Chișinău, la 2 noiembrie 1918, format din Ion I. Nistor, T.V. Ștefaneli, Gheorghe Tofan și Nicolae Cotos[113].

De o semnificație cu totul deosebită, în contextul actelor cu caracter plebiscitar ale românilor, în care s-a exprimat voința lor de a se uni într-un singur stat, este și hotărârea adoptată de adunarea de la Celiabinsk, la care au participat câteva mii de voluntari români, la 29 octombrie 1918: „Noi, voluntarii români transilvăneni și bucovineni, cu misiunea de a continua lupta până la sfârșit alături de armatele aliate împotriva Puterilor Centrale, declarăm și proclamăm toate provinciile românești Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina din monarhia austro-ungară

[112] România Nouă, Chișinău, anul I, nr. 197/24 octombrie 1918
[113] Ion I. Nistor - *op. cit.,* p. 36-37.

desfăcute de către această împărăție și relipite la regatul român cu care, din acest moment, ele alcătuiesc un stat unitar, liber și independent, iar locuitorii acestei provincii se declară cetățeni ai României Mari. Aceasta este dorința și voința neclintită a românilor de pretutindeni, care, acasă la ei neputând vorbi liber, își afirmă gândul lor prin glasul voluntarilor din Rusia, Italia și America”[114].

Constituirea Bucovinei: 27 octombrie 1918

Monarhia se prăbușea. În aceste condiții conducătorii politici ai românilor din Bucovina au hotărât pentru ziua de 27 octombrie 1918, convocarea unei adunări la Palatul Național din Cernăuți. Au participat deputații români din Parlamentul de la Viena, foștii deputați din Dieta Bucovinei, primarii din întreaga provincie, delegați din toate păturile sociale. Adresându-se adunării într-o scurtă alocuțiune, Iancu Flondor a spus: „Domnilor, o iobăgie națională de aproape un secol și jumătate, pe cât de dureroasă, pe atât de rușinoasă e pe sfârșit. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge și lepăda lanțul care i-a furat sufletul. Liberi, în puterea suveranității naționale, dumneavoastră veți hotărî astăzi, ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falnic al neamului românesc din Bucovina...”.

Adunarea se proclamă CONSTITUANTĂ și votează în unanimitate o moțiune prin care se hotărăște unirea Bucovinei cu România:

1. Reprezentanții poporului din Bucovina întruniți astăzi, în ziua de 27 octombrie 1918, în capitala Bucovinei se declară în puterea suveranității naționale, constituantă a acestei țări românești.

2. Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria.

---

[114] Ion Axani - *Amintiri din războiul mondial,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 40-45.

3. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili o legătură strânsă între toți românii, Constituanta instituie Consiliul Național de 50 de membri.

Acest Consiliu ne va reprezenta prin mandatari și la conferința de pace, și în afară de el, nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărî sau a trata asupra poporului român din Bucovina.

4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare ce ar ținti știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare.[115]

În condițiile unei anarhii generale, provocate de bande înarmate care prădau la drumul mare, în prezența unor puternice detașamente militare ale naționaliștilor ucraineni care semănau groaza în rândul populației, când pe străzile orașului Cernăuți se dădeau lupte la care participau și soldați dezertori din armata austriacă, *27 octombrie 1918* se constituie într-un adevărat act eroic, cu adânci semnificații ce încheie o perioadă istorică și deschide calea unei noi vieți naționale.

În împrejurările internaționale de atunci hotărârile Constituantei Bucovinei au limpezit situația politică, găsind calea sigură pe care românii din Bucovina au revenit la albia marelui fluviu al istoriei românești, al românismului.

Pretențiile ucrainenilor asupra Bucovinei

Pentru a putea aprecia corect atitudinea și acțiunile românilor bucovineni în timpul primului război mondial, se impune o succintă analiză a raporturilor dintre ucrainenii și românii în Bucovina.

Atât românii, cât și ucrainenii și-au dat seama că se află în fața unui moment hotărâtor.

Românii bucovineni aveau un punct de vedere extrem de clar: revenirea Bucovinei (nordul Moldovei rupt din trupul țării de către habsburgi în 1775), la patria mamă, România.

---

[115] Arhivele Stat. București - Colecția microfilme Austria, rola 119, c. 173-175, Haus-Hof-und Staatsarchiv Wien, Staatskanzlei, Politisches Archiv I, 10, Krieg 75, k.

Întreaga zestre materială, teritorială și cultural-morală a acestui adevărat panteon al neamului românesc TREBUIE să revină la vechea matcă a românismului.

Pe lângă argumentele istorice arhicunoscute, menționăm faptul că habsburgii au recunoscut și respectat cu strictețe hotarul vechi moldovenesc de la Cermuș, Colacin și Nistru față de Polonia, ca fiind același între Bucovina și Galiția.

Trebuie recunoscut faptul că până la 1848 (când rutenii s-au opus dezlipirii Bucovinei de Galiția și creării unei provincii românești autonome, acționând pentru cuprinderea acesteia în Galiția ucraineană), aspirațiile politice ucrainene n-au vizat integritatea teritorială românească. Se pune firesca întrebare, de ce rutenii n-au fost prezenți în spiritualitatea Bucovinei până la 1848 și încă alte zeci de ani după aceea? Răspunsul este foarte clar: pentru că ei au venit mult mai târziu în Bucovina, fiind preocupați strict de problemele economice într-un teritoriu nou care le era străin. De altfel, statisticile, documentele vremii atestă faptul că rutenii au venit în acest teritoriu românesc după anexarea nordului Moldovei la Austria, în 1775. Nordul Moldovei era atunci locuit preponderent de moldoveni (români) și de un număr greu de precizat, dar oricum minor, de huțani și ruteni imigrați din Galiția, stabiliți doar în vestul și nord-vestul teritoriului Bucovinei, aceștia nefiind decât rareori proprietari de pământ. Recensământul rusesc efectuat în anii 1772-1773 și 1774 în întreg teritoriul Moldovei, deci și în nordul ei, este semnificativ în acest sens: în iunie 1774 se constata că în *Ocolul Cernăuți* erau 30 de așezări (între cele mai importante fiind: Roșișa, Mihalcea, Cuciurul Mare, Mologhia, Ustița, Horecea, Târnauca), în *Ocolul Prutului de Jos* erau 34 de așezări (între cele mai importante erau: Boianul, Toropăuți, Mămăiești, Coțmani, Orășanii, Lușenii, Davideștii), în *Ocolul Nistrului* erau 35 de așezări (între care cele mai importante erau: Văslăuți, Stăucenii, Chisălău, Codobiște, Zastavna) și *Ocolul Ceremușului* cu 21 de așezări (între care cele mai importante erau: Băbești, Costeștii, Berbeștii, Carapciu, Ispasul, Bănila de Sus și Vijnița). În cele 121 de localități existau 7.419 case. Ca număr de locuitori în *Ocolul Cernăuților* erau 1.671 de capi de familie români (85,12 %), 140 evrei (7,13 %),

116 ruși (5,9 %), alții 36 (1,83 %); în *Ocolul Prutului de Jos* erau 1.838 capi de familie români (92,18 %), 49 evrei (2,4 %), 69 ruși (3,46 %), 27 alții (1,36 %); în *Ocolul Nistrului* erau 1.519 capi de familie români (92,79 %), 55 evrei (3,35 %), 43 ruși (2,62 %), 20 alții (1,22 %); în *Ocolul Ceremușului* erau 1.136 capi de familie români (86,91 %), 116 evrei (8,86 %), 16 ruși (1,25 %) și 39 alții (2,98 %). Din cei 6.890 de capi de familie (529 de case fiind pustii), majoritatea formau românii (6.164 capi de familie). Era normal ca într-o regiune de graniță să existe și reprezentanți ai altor etnii: evrei (360 capi de familie), ruși (244 capi de familie), țigani (51 familii), huțuli (40 familii), greci (11 capi de familie), armeni (8 capi de familie), germani (5 capi de familie), polonezi (5 capi de familie), sârbi (2 capi de familie)[116].

Referitor la acest recensământ se impune doar un singur comentariu: a fost publicat în anul 1975 de către P.G. Dimitriev de la Academia de Științe a Republicii Moldova, făcând obiectul unei lucrări în două volume, intitulată *„Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774”.* Cartea a fost retrasă din circulație imediat după apariție de către autoritățile sovietice, pe motiv că face deservicii URSS.

Așa cum arată academicianul Radu Grigorovici în *„Modelul Bucovinei”,* Septentrion, anul IV, nr. 12-13, 1996, în anul 1910, conform recensământului austriac, în Bucovina trăiau cca. 800.000 locuitori dintre care 34 % erau români, 38 % erau ruteni și huțani, 9 % erau germani, 12 % erau evrei, 4,5 % erau polonezi, restul de cca. 2,5 % erau maghiari, armeni, ruși, cehi, slovaci care aparțineau următoarelor religii și confesiuni: 548.000 creștini ortodocși, 125.000 de romano-catolici și greco-catolici (uniți), 20.000 de evanghelici, 3.000 de lipoveni și 102.000 de israeliți.

Creșterea extraordinară cu un factor de 13 a populației în această perioadă de 135 de ani, în condițiile când epidemiile și migrările făceau ravagii, nu se mai putea explica cu nici un argument științific pe cale naturală, biologică.

---

[116] I.G. Dimitriev (editor) - *Moldova în epoca feudalismului,* vol. VII, *Recenzămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774,* Partea I, Chișinău, Editura „Știința”.

Ea a fost, pe de o parte, urmarea unei colonizări masive, dirijate de țărani, meseriași, funcționari, militari, personal didactic de naționalitate germană, pe de altă parte, a unei imigrări a unui număr impresionant de iobagi ruteni fugiți de exploatarea nemiloasă de pe moșiile galițiene ale marilor nobili polonezi, dar și a unor cauze militare, religioase, politice[117].

Dintre cauzele care au determinat rutenizarea părții de nord a Bucovinei enumerăm: 1) *Cauze economice*. În timp ce în țări ca Ungaria, Polonia, Rusia țăranul era complet aservit stăpânului, în Moldova acesta era liber sub raport juridic, prin reformele lui Constantin Mavrocordat, care le-a precedat pe cele ale lui Iosif al II-lea cu peste 100 de ani. În timp ce țăranul român făcea stăpânului 12 zile de clacă pe an, în Galiția șerbii ruteni făceau stăpânului câte 80-100 de zile de clacă. În aceste condiții, zeci de mii de ruteni s-au așezat în Bucovina, beneficiind din partea administrației habsburgice de înlesniri și scutiri, primind loturi gratuite sau la un preț mic din pământurile mănăstirești secularizate. Cărțile funciare ale primăriilor comunale, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt pline de mențiuni, la rubrica specială a contribuabililor consemnându-se „ziler", „bejenar" venit din Galiția; 2) *Cauze militare*. Serviciul militar austriac, cu durata de 23 de ani, duritatea acestuia, ca și masivele recrutări pentru armată efectuate în teritoriile poloneze cu ocazia războaielor ruso-turce, au făcut ca rutenii să emigreze masiv din Galiția în Bucovina, unde populația a fost scutită de recrutare pe timp de 50 de ani, adică între 1795-1845; 3) *Cauze religioase*. În timp ce în Galiția și Polonia marii proprietari erau catolici, șerbii în marea lor majoritate erau ortodocși sau uniți și, deși în 1595 încheiaseră unirea cu papalitatea, își respectau religia strămoșească, neputându-și organiza din punct de vedere religios biserica proprie. Singura lor șansă de a-și apăra credința era de a trece în Bucovina. Că așa este, o spune și abatele romano-catolic Iosafat Bastassich într-un raport din 1780 către nunțiul papal Joseph Garampi: „mii de refugiați ruteni vin și se așază în satele românești din Bucovina" și „trec la schisma

[117] Acad. Radu Grigorovici - *Modelul Bucovinei,* în „Septentrion", anul IV, nr. 12- 13/1996.

ortodoxă"; 4) *Cauze politice* – după trecerea Bucovinei sub administrația Galiției, habsburgii au urmărit două scopuri: slavizarea provinciei și convertirea populației slavizate la confesiunea unită catolică. Sprijinind pe ucraineni și ajutându-i în aspirațiile lor naționale, creau o barieră în calea Rusiei și stopau o eventuală acțiune a Moldovei de recuperare a Bucovinei. Interferențele politice ale expansiunii austriece și rusești și-au pus amprenta asupra masivei imigrări a populației rutene în Bucovina, a situației de aici. După revoluția de la 1848 austriecii și rușii au manevrat, în interesul lor, pe ruteni. Cu sprijinul material al austriecilor ia ființă, în anul 1848 la Lemberg, Înaltul Sfat Rutean ce viza crearea unei provincii rutene autonome prin unificarea Galiției de Est cu Rusia Subcarpatică și nordul Bucovinei, ce avea drept scop crearea unui pol rutean la care să fie atras restul Ucrainei de la Rusia (curentul tinerilor ruteni). La rândul său, Rusia, a creat și înconjurat un curent al „bătrânilor ruteni" ce viza realizarea Ucrainei Mari în cadrul Rusiei, stat ce trebuia să includă și Ucraina propriu-zisă, o parte a Slovaciei, o parte din Maramureș, Galiția Orientală, nordul Bucovinei și părți din Basarabia[118].

Din totdeauna, până la mijlocul secolului al XIX-lea, revendicările teritoriale ale rutenilor (ucrainenilor) s-au oprit la Nistru. Semnificativ în acest sens este un act de hotărnicie din 14 octombrie 1703, în care palatinul Brazlaviei, Martin Chometowscki spunea „Inter nos et Valahia ipse Deus flumine Tyra dislimitavit" ceea ce înseamnă „Între noi (Ucraina n.n. I.C.) și Valachia (România) însuși bunul Dumnezeu a săpat un hotar veșnic prin apa Nistrului"[119].

După 1848, după ce centrul de propagandă ucraineană se mută de la Kiev la Liow, capitala Galiției habsburgice, situația se schimbă datorită faptului că guvernul austriac încuraja cu foarte multă ardoare o mișcare naționalistă și ultranaționalistă ucraineană,

---

[118] Ioan Cocuz - *Bucovina Quo Vadis,* în „Pământ străbun", nr. 3-4/nov./dec. 1916.

[119] Ion I. Nistor - *Problema ucraineană în lumina istoriei,* Institutul de Arte Grafice și Editură, „Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1934, p. 175.

nu numai împotriva imperiului rus, dar mai ales împotriva preponderenței polonezilor în Galiția și românilor din Bucovina.

Habsburgii îi foloseau pe ruteni ca masă de manevră după împrejurări împotriva polonezilor în Galiția, contra românilor în Bucovina și contra ungurilor din Rusia Subcarpatică, încercând un program politic pus la punct de contele Stadion, guvernatorul Galiției, gândind la împărțirea Galiției în două, în așa fel ca partea orientală, împreună cu Bucovina, să alcătuiască o „provincie de coroană" autonomă, în care limba oficială să fie ruteană. Cum românii și polonezii s-au opus acestei „găselnițe politice" de tip „divide et impera", habsburgii s-au limitat la a întări poziția rutenilor în Galiția împotriva polonezilor și în Bucovina împotriva românilor.

Revenind la perioada războiului mondial, trebuie remarcat faptul că în timp ce naționalitățile din Imperiu, italienii, românii, polonezii, sârbii, slovacii, cehii, croații aveau o țintă precisă, făurirea statelor independente sau desăvârșirea unității naționale statale, ucrainenii au dus o politică duplicitară, mergând ba pe „mâna" austriecilor (de regulă), ba pe „mâna" rușilor, în funcție de evoluția politică.

Deputatul galițian Romanczuk, în ședința Reichsratului din 12 iunie 1917, a făcut următoarea declarație politică în numele clubului ucrainean: „Cele trei și jumătate milioane de ucraineni austrieci, cu jumătatea de milion de ucraineni din Ungaria, cu cele treizeci milioane ucraineni în Rusia și cu jumătate de milion de ucraineni din America formează o unitate națională ale cărei părți trebuie să năzuiască fiecare în sfera sa și fără neglijarea îndeplinirii datoriei față de statul în care trăiește, spre o dezvoltare unitară. La rândul lor, ucrainenii din Galiția pretind, în special, despărțirea Galiției de Est de cea polonă de vest și unirea acestei Galiții Orientale cu Bucovina nord-vestică într-o *provincie autonomă ucraineană*, la care, în caz de reorganizare a monarhiei habsburgice, să se atașeze și în partea nord-estică din Ungaria, pentru ca în această Galiție nouă, dar totuși răzimată pe vechi

temelii istorice, ucrainenii austro-ungari să nu rămână mai jos față de conaționalii lor din Ucraina rusească”[120].

Rezultă un program politic „maximal” – Ucraina Mare și unul „minimal” – Ucraina Mică. În ambele variante Bucovina, ca țară românească, era periclitată.

În ședința din 16 iunie 1917 a parlamentului austriac, Nicolai Wassilko, reprezentantul ucrainenilor din Bucovina a prezentat programul politic al ucrainenilor „austrieci”: „Crearea unei provincii care să cuprindă toate regiunile ucrainene ale monarhiei habsburgice și care să se bucure de autonomie națională, să facă parte din Austria și să rămână sub stăpânirea împăratului Austriei”[121].

Paralel cu această mișcare ucraineană prohabsburgică, s-a dezvoltat, în teritoriile aflate sub Coroană, o mișcare pan-rusă sau carpato-rusă, care viza unirea Galiției, Bucovinei și Rusiei Subcarpatice cu Rusia. După ce Rusia a devenit teatrul revoltei bolșevice, mișcarea pan-rusă și-a schimbat orientarea, solicitând printr-un memoriu adresat Conferinței de Pace de la Paris crearea unei provincii autonome carpato-ruse care să cuprindă în hotarele ei Galiția, Bucovina și Ungaria nord-vestică: „Noi dorim să obținem de la conferința generală de pace o frontieră sigură pentru teritoriul nostru național (?! n.n.I.C.), pentru ca în viitor nici un membru al națiunii noastre să nu mai suspine sub jugul vecinilor dezargeabili. Noi dorim libertate deplină pentru compatrioții noștri”... „Teritoriul Carpatorusiei, rupt de vechea Monarhie austro-ungară, trebuie să cuprindă în granițele sale următoarele orașe și sate: orașul Siret, apoi râul Siret până la Storojineț, iar de acolo la Cosciuia, Straja, Putna, Sucevița, Cacica, Gura Humorului, Cârlibaba, pasul Stiol, iar de acolo culmea Carpaților până la Sighetul Marmației...”[122]

---

[120] Stenographische Protokolle uber die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Österr Reichstrates im Jahre 1917, XXII, Session, Bd. I, 4, Sitzung, p. 151.

[121] *Ibidem.*

[122] *Suppligue, Les Russes des Carphates delaissees et dignes de protection,* L'impri- merie S. Cyrillus, Marbourg.

La 26 februarie 1917 se declanșează marea revoluție națională rusă (a nu se confunda cu marea revoluție socialistă din octombrie).

La 6 aprilie 1917 are loc la Kiev Congresul Național Panucrainean la care au participat delegați din toate regiunile locuite de ucraineni, cu care prilej se cere federalizarea Rusiei. Se formează „Rada" Centrală de la Kiev având 150 de delegați care numește printre membrii săi un Secretariat General (guvern) în frunte cu Vinicenko, A. Sulghin, S. Petliura. Guvernul provizoriu de la Petrograd a refuzat să recunoască guvernul ucrainean. La 4 august guvernul provizoriu al Rusiei recunoaște totuși autonomia Ucrainei în cadrul statului rus, dar numai în 5 din cele 10 gubernii solicitate de ucraineni (Kiev, Volhinia, Podolia, Poltava, Cernigov). Cu acest guvern Ottokar Czernin, ministrul de externe al Austro-Ungariei, dorea să încheie pacea separat[123].

În octombrie 1917, revoluția bolșevică răstoarnă guvernul provizoriu și preia puterea.

În aceste condiții, Rada ucraineană proclamă independența Ucrainei (7 noiembrie 1917), în cadrul Rusiei federale. Guvernul lui Lenin nu recunoaște acest act. Izbucnesc conflicte armate. La 9 ianuarie 1918 Rada de la Kiev proclamă independența deplină a Ucrainei, ceea ce atrage reacția Rusiei, care la 26 ianuarie 1918 ocupă Kievul.

În aceste condiții încep, la 28 noiembrie 1917, la Brest-Litovsk tratativele de pace între Rusia, Ucraina și delegații Puterilor Centrale.

Mandatul dat de împăratul Carol I delegației sale la aceste tratative era să încheie pacea cât mai repede, „fără compensații și fără anexiuni". Șeful delegației Rusiei Sovietice era Trotzki, iar a delegației Radei de la Kiev erau Ieftim Medvedev, Vasili Sahrai și Vladimir Satonski. La prima rundă de convorbiri între delegația austriacă și delegația Radei, aceasta revendică pentru ucraineni Galiția Orientală, Bucovina și Rusia Subcarpatică. Conform mandatului, Czernin se opune acestor pretenții teritoriale, ceea ce face ca la a doua rundă delegația Radei să renunțe la aceste

[123] Ion Nistor - *Problema ucraineană...,* p. 186-187.

pretenții, solicitând în schimb ca Rusia Subcarpatică, Bucovina și Galiția să fie unite la Ucraina de Vest, cu o largă autonomie în cadrul Austriei. Inacceptabilă și această variantă pentru diplomația habsburgică care se opunea principiului autodeterminării. Pentru a face presiuni asupra Austriei la 3 ianuarie 1918, în cadrul Congresului Național al Muncii este proclamată unirea Galiției cu Ucraina[124].

Confruntată cu o situație militară dezastruoasă, amenințată de foamete, pentru a nu periclita tratativele de pace, Austria încheie cu Ucraina o *Convenție secretă* prin care guvernul austriac se obliga ca până la 15 iulie 1918 să treacă prin Reichstrath un proiect de lege prin care să se despartă de Galiția, partea sa de est și împreună cu Bucovina să formeze o provincie de Coroană a habsburgilor. În schimb, guvernul Republicii Ucrainene se obliga să livreze Austriei un milion de tone de grâu pentru aprovizionarea populației, din care a luat de urgență 42.000 de vagoane[125].

Reiese clar faptul că Austria a vândut în 1918 Bucovina ucrainenilor după ce în 1775 a cumpărat-o de la turci.

La 28 ianuarie 1918 trupele bolșevice ocupă Kievul, întreaga Ucraină căzând pradă bolșevicilor, ceea ce l-a făcut pe Trotzki să-l ironizeze pe Czernin care vroia să încheie pacea cu delegații fără țară, fiindcă singurul pământ de care mai dispuneau delegații Radei din Kiev ar fi doar camerele de hotel pe care acești delegați le dețin la Brest-Litovsk”[126].

Pacea de la Brest-Litovsk a fost semnată la 8 februarie 1918.

Dată fiind situația politică a Austro-Ungariei, legea privind provincia Autonomă Ucraineană nu a mai fost votată niciodată.

Toate aceste manevre politice au atras reacția polonezilor care revendicau pentru ei Galiția și a românilor care-și vedeau periclitate interesele naționale în Bucovina.

Manifestul împăratului Carol I din 17 octombrie 1918 intitulat „Către popoarele mele credincioase”, prin care

[124] *Ibidem.*
[125] *Ibidem,* p. 202.
[126] *Ibidem,* p. 203.

încerca salvarea imperiului printr-o federalizare a acestuia, nu a avut efectul scontat.

Ca într-o uriașă cavalcadă politică, foștii „supuși” își proclamă independența: la 16 octombrie 1918 – italienii, la 22 octombrie – germanii din Viena, la 28 octombrie – cehoslovacii, la 14 noiembrie polonezii.

La 19 octombrie 1918 are loc la Liow Adunarea națională, cu care prilej ucrainenii proclamă independența „teritoriului ucrainean” din Austro-Ungaria (?!). Conform telegramei liderului ucrainenilor din Bucovina trimisă arhiducelui Wilhelm, aflat la Cernăuți, acest teritoriu cuprindea Galiția de Est, Bucovina cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret și zona locuită de ucraineni din nord-estul Ungariei. Acest teritoriu urma să se constituie în stat național vest-ucrainean, cu constituție proprie care să trimită delegați la Conferința de Pace de la Paris, nerecunoscând dreptul ministrului de externe austro-ungar de a le mai reprezenta interesele. Totuși, feldmareșalul Pfeffer, comandantul regiunii militare Liow, în raportul înaintat Cancelariei militare imperiale, informează că odată cu proclamarea independenței statului vest ucrainean, adunarea de la Liow a hotărât ca noul stat să rămână în componența Austriei: „... mit Anschluss an Österreich”[127]. Faptul că toate aceste evenimente politice au avut loc sub protecția armatei austriece dovedește clar că acest stat artificial alcătuit este o creație a habsburgilor și aducea o atingere gravă intereselor naționale românești prin includerea Bucovinei în această nouă structură statală. Asta și explică telegrama lui Wasilko adresată arhiducelui Wilhelm[128].

La 15 noiembrie 1918, Rada ucraineană din Liow proclamă „Republica Ucraineană de Vest”. Includerea unei părți din Bucovina în acest hibrid statal a dus la o reacție în lanț de respingere de către români și polonezi. Cât privește zona din nord-estul Ungariei locuită de ucraineni, soarta acestora fusese reglementată prin Pactul de la Philadelphia din iulie 1918 încheiat

[127] Vezi anexa nr. 7.
[128] Vezi anexa nr. 8.

între Masaryk și Zatkowicz, care consfințea ca acest teritoriu să facă parte din Cehoslovacia în schimbul unei largi autonomii locale.

Militarii de origine ucraineană din armata austro-ungară, care după gravele înfrângeri de pe diferitele fronturi se dezagrega, au primit ordin să se înroleze în Legiunea Ucraineană pusă sub comanda arhiducelui Wilhelm, nepot al regelui Carol I și fiu al arhiducelui Ștefan. Wilhelm se visa hatman habsburgic al statului ucrainean nou format, cele două scrisori trimise la 18 martie și 26 aprilie 1918 mitropolitului ucrainean Andrei Szeptyki[129], ca și acțiunile desfășurate în acest timp, dovedesc acest fapt. Pentru a fi pe placul ucrainenilor, Wilhelm renunță la uniforma de ofițer austriac și îmbrăcă costumul popular ucrainean schimbându-și numele în Vasile Vașevani, cneaz Ștefanowicz.

La sugestia Radei din Liow, fruntașii ucraineni convoacă, la 3 noiembrie 1918, la Cernăuți, o Adunare națională, proclamând nordul Bucovinei, până la Siret, teritoriu ucrainean, ridicând pretenții și asupra unor sate din județul Câmpulung și Suceava.

Legiunea ucraineană acționa sub denumirea inițială de „Grupul căpitanului de cavalerie Arhiducele Wilhelm”, care activa în Galiția, Cernăuți și Rădăuți. Complicitatea habsburgilor la actele politice de la Liow și organizarea armatei naționale ucrainene este probată și de un Memoriu confidențial din noiembrie 1918, redactat în limba franceză de un agent al serviciului secret polonez.

În aceste condiții izbucnește conflictul între Rada ucraineană de la Liow și Consiliul Național Român din Bucovina care ducea la îndeplinirea hotărârilor Constituantei din 27 octombrie 1918. Trebuie menționat faptul că Consiliul Național Român din Bucovina nu avea încă la dispoziție o forță militară, deoarece ostașii români de pe frontul din Italia nu fuseseră încă lăsați la vatră.

Beneficiind de sprijinul Legiunii militare ucrainene, în dimineața zilei de 6 octombrie 1918, delegații Radei, Ilie Semaka, I. Spânu, Omelian Popovici și Ilya Popovici se prezintă la palatul administrativ din Cernăuți, cerându-i guvernatorului Etzdorf să predea prerogativele puterii. Împreună cu delegații Radei a venit și Aurel Onciul, românul care nu fusese împuternicit de Consiliul

[129] Vezi anexa nr. 9 și 10.

Național Român, nefiind nici măcar membru al acestui Consiliu, care cu de la sine putere s-a proclamat reprezentantul românilor „împărțind" (?!) puterea cu ucrainenii[130]. Trebuie menționat faptul că singurul reprezentant legitim al românilor din Bucovina era Consiliului Național Român format din 50 de persoane ales de Constituanta Bucovinei la 27 octombrie 1918, când se votase unirea Bucovinei cu România.

Omelian Popovici a fost numit de Radă „comisar național ucrainean", iar Aurel Onciul s-a autointitulat „comisar național român". Soldații legiunii ucrainene au atacat și au jefuit depozitele regimentelor austriece aflate la Cernăuți și, molipsiți de morbul bolșevic, devastau tot ce întâlneau în cale.

Am avut fireasca curiozitate de a afla poziția oficială a istoricilor ucraineni față de aceste evenimente. Iată cum relatează istoricul Arcadi Jukovschi în lucrarea sa „Istoria Bucovinei", partea a II-a, după anul 1774, derularea faptelor istorice: „La 13 octombrie a avut loc o consfătuire a ucrainenilor la Cernăuți, la care cei prezenți cereau împărțirea Bucovinei în partea ucraineană și cea românească și se *pronunțau aspru împotriva ocupației austriece* (subl. n. I.C.). *Manifestările ostile față de Austria au crescut* până într-atât că președintele adunării, Om. Popovici a fost nevoit să închidă adunarea înainte de termen". Prevăzând adevărata descompunere a Monarhiei austriece, prezidiul reprezentației parlamentare ucrainene a convocat la 18 octombrie la Lvov, pe delegații ucraineni ai parlamentului și seimului din Galiția și Bucovina și pe reprezentanții partidelor politice... Această constituantă, în felul său, în fostul stat austriac, a hotărât să proclame statul ucrainean pe teritoriul Galiției de Est, Bucovinei de nord-vest și Transcarpatiei ucrainene și să cheme la viață reprezentanta acestui stat – Consiliul Național Ucrainean."[131]

Documentele istorice contrazic total afirmațiile despre atitudinea ostilă a clasei politice ucrainene față de Austria.

Cum se explică atunci raportul feldmareșalului Pfeffer, comandantul regiunii militare Liow, către împărat, în care acesta

---

[130] Ion I. Nistor - *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918,* Cernăuți.

[131] Arkadii Jukovschi - *Istoria Bucovinei,* partea a II-a, după anul 1774.

informa că formarea statului vest-ucrainean s-a realizat cu „anexarea la Austria” (... În nationalen Staat mit Anschlkus am Österreich).

Cum se explică atunci raportul pe care deputatul ucrainean Nicolai Wassilko, unul din liderii marcanți ai clasei politice ucrainene din Bucovina, îl trimite arhiducelui Wilhelm aflat la Cernăuți, în care, după ce îl informează despre hotărârea Consiliului Național Ucrainean, menționează că: *„... actualul minister austro-ungar conte Burian, va delibera denumirea regală a acestui teritoriu ucrainean”.*

Cum se explică atunci corespondența secretă dintre arhiducele Wilhelm și mitropolitul Szeptycki. La 18 martie 1918, Wilhelm îi scria mitropolitului: „majestatea sa mi-a arătat o bunăvoință specială prin faptul că mi-a permis să desfășor în Ucraina o activitate nu numai militară, ci și politică (subl. n. I.C.), lăsându-mi libertatea deplină în aceste privințe. Iată o nouă dovadă de încredere. Sunt convins că voi putea obține cu timpul tot ce doresc ucrainenii. Am o mare speranță în viitor.”[132]

Răspunsul la aceste probleme îl dă tot un document confidențial, redactat în limba franceză, datat noiembrie 1918, intitulat „Memoriu asupra complicității autorităților austriece în lovitura de stat operată de partidul ucrainean” la Liow: „Imediat după săvârșirea loviturii de stat de către partidul ucrainean în Galiția Orientală, în toată țara s-a răspândit vestea că abuzul acesta de forță a fost pregătit în complicitate cu comandantul șef al armatei austriece. *De altfel, ucrainenii nu neagă acest lucru*.”[133] (subl. n. I.C.).

Cu toate că arhiducele Wilhelm, cu acceptul ucrainenilor și la sugestia Austriei, comanda Legiunea ucraineană și acționa ca un veritabil „hatman habsburg” al statului „fantomă” vest-ucrainean, istoricul Arcadi Jukovschi îl menționează o singură dată, cu multă

---

[132] xxx – *Scrisoarea arhiducelui Wilhelm către mitropolitul Szeptvcki, 18 martie 1918.*

[133] xxx - *Memoire sur la complicite des autorites autrichiennes dans le coup d'Etat operee par le par ti ukrainien a Lwow - november 1918.*

„discreție”, încercând să minimalizeze până la zero rolul politic și militar al acestuia în problema ucraineană.

Documentele prezentate până acum, din care mai cităm un fragment din „Memoriu asupra complicității autorităților austriece în lovitura de stat operată de partidul ucrainean la Liow”: „Acum însă din întâmplare ne-au căzut în mâini documente importante. Printre aceste hârtii care se găsesc în siguranță departe de câmpul de luptă, sunt câteva care explică clar raporturile de complicitate între autoritățile militare austriece și Legiunea Ucraineană, a cărui ilustru comandant a fost arhiducele Wilhelm. Și în plus că au fost făcute pregătiri pentru a-i asigura arhiducelui un rol în lovitura de stat”, ca și documentul *„Organizarea legii ucrainene și planul ei de operații”* și *„Regruparea trupelor de operație în Galiția și Bucovina”*, dovedesc fără putință de tăgadă că Imperiul habsburgic, deși se rupsese în bucăți, căuta să mai supraviețuiască în această parte a Europei cu sprijinul deloc dezinteresat al naționaliștilor ucraineni din Galiția și Bucovina.

Istoricul ucrainean Arcadi Jukovschi concluzionează această perioadă cu câteva aprecieri *absolut năucitoare*, mistificând grosolan adevărul istoric, jignind grav națiunea română și istoria sa: „Noul uzurpator – românii, ca și în anul 1359, așa și în anul 1918 au putut să ocupe acest pământ ucrainean numai cu forța armată, întâmpinând o împotrivire activă a populației ucrainene. De data aceasta ocupanții erau ajutați de populația românească locală, care a intrat în Bucovina în timpul celor două ocupații anterioare – moldovenească și austriacă.”[134]

Armata română eliberează Bucovina.

În fața situației grave care se crease, situație ce periclita unitatea pământului românesc, Iancu Flondor s-a hotărât să trimită la Iași un reprezentant care să informeze guvernul român despre evenimentele din Bucovina.

[134] Arkadii Jukovschi - *op. cit.,* p. 81.

Alegerea căzu asupra lui Vasile Bodnărescu, care, pentru a deruta spionii ucraineni, anunță că pleacă în România pe la Siret, în realitate, împreună cu Nicu Gherghel, prin Mamornița și Herța au trecut la Dorohoi și de acolo a ajuns la Iași[135]. Este primit de primul ministru Marghiloman căruia îi înmânează împuternicirea sa și textul Rezoluției Constituantei Bucovinei din 27 octombrie 1918. Marghiloman promite doar arme pentru formarea unei gărzi naționale. Vasile Bodnărescu se reîntoarce la Cernăuți pe 5 noiembrie și îl informează pe Iancu Flondor despre întâlnirea cu Marghiloman. Între timp Flondor îi trimisese lui Bodnărescu la Iași o telegramă prin care îl împuternicea să solicite intrarea armatei române în Bucovina: „... la din contra, mișcarea bolșevică dezlănțuită va avea cele mai grave urmări pentru chestia românească”[136]. Vasile Bodnărescu pleacă din nou la Iași, unde ajunge în seara zilei de 6 noiembrie. Acolo surpriză: guvernul Marghiloman demisionase și se formase un nou guvern condus de generalul Coandă. A doua zi este primit de generalul Arthur Văitoianu care era ministru de interne și ia apoi parte la o ședință a Consiliului de Miniștri unde informează despre situația din Bucovina[137].

În acest timp armata română intră în Bucovina. Nereușind să-și găsească adepți, Aurel Onciul pleacă spre Burdujeni pentru „a-l determina” pe generalul Iacob Zadik să nu se îndrepte spre Cernăuți. În dimineața zilei de 8 noiembrie Aurel Onciul ajunge la Burdujeni unde a fost preluat de maiorul Anton Ionescu care l-a condus în sediul primăriei orașului Suceava. La discuția avută cu generalul Iacob Zadik, Aurel Onciul s-a recomandat „administratorul Moldovei de Sus”. Generalul Zadik nu s-a lăsat convins de argumentele lui Oncil și l-a trimis la Iași, unde în gară a fost întâmpinat cu huiduieli și pietre de către românii refugiați la Iași.

---

[135] Teodor Bălan - *Rolul lui Vasile Bodnărescul în preajma Unirii,* Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938, p. 8.
[136] *Ibidem,* p. 26.
[137] *Ibidem,* p. 9.

A fost reținut la Iași de către autoritățile militare după ce a avut îndrăzneala să prezinte guvernului român un memoriu în care declara că „cedează” (?!) o parte importantă din teritoriul Bucovinei ucrainenilor. Astfel Aurel Onciul a ieșit de pe scena istoriei, pe ușa din spate.

Revenind la avântul național care cuprinsese întreaga Bucovină în Suceava, garnizoana austriacă formată dintr-un regiment de croați, proclamă revoluția națională. Soldații își rup însemnele armatei austro-ungare și, în uralele populației românești, arborează drapelul croat[138]. La 4 noiembrie, Kern, prefectul județului Suceava îl numește primar al orașului pe profesorul Eusebie Popovici[139]. Deși monarhia își trăia ultimele clipe, autoritățile din Câmpulung Moldovenesc se aflau la posturile lor. Știrile că ucrainenii se opun unirii Bucovinei cu Țara, hotărâtă de Constituanta Bucovinei la 27 octombrie, determină populația din această parte a Bucovinei să acționeze. Unități ale armatei austro-ungare intrate în descompunere, se retrăgeau spre Transilvania prădând. Duminică, 3 noiembrie, întreaga intelectualitate și țăranii fruntași s-au adunat la primărie hotărând înființarea Gărzii civile naționale pentru paza orașului. Cu acest prilej s-a redactat „Moțiunea de unire a județului Câmpulung cu patria mamă”, prin care se proclama unirea cu România pe vecie și fără condițiuni[140]. La 5 noiembrie, delegația județului Câmpulung în frunte cu profesorul Catrenciuc se deplasează cu un camion la Fălticeni, unde în localul prefecturii înmânează prefectului Leca și generalului Neculcea moțiunea de unire, cerând urmare a situației create de evenimente, intrarea armatei române în județul Câmpulung. La ieșirea din prefectură, delegația bucovineană a fost întâmpinată de o mare de oameni care și-au manifestat bucuria și entuziasmul[141].

---

[138] Victor Morariu - *Unirea la Suceava,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 241.
[139] Ibidem.
[140] Traian Roșu - *Amintiri în legătură cu unirea Bucovinei,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 365.
[141] *Ibidem.*

La Rădăuți, în prezența reprezentanților tuturor comunelor județului, se formează Sfatul Național Român în fruntea căruia se afla Constantin Nastasi. Prin telegrama trimisă guvernului român la Iași se exprima dorința fermă a locuitorilor acestui străvechi ținut românesc de a reveni la pământul patriei[142].

La Storojineț Corneliu Clain, Adrian Onciul și George Jemna înființează în oraș o Gardă Națională[143].

La 22 oct./4 noiembrie 1918 locotenent-colonelul Aurel Maniu, medic șef al Serviciului Sanitar al Comandamentului Militar al Basarabiei, cu sediul la Lipcani, se prezintă generalului Iacob Zadik, comandantul Diviziei a 8-a Regală, dându-i informații prețioase aspura efectivelor de trupe și spitalelor militare austriece din zonă. Colonelul Maniu pleacă la Cernăuți și formează gărzi militare speciale cu care apără cele trei spitale militare austriece de jaful bandelor bolșevizate de ucraineni[144].

La solicitarea Consiliului Național Român din Bucovina, guvernul român răspunde pozitiv și hotărăște trimiterea de trupe române în Bucovina.

Sunt voci ale unor așa-ziși istorici care acuză faptul intrării armatei române în Bucovina, considerând aceasta o „cucerire".

Realitatea este cu totul alta. Armata română a intrat în Bucovina ca să elibereze un teritoriu românesc răpit din trupul țării la 1775. Zecile și sutele de manifestări politice și militare, miile de voluntari bucovineni din armata română, Corpul Voluntarilor Ardeleni-Bucovineni, Legiunea Română din Italia, Senatul Ofițerilor și Soldaților Români din Viena sunt tot atâtea expresii ale voinței românilor bucovineni, ale românilor din toate provinciile istorice românești de a se uni într-un singur stat unitar românesc.

Acuzația că unirea Bucovinei cu România s-a făcut sub paza soldatului român este *absurdă*, nu numai prin toate argumentele și faptele istorice menționate aici succint, dar și prin aceea că la

---

[142] Dr. Constantin Nastasi - *Memorii pentru marea zi de 28 noiembrie 1918,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 265.

[143] Corneliu Clain - *Amintiri din anul 1918,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 87.

[144] Aurel Maniu - *Din amintirile mele privind epoca Unirii Bucovinei cu patria Mamă,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 200-207.

27 octombrie 1918, deci cu 10 zile înainte de intrarea armatei române în Bucovina, Constituanta Bucovinei a hotărât unirea acesteia cu România, Congresul din 28 noiembrie 1918 întărind acest act.

Ministrul de război, generalul Hârjeu, transmite următoarea directivă: „Populația română din Bucovina fiind amenințată de bande bolșevice, guvernul a hotărât azi a da ajutorul necesar. Pentru aceasta ordon:

1. Generalul Zadik Iacob, Comandantul Diviziei a 8-a, având sub ordinele sale regimentele 16,29,37 infanterie, precum și toți grănicerii și jandarmii care se găsesc în prezent cu serviciul de pază pe frontiera Bucovinei, va ocupa fără întârziere Ițcanii și Suceava, iar de aici va întinde progresiv ocuparea până la Cernăuți inclusiv.

2. Se pun la dispoziție regimentele 3 și 8 roșiori, care urmează să sosească în curând în Burdujeni. În ceea ce privește artileria, generalul Zadik este autorizat a lua din regimentele Diviziei a 8-a, câte o baterie.

3. Se vor lua măsuri urgente pentru ca toate unitățile indicate să fie bine echipate și prevăzute cu șase zile hrană rezervă.

4. Generalul Zadik se va pune în legătură cu guvernul național din Bucovina.

Ministrul de Război
Generalul Hârjeu.”[145]

Divizia a 8-a regală avea următorul comandament:

Comandantul Diviziei: generalul Iacob Zadik.

Șef Stat Major: locotenent-colonel Constantin Rovinaru.

Șef Birou Operații: căpitan Șerbănescu C.

Comandantul Detașamentului „Alexandru cel Bun”: colonel Victor Tomoroveanu.

Comandantul Detașamentului „Suceava”: colonel Rotaru.

[145] xxx - *Intrarea armatei române în Bucovina (1918) și cooperarea ei cu celelalte instituții de stat pentru educarea straturilor sociale,* în „Zece ani de la unirea Bucovinei 1918-1928”, Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1928, p. 37.

Generalii Leca Aristide și Neculcea Ioan erau atașați detașamentelor „Dragoș” și „Suceava”.

Cele trei detașamente aveau în componență trupe de infanterie, grăniceri, jandarmi, două baterii de artilerie și o grupă de motomitraliere. Efectivul fiecărui detașament era de 500-600 oameni, totalul trupelor cifrându-se la cca. 3.000 de oameni. În seara zilei de 5 noiembrie 1918, locotenent-colonelul Constantin Rovinari ordonă telefonic maiorului Anton Ionescu, comandantul Companiei a 5-a Grăniceri – pază, care efectua serviciul în zona de frontieră Burdujeni, să ocupe în timpul nopții orașul Suceava, ceea ce s-a făcut în jurul orei 5, în dimineața zilei de 6 noiembrie. La rândul său, maiorul Anton Ionescu ordonă locotenentului Alexandrescu, comandantul plutonului de grăniceri de la Bunești și locotenentului Borș, comandantul plutonului de grăniceri de la Verești să pornească concentric spre Suceava. În zorii zilei de 6 noiembrie 1918 Suceava redevenea pământ românesc[146].

Așa cum s-a stabilit de comun acord, la solicitarea delegației orașului Câmpulung venită la Fălticeni, un detașament format din două plutoane de grăniceri români comandat de generalul Neculcea, având în subordine pe colonelul Odobescu, locotenenții Brădățanu și Gologan, au intrat la 8 noiembrie în Câmpulung Moldovenesc. O parte din militarii acestui detașament își continuă drumul cu trenul și se instalează la Vatra Dornei[147].

Armata română a fost întâmpinată cu entuziasm de populația din localitățile pe unde trecea. A doua zi după intrarea armatei române în Suceava, o mare mulțime de oameni s-a adunat în fața prefecturii cântând cântece naționale și ovaționând armata română. Vorbind în fața mulțimii, Filaret Doboș, ofițer al armatei române, originar din Bucovina, a spus: „Frați suceveni, un veac și jumătate de rușinoasă robie a cetății falnicilor voievozi ai Moldovei se prăvale astăzi în neant. Steagurile încărcate de gloria Mărășeștilor ale armatei române au trecut hotarul Bucovinei ca să fâlfâie aici pe vecie.

---

[146] Teodor Bălan - *Rolul lui...,* Tip. Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1938, p. 18.

[147] *Ibidem.*

În această prefectură, unde atât amar de vreme s-au făurit lanțurile sclaviei, de azi înainte să se întroneze duhul dreptății românești. Strigând din toată inima, trăiască România Mare, uitați trecutul rușinos”[148].

În ziua de 8 noiembrie, comandamentul Diviziei a 8-a a fost stabilit la Burdujeni, generalul Iacob Zadik vine la Suceava și ia legătura cu autoritățile administrative.

Detașamentul „Dragoș” comandat de colonelul Dumitru Gheorghiu, comandantul Regimentului 29 infanterie, având în componență 4 companii de infanterie, o companie de mitraliere, compania a 4-a pază – grăniceri, 20 de jandarmi rurali, cu un efectiv total de 552 soldați și 20 de ofițeri se pune în mișcare în ziua de 8 noiembrie 1918 de la Dorohoi spre Mihăileni – Siret. Compania 4/3 grăniceri comandată de căpitanul Turculeț ce se afla în misiune de pază pe vechea frontieră, primește ordinul de a forma avangarda acestui detașament. La ora 16:30 detașamentul ajunge la Mihăileni și împreună cu avangarda trece frontiera, la 19:25 ajungând la Siret, unde restabilește ordinea, luând măsuri de siguranță și pază la ieșirea din oraș spre Dornești. A doua zi, 9 noiembrie, comandantul Brigăzii 16 infanterie, generalul Leca Aristide, este primit la Siret de autorități cu pâine și sare. În aceeași zi generalul Leca trece în revistă trupa în aclamațiile mulțimii. Apoi detașamentul înaintează în direcția Oprișeni – Tărășeni și ajunge la Tărășeni neîntâmpinând nici o rezistență[149].

Celelalte două detașamente, „Suceava” și „Alexandru cel Bun”, își continuau înaintarea spre Cernăuți, restabilind liniștea și ordinea prin localitățile pe unde treceau, ostașii români fiind primiți cu emoționante manifestări de bucurie.

Vineri, 9 noiembrie 1918, un avion românesc a lansat asupra Cernăuților următoarea *Proclamație*, anunțând sosirea armatei

---

[148] Filaret Doboș - *În preajma zilei de 28 noiembrie 1918,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 112.

[149] xxx - *Intrarea armatei române în Bucovina (1918) și cooperarea ei cu celelalte instituții de stat pentru educarea straturilor sociale,* în Zece ani de la Unirea Buco- vinei, 1918-1928, Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1928, p. 41-43.

române: „Răspunzând la chemarea Comitetului Național Bucovinean, armata română din înaltul ordin al M.S. Regelui Ferdinand I al României a pășit pe pământul Marelui Voievod Ștefan pentru a ocroti viața, avutul și libertățile locuitorilor de orice neam și credință, împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere în frumoasa noastră țară.

Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă acum o sută și mai bine de ani, hotar care n-a putut niciodată să ne despartă și inimile, trupele române sosesc în mijlocul nostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor pentru libera înfăptuire a dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor.

Stăpâniți de aceste sentimente și cu credința în sinceritatea cererii voastre de ajutor, invităm poporul bucovinean să nu se abată sub nici un motiv de la viața și ocupațiile sale normale.

Subsemnatul garantează oricărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civile și fac cunoscut, în același timp, că se va reprima cu toată severitatea cuvenită orice încercare de dezordine, acte de violență sau nesupunere la ordonanțele date de noi.

Comandantul Diviziei a 8-a Regale Române
Generalul I. Zadik.”[150]

În ziua de 10 noiembrie 1918 detașamentul „Dragoș” se deplasează de la Tărășeni și ajunge seara la Ceahor. În mișcare spre Ceahor, detașamentul a fost întâmpinat cu flori și steaguri tricolore de o delegație de ofițeri români din fosta armată austriacă și cu o delegație de jandarmi austrieci din Bucovina ce aducea un mesaj din partea generalului Fischer, comandantul jandarmeriei, prin care arăta că s-a supus autorităților române de la Cernăuți (Consiliul Național Român). Compania de grăniceri care forma ariergarda a ocupat cota 253 nord de Ceahor și avea misiunea să controleze șoseaua și calea ferată spre Cernăuți, făcând legătura pe flancul stâng cu detașamentul „Alexandru cel Bun”, cu ariergarda la Ostrița și pe flancul stâng cu detașamentul „Suceava” situat la Voloca și ariergarda la Iablonăuți.

[150] *Ibidem*, p. 39.

Astfel, în seara zilei de 10 noiembrie cele trei detașamente erau situate la sud de Prut, pe trei direcții orientate spre Cernăuți[151].

În acea zi, compania a 5-a gărniceri comandată de maiorul Anton Ionescu a primit ordin să înainteze pe direcția Rădăuți-Gura Humorului.

Generalul Iacob Zadik a hotărât ca trupele române să între în Cernăuți pe data de 11 noiembrie 1918.

Detașamentul „Dragoș" format din 10 plutoane a intrat în Cernăuți în jurul orei 14 ocupând posturile polițienești, trupa instalându-se în localul poliției. Detașamentul „Alexandru cel Bun" a traversat capitala Bucovinei trecând nord de Prut, luând în stăpânire podurile de peste Prut și gările Jucica și Mahala. Detașamentul „Suceava" a rămas pe un aliniament, la sud-vest de Cernăuți[152].

O mulțime imensă se adunase în dimineața zilei de 11 noiembrie în piața principală a orașului în așteptarea armatei române. În sala de recepție a Palatului național erau prezenți membrii Consiliului Național Român în frunte cu Iancu Flondor. În întâmpinarea generalului de divizie Iacob Zadik au ieșit Vasile Bodnărescu și dr. Gheorghian însoțit de un grup format din ofițeri români bucovineni foști luptători în armata austriacă.

La ora 14, în sala de ședințe a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din palatul Național, Iancu Flondor, președintele Consiliului Național Român, întâmpină pe generalul Zadik și pe colonelul Constantin Rovinaru, șeful de Stat Major al diviziei, cu aceste cuvinte:

„Domnule General,

Ca președinte al Consiliului Național Român, am datoria să beneventez falnica oaste română în capitala Bucovinei, acestei țări care păstrează în sânul ei sfintele moaște ale marelui nostru domn Ștefan. Acum când suntem pe cale să întregim moștenirea lui, România Mare, simțim că sufletul lui nemuritor e în mijlocul nostru. Un sfânt fior trece prin inimile noastre, însă nu e dat ființei omenești să exprime și să fixeze aceste sentimente în cuvinte.

[151] *Ibidem,* p. 42-43.
[152] *Ibidem,* p. 43.

Numai o rugăciune care se înalță până la ceruri fără cuvinte îi poate corespunde în câtva.

Domnule General, dați-mi voie să vă bineventez așa cum o fac doi frați care, după o lungă și dureroasă despărțire, se întâlnesc pentru a nu se despărți niciodată. O fac deschizând brațele mele și strângându-vă la piept.” [153]

Cu lacrimi în ochi, mulțimea izbucnește în urale.

Răspunde generalul Iacob Zadik:

„Onorați Cetățeni ai Bucovinei!

În urma dorinței Comitetului Național Bucovinean, Majestatea sa Regele și Țara României au răspuns chemării și au adus ajutorul armatei române, pentru ca liniștea acestei țări să nu fie tulburată.

Sosind, aduc salutul cu iubire frățească și, pot să spun, cu iubire de mamă al României libere către țara Bucovinei.

În aceste momente gândul meu se înalță către Dumnezeu și-i adresează mulțumirile României Mari, că a scos sfânta dreptate la suprafață.

Pentru despărțirea Bucovinei a trebuit să curgă sânge și să cadă un cap de Domn, pentru reîmpreunarea ei n-a curs nici un pic de sânge.

Să trăim cu toții!
Să trăiască România Mare!
Trăiască Bucovina!
Trăiască Regele Ferdinand!”

Corul societății „Armonia” a cântat „Salut Armatei Române” pe versuri de Constantin Berariu, muzica Constantin Sandu:

„Tu vii ca cel mai mândru gând
Ce l-am avut vrodată!
De așteptare tremurând,
Ca lanțul să se rumpă,
În țara noastră scumpă
Te salutăm armată!

[153] Ion I. Nistor - *Unirea Bucovinei - 28 noiembrie 1918,* Studii și documente, Cartea Românească, București, 1928, p. 42-43.

Tu vii ca cel mai dulce dor
Ce inima desfată!
Cu sufletul tresăltător
Primim a ta solie,
Cu plâns de bucurie
Te salutăm armată!

Tu vii ca falnicul avânt
La vrerea-nvăpăiată!
Rămâi de-acum pe-acest pământ,
Al nostru din vechime,
Să nu-l mai fure nime,
Te salutăm armată!”[154]

În ziua de 12 noiembrie Marele Cartier General al Armatei Române trimite Diviziei a 8-a Ordinul nr. 116, semnat de șeful Marelui Stat Major, generalul Pezan: „Trupele române intră în Bucovina după cererea organelor naționale române, pentru a ocroti viața și avutul populațiunii, comandamentul Diviziei a 8-a va lua dispoziţiuni să continue operațiunile până ce scopul va fi atins în tot ținutul Bucovinei”.

În prima jumătate a lunii noiembrie 1918 celelalte unități militare ce făceau parte din Divizia a 8-a și care nu intraseră în Bucovina, și-au ocupat pozițiile stabilite dinainte: Brigada a 15-a infanterie, comandată de colonelul Liciu, Regimentul 13 infanterie, comandat de lt. colonel Ionescu, apoi de colonelul Cănciulescu Petru, Regimentul 25 infanterie, comandat de colonelul Fărcășanu. A fost completat efectivul Brigăzii 16, comandată de colonelul Samsonovici M. și al Brigăzii 6 Roșiori, comandată de colonelul Lupașcu A.

Odată sosite aceste unități, operațiunile militare au fost continuate până la Nistru, în hotarele istorice al Bucovinei.

Comandantul detașamentului „Suceava” a ordonat curățarea localităților de bandele ucrainene înarmate ce terorizau populația din partea nordică a Bucovinei. Detașamentul „Nord”, cu postul de

[154] „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1918, anul I, nr. 7.

comandă la Șipeneț, execută rapid misiunea. Comandantul acestui detașament, căpitanul Strat, împreună cu căpitanul C. Ardeleanu, cu un pluton de soldați, s-au deplasat la 16 noiembrie la Coțmani, unde un Comitet, în frunte cu preotul Catereniuc, proclamase „Republica Coțmani”. A doua zi, în sala primăriei, „guvernul republicii Coțmani” ce nutrea „mărețe ambiții statale”, a fost arestat, urcat în două căruțe rechiziționate și trimis „pachet” la Comandamentul Diviziei a 8-a[155].

Românii din Bucovina, în baza dreptului la autodeterminare, își constituie organe politico-administrative proprii.

La 12 noiembrie 1918 Consiliul Național Român votează „Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucovina”, prin care puterea legislativă și executivă în Bucovina aparținea Consiliului Național Român, printr-un guvern ales din membrii acesteia. Iancu Flondor este însărcinat cu formarea acestui guvern, care în următoarea componență este aprobat de Consiliul Național: Iancu Flondor – președinte și ad-interim la justiție, secretar de stat; Sextil Pușcariu – externe; Dorimedont Popovici – interne; Nicu Flondor – finanțe și ad-interim la apărare; Gheorghe Sârbu – agricultură; Radu Sbiera – instrucție; Ipolit Tarnavschi – culte; Maximilian Hacman – comerț și industrie; Vasile Marcu – afaceri sociale și alimentație publică; Aurel Țurcanu – lucrări publice; Cornel Tarnovițchi – comunicații, poștă și telegraf; Octavian Gheorghian – salubritate publică. Scopul acestui guvern era de a asigura desfășurarea normală a vieții social-economice și politice, până la unirea Bucovinei cu România[156].

Guvernatorul Bucovinei, contele Etzdorf predă prerogativele guvernamentale și părăsește provincia.

Sextil Pușcariu a dus, la Iași, regelui Ferdinand mesajul de mulțumire al Bucovinei, care a fost apărată de armata română împotriva trupelor bolșevizate care jefuiau și periclitau suveranitatea acestui pământ românesc: „Măria Ta, venim ca soli ai Bucovinei și mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit pe noi cu

---

[155] Constantin Berariu - *Salut Armatei Române* - în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 50.

[156] Constantin Ardeleanu - *Amintiri din timpul ocupării Bucovinei. Republica Ucraineană Coțmani,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 36-39.

cinstea aceasta ca să vă aducem inimile și sufletele moldovenilor de peste Molna; inimile pline de mulțumită și eternă recunoștință pentru ocrotirea ce ne-ați dat ca să împlinim visul părinților noștri, și sufletele primenite în anii grei de suferință, care nu cunosc altă dorință decât a lucra și ele la alcătuirea României Mari.

Venim, Măria Ta, să Vă aducem vești că, în clipa în care vechiul ținut al Sucevei și Cernăuților, cu ocolul Câmpulungului și Coțmanului au fost unite cu Țara Mamă, sub lespedea din Putna, Sfântul, după o sută patruzeci și trei de ani de somn greu, tulburat de visuri urâte, și-a aflat iar odihna, căci de acum știe că soarta fiilor săi este pusă în mâna Regelui Ferdinand, eliberatorul tuturor românilor. Să trăiești, Măria Ta!”[157]

La 23 noiembrie 1918, sosește la Cernăuți, venind de la Chișinău, primul grup de refugiați bucovineni, căruia i se face o primire entuziastă. În gara Cernăuți, răspunzând în numele refugiaților, urările de bun sosit, Ion Nistor spunea: „Ne întoarcem astăzi, noi, cei amenințați cu spânzurătorile, ca triumfători și răzbunători ai nelegiuirilor ce s-au petrecut pe acest pământ timp de 143 de ani, împotriva elementului băștinaș. După un secol și jumătate de sclavie, noi, românii, am ajuns iarăși stăpâni în țara noastră... Să ne înfrățim puterile pentru opera ce ne așteaptă. Iar acum, la muncă pentru Unire.”[158]

În ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918, George Tofan declara: „Suntem înainte de toate aderenții intransigenți ai unirii necondiționate și desăvârșite a tuturor țărilor românești în hotarele lor etnice și istorice într-un stat național unitar, căci numai astfel poporul nostru va putea realiza menirea sa istorică... Recunoaștem fiecărei minorități naționale dreptul de a se dezvolta liber în cadrele organizației statului unitar românesc... cerem însă înlăturarea tuturor nedreptăților săvârșite în dauna noastră în scurgerea celor 143 de ani de stăpânire străină.”[159]

---

[157] Radu Sbiera - *Clipe de mare înfrigurare și de aleasă înălțare,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 382-385.

[158] Ion I. Nistor - *Unirea Bucovinei...,* p. 2.

[159] „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 11/26 octombrie 1918.

În aceeași ședință s-a luat hotărârea pentru convocarea, în ziua de 28 noiembrie 1918 a Congresului General al Bucovinei care urma să stabilească raportul politic al Bucovinei față de România. La Congres au fost invitați să participe reprezentanții naționalităților conlocuitoare din Bucovina.

Visul împlinit: 28 noiembrie 1918

La 28 noiembrie 1918 Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale hotărâm: UNIREA NECONDIȚIONATĂ ȘI PE VECIE A BUCOVINEI, ÎN VECHILE EI HOTARE PÂNĂ LA CEREMUȘ, COLACIN ȘI NISTRU, CU REGATUL ROMÂNIEI[160].

România, apărătoare a Europei împotriva bolșevismului

La începutul anului 1919, în ianuarie, trupele bolșevice pătrund pe teritoriul județului Hotin, încercând să răscoale satele din nordul județului. În sectorul Diviziei 1 de cavalerie au intervenit rapid și eficient Regimentul 37 „Alexandru cel Bun” comandat de colonelul Victor Tomoroveanu, Batalionul I din Regimentul 29 infanterie de sub comanda maiorului Năescu Soare, o baterie din Regimentul 17 Obuziere, 2 baterii din Regimentul 12 Artilerie. După trei zile de lupte, trupele bolșevice au fost aruncate înapoi peste Nistru. La 11 ianuarie 1919, tricolorul românesc flutura iarăși deasupra cetății Hotin[161].

În nordul și vestul Bucovinei, ca și în Galiția și la nord de Nistru, pe teritoriul Pocuției, existau nenumărate trupe de bolșevici care jefuiau permanent în teritoriul nostru, constituind un pericol pentru stabilitatea în regiune.

La 22 mai 1919, Divizia a 8-a a primit ordinul de a trece hotarul în Pocuția, de a pune stăpânire pe calea ferată Horodenka-Colomeea-Sighetul Marmației și să facă legătura cu flancul drept al polonezilor care luptau împotriva bolșevicilor și a bandelor ucrainene.

---

[160] George Tofan - *Declarație în numele refugiaților bucovineni, făcută în ședința Comitetului Național în 25 noiembrie 1918,* în Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 450.

[161] Arhivele Stat. București, fond Casa regală, dosar nr. 56/1918, f. 1-6.

Conform ordinului de operații nr. 21/23.05.1919, trupele Diviziei a 8-a au fost dispuse pe trei coloane: *coloana de nord* comandată de lt. colonel Răuțoiu, *coloana de centru* comandată de colonelul Cănciulescu Petre, *coloana de sud* comandată de colonelul Dașchievici. Regimentul 8 Vânători comandat de lt. colonel Gerota Ion era rezervă, iar un batalion din Regimentul 3 Grăniceri avea misiunea organizării militare a teritoriului. Armata română n-a întâmpinat aproape nici o rezistență, inamicul dispărând rapid. La 26 mai 1919 au fost atinse obiectivele stabilite, comandantul teritoriului fiind numit colonelul Gheorghe Liciu[162].

Din punct de vedere operativ, Pocuția și nordul Bucovinei a fost împărțit în trei sectoare: *Sectorul Zastavna* – comandant colonelul Dumbravă Virgil, *Sectorul Horodenka* – comandant colonelul Odobescu Grigore, *Sectorul Ottynya* – comandant colonelul Dașchievici.

La 19 iunie 1919 colonelul Cănciulescu Petre este numit comandantul întregului sistem de apărare al Procuției, dispozitiv din care făceau parte următoarele unități militare: 2 batalioane din Regimentul 8 Vânători, 3 batalioane din Regimentul 13 Infanterie, 3 batalioane din Regimentul 25 Infanterie, batalionul 3 și 4 din Regimentul 12 Artilerie, batalionul 2 din Regimentul 4 Artilerie Grea, batalionul 2 din Regimentul 17 Obuziere. Misiunea acestor unități militare era supravegherea și apărarea frontierei Pocuției și oprirea unei eventuale ofensive, invaziei trupelor bolșevice. Trupele române au staționat până la 18 august 1919, când în urma unei înțelegeri cu guvernul polonez, au evacuat Pocuția care a trecut sub autoritatea Poloniei[163].

Prin unirea Basarabiei cu România (27 martie 1918) și a Bucovinei cu România (28 noiembrie 1918) au fost restabilite străvechile drepturi de suveranitate asupra pământului românesc de dincoace de Nistru.

Relațiile dintre România și Ucraina au fost reglementate prin deschiderea unei reprezentanțe diplomatice la București.

---

[162] xxx - *Intrarea armatei române în Bucovina...*, p. 55.
[163] *Ibidem.*

La 26 iulie 1919 ambasadorul ucrainean la București, Constantin Matzievici își prezintă scrisorile de acreditare, arătând care sunt obiectivele misiunii sale: „De a stabili relațiunile cele mai amicale între România și Ucraina, bazate pe principiul de neintervențiune reciprocă în viața internă a ambelor state. Guvernul ucrainean declară că nu voiește sub nici un chip de a pune în discuția fruntaria actuală între cele două state, considerând Nistrul ca fruntarie definitivă între ele și dorind să stabilească la această frontieră cele mai bune relații de vecinătate."[164]

Guvernul român a luat act de declarația oficială a guvernului ucrainean, ajutând, la solicitarea Ucrainei, armata acesteia cu armament, muniții, în condițiile unor aprige confruntări cu trupele bolșevice. Ambasadorul ucrainean recunoaște că: „... numai mulțumită României armata ucraineană a reușit să salveze, retrăgându-se prin Basarabia, în Galiția, unde a luat contact cu Grupul de nord."[165]

În acest timp, partizanii pseudo Republicii Ucrainene de Vest continuau acțiunile dușmănoase împotriva României reîntregite. Delegații bucovineni ai Radei de la Liow împreună cu toți cei care avuseseră funcții importante în acest stat-fantomă s-au refugiat în Galiția împreună cu „hatmanul lor habsburg", arhiducele Wilhelm, însoțit de aghiotantul său, contele Rubesch von Larisch, fost secretar al delegației austro-ungare la București. Legiunea ucraineană n-a mai ajuns la Liow, deoarece trupele poloneze comandate de generalul Haller îi tăiară calea și ocupară Liowul. Prinsă în cleștele trupelor române conduse de generalul Zadik și trupele poloneze conduse de generalul Haller, legiunea ucraineană a fost „înghesuită" în jurul Colomeei, iar Rada s-a refugiat la Stanislav[166].

În dimineața zilei de 4 iulie, patrulele grănicerilor români au aflat că în satul Șcheea, comuna Jabie, la circa 40 kilometri de Colomeea, se află patru persoane suspecte.

---

[164] *Ibidem.*

[165] C. Matzievici- *Memoirie sur la Question Ukrainienne,* București, 1920, p. 41.

[166] *Ibidem,* p. 20.

La 5 iulie dimineața, plutonul comandat de sublocotenentul Theodorescu Mihai a arestat pe arhiducele Wilhelm, contele Larisch cu soția, Petru Sekerek, deputat al Radei de la Liow, Uhrin, fost comisar al orașului Kosov. Arestații au fost duși la Colomeea și de acolo la Cernăuți, apoi la București. Până la începutul lunii septembrie 1919, arhiducele Wilhelm a fost internat la mănăstirea Căldărușani, iar după aceea a fost „predat" guvernului ucrainean și preluat de generalul Petliura[167].

Prin acțiunile întreprinse începând cu 6 noiembrie 1918, armata română și-a adus o importantă contribuție la eliberarea pământului Bucovinei de sub stăpânire străină, a stopat armatele bolșevice care amenințau statele din această parte a Europei.

Semnificativă, în acest sens, este cuvântarea ținută la Coțmani ofițerilor români la 15 mai 1919 de către generalul Greenly, șeful misiunii militare engleze: „Domnilor Ofițeri, aveți în soldatul Dvs. și în ofițerul Dvs. cea mai prețioasă armă care trebuie azi în luptă: este sufletul lor. Numai sufletul ostașului român a putut și va putea susține pe acești bravi luptători români, care prin vrednicia lor au făcut o cantitate de lucrări așa de mare încât am rămas înmărmurit, cu toate că acești ostași au de învins nevoi supraomenești. Figura lor veselă și voioasă îmi dă proba mulțumirii lor sufletești, că își pot face datoria. Din nenorocire războiul n-a încetat pentru Dvs., dar azi nu apărați cu piepturile bravilor ostași români cauza Dvs. proprie, *ci cauza Europei întregi contra primejdiei distrugătoare a bolșevismului*. Apreciem toți sacrificiile ce faceți și privirile pline de nădejde ale Europei întregi sunt asupra Dvs. În numele aliaților, în special al țării mele, vă exprim admirațiunea și vă aduc mulțumiri pline de recunoștință. Beau în sănătatea M. S. Regelui Ferdinand I și pentru propășirea României Mari."[168]

---

[167] Ion I. Nistor - *Yroblema ucraineană în lumina istoriei,* Institutul de arte grafice și Editură, Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1934, p. 219.

[168] xxx - *Zece ani de la Unirea Bucovinei...*, p. 56

Recunoașterea internațională a unirii Bucovinei cu România

La Conferința de pace de la Paris, prin art. 59 al Tratatului de la Saint-Germain, Austria recunoaște unirea Bucovinei cu România, renunțând la toate avantajele sale asupra Bucovinei în favoarea României[169].

Astfel, unirea Bucovinei capătă consacrarea internațională și acest minunat colț de țară, locuit dintotdeauna de români alături de care, în timpul stăpânirii habsburgice s-au așezat și alte naționalități, după o dominație străină de 144 de ani, a revenit la patria mamă.

[169] Ion I. Nistor - *La Bassarabie et la Bucovine,* București, 1973, p. 42-43.

Problema ucraineană în dezbaterile Consiliului Național Român

Dumitru COVALCIUC

Intrarea, la 11 noiembrie 1918, a trupelor române, comandate de generalul Iacob Zadic, în Cernăuți, a curmat activitatea efemeră a duumviratului Omelian Popovici – Aurel Onciul. Planul administrării Bucovinei pe temeiuri etnice a eșuat, dar problema ucraineană ca atare rămânea deschisă. Chiar a doua zi, la 12 noiembrie, 34 de membri ai Consiliului național român s-au întrunit într-o ședință extraordinară, la care Iancu Flondor, președintele, a încercat să expună programul de activitate al acestui organism politic ce luase la Cernăuți toată puterea în mâinile sale, subliniind: „Datoria noastră față de toți și față de toate, fără deosebire de lege și neam, e să restabilim, pentru moment și pentru viitorul cel mai apropiat, buna pace. E o măsură provizorie, precum și Consiliul național e provizoriu”. Tot în acea zi Consiliul național a adoptat, „în baza hotărârilor Constituantei țării Bucovina luate în adunarea din 27 octombrie 1918”, o lege provizorie privind modul de administrare a ținutului.

Conform acelei legi, „… în Consiliul național instituit de Constituanta Bucovinei e întrupată suprema putere a acestei țări”, iar puterea legislativă o exercita Consiliul național singur, în calitate de corp legiuitor (cameră). Din membrii Consiliului au fost aleși un președinte, trei vice-președinți și un director al biroului prezidențial.

A fost creat guvernul Bucovinei din consiliul secretarilor de stat, în frunte cu un președinte. Au fost organizate secretariatele de stat pentru afacerile externe, interne, de finanțe, justiție, al apărării, al agriculturii, al instrucțiunii publice, cultelor, pentru comerț și industrie, pentru lucrările publice și reedificărilor, pentru comunicații, pentru afaceri sociale și alimentație publică.

N-a fost, însă, constituit nici un secretariat în problemele naționalităților, reieșindu-se din faptul că guvernul ar fi putut colabora pe multiple planuri cu populația polonă și germană, care au luat vădit partea românilor, dar și cu cea ucraineană, care, evident, dorea să participe pe larg la rezolvarea problemelor Bucovinei.

Miercuri, 13 noiembrie, la orele 18, a fost deschisă cea de a treia ședință a Consiliului național român, care s-a desfășurat sub președinția clericului octogenar, Dionisie Bejan. Luând cuvântul, Iancu Flondor a recunoscut că „Consiliul național nu are în sânul său reprezentanți din națiunile celelalte” și că „guvernul va căuta însă să susțină legături cu reprezentanții legitimi ai națiunilor acestora”. În continuare el a specificat: „Numai cu reprezentanții legitimi guvernul va intra în tratări, și cu ei va sta de vorbă. Acolo, însă, va rata să corespundă în toate cerințele celorlalte naționalități”. Referindu-se la învățământul public, el a relevat următoarele: „Pentru români avem de gând să aducem o reformă generală a întregului învățământ primar și secundar prin introducerea limbii române ca limbă de propunere. În ceea ce privește celelalte națiuni, guvernul se va pune în legătură cu reprezentanții lor legitimi, pentru a primi directive în privința reformelor pe care le vor dori ei”.

La dezbateri n-a întârziat să participe Gheorghe Grigorovici, lider al social-democrației bucovinene, fost deputat socialist în parlamentul de la Viena. „Ucrainenii sunt o parte a poporului rusin, a spus el, și ei știu că viitorul lor e lângă Rusia. Așa va forma Rusia aceasta un popor de cel puțin 120 până la 140 milioane, care va avea o mare însemnătate. Noi, un popor de 14 milioane, trebuie să știm cum vom trăi cu un popor de 140 milioane. Antanta e o formațiune de azi... Rămânem la dispoziția poporului vecin, poporului rus. De aceea, deputații români din parlament au vrut să se înțeleagă cu ucrainenii. Acest punct de vedere e cel adevărat. A fost greșit să proclamăm integritatea Bucovinei atât de vehement. Pământul e al nostru? Dar pământul e al aceluia ce-l muncește. Aici țăranul nu vă înțelege. Țăranul rutean și politicește trebuie să stăpânească acest pământ. Dacă se poate, s-o faceți așa.

Dar dacă faceți politică bucovineană, atunci ori dăm tuturora vot universal, ori nimeni nu va vrea să știe de noi, iar dacă dați vot universal, sunteți în minoritate. De aceea deputații aveau planul să se despartă de ucraineni, dându-le teritoriul până la Prut. Însă comunele române Mahala, Boian, Nouă Suliță aveau să rămâie nouă..."

Polemizând cu social-democratul Gheorghe Grigorovici, storojinețean ca și Iancu Flondor, care, fiind deputat în parlamentul vienez, îmbrățișase ideea împărțirii Bucovinei pe principii etnice, dar care pledase ca Cernăuții și comunele românești transprutene să revină părții românești. Nicu Flondor, alt membru al Consiliului național și viitor delegat al Bucovinei la Congresul de pace, a accentuat: „Acum ceva despre chestia ucraineană. S-a spus să ne înțelegem. Eu sunt ultimul care aș fi contra unei înțelegeri. Președintele Wilson a desfășurat un program după care ne orientăm și noi, însă ce privește o înțelegere cu ucrainenii eu sunt foarte pesimist. De câte ori am căutat să facem o înțelegere a fost imposibil".

La acea adunare, în problema ucraineană s-a pronunțat și Modest Scalat, președinte al unei grupări naționale a românilor bucovineni de peste Prut: „Noi trebuie pe fiecare naționalitate să o tratăm ca egală... Acei care se vor declara ruteni, vor trebui să aibă toată autonomia. Poporul român în cavalerismul său le-o va admite".

Profesorul secundar Alexe Procopovici, ulterior membru al Academiei Române, a mers mai departe, declarând: „Părțile de teritoriu din chestie nu le reclamă numai ucrainenii din Bucovina, ci și ucrainenii din Galiția și cei din Ucraina. Noi nu vrem să ne legăm prin înțelegeri parțiale. Noi trebuie să ne înțelegem cu totalitatea ucrainenilor. Și cu aceștia nu poate se stea de vorbă decât totalitatea românilor".

Și cu alte ocazii majoritatea membrilor Consiliului național român au făcut declarații în favoarea colaborării rodnice cu ucrainenii din Bucovina, în favoarea garantării drepturilor lor naționale. Un an încărcat de evenimente politice era pe sfârșite.

Și deci și să păstreze cu orice preț și prin orice mijloace integritatea unui teritoriu istoric, ei bănuiau că în anul în care sosea nordul Bucovinei avea deja să și-l revendice Ucraina Sovietică și că la 2 iulie 1919 secretariatul general al Conferinței de pace de la Paris avea să propună Consiliului Suprem al puterilor aliate și asociate un proiect de frontieră româno-polonă, care avea să treacă prin interiorul Bucovinei istorice, de la care ar fi fost luate vreo 30 de sate, și nu pe Ceremuș și Colacin, hotarele ei naturale. Datorită protestelor energice ale delegaților români la Conferință, a cererilor insistente din partea populației unor comune de pe Ceremuș de a face parte din România, a declarațiilor oportune făcute de către Societatea mazililor și răzeșilor bucovineni în favoarea păstrării integrității Bucovinei, precum și a sprijinului diplomatic acordat României de către unele state occidentale, acest proiect n-a fost, din fericire, realizat. Dar problemele litigioase, privind împărțirea Bucovinei pe principii etnice, care nu și-au găsit rezolvarea în toamna anului 1918, aveau să sporească pretențiile unor cercuri ucrainene asupra unui teritoriu ce includea și regiunea de pe malul drept al Prutului, cu zona păduroasă a Cosminului, cu izvoarele Sucevei, cu sute de sate montane și de șes, situate pe Ceremuș, de-a lungul Siretului, chiar de la obârșia sa, și pe valea încântătoare a Siretului, aveau să grăbească nefasta sosire a anului 1940.

Bucovina în al Doilea Război Mondial. Radiografia unei drame

Dr. Mihai-Aurelian Căruntu

„Țara Fagilor”, ținut încărcat de vestigiile unui trecut glorios, cu întreaga ei salbă de mănăstiri ce stau mărturie a geniului artistic al poporului român, a jucat timp de secole un rol complex care merită să fie analizat și apreciat la adevărata sa valoare. „Bucovina este în privința geografică și strategică – se preciza în Apelul comitetului provizoriu al studenților români de la Viena din decembrie 1869 – sentinela românismului contra colosului nordic și a părților lui etnografice; este încheietura care leagă România, Moldova și Basarabia cu Maramureșul și Transilvania”[1]. Situat la granița dintre trei imperii și în fața a două noi curente expansioniste (germanic dinspre nord-vest și rus de la răsărit) ce profitau de decăderea puterii otomane, nordul Moldovei va fi „detrunchiat” la sfârșitul veacului al XVIII-lea în urma unui târg rușinos pentru încheierea căruia s-au folosit – așa după cum însuși cancelarul austriac Kaunitz recunoștea – „frica, coruperea și alte mijloace convingătoare”[2]. „Alternativa apuseană”, ce a avut în cele din urmă câștig de cauză, însemna racordarea acestei provincii la valorile culturii și civilizației occidentale, marcând totodată și începutul unei masive acțiuni de colonizare cu elemente alogene care va avea drept rezultat apariția unui veritabil mozaic etnic și lingvistic. Deoarece populația autohtonă a fost pusă în inferioritate numerică prin politica demografică a Vienei, în anul 1918, o dată cu prăbușirea Imperiului habsburgic, a putut fi invocat și dreptul istoric care, în acest caz, fiind în acord cu principiul naționalităților, este imprescriptibil.

---

[1] Teodor Balan, *Serbarea de la Putna*, Cernăuți, 1932, p. 63.
[2] *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, București, 1875, p. 21.

Astfel, tratatul de pace cu Austria, încheiat la Saint Germain în 10 septembrie 1919, nu va face decât să consacre în planul relațiilor internaționale hotărârea Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 cu privire la revenirea „Arboroasei" la Patria-mamă3.

În perioada interbelică, România a constituit o piesă esențială a „cordonului sanitar" întins de la Baltica la Marea Neagră, ce trebuia să asigure pacea și stabilitatea în regiune prin bararea oricăror încercări sovietice de expansiune spre apusul Europei. Alianța româno-polonă încheiată în 1921 urmărea menținerea statu-quo-ului în regiune, iar contactul teritorial dintre cele două țări în zona de frontieră comună din nordul Bucovinei făcea posibilă o colaborare militară eficientă în condițiile unui atac de la Răsărit.

Slăbiciunea manifestată de Occident în fața tendințelor revanșarde ale celui de-al treilea Reich va modifica treptat echilibrul continental stabilit în urma încheierii tratatului de la Versailles. Dacă politica franco-britanică de *appeasement* a încercat să orienteze expansiunea nazistă spre est, prin încheierea pactului cu Moscova la 23 august 1939, Hitler a reactivat expansionismul sovietic latent direcționându-l în zona Europei Centrale și de Sud-est. Acordul încheiat între promotorii „spațiului vital" și cei ai „revoluției mondiale", prin care se făcea o nouă împărțire a sferelor de influență, va afecta independența și integritatea teritorială a unui întreg șir de state situate în calea vectorilor de expansiune ai celor două puteri totalitare. În încheierea pactului nazisto-bolșevic – ce a reprezentat un seism geopolitic major care va contribui decisiv la adâncirea izolării și limitarea posibilităților de rezistență a României – își găsește originea și începutul dramei „Țării Fagilor" în cel de-al doilea război mondial.

Bucovina este cea dintâi provincie românească care a resimțit impactul cu flagelul războiului european, spațiul aerian și chiar teritoriul fiindu-i violat, bombele lansate „din greșeală" în comuna Schit (jud. Cernăuți) făcând primele victime în rândul cetățenilor țării noastre[4].

---

[3] Vezi *1919. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, vol. IV, București, 1986, p. 310 și urm.

[4] Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Ministerul de Interne, d. 305/1940, f. 89.

În primele zile ale lui septembrie 1939, linia ferată Cernăuți-Lvov a rămas pentru Polonia singura cale de aprovizionare cu produse petroliere și material militar, iar puțin mai târziu *culoarul strategic* reprezentat de valea Siretului și căile de comunicații de la Varșovia, resturile armatei poloneze și a zecilor de mii de refugiați, care se vor bucura de toată ospitalitatea din partea autorităților și a populației locale[5].

Datorită poziției sale, Bucovina se găsea la intersecția intereselor celor două imperialisme, între *Scylla zvasticii* și *Charibda Kremlinului*. Moștenind în urma *Anschluss*-ului tradiția imperială a Casei de Habsburg, Berlinul putea ridica pretenții „legitimiste" în privința Bucovinei pentru a evita o eventuală penetrație rusă ce ar fi blocat una din căile principale de aprovizionare cu materii prime de importanță vitală pentru economia de război. La sfârșitul lui septembrie 1919, pericolul german se va îndepărta, locul acestuia fiind luat de cel sovietic. Prin anexarea Galiției în urma celei de a patra împărțiri a Poloniei, Moscova va ocupa un aliniament strategic cu tendințe ofensive în direcția «Țării Fagilor». Astfel, după ce timp de două decenii armata română s-a pregătit pentru a face față unui atac sovietic pe Nistru, întreg sistemul nostru defensiv trebuia regândit deoarece eram în pericol de a fi atacați și de la nord. Redeschiderea problemei Basarabiei în urma discursului lui Molotov din 29 martie 1940, constituia și o amenințare directă la adresa cel puțin a părții septentrionale a Bucovinei, teritoriu ce reprezintă o prelungire naturală a interfluviului dintre Prut și Nistru. Așa după cum remarca o lună mai târziu profesorul Philip E. Mosely, într-un articol apărut în revista americană *«Foreign Affairs»*: „De când sovietele au anexat sudul Poloniei, viitorul Bucovinei tinde să fie legat, ca niciodată înainte, de cel al Basarabiei"[6].

În perioada septembrie 1939 – iunie 1940, Uniunea Sovietică s-a dovedit un vecin incomod care a intensificat presiunile militare

---

[5] Vezi, printre altele, *Al doilea război mondial pe fondul relațiilor polono-române*, Suceava, 2000, *passim*.

[6] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fond Conferința de Pace, vol. 124, 1946, f. 416.

de-a lungul Ceremușului și al Nistrului, provocând numeroase incidente de frontieră. Acțiunile de spionaj și propagandă ale mișcării comuniste din ținut – care, în urma hotărârilor Congresului al IV-lea al P.C.d.R., desfășurat în anul 1928 la Harkov, de a accepta teza „reunirii" Bucovinei cu Ucraina, activa ca grupare iredentistă[7] – au încurajat tendințele centrifuge față de statul național unitar român, pregătind terenul în vederea anexării la U.R.S.S. În mod aparent paradoxal, discursul comunist va face loc și retoricii naționaliste, urmărindu-se atragerea simpatiei minorității ucrainene în numele căreia Kremlinul va revendica, la momentul oportun, cele două provincii românești. Propaganda hitleristă era purtătoarea unui alt mesaj „mesianic" de factură totalitară ce urmărea, printre altele, să-i pregătească psihologic pe germanii bucovineni în vederea unei viitoare „repatrieri" (*Umsiedlung*) în Reich.

Prin prevederile sale secrete – și nu în ultimul rând datorită modului destul de vag în care au fost împărțite sferele de influență în *Südostraum* – pactul Ribbentrop-Molotov va plasa extremitatea de nord a Moldovei într-o zonă extrem de labilă din punct de vedere geopolitic, motiv pentru care, în primăvara anului 1940 Bucovina se afla din nou într-un punct de răscruce al destinului său istoric.

Victoriile fulgerătoare ale Wehrmachtului în Apus și prăbușirea Franței – principalul pilon al ordinii europene stabilite în 1918 – au produs un dezechilibru strategic în sud-estul Europei, de care a profitat Stalin, ce va renunța la orice alte scenarii înainte de a trece la acțiune. În acest context s-a desăvârșit izolarea României și își are originea caracterul ultimativ al notelor sovietice înmânate guvernului de la București. Revendicarea „Țării Fagilor" (inițial a întregii provincii) a produs consternare și nemulțumire la Berlin, astfel că generalul Franz Halder consemna: „Chestiunea cu Bucovina, ridicată de Rusia este nouă și trece de acordurile semnate de noi cu rușii"[8]. În opinia istoricului Florin Constantiniu, includerea Bucovinei în revendicările prezentate de Moscova

[7] Vezi și Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, București, 1994, p. 49 și urm.
[8] Franz Halder, *Jurnal. 1939-1942*, Iași, f. a., p. 199-200.

României a produs prima fisură în relațiile germano-sovietice[9], fricțiunile pe această temă reieșind și cu prilejul negocierilor purtate în toamna anului 1940 de Molotov cu conducătorii celui de-al treilea Reich. Prin notele ultimative din 26/27 iunie 1940, Kremlinul încălca nu doar cadrul teritorial convenit cu un an în urmă, dar și angajamentul de a nu manifesta inițiativă în formularea revendicărilor față de România[10].

Motivele, pe cât de neverosimile, pe atât de contradictorii, invocate de Uniunea Sovietică pentru a acapara Bucovina sunt lipsite de orice temei istoric și contrare dreptului internațional. *În realitate, „Țara Fagilor" era o victimă a propriei poziții geostrategice (nu întâmplător, cu două secole în urmă, diplomația habsburgică o considera „cheia Moldovei"), Moscova urmărind să obțină un coridor care să facă legătura între fosta Galiție poloneză și Basarabia*. Istoriografia sovietică a căutat să mistifice esența și semnificația evenimentelor de la sfârșitul lunii iunie 1940, încercând să acrediteze ideea unui „acord pașnic" ce s-ar fi realizat între cele două părți. Din nefericire, acceptarea clauzelor de evacuare cuprinse în notele ultimative (și nicidecum a suveranității asupra acestor teritorii românești) a făcut ca și în unele lucrări publicate în Occident să nu se vorbească de un ultimatum, ci de „acordul" intervenit între U.R.S.S. și guvernul de la București pentru cedarea celor două provincii[11].

În timp ce pretențiile Moscovei, ce se erija în purtător de cuvânt al Ucrainei, depășeau cadrul unei *restitutio în integrum*, linia de demarcație trasată pe hartă trecea la sud de cursul râului Prut – ce constituia limita convențională a nordului Bucovinei – incluzând și un colț din Vechiul Regat (Ținutul Herța). Nerespectarea de către Armata Roșie a clauzelor de evacuare, atitudinea condamnabilă a unei părți a autorităților locale sau centrale, acțiunile diversioniste

---

[9] Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop-Molotov*, București, 1991, p. 104-105.

[10] Vitalie Văratic, *Șase zile din istoria Bucovinei (28 iunie-3 iulie 1940). Invazia și anexarea nordului Bucovinei de către U.R.S.S.*, Rădăuți, 2001, doc. nr. 1.

[11] Gh. Barbul, Ion Solacolul, *Schimbarea alianțelor României*, Iași, 1995, p. 101.

ale „coloanei a V-a” ș.a., au transformat operațiunea de evacuare într-o adevărată catastrofă națională. Astfel, prin violență, Moldova de Sus va cunoaște o nouă dezmembrare de teritorii pe axa vest-est (prima a avut loc la 1775) în favoarea unui stat slav de ideologie comunistă. În concluzie, *Arboroasa*, „detrunchiată” de Austria la sfârșitul veacului al XVIII-lea și reunită cu Patria-mamă în 1918, a fost în iunie 1940 *divizată și anexată* în urma unei agresiuni față de care factorii de decizie de la București nu au găsit un răspuns adecvat. *Pentru prima oară, datorită intervenției Uniunii Sovietice, unei noțiuni cu caracter strict geografic, Bucovina de Nord, i se impunea o conotație politică și, implicit, un destin separat deturnând această regiune de la o evoluție firească în spațiul etnic și cultural căruia îi aparținea prin excelență și de care era legată printr-o istorie multiseculară*. Mitul comunist al „eliberării” și „reunirii” Bucovinei cu Ucraina (la care nu s-a renunțat nici în prezent din motive care nu mai necesită comentarii) este lipsit de orice bază în condițiile în care ținutul nu a intrat niciodată în componența acesteia din urmă, contrazicând totodată principiul juridic potrivit căruia: *„Nemo plus iuris transferre protest quam ipse habet”*[12].

Dublul rapt teritorial de la sfârșitul lunii iunie 1940 a avut urmări catastrofale pentru organismul unitar al statului român, cu repercusiuni imediate dar și de durată în cele mai diverse sfere ale vieții politice și social-economice. În urma agresiunii Armatei Roșii, nordul Moldovei a fost pur și simplu „decapitat” din punct de vedere industrial (județul Cernăuți deținea sub acest aspect locul I în Moldova istorică și locul VII pe țară)[13], au încetat legăturile constituite de-a lungul timpului între zone geografice complementare din punct de vedere economic, înfloritoarea viață cultural-științifică românească din cadrul Universității din Cernăuți a fost întreruptă brutal, la fel ca și cea a altor numeroase instituții și societăți culturale, deturnând de la rostul lui destinul unor personalități de primă mărime ale spiritualității bucovinene.

---

[12] Vezi Hermann Weber, *Die Bukowina im Zweiten Weltkrieg*, Hamburg, 1972, p. 17.

[13] *Enciclopedia României*, vol. VIII, București, 1939, p. 823.

În urma anexării Galiției și a nordului Bucovinei, Kremlinul a realizat o primă etapă strategică a marșului victorios spre inima Europei Centrale, în timp ce România pierdea o punte de legătură între Basarabia și Transilvania, regiune cu o incontestabilă valoare strategică. Totodată, alipirea la U.R.S.S. a unei părți din Vechiul Regat și depășirea liniei Prutului constituiau un precedent extrem de periculos pentru viitorul statului român. „După agresiunea contra României – se preciza într-un articol din ziarul spaniol *„Destino”* – Rusia trebuie privită ca inamicul numărul unu care trebuie oprit cu orice preț”[14]. Extrem de contestata decizie de acceptare a notelor ultimative ale guvernului de la Moscova[15] nu numai că nu a reușit să stopeze tendințele expansioniste sovietice spre sud-estul continentului, dar se găsește și la originea declanșării unei reacții revizioniste în lanț, care va duce în cele din urmă la dezmembrarea României Mari.

Schimbările politico-teritoriale ce au avut loc în vara anului 1940 ca rezultat a politicii de forță și dictat vor genera modificări demografice substanțiale și grave probleme sociale. Statul român a trebuit să facă față unui aflux masiv de populație provenind din provinciile evacuate, legislația adoptată inițial lăsând pe seama inițiativei private problema ajutorării acestora, pentru ca din toamna anului 1940 să asistăm la cristalizarea unei politici coerente cu caracter paternalist. În timp ce în sudul Bucovinei se găseau în primăvara anului 1941 aproximativ 10 mii de refugiați, Suceava – unde s-au stabilit principalele instituții evacuate de la Cernăuți, printre care Mitropolia Bucovinei și Facultatea de Teologie – devenea treptat centrul polarizator al întregii regiuni rămase sub autoritatea guvernului de la București[16].

La rândul ei, comunitatea germană – țintă a propagandei naziste ce agita mitul „Reichului milenar” – a optat pentru

---

[14] ANIC, fond Ministerul Propagandei Naționale, d. 1081/1939-1940, f. 152.

[15] Vezi Gh. Buzatu, *Romanien's Options în June 1940*, în „Nouvelles Études d'Histoire”, vol. 9, București, 1995, *passim*.

[16] Mihai-Aurelian Căruntu, *Contribuții la cunoașterea situației orașului Suceava în perioada 1940-1941*, în „Suceava”, vol. XXII-XXIII, Iași, 1995-1996, p. 393.

repatriere, motivul principal fiind, cel mai probabil, teama inspirată de primejdioasa vecinătate a Uniunii Sovietice. Unii autori au încercat să reconsidere momentul *Umsiedlung*-ului germanilor, ce au plecat la înșelătoarea chemare a lui Hitler, „Heim ins Reich!" ca fiind în realitate o dezrădăcinare de plaiul natal[17]. Plecarea germanilor nu a făcut decât să accentueze declinul economic al Bucovinei, iar bunurile rămase de la aceștia, preluate și redistribuite de statul român vor îmbunătăți pe moment situația materială a refugiaților.

Efectele cele mai dureroase și profunde ale ultimatumului stalinist se vor resimți în teritoriile anexate la U.R.S.S. În vederea integrării rapide în sistemul comunist, aici vor fi implantate structurile statale și politice ale imperiului sovietic, care erau de două ori străine față de spiritul național, atât prin origine, cât și prin ideologia pe care o promovau. În decurs de un an, nordul Bucovinei a fost transformat într-un imens campus concentraționar unde, cu violența ce a caracterizat raptul teritorial, s-a încercat realizarea utopiei comuniste în varianta ei cea mai dură, bolșevismul. Locuitorii „Arboroasei", subiect fără voie al acestui dezastruos experiment al secolului al XX-lea, vor fi treptat deposedați de bunuri, supuși unui perfid proces de îndoctrinare, arestați, deportați sau asasinați în masă.

Prin lichidarea proprietății private, guvernul sovietic submina chiar bazele democrației, urmărind să extindă controlul absolut în toate sectoarele economiei, dar și asupra fiecărui individ ce trebuia să devină dependent de „statul-patron". Contrar promisiunilor demagogiei inițiale, țăranii nu vor fi împroprietăriți, ci deposedați și de bunurile pe care le aveau, pentru a fi transformați în simpli muncitori agricoli pe terenurile sovhozurilor sau colhozurilor. Atacul dirijat împotriva gospodăriei țărănești ce oferea producție-marfă – proces însoțit de exacerbarea imaginii *modelului sovietic*,

---

[17] Rudolf Wagner, Irma Bornemann, *Mit Fluchtgepäck die Heimat verlassen... 50 Jahre Seit der Umsiedlung der Buchenlanddeutschen*, Stuttgart-München, 1990, *passim*. Vezi și expoziția pe tema strămutării germanilor organizată de „Bukowina-Institut" din Augsburg în mai multe orașe din Bucovina în anul 2001.

„cel mai înaintat din lume” – a întâmpinat rezistența excepțională a statului românesc, conservator prin însăși esența sa. Totodată, ideologia comunistă s-a transformat dintr-o forță subversivă ce-și găsea audiența mai ales în anumite segmente periferice ale societății, într-o veritabilă armă politică. Impunerea acesteia a debutat cu un radical proces de *brain washing*, însoțit de o intensă operațiune de îndoctrinare, axată pe cultul personalității lui Stalin. În acest scop a fost mobilizat un imens aparat de propagandă, învățământul și cultura devenind vectori pentru răspândirea doctrinei marxist-leniniste. Rezultatele nu au fost însă pe măsura așteptărilor autorităților de ocupație, populația autohtonă respingând integrarea forțată în tiparele rigide ale lui *homo sovieticus*, după cum în perioada austriacă a eșuat încercarea de a crea un himeric *homo bucovinensis*, lipsit de identitate etnică[18].

Forma principală de manifestare a regimului sovietic a fost represiunea, ce nu a ocolit nici una din păturile sociale sau naționalitățile din regiune, dar era îndreptată în primul rând împotriva românilor bucovineni care, prin tradiții și legăturile firești cu țara, s-au dovedit cei mai redutabili adversari ai structurilor de ocupație. Dacă teroarea ca sistem de guvernare – pe care statul sovietic s-a bazat încă de la începuturile sale – a vizat inițial fosta clasă politică și marii proprietari, treptat ea se va extinde la nivelul întregii societăți. În decurs de numai 12 luni, au fost deportate 41.000 de persoane[19], deci aproximativ 10 % din întreaga populație, măsură care, combinată cu masivele colonizări cu diverși alogeni din interiorul imperiului, urmărea modificarea radicală a realităților demografice din acest ținut românesc. Regimul de ocupație a dispus strămutarea unor întregi familii, de la bunic la nepot, dar mai ales lichidarea elitei intelectuale românești, un exemplu elocvent în acest sens fiind Sever Zotta – remarcabil genealogist și membru corespondent al Academiei Române – ce și-a găsit sfârșitul în

[18] Vezi M. Olaru, Șt. Purici, *„Bucovinism” și „homo bucovinensis”,* în „Analele Bucovinei”, Nr. 2/1996.

[19] „Revista Bucovinei”, Nr. 11/noiembrie 1943, p. 544.

Gulag-ul stalinist[20]. *Dacă la toate acestea adăugăm „repatrierea” minorității germane (ce a avut loc și în nordul Bucovinei), avem imaginea unei schimbări la nivelul întregii provincii a vechiului statu-quo etnografic, moștenit din perioada habsburgică, în sensul unei mai mari omogenități naționale, proces care va continua și în anii următori.*

În concluzie, regimul instaurat la 28 iunie 1940 a urmărit subminarea instituțiilor fundamentale ale vechii societăți, lichidarea oricăror drepturi și libertăți cetățenești, nimicirea ființei spirituale și biologice a locuitorilor nordului Bucovinei. Sângerosul experiment totalitar comunist, ce a debutat în teritoriile ocupate de U.R.S.S., nu era decât repetiția generală a ceea ce avea să se întâmple și în restul țării începând cu anul 1944.

Precipitarea evenimentelor și condițiile precare în care s-a desfășurat evacuarea vor împiedica pe foarte mulți bucovineni să părăsească în timp util teritoriul amenințat. Rândurile interminabile din fața Comisiei rusești de repatriere de la Cernăuți[21] constituiau un protest tacit împotriva ocupației străine și contraziceau mitul rolului „eliberator” al Armatei Roșii. Autoritățile sovietice au făcut tot posibilul pentru a tergiversa rezolvarea numeroaselor cereri de repatriere, astfel că unica șansă rămânea trecerea clandestină a liniei de demarcație prin vechile „vămi ale cucului”. Mii de români, dar și ucraineni – la început în mod individual sau cu familia, pentru ca din toamna anului 1940 să asistăm la apariția fenomenului trecerilor în masă a populației din zona rurală – au pornit cu toate riscurile ce le presupunea această acțiune, după cum nota prof. univ. Leca Morariu, la *„Drumul sfânt înspre libertatea românească”*[22]. Impunerea prin violență a modelului sovietic și nerespectarea dreptului la opțiune în privința cetățeniei se găsesc la originea unei largi mișcări populare în favoarea României, ce a cuprins locuitorii

[20] Ștefan Sorin Gorovei, *Sever Zotta – Mărturii documentare*, în „Arhiva Genealogică”, Tom III (VIII), Nr. 1-2, 1996, p. 326. Vezi și „Făt-Frumos”, Nr. 5-6, Cernăuți, septembrie-decembrie 1942, p. 151 și urm.

[21] Pepe Georgescu, *265 de zile la Cernăuți sub ocupație bolșevică. 28 iunie 1940–20 martie 1941*, „Patrimoniu”, Nr. 2, Chișinău, 1991, p. 95.

[22] Leca Morariu, *Jurnal*, mss., însemnarea din 25 iulie 1940.

de aici indiferent de naționalitate. Marșul pașnic al miilor de săteni ce doreau să ajungă cu orice preț în țară se va încheia cu masacrul de la Fântâna Albă din 1 aprilie 1941, un veritabil *Katyn românesc,* ce constituie punctul culminant al represiunii sovietice[23]. În condițiile dramatice ale ocupației sovietice, spiritul de solidaritate dintre diferitele naționalități se va manifesta și cu prilejul repatrierii germanilor din nordul Bucovinei, conducătorii acestora dând dispoziții să fie înscriși pe liste cât mai mulți români[24].

Criza de securitate și vulnerabilitatea României în perioada ce a urmat ultimatumului sovietic a fost agravată și de poziția de neinvidiat de *stat tampon,* unde Berlinul și Moscova își disputau supremația în a ocupa poziții cât mai favorabile pentru momentul incert, dar inevitabil, al încheierii definitive a nefastei lor colaborări. În pofida declarației oficiale, că nu mai are alte pretenții teritoriale la adresa statului nostru, Kremlinul a continuat să se situeze pe o poziție dură și inflexibilă, fiind permanent în căutarea unui pretext pentru noi intervenții în forță. În aceste condiții, sudul Bucovinei – regiune la care Stalin renunțase pe moment în iunie 1940 ca urmare a presiunilor germane – a rămas, așa cum remarca George Ciorănescu, *„un măr al discordiei”* în raporturile dintre cele două puteri totalitare[25]. Prin atuurile sale strategice, completate de pasurile Prislop și Bârgău, sudul Bucovinei putea constitui un pion al extinderii rusești în regiune, un aliniament de apărare împotriva unui atac al forțelor Axei, sau o bază de plecare pentru un *„Drang nach Osten”* german. În condițiile prelungirii războiului în Apus, Uniunea Sovietică spera că Reichul nu va risca să se angajeze într-o luptă pe două fronturi, context în care putea să-și permită lărgirea bazei de expansiune în sud-estul Europei.

În lunile august-septembrie 1940, de-a lungul liniei de demarcație se vor înregistra numeroase incidente de frontieră cu un maxim în preajma dictatului de la Viena.

---

[23] Vezi și Vasile Ilica, *Fântâna Albă – O mărturie de sânge. Istorie, amintiri și mărturii*, Oradea, 1999, *passim*.

[24] „Bucovina”, Nr. 121 din 1 decembrie 1941, p. 4.

[25] George Ciorănescu, *Bessarabia. Disputed Land between East and West*, München, 1985, p. 121.

Presiunea militară a Armatei Roșii va înceta brusc după semnarea „arbitrajului”, garantarea hotarelor României producând o nouă fisură în „parteneriatul” germano-sovietic[26]. Incertitudinile asupra viitorului sudului Bucovinei nu s-au risipit nici după această dată, când regiunea a ajuns să fie încadrată la apus de o Ungarie nemulțumită, iar la nord-est de Rusia care nu se împăca cu gândul că „linia Molotov” constituia o limită pentru aspirațiile sale. Drept dovadă a nesincerității și duplicității Moscovei – *ce continua să considere linia de demarcație o graniță fluidă, subordonată echilibrului dinamic dintre cele două puteri totalitare* – la doar o săptămână de la semnarea cu partea română a Protocolului cu privire la traseul frontierei în Bucovina, guvernul sovietic reamintea Germaniei, prin memorandumul din 21 septembrie 1940, interesul său pentru sudul acestei provincii[27]. Pretențiile față de partea meridională a „Țării Fagilor” au fost reafirmate de Molotov, fără succes, cu prilejul vizitei efectuate la Berlin în 12-13 noiembrie 1940[28]. Eșecul încheierii unui *modus vivendi* între Hitler și Stalin – ce a dovedit un apetit expansionist care concura cele mai îndrăznețe visuri ale ideologilor naziști – marchează încheierea politicii de partaj teritorial inaugurată în august 1939. Acest context reprezentat de conul de umbră spre care evoluau relațiile germano-sovietice a salvat, după toate probabilitățile, sudul Bucovinei, constituind totodată unica șansă pentru reîntregirea hotarelor de la Răsărit.

Antrenarea României în operațiunile militare începute la 22 iunie 1941 a fost calificată de propaganda oficială drept „războiul nostru sfânt”, în timp ce istoriografia sovietică (dar și cea națională, până în anul 1989) s-a întrecut să folosească termeni ca „banditesc”, „criminal” etc. Controversata decizie adoptată de Ion Antonescu urmărea două scopuri fundamentale: refacerea granițelor țării și lichidarea pericolului bolșevic ce reprezenta principala amenințare pentru integritatea și independența țării.

---

[26] Vezi și Contele Galeazzo Ciano, *Jurnal politic*, Ed. „Elit”, f. a., p. 224.
[27] George Ciorănescu, *loc. cit.*
[28] *Documents on German Foreign Policy 1918-1945*, Series D, vol. XI (September 1, 1940 – January 31, 1941), London, 1961, doc. nr. 328.

Originile participării României la războiul împotriva U.R.S.S. erau străine de planurile expansionismului german și se găseau în agresiunea neprovocată a Armatei Roșii din iunie 1940. În aceste condiții, acțiunea românească a avut un caracter strict defensiv – fapt remarcat la timpul său și de istoricul Gh. Brătianu[29] – motiv pentru care, în prima fază, va întruni adeziunea populară și a întregii clase politice. Eliberarea Cernăuților la 5 iulie 1941 și apoi respingerea peste Nistru a resturilor forțelor militare rusești, reprezintă o veritabilă *Reconquistă* ce a anulat *de jure* și *de facto* efectele pactului Ribbentrop-Molotov, întregind „prin spadă și scut" granițele țării.

Reinstalarea administrației românești în nordul Bucovinei – teritoriu ce s-a aflat timp de un an sub statutul de *ocupatio bellica* – era un act perfect legitim, în acord cu dreptul internațional și normele înscrise în Charta Atlanticului, ce prevedea nerecunoașterea modificărilor teritoriale „care să nu fie în acord cu voințele liber exprimate ale popoarelor interesate"[30]. Ocuparea prin violență a nordului Bucovinei nu oferea nici un titlu legal Moscovei și, în consecință, dreptul de suveranitate a României asupra lor nu a încetat nici un moment, deși *de facto* a fost împiedicată să și-l exercite. Deoarece se consideră că ocupația inamică are un caracter provizoriu și limitat, statul român trebuia să reintre în posesia drepturilor sale legitime anterioare (*restitutio în integrum*)[31]. Toate acestea nu constituiau însă o garanție pentru menținerea unui statut teritorial ce fusese consfințit la Versailles, locul pericolului bolșevic, ce era treptat îndepărtat de la granițele țării, fiind luat de iredentismul ucrainean, care încerca să profite de incertitudinile

[29] Gh. Brătianu, *La Bessarabie. Droits nationaux et historiques*, Bucarest, 1943, p. 203 și urm.

[30] *Relații internaționale în acte și documente (1939-1945)*, ed. Alexandru Vianu, vol. II, București, 1976, p. 110-111.

[31] Oreste Ternăveanu, *Ocupațiunea inamică a Bucovinei de Nord în lumina dreptului*, în „Pandectele române", Partea IV, București, 1942, p. 196.

politicii răsăritene a Berlinului pentru a crea dificultăți guvernului român în Basarabia și nordul Bucovinei[32].

Reîncadrarea în hotarele statului român sub o formă netradițională (Guvernământul – ce se bucura de o largă autonomie) imprimă, alături de alți factori, un caracter parțial acestui *statu-quo ante*. În teritoriile eliberate va debuta procesul de reprivatizare, în fond un nou experiment economic, iar locul comunismului nivelator era luat de un naționalism moderat de nuanță cazonă. *Cu toate că perioada 1941-1944 nu a fost lipsită de unele excese, în nordul Bucovinei nu s-au întreprins acțiuni de purificare etnică și acte de represiune în masă împotriva colaboratorilor regimului sovietic.* Guvernarea instaurată în provinciile răsăritene – considerată de majoritatea populației, indiferent de naționalitate, preferabilă dominației Moscovei – nu se putea sustrage cadrului general impus de „Noua ordine". Cu toate acestea, naziștii nu au reușit să impună și aici „Soluția finală" (*Endlösung*), iar o serie de persoane, inclusiv din aparatul de stat, au intervenit în favoarea încetării evacuării nediscriminatorii a populației evreiești[33]. *Spiritul de toleranță specific pentru convieţuirea dintre naționalitățile din Bucovina se manifesta în aceste condiții excepționale pentru ultima dată.* Peste aproape trei decenii, ca o recunoaștere postumă a meritelor în salvarea unor vieți nevinovate, fostului primar al Cernăuțiului, Traian Popovici, i se va decerna *Medalia celor drepți*, prin hotărârea „Comisiei pentru cei drepți" de pe lângă „Institutul comemorativ al martirilor și eroilor Yad Vashem", întrunită în 2 ianuarie 1969 la Ierusalim[34].

Sub aspect cultural, perioada 1941-1944 a reprezentat o reintegrare în Europa, un veritabil „balon de oxigen" pentru

---

[32] Vezi și Dumitru Șandru, *Bucovina și nordul Basarabiei în planurile iredentei ucrainene (1940-1944),* în „Revista istorică", Tom. VIII, Nr. 3-4, 1997, p. 203 și urm.

[33] Vezi Marius Mircu, *Oameni de omenie în vremuri de neomenie*, București, 1996, passim. Ilie Ilisei, Ioan D. Popescu, Dosarele suferinței, Suceava, 1999, passim.

[34] Diploma și medalia se găsesc în prezent în patrimoniul Muzeului Național al Bucovinei.

supraviețuirea românismului din nordul Bucovinei, care timp de un an a fost ținta atacurilor propagandei sovietice. În pofida faptului că nu s-a reușit reînființarea Universității din Cernăuți, Facultatea de Teologie a revenit la matcă, numeroase societăți culturale și-au reluat activitatea, iar în Provincia Bucovina se vor tipări 25 de publicații și sute de titluri de carte[35].

În timp ce întreaga evoluție a României la începutul celui de-al doilea război mondial a fost influențată în mod decisiv de prevederile secrete ale pactului Ribbentrop-Molotov, spre sfârșitul marii conflagrații și în perioada imediat următoare, un rol asemănător îl va juca *noul conciliatorism* și dezinteresul democrațiilor apusene față de Europa orientală, ce vor fi mult mai „generoase" cu Uniunea Sovietică decât Hitler în 1939[36]. În aceste condiții, România, care a aparținut până în 1940 „cordonului sanitar" menit să apere Occidentul de comunism, va fi cedată noului „cordon de securitate" de la frontierele vestice ale U.R.S.S. Totodată, statului nostru – care s-a situat pe locul al patrulea în ceea ce privește contribuția adusă la victoria Națiunilor Unite – i se fixau, prin Tratatul de pace semnat la 10 februarie 1947, frontierele de nord-est în funcție de inexistentul „acord" din 28 iunie 1940[37]. Lipsa unei înțelegeri valabile din punct de vedere juridic dintre cele două părți golește de conținut textul acestei clauze, ce este astfel nul și neavenit *ab initio*. Se impune concluzia că, în timp ce tratatele încheiate la finele primului război mondial marcau victoria principiului naționalităților, cele semnate în 1946-1947 reprezintă un mare pas înapoi, încălcând dreptul la autodeterminare consfințit în *Charta Atlanticului* și consacrând împărțirea Europei în sfere de influență. *Astfel, vocația europeană și integratoare a Bucovinei a fost sacrificată, sudul provinciei fiind separat de Apus prin „Cortina de Fier" odată cu România, în timp ce o parte*

---

[35] Vezi „Revista Bucovinei", Nr. 6, Cernăuți-Timișoara, iunie 1944, p. 211 și urm.

[36] Nicolae Baciu, *Agonia României. 1944-1948*, Cluj-Napoca, 1990, *passim*.

[37] „Monitorul Oficial", Nr. 199 din 30 august 1947, p. 7822.

considerabilă a teritoriului ei era încorporată nemijlocit imperiului sovietic.

Căderea comunismului, urmată de destrămarea U.R.S.S. va schimba în mod radical contextul geopolitic stabilit la încheierea celui de-al doilea război mondial. Din nefericire, în aceste condiții nu se va repeta un nou an 1918, Ucraina, ca stat succesoral – ce a avut rolul de partener secund al Moscovei în politica de acaparare și sovietizare a unor teritorii românești – încercând să-și impună propria suveranitate în regiunile „moștenite" de la fostul imperiu. Atitudinea guvernului de la București în această problemă a fost, incontestabil, influențată decisiv de condițiile impuse de integrarea în structurile europene și euro-atlantice. Astfel, dacă inițial Parlamentul României s-a situat pe poziția nerecunoașterii apartenenței la Ucraina a teritoriilor anexate abuziv de U.R.S.S. În 1940, vom asista în mod treptat la o nouă abordare care, în plan diplomatic, se va materializa prin semnarea, în anul 1997, a contestatului tratat cu Ucraina[38]. „Sacrificiile istorice" și unilateralele asumate de România în favoarea menținerii păcii și stabilității în regiune s-au făcut fără a obține o condamnare expresă a pactului Ribbentrop-Molotov sau o îmbunătățire sensibilă a situației conaționalilor noștri din statul vecin, iar statutul platoului continental din jurul Insulei Șerpilor – răpită de fosta U.R.S.S. după încheierea Tratatului de pace – reprezintă un punct nevralgic în plus al relațiilor bilaterale. Totodată, problema refugiaților continuă și în prezent să se mențină în actualitate, iar în ceea ce privește repararea daunelor suferite de aceștia, suntem încă departe de găsirea unei soluții echitabile și unanim acceptate de părțile direct implicate[39].

„Țara Fagilor", o regiune unitară prin excelență, continuă să fie divizată cu toate că în ultimii ani contactul dintre Regiunea

---

[38] Vezi Vasile Diacon, *Reîntregirea. Basarabia, Bucovina și Insula Șerpilor în dezbateri ale Parlamentului României*, Iași, 1992, *passim*. Tiberiu Tudor, *Istoria dramatică a teritoriilor românești ocupate (Tratatul cu Ucraina)*, București, f. a., passim.

[39] Această problemă a fost ridicată și în cadrul lucrărilor „Congresului Mondial al Refugiaților din teritoriile anexate de fosta Uniune Sovietică", ce s-a desfășurat la Iași între 30 și 2 iulie 1995.

Cernăuți și județul Suceava au devenit mult mai frecvente. Înființarea *Euroregiunii „Prutul de Sus”* – eveniment ce a avut loc, după îndelungate tratative româno-moldo-ucrainene, la 22 septembrie 2000 – poate constitui un prim pas spre refacerea integrității unui teritoriu care în prezent se află în componența a trei state. Îndeplinirea acestui deziderat, ce ar fi în măsură să înlăture o parte din consecințele celui de-al doilea război mondial, depinde însă de o serie de variabile printre care: pericolul apariției unei noi linii geopolitice de demarcație pe Prut, evoluția statală a Ucrainei în raport cu Rusia și Comunitatea Europeană, capacitatea României de a deveni un factor de atracție, reacția națiunilor față de noul „Drang nach Osten” reprezentat de valul nivelator al mondializării și, nu în ultimul rând, de realizarea unei comunități a conștiinței și voinței politice de o parte și de alta a hotarelor arbitrare moștenite de pe urma ultimei conflagrații.

Povara istoriei vitregite

Vasile VOROBEȚ

Nu vreau să-l supăr pe Dumnezeu prin a mă face că nu înțeleg de ce este atât de vitregită istoria poporului nostru, de ce a fost el așezat și lăsat să trăiască la răscrucea nenorocirilor, pe unde au trebuit să treacă cohortele noroadelor migratoare și unde și-au găsit mereu loc de înfruntare cele trei imperii, dintre care unul își mai menține pecetea sa nefastă și astăzi asupra noastră. Cu câtă amărăciune și adevăr afirmă Nicolae Baciu în lucrarea sa „Yalta și crucificarea României" din ciclul „Căderea Europei": „Poporul român nu a fost un popor răsfățat de destin. De patru mii de ani el a trăit numai zile grele. Născut și așezat de soartă acolo unde azi stă răstignit, neamul nostru are rădăcinile adânc înfipte pe locurile unde sufletul românesc își plânge nenorocul și blestemul istoric. Datorită așezării geografice, neamul românesc a trăit, în sufletul lui curat, toate frământările, tot zbuciumul furtunos al istoriei universale.

El a pătimit și s-a rugat, deoarece a fost călit în focul sacru al unei conștiințe naționale puternice și s-a pătruns de misiunea sa istorică, de drepturile sale asupra pământului vremelnic cotropit de dușmani". Dezvoltând această idee, Nicolae Baciu conchidea: „Cotropitorii ce amenințau libertatea, cultura și civilizația acestei Europe, secole de-a rândul și-au rupt lăncile de pieptul eroic al poporului român. Și această Europă a trăit mai departe și a prosperat".

Calvarul „blestemului istoric" a continuat și în secolul al XX-lea. Prin Pactul Ribbentrop-Molotov (art. 3 din protocolul secret) România era dată pe „mâna roșie" a Moscovei. Prima victimă a fost Polonia. Avea să urmeze România. După ultimatumul din 26 iunie 1940, sub amenințarea războiului și sub presiunea Germaniei naziste, sovieticilor le-au fost cedate Basarabia și partea de nord a Bucovinei, străvechi pământuri românești.

Cât de sfidătoare sună și astăzi în sufletul bietului român nota ultimativă a bolșevicilor moscoviți: „Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forța a Basarabiei (când, de fapt, populația Basarabiei a cerut în 1918 unirea cu țara-mamă – n.n.), ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o singură dată și deschis în fața întregii lumi... Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic cu chestiunea transmiterii către U.R.S.S. a acelei părți a Bucovinei a cărei populație este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea sorții istorice, cât și prin comunitatea de limbă și componență națională”. Iată unde s-a ajuns după 144 de ani de ocupație austriacă! În 1775, în această zonă a Principatului Moldovei, elementului românesc autohton era covârșitor. Însă, ocupanții austrieci, neputându-și impune voința lor de a-i converti pe supuși la religia catolică și la obediența imperială, au apelat la infama soluție de a crea și folosi un amestec de naționalități, aducând aici coloniști, mai ales din Galiția, favorizându-i prin scutiri de impozite, împroprietări etc. Printr-un calcul meticulos, exersat și aplicat consecvent, Bucovina a fost supusă sistematic acestui regim, în ideea (și lucrul acesta s-a reușit) de a se constitui în timp un amalgam de naționalități, în care până la urmă elementul rutean să poată compensa pe cel autohton. Cu toate că până în anul 1910, când prin recensământul făcut, acest lucru nu era înfăptuit, pretențiile imperialismului sovietic privind contopirea părții de nord a Bucovinei au fost legate, cum rezultă din nota ultimativă, de „comunitatea soartei istorice” (românii erau aici de mii de ani, iar rutenii de cca. 100 de ani – n.n.), cât și prin „comunitatea de limbă și componență națională” (deși în această zonă rutenii colonizați de austrieci constituiau doar 3/8 din întreaga populație).

Semnatarul acestor rânduri își are obârșia în localitatea Baineț, de lângă vechiul târg al Siretului. Tata, Vorobeț Victor, era născut în 1910 în comuna Volcineții Vechi (astăzi în zona ucraineană a Bucovinei), iar mama, Comandat Elena, născută 1909, era din Baineț. Tata s-a stabilit de tânăr aici, iar prin 1933 s-a căsătorit.

N-am să intru în prea multe amănunte în ce privește descendența. Am dat aceste date pentru a putea relata în continuare unele aspecte legate de destin și, evident, de istorie.

Bainețul, această localitate lipită de granița româno-ucraineană, din ce în ce mai mică și mai uitată de lume, este atestată încă din anul 1490, când Ștefan cel Mare punea sub autoritatea episcopală din Rădăuți un număr de 50 de biserici, printre care la numărul curent „13” era menționată și „biserica din Bainți cu preotul”. În Etymologicum Romaniae, B. P. Hașdeu arată că numele acestei localități vine de la „baiță”, adică de la o mină sau o carieră mai mică. În perioada habsburgică satului i se spunea Baice și va purta această denumire până la unirea Bucovinei cu Regatul României.

La 6 iulie 1940 invadatorii roșii au trecut de Baineț și au ajuns până la apa Sucevei, lângă comuna Frătăuții Noi, iar după 4 zile de ocupație s-au retras, lăsând această localitate pe mai departe în componența României.

În aceleași hrisoave ale istoriei se găsesc date care atestă, fără tăgadă, că multe dintre localitățile bucovinene, astăzi separate de România prin gardul de sârmă ghimpată (dintre Baineț și Bahrinești, de pildă, sau dintre Climăuți și Fântâna Albă, sau dintre Seletin și Izvoarele Sucevii etc.) au aparținut Principatului Moldovei de la întemeierea acestuia. Localitatea Bahrinești este pomenită pentru prima dată în anul 1458. Din „Dicționarul geografic al Bucovinei”, alcătuit de Em. Grigorovitza și apărut la 1908 la București, se poate vedea că Bahrineștiul este „comună rurală, districtul Siret, la obârșia pârâului Volcinet, la est de comuna Fântâna Albă și la nord de Bainți. Suprafața 12, 30 km^2, populația 1.185 români, școală populară cu o clasă și o biserică parohială cu hramul „Sf. Treime”. Populația formată din locuitori originari, peste care au venit coloniștii din Transilvania. Se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor”. Climăuții cu Fântâna Albă, atestate la 1503, au aparținut Mănăstirii Putna, apoi, în anul 1780, au fost colonizate cu lipoveni. Lipovenii din Bucovina au fost aduși din regiunile Dunării și Mării Negre. Satele Climăuți și Fântâna Albă au fost înființate pe moșiile Târnauca, Moiseni și Varnița.

În octombrie 1783 Iosif al II-lea le-a acordat lipovenilor din Bucovina libertate religioasă, scutire de bir pe 20 de ani, scutire de serviciul militar etc.

Nu mai dau și alte exemple confirmate de documente istorice. Am dorit doar să mai scot în evidență motivația nerușinată pe care moscoviții au adăugat-o „notei ultimative” din 26 iunie 1940, și anume: „că populația este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea sorții istorice, de limbă și componență națională”. Au aplicat dictonul: „Patria mea este acolo unde mi-aud limba”. Ce importanță mai au istoria, geografia, etnogeneza și etnocultura în atare situație?

Și iată cum o națiune europeană, occidentală, civilizată – cea germană din Austria – plantează aici, în fostul Principat al Moldovei, „Pomul discordiei” scos din sămânța deznaționalizării, a urii față de băștinași, ca, după amar de vreme, pomul să crească mare și alte nații venite de pe pământuri străine să culeagă astăzi fructele acestuia, considerându-se chiar proprietarii lui!

Nu pot uita nici azi o întâmplare, a cărei semnificație n-am conștientizat-o cu mulți ani în urmă. De la Timișoara, unde făceam liceul, veneam în vacanțele mari acasă, la Baineț. În vara aceea tatăl meu, căzut prizonier la Cotul Donului, după 12 ani de lagăre prin marea Uniune Sovietică, s-a întors, bietul, acasă. Când a plecat pe front, aveam 7 ani, iar când s-a întors – eram de 19. În una din zile a venit la noi comandantul pichetului de grăniceri și s-a învoit cu tata să cosească „în parte” iarba din zona neutră dintre cele două garduri de sârmă ghimpată.

Am mers împreună, cu două coase, însoțiți de comandant, care ne-a trecut gardul printr-o portiță lăsată anume pentru acces. Iarba era mare. În afară de graminee mai intrau în amestec trifoi sălbatic, măzăriche și alte specii ce invadează întotdeauna suprafețele de teren necultivate. Așa-zisa „zonă neutră” era cuprinsă, cum am arătat, între cele două garduri de sârmă ghimpată, iar la jumătatea ei, linia de demarcație era materializată, din loc în loc, prin „ciuhe”, adică niște mănunchiuri de iarbă înnodată.

Coseam amândoi chiar în porțiunea din livada noastră rămasă dincolo de frontieră (cam la 50 de metri până la drumeagul ce

desparte suprafața cadastrală a Bainețului de cea a Bahrineștilor), când, deodată, a apărut călare un ofițer sovietic, care, după ce a descălecat și și-a lăsat calul să pască, s-a apropiat și i-a cerut tatei actele. Aveam la noi buletinele și o zapiscă de la comandant, prin care eram autorizați să cosim acolo. Căpitanul sovietic, cu o mutră de asiatic, după ce a luat actele, s-a uitat în stânga și în dreapta, urmărind linia materializată prin acele ciuhe de iarbă și i-a spus ceva tatei. A încălecat și s-a dus. Tata, după atâția ani de lagăr în Rusia, cunoștea limba rusă la perfecție.

— Știi ce mi-a zis? m-a întrebat.

— Nu.

— Mi-a zis că dacă numai cu o jumătate de brazdă trec în iarba lor, îmi zboară creierii.

— Cum?!

— Uite așa!

Multă vreme m-a frământat această amenințare. Mă gândeam la bietul meu tată, prin ce a trecut și cât a suferit de frig, de foame, trecând prin gloanțe, tranșee, cazemate, suportând regimul de lagăr mai apoi, înfruntând degerături, tifos, sclavie sovietică cu scene zilnice de coșmar, când unii din cei din jur lăsau totul și, ușurați de calvarul pământesc, treceau bucuroși în lumea umbrelor. A trecut prin toate acestea, a venit acasă și aici, pe livada noastră a fost amenințat că i se putea trimite un glonte în cap!

Și astăzi, de câte ori îmi amintesc de acea scenă, mi se urcă tot sângele la cap, iar inima, revoltată, dă să iasă din piept și cu mare anevoință reușesc să mă descarc de această energie negativă, adresând cuiva, invizibil, a cărui existență numai eu o percep, mai multe întrebări la care n-am primit și nici nu voi primi vreodată un răspuns: „Întinsă pe două continente, tu, «Caracatiță Roșie», nu-ți ajung zecile de milioane de kilometri pătrați pe care te întinzi și ai venit de mi-ai luat din livadă, din livezile și grădinile satelor noastre românești?!

Iar tu, bestie de başkir, daghestan, karel, kom, kirghiz, cecen, uzbec sau ce-i fi fiind, din cele peste o sută de naționalități, risipit de aici ca nisipurile Asiei, adus de furtunile istoriei, cine te-a

împuternicit cu statutul de criminal? În virtutea cărui drept ți-ai permis să-l amenințți cu moartea pe tatăl meu la el în livadă?!”

Mă liniștesc încet, mulțumindu-i bunului Dumnezeu că la data fatidică de 6 iulie 1940 El a hotărât ca Bainețul să rămână „dincoace” și nu „dincolo”. Aveam pe atunci șase ani și începusem a înțelege unele lucruri și fenomene ce se desfășurau în jurul meu. Citind astăzi cutremurătorul „Documentar” din Almanahul cultural-literar al Societății „Arboroasa” din Cernăuți intitulat „Țara Fagilor”, m-aș fi regăsit într-un tabel nominal „cu locuitorii de origine etnică română, deportați în iunie 1941 din zona rurală... Bainet, județul Rădăuți”. Mai încolo, iată-mă, împreună cu mama și cei doi frați în „eșalonul morții”, într-un bou-vagon, pornit înspre pământurile înghețate ale Siberiei sau înspre Kazahstanul de Nord alături de conaționalii noștri din Crasna, Igești, Suceveni, Storojinet, Carapciu pe Siret, Iordănești, Presecăreni, Budinet, Trestiana, Davideni, Stănești, Tereblecea, Oprișeni și încă din multe alte localități din Bucovina însângerată...

Părinții mei dorm astăzi sub glie, odihnindu-se după o zbuciumată viață de 81 de ani fiecare. Generația mea a intrat de o bună bucată de timp în segmentul existenței ce aparține vârstei a treia. Ea a ținut permanent aprinsă flacăra românismului și a trăit intens bucuriile, dar mai ales necazurile națiunii noastre. A iubit limba română, frumusețile acestor meleaguri, obiceiurile, credința strămoșească și n-a încetat o clipă se spere că odată și odată România Mare își va îmbrățișa fiicele risipite și înstrăinate prin rapt și infamie și ținute prin forță și minciună în captivitate.

În această „cursă” pe drumurile istoriei, transmitem această făclie copiilor noștri, tinerei generații de români bucovineni, îndemnându-i s-o poarte până va veni vremea, cu mândrie, încredere și speranță că bunicii și părinții lor nu s-au jertfit degeaba pentru a dovedi vrăjmașului drepturile, trăinicia și, mai ales, perenitatea poporului român pe aceste meleaguri.

Câteva aspecte legate de pierderile produse Fondului Bisericesc Ortodox-Român al Bucovinei în perioada ocupației sovietice (1940-1941)

Dr. Mihai-Aurelian CĂRUNTU

Evacuarea Basarabiei și a nordului Bucovinei în urma ultimatumului sovietic de la sfârșitul lunii iunie 1940 a produs daune imense statului, dar și simplilor cetățeni care dețineau proprietăți în cele două provincii românești. „Părăsind în grabă avutul, – consemna un martor al acestei tragedii naționale – basarabenii și bucovinenii au fugit cu câte erau pe ei, lăsând în urmă așezări românești înstărite, lăsând ogoarele lucrate, părăsind pământul moștenit de mii de ani...”[1] Atenția acordată în ultimul timp rezolvării unor probleme dureroase moștenite din perioada ultimei conflagrații mondiale (tendință vizibilă și pe plan mondial), este pusă în evidență și de recenta intrare în vigoare a unei legi speciale, adoptată la mai bine de jumătate de secol de la semnarea Tratatului de Pace de la Paris, care prevede acordarea de compensații sau despăgubiri foștilor proprietari pentru bunurile pierdute în vâltoarea evenimentelor din anii 1940 și 1944[2].

În privința pagubelor produse avuției publice ca urmare a anexării nord-estului României la U.R.S.S., o primă evaluare a fost făcută în toamna anului 1942, din ordinul mareșalului Ion Antonescu[3]. Potrivit dispozițiilor primite în acest sens de la Președinția Consiliului de Miniștri și Ministerul Agriculturii și Domeniilor, funcționarii Fondului Bisericesc din Bucovina erau

---

[1] D. Pădure, *Basarabia și Bucovina de Sus sub noua stăpânire*, București, noiembrie 1940, p. 5.

[2] Vezi Legea Nr. 290/2003 în „Monitorul Oficial”, Partea I, Nr. 505 din 14 iulie 2003.

[3] Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, București, 1992, p. 109-110.

solicitați să alcătuiască tabele și situații statistice „pentru a le centraliza și a stabili cifra totală a pagubelor la valoarea actuală”[4].

Fondul bisericesc ortodox-român deținea în Bucovina o suprafață împădurită de 231.648,2 ha (reprezentând aproximativ jumătate din pădurile din regiune), 39 de iazuri cu pește la Cozmeni (jud. Cernăuți), – organizate după cele mai noi metode ale științei piscicole, cu o producție anuală de 50 t de crap – sume investite în diferite instituții de credit, numeroase bunuri imobiliare, fabrici de cherestea ș.a.[5] Anual, din gara Seletin (localitate unde în anii 1939-1940 a început o investiție de 10 milioane de lei pentru constituirea unei fabrici de cherestea – n.n.), ce concentra rezultatul exploatărilor forestiere din nordul Bucovinei, plecau aproximativ 1.300-2.000 de vagoane cu lemn, din care 50 % la export[6]. Veniturile consistente obținute în urma administrării acestor bunuri erau folosite pentru construirea de noi lăcașuri de cult, restaurarea monumentelor istorice, sprijinirea instituțiilor culturale, opere de binefacere etc.

Ca o consecință directă a anexării nordului Arboroasei la Imperiul sovietic au fost pierdute 186.806 ha de pădure, din care 12.388 ha proprietate de stat, 56.954 ha de păduri administrate de stat și 117.954 ha proprietate particulară[7]. Ultimatumul stalinist a surprins conducerea Fondului bisericesc, ca de altfel și celelalte instituții din nordul Bucovinei, nepregătită pentru a face față unei evacuări precipitate, astfel că din start a fost pierdută arhiva și un

---

[4] Direcția județeană Suceava a Arhivelor Naționale (în continuare ANS), fond Administrația Fondului bisericesc ortodox-român, d. 111/1942, f. 28.

[5] *Averile bisericești din Bucovina*, Cernăuți, 1939, p. 69 și urm. În legătură cu problematica Fondului bisericesc vezi și: Ion Nistor, *Istoria Fondului Bisericesc din Bucovina*, Cernăuți, 1929; Silviu Dimitrovici, *Istoricul și organizația pădurilor Fondului Bisericesc ortodox-român din Bucovina*, Cernăuți, 1922; E. Guzman, *Bunurile Fondului Bisericesc ortodox-român din Bucovina*, București, 1925.

[6] Constantin I. Martiniuc, *Câteva date economice asupra localității Seletin (Bucovina),* în „Cetatea Moldovei”, Anul II, Nr. 8 din 1 mai 1941, p. 236.

[7] Gr A. Basarabeanu, *Les cession territoriales et les pertes infligées à l'agriculture roumaine*, Bucarest, 1941, p. 7-8.

întreg inventar tehnic de mare valoare[8]. Dincolo de linia de demarcație, sub stăpânire rusească, au rămas un număr de 7 ocoale silvice: Revna, Jucica, Cosmin, Cuciurul Mare, Ciudei, Vicov și Seletin, unde Fondul bisericesc deținea mai mult de 43.000 ha de pădure, reprezentând aproximativ 18 % din suprafața silvică pe care o administra[9].

Bunurile din nordul Bucovinei administrate de Fondul bisericesc ortodox-român, alături de alte mijloace de producție, care conform doctrinei marxiste constituiau baza economică a exercitării puterii „claselor exploatatoare", vor intra sub incidența decretului Prezidiului Sovietului Suprem din 15 august 1940, fiind naționalizate și transformate în proprietate de stat[10]. Prima grijă a autorităților de ocupație a fost să ridice în grabă toată cantitatea de lemn gata fasonat, aflată în păduri și în depozite, rezultată în urma activității desfășurate în anul 1939/1940 și destinată consumului din iarna 1940/1941[11]. Cu toate că rușii au găsit în nordul „Țării Fagilor" un model de gospodărie forestieră, potrivit celor mai noi principii științifice, – ale cărei baze au fost puse în perioada habsburgică, fiind admirat de specialiști de pe cele mai îndepărtate meridiane ale globului – începând din vara anului 1940 a început să fie experimentat un nou tip de exploatare, lipsit total de profesionalism. Împărțirea în ocoale a fost menținută, însă toate pădurile din regiune vor fi comasate într-o singură conducere, indiferent de proprietar. Încadrarea cu personal s-a făcut doar în funcție de criteriul politic, fără a se ține cont de pregătirea profesională.

Astfel, nici un ocol nu era condus de un inginer silvic, ci de indivizi incompetenți, doar pentru scurt timp fiind folosiți doi

---

[8] ANS, loc. cit., d. 6/1940, f. 1 și urm.

[9] „Glasul Bucovinei", Nr. 5959 din 24 iulie 1940, p. 1; Ștefan Gârbu, *Gospodăria forestieră bolșevică aplicată în pădurile Fondului bisericesc ortodox-român din Bucovina de Nord,* în „Bucovina forestieră", Anul I, Nr. 1, ianuarie-martie, 1943, p. 1.

[10] Vezi Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei. 1775-1944*, București, 1993, p. 134.

[11] Ștefan Gârbu, *op. cit.*, p. 13.

specialiști, un pensionar conductor silvic la Revna și un brigadier silvic la Frătăuții Noi, trecut la inamic[12].

Conform datelor obținute de S.S.I (*Serviciului Special de Informații*), pădurile din nordul Bucovinei erau intens exploatate în perioada 1940/1941, lemnul tăiat în cursul iernii fiind transportat pe râul Ceremuș spre Cernăuți în vederea prelucrării, pentru ca materialele obținute să fie apoi direcționate spre interiorul U.R.S.S. Situația era considerată verosimilă, „deoarece industria forestieră sovietică se prezintă foarte slabă", iar deficitul de producție urma să fie completat pe baza „aurului verde" obținut din teritoriile românești anexate în 1940[13]. Din punct de vedere organizatoric, exploatarea pădurilor din *oblastea* Cernăuți forma o secțiune diferită de cea a administrării și culturii. Angajații secției de administrare funcționau pe lângă ocoalele silvice, dar erau total independenți de acestea. În condițiile în care această independență era pusă în slujba îndeplinirii unui plan gigantic, agenții ei „s-au aruncat asupra pădurilor bucovinene ca niște corbi de pradă". Fără a mai aștepta sezonul normal de toamnă, s-a trecut la tăieri masive chiar în timpul verii, distrugând în acest fel inclusiv suprafețele în curs de regenerare[14].

Cele mai mare daune, evaluate la 142.233.000 lei, au fost înregistrate de Circumscripția V, ce cuprindea ocoalele silvice Ciudei, Cuciurul Mare și Codrul Cosminului[15]. Acest ultim ocol a suferit pagube totale de 29.237.000 lei, ce includeau lemnul exploatat și scos de ruși (în valoare de peste 20 milioane de lei), tăieri peste posibilitățile pădurii (1.275.000 lei), pierderi cauzate pepinierelor, diverselor instalații, fabrici, case silvice ș.a.[16] La rândul său, inginerul Ioan Lăzurcă, șeful ocolului silvic Cuciurul Mare, va transmite administrației Fondului, la 29 noiembrie 1942, un tabel cu pagubele produse în urma invaziei inamice, ce erau

---

[12] *Ibidem*, p. 7-8.

[13] Arhivele Naționale Istorice Centrale, fon Președinția Consiliului de Miniștri, Cabinet Militar Ion Antonescu, d. 378/1941, f. 19.

[14] Ștefan Gârbu, *op. cit.*, p. 9.

[15] ANS, *loc. cit.*, d. 23/1941, f. 59.

[16] *Ibidem*, f. 56.

evaluate la 5.516.411[17], în timp ce ocolul Ciudei, cu un total de 30.516.000 lei, se situa din acest punct de vedere pe un nedorit loc I[18]. Aceeași soartă o vor avea ocoalele silvice Vicovul de Sus (ale cărui păduri au rămas în întregime în regiunea ocupată) și Frătăuți din cadrul Circumscripției IV, ce a înregistrat pierderi mari, care se ridicau la 36.900.000 lei, cu toate că ambele localități au continuat să aparțină statului român și după ultimatumul sovietic[19]. Daunele înregistrate în cadrul ocolului Frătăuții Noi din județul Rădăuți se cifrau la 11.310.000 lei, din care: 7.360.000 lei reprezintă valoarea arborilor tăiați de ruși pentru întărirea tranșelor și a cazematelor, construcții sau cherestea, iar 2,1 milioane de lei lemnul exploatat peste posibilitățile pădurii. Totodată, a fost deteriorat mobilierul celor cinci cantoane ocupate – Varnița, Ilenca, Fundoaia, Bilca și Hului – casa silvică a acestui ultim canton fiind complet distrusă. Circumscripția VI, cuprinzând centrele a două ocoale care au rămas la noi, Brodina și Straja, la care se adaugă ocolul Seletin, ocupat de sovietici, ce a înregistrat pierderile cele mai mici, de doar 3.850.000 lei[20]. Printre întreprinderile Fondului bisericesc situate la sud de linia de demarcație, care au fost forțate din cauza evacuării să-și întrerupă timp de mai multe luni de zile activitatea, se numără Fabrica de cherestea din Falcău, ce a suferit în această perioadă pierderi evaluate la 1.246.884 lei[21].

Spre deosebire de o gospodărie forestieră rațională, sovieticii au urmărit să obțină, începând cu primele tăieri, cel mai valoros material lemnos. De exemplu, în ocoalele ocupate, stejarul – protejat în trecut, deoarece deținea o proporție foarte redusă în raport cu celelalte specii de arbori – a fost exploatat nemilos, reprezentând aproximativ 50 % din volumul total al lemnului extras[22].

---

[17] *Ibidem*, f. 60.
[18] *Ibidem*, f. 67.
[19] *Ibidem*, f. 59.
[20] *Ibidem*.
[21] Idem, d. 111/1942, f. 93.
[22] Ștefan Gârbu, *op. cit.*, p. 10.

Totodată, în mijlocul pădurilor au fost amplasate numeroase instalații care produceau în ritm susținut diverse semifabricate. În anii 1940/1941, rușii au exploatat în mod barbar, prin tăieri definitive pe suprafețe încă neregenerate, sau tăieri rase pe locuri cu specii valoroase, următoarele cantități de lemn: Jucica (25.975 m.c.), Revna (20.300 m.c.), Cuciurul Mare (31.840 m.c.), Codrul Cosminului (34.445 m.c.), Ciudei (51.800 m.c.). Posibilitățile de regenerare a pădurii au fost depășite la nivelul celor cinci ocoale silvice cu 170 %, în timp ce în deceniul 1930-1940 acestea nu au trecut de 1,5 %[23]. În ocolul silvic Seletin, valoarea lemnului exploatat peste posibilități se ridica la 1.344.400 lei[24].

Ocupația sovietică a adus grave prejudicii vânatului, promovându-se prinderea acestuia cu ajutorul unor curse și vinderea blănurilor la cooperative pentru prețuri derizorii. Astfel, în ocolul Cuciurul Mare au fost vânate în total 274 capete de animale: 23 cerbi, 11 ciute, 50 țapi, 60 capre, 20 vulpi ș.a.[25] Administrația eleșteelor de la Cozmeni a înregistrat daune de 4,7 milioane lei, iar ferma de la Iablonăuți de 5.621.000 lei[26]. La data de 22 decembrie 1942, Serviciul financiar al Fondului bisericesc ortodox-român va trimite Ministerului Agriculturii și Domeniilor un tabel centralizator cu valoarea actualizată a pierderilor produse de invazia sovietică, dar și de operațiunile militare care s-au desfășurat pentru eliberarea nordului Bucovinei. În domeniul forestier (cuprinzând materialul lemnos, pășunatul, vânatul etc.) acestea reprezentau 445.542.000 lei, la care se adăuga valoarea clădirilor (59.814.000 lei), a terenurilor agricole (206.703.000 lei) și diverse alte bunuri mobile, ce ridicau totalul pagubelor la impresionanta sumă de 750 milioane de lei[27].

---

[23] *Ibidem*, p. 11 și urm.
[24] ANS, *loc. cit.*, d. 23/1941, f. 70.
[25] *Ibidem*, f. 61.
[26] *Ibidem*, f. 59.
[27] Idem, d. 111/1942, f. 34.

În concluzie, după anexarea nordului Bucovinei de la România, Uniunea Sovietică s-a dovedit în privința atitudinii față de bunurile care au aparținut Fondului bisericesc, un rău administrator, ce suportă cu greu o comparație cu situația anterioară. „Naționalizarea”, un veritabil *sine qua non* al regimului bolșevic, a transformat statul într-un unic patron, care va ignora total necesitățile regiunii și potențialul economic existent. Resursele de care dispunea Fondul bisericesc ortodox-român, în special cele forestiere, au fost exploatate nemilos, de oameni fără pregătire ce urmăreau doar satisfacerea cu orice preț a cerințelor sporite ale industriei. Astfel, în decurs de un an, au dispărut nu mai puțin de 397.768 ha de pădure, ce reprezintă 4,18 % din fondul forestier al Basarabiei și nordului Bucovinei[28]. Tendința de lichidare a capitalului lemnos este mai mult decât evidentă, – spre exemplu, în locul stejarului din Codrul Cosminului, ce amintea de faptele de arme ale lui Ștefan cel Mare, urma să fie plantat salcâm! – menținerea unui asemenea ritm de exploatare, alături de deportările în masă practicate în rândurile populației autohtone, nu putea avea drept rezultat decât apropierea aspectului nordului „Țării Fagilor” de cel al stepei rusești...

[28] Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herței în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, București, 1994, p. 103.

Date privind crearea, lărgirea și funcționarea Spitalului clinic regional din Cernăuți

Petre MÂNDRESCU,
doctor în medicină

Ca o consecință războiului ruso-turc din anii 1768-1774, partea de nord-vest a Moldovei, căreia mai târziu i s-a mai dat denumirea de Bucovina, a fost răpită de către Austria. Anexând Bucovina, stăpânirea habsburgică a promovat politica germanizării vieții publice, a făcut încercări de catolicizare a populației autohtone, a favorizat, după alipirea fostei provincii moldovenești la Galiția, polonizarea învățământului, a elaborat un plan desfășurat privind exploatarea resurselor naturale din această zonă.

Bucovina era privită de ocupanți ca un bastion împotriva Rusiei țariste, de aceea, aceștia nu erau dispuși să investească mijloace considerabile în scopul dezvoltării ei economice și culturale. Iată de ce și condițiile igienico-sanitare ale locuitorilor orașelor și satelor din provincia situată la o mare depărtare de centru erau anormale. Cercurile guvernante nu aplicau măsuri serioase privind îmbunătățirea acestei situații insuportabile. În multe localități în care se aflau exploatări forestiere, fabrici de cherestea, de sticlă, saline etc., oamenii mureau mai întâi de toate din cauza bolilor, căci ei, deși munceau din greu, nu beneficiau de nici un fel de asistență medicală. Evident, lipseau cu desăvârșire medicii, lipseau spitalele pentru populația civilă. Conform documentelor de arhivă, prima instituție curativă de pe teritoriul Cernăuților a fost deschisă în 1779, adică la aproape cinci ani de la anexarea Bucovinei. Această instituție era un mic spital militar, situat într-o casă particulară din apropierea cazărmilor și a depozitelor de muniții.

În cadrul acestei instituții, populației civile nu-i era acordat ajutor medical.

Abia la sfârșitul anului 1782 în Cernăuți a sosit chirurgul Joseph Glabach care, de fapt, a devenit primul lucrător medical din acest oraș. Dacă exista deja un medic, populația a lansat ideea organizării unui spital. În acest scop au fost făcute donații bănești, din care în 1786 comuna urbană a cumpărat două case, pe care timp de doi ani le-a reparat și le-a pregătit pentru primirea pacienților. Astfel, primul spital din Cernăuți a fost deschis în 1788 și o perioadă de peste 30 de ani, el s-a aflat în aceste clădiri nearătoase. În 1834 autoritățile au pus la dispoziția spitalului și clădirea fostei închisori, căci în acel an fusese dată în exploatare o închisoare nouă.

Dintr-un vechi și mic târg moldovenesc, Cernăuții s-au transformat într-un oraș german. Odată cu creșterea numărului de locuitori, se înmulțeau și cazurile de îmbolnăvire a acestora. În perioada 1830-1831 holera a făcut ravagii, rărind considerabil rândurile populației. Conducerea orașului a pus serios problema construirii unui spital nou, cu o capacitate de 120 de locuri. Construcția lui a început în 1832, iar în 1833 spitalul a fost deschis, deși lucrările nu erau finisate. Cheltuielile s-au ridicat la 2 mii de florini colectați de la populație. La acea vreme spitalul dispunea de 8 saloane și 4 odăi mai mici.

Aici se aflau cancelaria, locuințele medicilor, bucătăria și depozitele. În 1833 aici au fost tratate 253, iar în 1834 318 persoane. De fapt, într-un an, în spitalul cernăuțean puteau fi internați 1.034 de bolnavi. Costul unei zile de tratament și îngrijire era de 4,4 coroane. Peste 10 ani, adică în 1843, când numărul persoanelor internate a fost de 661, costul pentru o zi de tratament s-a ridicat la 20 de coroane.

În 1853 numărul persoanelor care s-au tratat aici a fost de 853, iar în anul 1865, de 1.000. În perioada 1862-1871 pe teritoriul Bucovinei au bântuit epidemiile de dizenterie, vărsat, râie, sifilis. Cauza acestor epidemii, care adeseori se repetau, o constituiau nerespectarea regulilor sanitare, lipsa de hrană, beția și condițiile locative mizerabile. Răspândirea atât de largă a bolilor epidemiologice a dictat mărirea capacității de primire anuală a pacienților până la 2.724.

Peste o treime din numărul celor internați era constituită din persoanele afectate de boli venerice. Ceva mai mic era numărul celor care solicitau tratament terapeutic.

Din 1867 până în 1878, media anuală a numărului bolnavilor internați în spitalul cernăuțean a oscilat între 1.020-1.070. În acea perioadă populația Bucovinei era de circa 550 mii, iar a Cernăuților de 70 mii de locuitori.

Lărgirea pe mai departe a spitalului s-a făcut în raport cu donațiile bănești ce veneau din partea organizațiilor filantropice și a unor persoane particulare. În 1862, pe lângă spital a fost creată o mică secție de nașteri, dar în care condițiile necesare aproape lipseau. De aceea, în 1867 a fost dată în exploatare o mică maternitate, doar pentru 15 paturi. Activitatea chirurgicală s-a intensificat odată cu dezvoltarea transportului și a industriei. Din 1867 până în 1878 în spital au fost internați 2.828 de bolnavi ce aveau nevoie de intervenții chirurgicale. Acestora li s-au făcut 540 de operații complicate, dintre care 95 le-au constituit amputările, 40 exoarticulările, 19 rezecțiile, 51 extirpările, 15 operațiile la vezicula biliară, 7 operațiile ginecologice.

Existența unui spital, încă destul de mic, în capitala Bucovinei n-a putut asigura acordarea de ajutor medical staționar populației. Problema lărgirii spitalului a căzut din nou în sarcina comunității urbane. De exemplu, comunitatea evreiască a alocat mijloace financiare pentru crearea unui spital cu 42 de locuri, dar acesta n-a influențat în mod considerabil asupra stării de lucruri. Acest spital nu corespundea cerințelor științei în primul rând.

În Bucovina nu exista nici o instituție de învățământ medical. Iar numărul mic de medici în raport cu numărul populației nu era în stare să-i acorde acesteia fie și o asistență medicală minimă. Într-un raport oficial din 1872 al Camerei de Comerț din Cernăuți în legătură cu această situație se releva: „Cu părere de rău, lipsa de medici din localitățile rurale e atât de simțitoare, încât este cauza mortalității nespus de ridicate a populației”. La o mie de copii în vârstă până la un an mureau în medie de 256, iar mortalitatea infantilă de la 2 la 7 ani era de 166 la o mie.

Publicarea acestor date statistice n-a putut să nu trezească îngrijorarea conducătorilor cercurilor politice din Bucovina, căci răspândirea epidemiilor amenința nu numai populația rurală, ci și cea urbană.

În conformitate cu legea din 21 noiembrie 1874, care prevedea înființarea în Bucovina a instituțiilor curative, primăria Cernăuților a adoptat în 1883 o hotărâre privind construirea unui spital pentru 250 locuri. În acest scop a fost repartizat un teren destul de vast în vecinătatea Grădinii Publice, iar construcția i-a fost încredințată directorului școlii de meserii, Iosip Leisner. Ea a fost începută în același an, 1883, și terminată în 1886. Astfel, după un secol și ceva de la anexarea Bucovinei de către Austria, a fost rezolvată întrucâtva problema construirii unui spital mare, care a primit denumirea de Spitalul ținutal. La 8 septembrie 1886 a fost numită o comisie de stat, care să ia în primire spitalul cu dreptul de a-l da în exploatare. Pentru toate subunitățile și serviciile spitalului au fost elaborate statute, prevăzând obligațiile medicilor și ale personalului administrativ și de serviciu. Spitalul a fost inaugurat la 1 octombrie 1886, iar în fruntea lui a fost numit medicul Vasile Volan, care conducea și secția de boli interne, al cărei ordinator era Gheorghe Onciul. O altă secție era condusă de Vladimir Tarnoțiski, ordinator fiind Vladimir Filipovici. Secția de psihiatrie îl avea în frunte pe medicul superior Constantin Țurcan, iar ordinator acolo era Sigismund Herbel. Întregul personal era atunci de numai 52 persoane.

Cele trei secții – de interne (78 paturi), de boli externe (122 paturi), de boli mintale (50 paturi) au fost situate în pavilioanele noului spital. Deservirea bolnavilor era diferențiată și se făcea pe clase, adică era de clasa întâi pentru cei mai avuți, de clasa a doua pentru reprezentanții păturii mijlocii și de clasa a treia pentru săraci. În perioada 1889-1893 media anuală a persoanelor care s-au tratat aici a fost de 2.293. La ieșirea din spital, acestora li s-a făcut următoarea clasificare: însănătoșire – 1.432, ameliorare a stării sănătății – 366, fără schimbări – 96, transferate la alte spitale – 16, decedate – 167 persoane. Astfel, mortalitatea în perioada respectivă a fost destul de înaltă – 11,5 la sută.

Dar nici funcționarea acestui nou spital nu putea satisface în întregime necesitățile populației din oraș și din localitățile învecinate cu Cernăuții.

La țară, mai ales în zona muntoasă (Berhomet, Putila, Câmpulung Rusesc) o largă răspândire a cunoscut sifilisul. Într-o perioadă de cinci ani din 5.792 persoane care s-au molipsit de boli de piele, 2.430 au avut sifilis. Mai bântuiau în ținut tuberculoza, vărsatul, scarlatina, dizenteria, pojarul.

În legătură cu toate acestea, la ședința din 18 octombrie 1889 a Dietei bucovinene, deputatul Stârcea a făcut următoarea constatare: „Numărul bolnavilor internați în spitalul ținutal crește din an în an și în 1889 a atins 2.000, dar pentru deservirea lor nu există numărul necesar de medici. Din 1884 raportul dintre numărul de medici și numărul populației rămâne neschimbat, iar o asemenea situație nu există nici într-o altă țară din Europa”. Despre necesitatea măririi numărului de paturi până la 300 și a numărului de medici a vorbit la o ședință din 1896 a Dietei bucovinene rectorul Universității din Cernăuți, Evzarie Popovici.

Pe ordinea de zi a fost pusă și problema construirii pavilionului pentru tratarea bolilor infecțioase (64 paturi). Acesta a fost construit în conformitate cu cerințele vremii, compunându-se din 8 secții separate, cu ieșiri aparte, cu încăperi pentru ordinatori și pentru personalul sanitar. Alături a fost depozitul Societății de Cruce Roșie, care se compunea din 32 barăci, care, în caz de necesitate, puteau constitui rezerva măririi fondului de locuri. Fostul pavilion de boli infecțioase a fost repartizat secției de oftalmologie. Secția de chirurgie a fost dotată cu un cabinet de radioscopie.

La începutul secolului al XX-lea, secția de chirurgie găzduia anual câte 110-130 de bolnavi. În 1900 aici au fost efectuate 600 operații (în medie câte două pe zi).

În cadrul spitalului au mai fost inaugurate pavilioanele pentru micii pacienți, de ginecologie, pentru bolnavii din clasele 1-2. În 1902 spitalul avea 5 secții – de boli interne, chirurgie, boli venerice, boli infecțioase și secția principală. Ceva mai pe urmă au fost înființate laboratoarele bacteriologic și chimic.

În 1900 spitalul dispunea de 400 locuri, însă numărul acestora nu era suficient. Au apărut greutăți în organizarea alimentării bolnavilor. Produsele erau cumpărate la piață la prețuri ridicate.

Era destul de anevoioasă pregătirea rezervei de produse pentru perioada de iarnă. De aceea, spitalului i s-a organizat o gospodărie auxiliară în vecinătatea școlii de agricultură.

În 1913 a fost dat în exploatare blocul construit pentru a găzdui secția de boli de ochi, având o capacitate de 120 locuri și condusă de medicul Procopovici.

După evenimentele politice din toamna anului 1918, când Bucovina a fost alipită de România, Spitalul Central „Carol al II-lea" din Cernăuți (aceasta era deja denumirea sa oficială) a cunoscut o dezvoltare mai amplă, căci numărul de locuri s-a ridicat la 700, iar al secțiilor la 7. În 1920 pe lângă acest spital a fost înființat Institutul antirabic, în frunte cu medicul Raubicek, sosit în 1907 din Praga. Acest spital a fost evacuat în 1940, în iunie, și în 1944, în martie, când au venit în Bucovina sovieticii, acest lucru deosebit de greu căzând în sarcina lui Ion Nandriș, directorul de atunci al acestei instituții curative. La 30 martie 1944, el și-a reluat activitatea și autoritățile sovietice au numit director al spitalului pe L. Zamler. Din acel an, spitalul a început să deservească în principal populația sătească și, concomitent, să devină și bază clinică a Institutului de Medicină din Cernăuți. Primul director sovietic n-a lucrat în această calitate nici o lună, căci la 27 aprilie 1944 în locul său a venit K. Karaghin, iar pe acesta de la 5 iulie 1944 l-a înlocuit M. Lupeak, după care au venit G. Slobodkin, P. Karavaev, M. Mișenda, A. Șilova-Slobodeaniuk, A. Zubovici, V. Ușakov. Din statele spitalului în primele decenii de putere sovietică făceau parte în jur de 430 de persoane, iar numărul de paturi a fost de 600-700. În anul 1993 numărul de paturi era de 815, iar în 1995 de 827.

Spitalul ținutal de altădată, devenit mai apoi spitalul central, se numește acum Instituția comunală „Spitalul Clinic Regional din Cernăuți". El dispune în prezent de 745 paturi specializate, de o policlinică consultativă pentru 145 vizite într-un schimb și în care pacienților li se acordă consultații la 28 de specialități. În structura spitalului funcționează 16 secții staționare specializate, iar din statele principalului așezământ medical din regiunea Cernăuți fac parte 1.120,5 de persoane.

2004 - anul Ștefan cel Mare

Te-om vedea în bronz, Mărite Domn

Dumitru COVALCIUC

Cum a fost cel mai viteaz dintre vitejii Moldovei medievale, cel mai diplomat dintre diplomații vremii sale într-o Europă pândită de hoardele Semilunii, cel mai ostenitor dintre domnii pământeni întru paza moșiei ce se întindea din creierii Carpaților, la Nistru, la Dunăre și până la Marea cea mare, cel mai energic și sârguincios ctitor de lăcașuri voievodale și cel mai dârz dintre eroii neamului? „Fost-au acest Ștefan vodă om nu mare de stat", ne spune cronicarul Ureche din adâncul veacului al XVII-lea, dar nespus de mari și temerare i-au fost faptele, căci pentru țară domnia sa a însemnat o epocă. Fost-a iute la mânie și încrâncenat când se vărsa sânge nevinovat. Tăia cu paloșul urzeala vicleniei și necruțător era cu cei ce umblau cu mierea pe buze și cu piatra-n sân.

Fost-a acest Ștefan cuceritor de pământuri străine? Da. El a stăpânit ceea ce a moștenit de la tatăl, Bogdan al II-lea, de la bunic, Alexandru cel Bun, de la Mușatinii ctitori de țară. Oare ziditu-și-a el cetățile în afara Nistrului, pe-un hotar străin, de unde curgeau puhoaiele pustiitoare ale tătarilor, de unde oricând putea fi lovit de oștile creștine ale crailor poloni?

Fost-a acest Ștefan „înrobitorul noroadelor vecine", cum zic acum unii, doar ca să se războiască cu memoria noastră istorică? Și iarăși ba. Dezrobitor de neamuri creștine fost-a, ocrotitor și slobozitor, că înduratu-s-a la strigarea de durere ce venea de pe plaiuri megieșe cu Moldova.

Cu crucea și cu sabia stat-a în calea păgânimii, uriaș, ca un atlet al lui Hristos. Crezuse în Europa, care și grație vitejiei și înțelepciunii sale n-a fost jefuită de osmanlâi, dar ea, nepăsătoare, l-a lăsat singur în fața temutului Baiazid al II-lea și l-a silit să-și aplece genunchii și fruntea la Colomeia pentru un ajutor derizoriu din partea regelui polon. Și el, Ștefan, titanul Ștefan, care nu mai putea scoate sabia în fața sultanului, căruia era obligat să-i plătească tribut, a trebuit s-o scoată, în 1497, în fața creștinilor năvălitori, la Codrii Cosminului. Câtă amărăciune se revarsă din scrisoare pe care o trimise voievodul cuscrului său de la Moscova, zicând: „Din două părți (ale Moldovei – n.n.) stă primejdia grea a păgânilor, din trei părți sunt creștinii, dar îmi sunt mai rău ca păgânii”. Mai face să-l învinuim că i-a pus pe unii în plug ori că a prăvălit copaci peste ei, ca să țină minte că Moldova nu putea fi călcată?

Un „vodă al țăranilor”, un ocârmuitor înțelept fost-a acest Ștefan. Au nu oare el a ținut în frâu marea boierime, a grijit de bunăstarea omului de jos și a organizat țara pentru veacurile ce aveau ca să vină? N-a știut oare să facă din țărani o oaste de temut, fiecare dintre care când își îmbrăzda ogorul, o mână o ținea pe coarnele plugului, iar cealaltă pe mânerul paloșului? N-a fost ziditor de mănăstiri și biserici în amintirea victoriilor sale? Și nu oare le-a înzestrat cu moșii, cu munți și cu nenumărate daruri? Și nu fost-a el oare sfințitorul conștiinței românești? De ce să nu-l iubim chiar și după cinci veacuri de la pogorârea sa în necropola domnească din Mănăstirea Putnei? Oare nu prin sfintele lui moaște devenit-a Putna de azi, care-i pe-o latură a Bucovinei, adevăratul Ierusalim românesc? La ce îi mai stingheresc unii somnul, purtându-i pică pentru binele făcut odinioară seminției lor slave, luând-o sub ocrotire și dându-i sigur adăpost? Acei ce-l aseamănă pe bravul izbăvitor al neamului creștinesc din această parte a Europei cu Ghengis-han, cuceritorul noroadelor, profanează nu numai memoria lui Ștefan cel Mare și Sfânt, ci rănesc și demnitatea noastră națională, ne calcă și dreptul la istorie.

Ștefan merită să urce la Cosmin pe postamentul recunoștinței noastre, a urmașilor urmașilor săi. Da, la Cosminul gloriei sale! Da, la Cosminul care i-a fost ocină părintească!

Acest adevăr să se cunoască! Da, la Cosminul său, pe care l-a închinat cu zapis de danie, întărit cu capul de bour din pecetea voievodului, Mănăstirii Putna. Merită, că-i erou între eroi, că om cu frică de Dumnezeu și cu dreptate fost-a. Despre el, Jan Dlugosz, cronicar polon din veacul al XV-lea, spunea în urma victoriei pe care Ștefan o obținuse în 1475 la Vaslui contra turcilor: „O, bărbat admirabil! Cu nimic mai inferior Ducilor eroi ai vechimii, pe care noi îi admirăm atât de mult. După judecata mea, dânsul este cel mai demn căruia să i se dea domnia și imperiul militar peste toată lumea și lui să i se încredințeze, prin înțelegerea și hotărârea comună a tuturor creștinilor, demnitatea de comandant suprem și Duce în contra păgânilor”.

De voința națională depinde faptul dacă vom vedea ori ba chipul înveșnicit în bronz al marelui Ștefan sub geana legendarilor Codri ai Cosminului. Uniți în cuget și simțiri, vom apropia praznicul voievodal de la 2 iulie. Risipiți și învrăjbiți, nu-l vom aduce pe Ștefan acolo unde i s-a sfințit locul. Și, ca totdeauna, vom lega teie de curmeie, vom căuta pricini și vom găsi vinovați ori ne vom scălda în apele tulburi ale plângerismului. Ne vor ierta de dincolo de moarte cei șapte feciori ai Vrâncioaiei? Vom putea merge la vară cu capetele sus la Ierusalimul românesc, să aprindem lumânările memoriei întru preamărirea sfințitorului conștiinței noastre de neam?

… Seamăn în lume nu are

Octavian VORONCA

Istoria poporului român s-a ctitorit pe evenimente care au definit existența neamului nostru încă de la străvechile sale începuturi. Aceasta ne-o dovedește și faptul că la 2 iulie 2004 se rotunjește o jumătate de mileniu de la trecerea lui Ștefan cel Mare și Sfânt în eternitate. Putem fi întotdeauna mândri că neamul ni l-a dat pe Ștefan Vodă, cel mai viteaz dintre voievozii români, cel mai diplomat dintre diplomații europeni ai timpului său, cel mai mare apărător al moșiei ce se întindea din Carpați până la Nistru, până la Dunăre și până la Marea Neagră.

Viața și activitatea voievodului au fost legate, în cei 47 ani de domnie, de multe localități din nordul Moldovei, inclusiv și de satul transprutean Mahala, sat cu case albe, sat ce nu s-a lăsat copleșit de valurile păgubitoare ale străinismului care s-au revărsat asupra Bucovinei mai ales în perioada de dominație habsburgică, ci a continuat să rămână un veritabil „cuib de moldovenie”, în care s-au păstrat limba, sărbătorile, obiceiurile și datinile strămoșești. Cu veacuri în urmă satul Mahala purta denumirea de Ostrița. Așa reiese din uricul de danie al lui Ștefan cel Mare din 25 aprilie 1472, în care se arată că domnul făcea încă o danie mănăstirii Putna. Și această danie era satul „care este pe Prut, anume Ostrița și cu loc de moară la Prut”. Acest sat l-a cumpărat domnul Moldovei cu 200 de zloți tătărești de la Tăbuci, de la Cobâle și fratele lui Pojar, precum și de la sora lor, Nastasia. Satul Ostrița era ocina lor dreaptă, pe baza unui privilegiu vechi, acordat de Alexandru cel Bun. În alt uric, datat cu 15 martie 1490 se precizează că biserica din Ostrița, ca și alte lăcașe de închinare Domnului din Țara de Sus a Moldovei, era pusă sub ascultarea mănăstirii Putna. Denumirea de Ostrița a fost preschimbată în Mahala probabil atunci, când turcii au creat raiaua Hotinului în anii 1713-1715.

Strămoșii mahalenilor n-au fost nicicând slugi la boieri, ci oșteni ai voievodului Ștefan și al unui șir întreg de domni ai Moldovei. Ei au fost așezați anume într-un sat ce avea și funcții de apărare a hotarelor dinspre miază-noapte ale țării. Pe timpul lui Ștefan cel Mare pe teritoriul satului Mahala a fost construită o biserică de lemn, care mai târziu a ars. Pe locul pe care s-a aflat, a fost ridicată o cruce de piatră albă, care se păstrează și în prezent.

Alături de locul fostei bisericuțe, în anul 1818 a fost zidită o biserică nouă, din piatră, o biserică mare și spațioasă. Renovarea și lucrările de restaurare a picturilor din interiorul ei au avut loc în 1908. Unele persoane mai cu dare de mână au luat asupra lor zugrăvirea chipurilor unor sfinți, alții au cumpărat prapuri, sfeșnice, icoane și cărți sfinte. În scurt timp lucrările de renovare au fost duse la bun sfârșit. Cu timpul, însă, bătrânii satului au observat că între sfinții zugrăviți în biserică lipsea chipul lui Ștefan cel Mare. La rugămintea lor, parohul Victor Zaharovschi-Zaharescu a comandat unui pictor din Cernăuți icoana lui Ștefan cel Mare. Și „Icoana lui Ștefan Vodă” a fost așezată în biserică, pe peretele de la intrare, în fața altarului. Chipul voievodului a fost pictat pe o scândură de stejar, însă nimeni nu știe cine este autorul acestei icoane. Pe ea este scris: „Voievodul Ștefan cel Mare, care a domnit în Moldova cea veche în 1457-1504, a dăruit în 25 aprilie 1472 moșia de la Mahala, numită atunci Ostrița, sfintei mănăstiri Putna”. În vara anului 1940, când autoritățile românești s-au retras din nordul Bucovinei și când biserica din Mahala a rămas fără preot, un țăran din sat a ridicat în taină icoana lui Ștefan Vodă și a ținut-o ascunsă într-un stog de fân. Peste un an, în 1941, icoana a fost scoasă din ascunzișul ei și pusă la loc. Și astăzi sătenii în fiecare duminică privesc cu mândrie la chipul lui Ștefan Vodă și așa va fi întotdeauna.

Mahalenii se mândresc în mod deosebit cu faptul că satul lor, ca o veche așezare omenească, era cunoscut și în timpurile îndepărtate pe când domn al Moldovei medievale era neînfricatul Ștefan cel Mare. Deci, nu întâmplător la 26 noiembrie 2000, când creștinii ortodocși îl prăznuiesc (după stil vechi) pe Sfântul Ioan Gură de Aur, la Buda-Mahala a fost târnosită biserica „Sfântul Ștefan cel Mare”.

Pictura murală a fost terminată mai târziu și, de aceea, o altă sfințire a acestei biserici, cu participarea Î.P.S.S. Onufrie, Mitropolitul Cernăuților și Bucovinei, în fruntea unui sobor preoțesc, a avut loc la 19 octombrie 2003. La această frumoasă acțiune creștinească au venit nu numai credincioși din satele Buda, Mahala, Ostrița și Prut, ci și din alte localități bucovinene de pe ambele maluri ale Prutului. Preotul Dumitru Mițiței, parohul bisericii, nu numai că a mulțumit oamenilor de bună credință pentru ajutorul acordat la înălțarea bisericii, dar a subliniat și faptul că biserica cu hramul la Sfântul Ștefan cel Mare este și va rămâne un monument neobișnuit în istoria și cultura satului Buda-Mahala.

O mare bucurie pentru mulți mahaleni le-a adus un eveniment din anul 1992. Atunci unui mare grup de săteni li s-a oferit posibilitatea să plece la Putna și să participe la ritualul trecerii lui Ștefan cel Mare în rândul sfinților, cu prilejul canonizării lui de către Biserica Ortodoxă Română. Pelerinajul la mormântul marelui voievod, unde o candelă îi veghează neîncetat somnul, a rămas ca un eveniment însemnat în viața multor mahaleni. De aceea, la adunarea generală a mahalenilor, care a avut loc la sfârșitul anului 2003 și care a fost organizată de noul primar al satului, dl. Ion Cernușcă, s-a propus ca în centrul satului Mahala să fie așezat pe un soclu bustul marelui Ștefan. Ca oaspete în acea zi la Mahala a fost și Arcadie Opaiț, președintele Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, care nu numai că a susținut această propunere, ci i-a încredințat pe participanții la acea adunare că bustul va fi așezat la loc de cinste și grație eforturilor sale personale.

Anul 2004 este pe bună dreptate anul viteazului nostru domn. El, ca nici un alt domn moldav, a luptat cu mare cinste și eroism pentru integritatea teritorială și independența țării, pentru păstrarea obiceiurilor pământene, pentru înflorirea spirituală a neamului nostru, pentru întărirea credinței strămoșești și stăvilirea puhoaielor Semilunii ce vroiau să inunde în păgânism iubirea moldovenilor față de Hristos. Datorită lui Ștefan, Moldova și-a cucerit o poziție favorabilă în Europa zbuciumatului ev mediu, a fost recunoscută ca o putere ce era capabilă să se opună planurilor anexioniste ale Porții Otomane.

Cu cinci veacuri în urmă, după o glorioasă domnie de 47 de ani, două luni și trei săptămâni, marele Ștefan s-a stins pe patu-i de suferință. Moldova a avut până la el și după dânsul destui domni viteji și clarvăzători, dar numai despre fiul lui Bogdan al II-lea și nepotul lui Alexandru cel Bun s-a zis: „Ștefan, Ștefan, domn cel mare, seamăn pe lume nu are, decât numai mândrul Soare”. Numele lui, scria Vasile Alecsandri, are același răsunet ca și pe timpurile cele frumoase, când steagurile sale fâlfâiau cu semeție din crestele Carpaților până la țărmurile Dunării și ale Mării Negre. Aceste cuvinte au pentru noi un mare tâlc, ele constituind un testament istoric, dar și un îndemn pentru tânăra generație de a se încrede în soarta neamului românesc, de a munci și lupta cu curaj pentru propășirea lui continuă. Sunt de părere că fiecare tânăr, fiecare elev din școlile noastre, ajutat de profesori, este dator să studieze anul acesta glorioasa perioadă a domniei lui Ștefan Vodă, ca un segment din bogata istorie a Moldovei medievale, să cunoască luptele desfășurate de el împotriva vrăjmașilor țării la Baia, Lipnic, Soci, Râmnic, Podul Înalt, Valea Albă, Codrii Cosminului... A purtat multe lupte și numai în două bătălii a fost învins. Conform tradiției, după fiecare victorie obținută împotriva dușmanului, el ridica câte o biserică. Decorarea și înzestrarea ctitoriilor sale a dus la progresul rapid al arhitecturii și artei în Moldova.

Cronica de la Putna, începută în 1470, a inaugurat scrierile istorice în Moldova, iar la mănăstirea Humor mai există o evanghelie donată de însuși Ștefan cu un portret în miniatură al voievodului. Pe muntele Athos, la mănăstirea Zographos, s-au păstrat două din steagurile sale.

Cetățile, curțile domnești, bisericile, mănăstirile, cronicile și lucrările religioase, ca și numeroasele obiecte de artă rămase de pe timpul lui Ștefan dovedesc că Moldova de atunci și-a adus contribuția ei valoroasă și la dezvoltarea culturii universale. Deci, numele lui Ștefan nu putea să nu fie rostit la curțile regilor și împăraților din Europa secolelor XV-XVI. Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la trecerea în eternitate a viteazului din aleasa viță a Mușatinilor, socot că în școlile cu limba de predare română din regiunea Cernăuți trebuie să fie organizate o serie de acțiuni

culturale, la care să participe, mai ales, elevii claselor IX-XI, în cadrul cărora să se țină lecții pe teme de istorie, iar elevii claselor I-VIII să fie antrenați în discuții despre faptele eroice ale lui Ștefan Vodă. Evident, sub îndrumarea profesorilor și a activiștilor din cadrul societăților național-culturale, ar fi momentul potrivit să se organizeze concursuri de poezie, cântece și desene, expoziții de carte, pelerinaje la Mormântul voievodului de la Putna și la Stejarul lui Vodă din Codrii Cosminului. Noi, urmașii lui Ștefan, suntem datori să cinstim memoria marilor noștri înaintași, care prin fapte mărețe ne-au glorificat neamul. Poporul l-a iubit atât de mult pe Ștefan, încât a compus despre el cântece, balade, legende, poeme eroice. Toate aceste comori spirituale trebuie să le cunoască copiii de azi.

Ștefan cel Mare a fost iubit și stimat nu numai de compatrioții săi, ci și de străini și chiar de către dușmani. Cronicele turcești, polone, ungurești, tătărești, rusești și germane conțin multe cuvinte de laudă la adresa domnului moldav. Istoria faptelor lui Ștefan se împletește în Bucovina foarte strâns cu istoria poporului ucrainean. Domnul s-a aflat el însuși în relații de rudenie cu ucrainenii, fiind căsătorit cu principesa Eudochia de Kiev, care este înmormântată în biserica Mirăuți din Suceava. Autori ucraineni din Bucovina, autori populari desigur, i-au consacrat voievodului moldav numeroase cântece izvorâte dintr-o profundă și neîntinată dragoste față de el. Confrații noștri ucraineni ar putea să cinstească acum, ca și românii din Bucovina, memoria voievodului, întrucât primul document care atestă scrisul în limba ucraineană este un cântec consacrat lui Ștefan cel Mare. Înaintașii ucrainenilor de pe aceste meleaguri l-au iubit și l-au respectat, pentru că le-a apărat credința, i-a izbăvit de sub jugul feudalilor poloni, i-a salvat de robia tătărească și de urgia turcească, le-a dat pământ unde să se așeze cu traiul, să-și dureze gospodării, să-și crească copiii și să se înmulțească.

În acest an jubiliar puțin vom câștiga în demnitatea noastră națională vorbind doar despre harnicul, viteazul și înțeleptul domn al Moldovei sau aducându-i laude atletului lui Hristos, care cu

crucea și cu spada a salvat Apusul Europei de puhoaiele mahomedane.

Dacă vom reuși să ridicăm la Cosminul gloriei moldave monumentul domnului Ștefan, vom fi demni de pomenirea urmașilor urmașilor noștri. Vom dovedi astfel, că neamul românesc din Bucovina mai are memorie istorică, mai are ceva din dârzenia ocrotitorului Moldovei de odinioară. Iar un neam care nu-și uită trecutul poate aspira la un viitor de aur.

Cernăuți, 1 ianuarie 2004

Preşedintelui Comitetului de Stat al Ucrainei pentru minorităţi şi migraţie Ghenadi Moskal

Răspunsul nostru

directorul Şcolii Medii Generale Mahala, raionul Noua Suliţă

Cele 11 organizaţii obşteşti ale ucrainenilor din regiunea Cernăuţi, care semnează Adresarea Consiliului Public al Casei Populare Ucrainene din 30 martie 2004, prin care „își exprimă protestul împotriva amestecului factorilor oficiali ai României în treburile interne ale Ucrainei” şi prin care atrag atenţia Preşedintelui Ucrainei, Leonid Kucima, şi a şefului Administraţiei Regionale de Stat Cernăuţi, Myhailo Romaniv, că permiterea înălţării pe teritoriul regiunii Cernăuţi a unui monument domnului Ştefan cel Mare ar duce „la înjosirea demnităţii naţiunii ucrainene şi a statului ucrainean”, mai înaintează şi un şir de cereri privind „apărarea drepturilor naţionale şi ale intereselor legitime ale ucrainenilor din Bucovina de Sud”. Adică românilor din Ucraina să nu le fie satisfăcută nici o doleanţă până ce Guvernul României n-ar ceda ceva în favoarea ucrainenilor din ţara vecină. Este invocat, deci, principiul parităţii, uitându-se cu desăvârşire faptul că numărul ucrainenilor trăitori pe teritoriul judeţului Suceava este cu mult mai

mic decât al românilor băştinaşi din regiunea Cernăuţi şi, deci, despre o oarecare paritate nici nu poate fi vorba.

Am luat cu îngrijorare cunoştinţă de cerinţele din respectiva Adresare şi am constatat că prin ele nu ar fi combătută o oarecare „revanşă românească în Bucovina ucraineană", ci se încearcă prigonirea naţională a românilor din regiunea Cernăuţi, intensificarea urii faţă de români, ură inspirată ani de-a rândul, în principal, de către liderul Societăţii „Casa Populară Ucraineană din Cernăuţi", V. Staryk.

Referitor la primele 6 puncte, atitudinea noastră este următoarea:

1. Deschiderea de şcoli ucrainene în unele localităţi din România este o problemă ce ţine de competenţa organelor de resort din România;

2. Liceul ucrainean din Siret ar putea să-şi reia activitatea şi să funcţioneze, dacă ar spori, desigur, numărul doritorilor de a studia în limba ucraineană. Grija pentru deschiderea muzeului lui Silvestr Iaricewski ar purta-o direcţia liceului, şi nu statul român, cum cer semnatarii Adresării. De fapt, în oraşul Siret slujbele religioase se fac în limba ucraineană. Tot în limba ucraineană se fac şi serviciile divine în biserica ortodoxă din Negostina, localitate învecinată cu Siretul, iar preotul de acolo a făcut studii teologice în oraşul Kiev, capitala Ucrainei;

3. Cu sprijinul autorităţilor judeţene şi cu binecuvântarea înalţilor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române în oraşul Suceava se construieşte o biserică ucraineană, aşa că credincioşii ucraineni pot să asculte cuvântul lui Dumnezeu în limba lor maternă;

4. Poetul ucrainean Mykola Ustianovici nu este cunoscut la Suceava, ca să aibă acolo un muzeu memorial; ar trebui mai întâi ca intelectualii ucraineni de acolo să-i propage viaţa şi activitatea;

5. Într-adevăr, Timuş Hmelniţki, fiul hatmanului ucrainean Bogdan Hmelniţki, era căsătorit cu domniţa Ruxanda, fiica domnului Moldovei, Vasile Lupu. Intervenind în luptele dintre Moldova şi Muntenia în sprijinul socrului său, a fost ucis în 1653 în Suceava, în mod dezonorabil.

Problema ridicării la Suceava a unui monument în memoria lui Timuş Hmelniţki ar fi obiectul unei înţelegeri interguvernamentale ucraineano-române;

6. Chestiunea îngrijirii mormintelor secioviştilor ucraineni împrăştiate în zona muntoasă a judeţului Suceava, la fel, nu ţine de competenţa noastră, a românilor din regiunea Cernăuţi.

Adresarea mai conţine şi 7 puncte privitoare la „apărarea drepturilor naţionale ale ucrainenilor din Bucovina”.

1. Oare să nu cunoască semnatarii Adresării faptul că în cele 106 biserici româneşti de pe teritoriul regiunii Cernăuţi slujbele religioase, în proporţie de 20-30 la sută (în unele mai mult de jumătate) sunt oficiate şi în slavona veche, poate la o indicaţie a Î.P.S. Onufrie, Mitropolitul Cernăuţilor şi Bucovinei, ca să fie mai pe placul Moscovei?;

2. Oprirea difuzării emisiunilor de radio şi televiziune în limba română într-o regiune care este dată drept model de convieţuire interetnică, într-o euroregiune, aşa cum propun semnatarii Adresării, ar fi un atentat la proverbiala solidaritate şi toleranţă bucovineană;

3. Nimeni nu schimbă denumirile toponimice ucrainene, cu denumiri româneşti, cum se declară cu emfază, ci, dimpotrivă, se revine foarte încet la toponimia tradiţională, schimbată în mod arbitrar în toamna anului 1946. În raionul Herţa, de pildă, încă din 1992 se fac demersuri legale în privinţa revenirii la vechile denumiri de localităţi, dar rezultatul deocamdată e zero;

4. A mai rămas la o extremitate a raionului Zastavna o gară feroviară cu denumirea românească de „Ştefaneşti”? Dacă prin aceasta este „înjosită demnitatea naţiunii ucrainene”, denumirea gării poate fi schimbată în „Stepanivka” sau în ceva asemănător, căci totul ce se asociază cu numele de Ştefan îi irită peste măsură pe naţionaliştii ucraineni;

5. Dublarea numelor de localităţi pe autostrăzile din regiunea Cernăuţi nu este o practică înjositoare, cum se susţine în Adresare, ci, într-o regiune care atrage turişti străini, este o practică ce vădeşte gradul nostru de civilizaţie.

Cât priveşte „paritatea”, denumirile localităţilor de la frontiera ucraineană până la Suceava au început pe alocuri să apară şi în limba ucraineană;

6. Nu e vina românilor că în regiunea Cernăuţi nu se respectă inscripţionarea ucraineană a denumirilor de localităţi în orarul circulaţiei trenurilor şi autobuzelor;

7. Românii n-au cerut niciodată transformarea Universităţii Naţionale din Cernăuţi, aşa cum fac vâlvă semnatarii Adresării, în universitate multinaţională (ucraineano-română). Ei au cerut şi continuă să ceară înfiinţarea unei universităţi multiculturale, care să funcţioneze în paralel cu cea existentă şi în cadrul căreia să existe şi grupe româneşti.

Cerinţele cuprinse în această faimoasă Adresare ne pun adânc pe gânduri, fiindcă ele vădesc despre o nouă ofensivă a naţionalismului ucrainean (sub masca „patriotismului”), care şi-a ridicat în Bucovina capul ca să zădărnicească acum dorinţa noastră legitimă de a înălţa pe teritoriul regiunii Cernăuţi monumentul lui Ştefan cel Mare.

Preşedintelui Ucrainei, Leonid Kucima, Prim-Ministrului Ucrainei, Victor Ianukovyci, Şefului Administraţiei Regionale de Stat, Cernăuţi Myhailo Romaniv

Adresare

În calitatea noastră de reprezentanţi ai populaţiei româneşti din regiune, am luat cunoştinţă cu uimire şi indignare de „Apelul Consiliului Public al Casei Populare Ucrainene”, precum şi de Declaraţia „liderilor unor organizaţii publice” din oraşul Cernăuţi, înaintate conducerii ţării şi regiunii, prin care ei se pronunţă împotriva ridicării monumentului lui Ştefan cel Mare şi Sfânt în locul ales de comunitatea noastră, precum şi împotriva îndeplinirii altor doleanţe, fireşti şi legitime, ale populaţiei româneşti din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei şi din fostul ţinut Herţa, cum sunt:

1. Garantarea învăţământului de toate gradele – elementar, mediu, mediu de specialitate, universitar şi postuniversitar – în limba maternă pentru comunităţile naţionale autohtone din regiunea noastră, inclusiv cea românească, una dintre cele mai importante din punct de vedere numeric după naţiunea majoritară ucraineană;

2. Redeschiderea şcolilor româneşti care au fost închise în perioada de după anul 1944 în toate satele cu populaţie majoritar românească şi mixtă, româno-ucraineană, din regiune;

3. Revenirea la vechile denumiri istorice, existente de-a lungul secolelor, dar schimbate în mod arbitrar de conducerea Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene în anul 1947;

4. Inscripţionarea bilingvă a tuturor localităţilor cu populaţie majoritar românească şi mixtă din regiune;

5. Retrocedarea către comunitatea românească din regiune a tuturor imobilelor ce au aparţinut structurilor social-culturale româneşti până în anul 1944;

6. Înfiinţarea unei instituţii de învăţământ universitar cu predarea integrală a tuturor obiectelor (cu excepţia limbii ucrainene şi istoriei Ucrainei, a unor cursuri speciale etc.) în limba română, conform înţelegerilor dintre Preşedinţii Ucrainei, României şi Republicii Moldova privind deschiderea unei Universităţi multiculturale la Cernăuţi, a unei trupe teatrale şi a unei formaţiuni artistice profesioniste, respectiv în cadrul Teatrului şi Filarmonicii regionale, precum şi a unei Biblioteci naţionale româneşti în Cernăuţi;

7. Extinderea spaţiului emisiunilor de radio şi televiziune în limba română şi reprogramarea lor la ore pertinente recepţionării, susţinerea prin programe de stat a editării de manuale, reviste pentru copii, literatură artistică în limba română.

De remarcat că toate aceste doleanţe se încadrează perfect în normele legislaţiei ucrainene în vigoare (Declaraţia cu privire la suveranitatea Ucrainei, Constituţia Ucrainei, Declaraţia drepturilor naţionalităţilor din Ucraina, Legile „Cu privire la minorităţile naţionale în Ucraina”, „Cu privire la limbi”, precum şi în perimetrul obligaţiilor internaţionale ale Ucrainei (Convenţia-cadru privind

protecţia minorităţilor naţionale, Carta europeană a limbilor regionale şi minoritare, Recomandarea 1201).

Astfel, dreptul de a ridica un monument eroului nostru naţional, – Sfântul Ştefan cel Mare, – cel care, în epoca medievală, a stat, incontestabil, pe poziţii de frunte în lupta comunităţii europene pentru apărarea creştinătăţii şi a fost apreciat de mari personalităţi şi de alte origini etnice decât cea română: ruşi, ucraineni, polonezi, turci, francezi etc., cu atât mai mult în anul declarat de UNESCO „Anul Ştefan cel Mare" cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la trecerea acestuia în eternitate, nu poate fi contestat.

Considerăm, totodată, că ridicarea acestui monument, precum şi îndeplinirea celorlalte doleanţe, expuse mai sus, ar constitui o dovadă elocventă că tânărul nostru stat polietnic, politicienii lui promovează o politică justă privind asigurarea unor condiţii egale de dezvoltare şi afirmare spirituală tuturor naţionalităţilor conlocuitoare, care, alături de naţiunea titulară, constituie poporul ucrainean, politică ce s-ar înscrie plenar în cadrul legislativ ucrainean şi european privind drepturile minorităţilor naţionale autohtone.

În acelaşi timp, respingerea acestor cerinţe sau tărăgănarea neîntemeiată a îndeplinirii lor ar însemna, – cel puţin după părerea noastră, – că în nordul Bucovinei, nordul Basarabiei şi fostul ţinut Herţa, care dintotdeauna s-au remarcat prin toleranţă şi respect reciproc între naţiuni, se creează acum premisele unor neînţelegeri interetnice, fapt ce ar putea avea repercusiuni grave, împiedicând tânărul nostru Stat Ucrainean să se integreze în structurile europene şi euroatlantice pe motiv că în Ucraina se încalcă în mod flagrant principiile democraţiei şi civilizaţiei europene.

Date fiind toate acestea, rugăm Excelenţa Voastră să-şi exprime poziţia oficială faţă de Apelul şi Declaraţia organizaţiilor ucrainene, citate la începutul acestei Adresări. Totodată, rugăm să întreprindeţi măsurile necesare pentru a asigura în practică îndeplinirea tuturor prevederilor constituţionale, a altor acte legislative ale Statului Ucrainean, precum şi a convenţiilor europene, din care Ucraina face parte, privind asigurarea drepturilor

legitime ale minorităţilor naţionale autohtone, inclusiv a celei româneşti, de a-şi cinsti cum se cuvine marii înaintaşi, personalităţile lor istorice şi culturale, de a-şi dezvolta cultura, învăţământul, ştiinţa, arta în limita standardelor şi normelor europene în general cunoscute şi acceptate de comunitatea mondială.

Cu respect,

Tărâţeanu Vasile, scriitor, deputat în Consiliul Regional Cernăuţi, membru corespondent al Academiei Româno-Americane;

Gociu Simion, scriitor, deputat în Consiliul Regional Cernăuţi;

Dr. Popescu Ion, Preşedinte de onoare al Uniunii Societăţilor Româneşti din regiunea Cernăuţi „Pentru integrare Europeană”, deputat al poporului de legislaturile democratice II-III în Rada Supremă a Ucrainei, membru în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (1996-2002);

Prof. Univ. Bostan Grigore, scriitor, Membru de Onoare al Academiei Române;

Dr. Cernov Alexandrina, Membru de Onoare al Academiei Române, Directoarea Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuţi;

Zegrea Ilie Tudor, scriitor, Preşedinte al Uniunii Scriitorilor Români din Cernăuţi;

Lutic Mircea, scriitor, Laureat al Premiului Internaţional „Ivan Franko”;

Crigan Grigore, scriitor;

Zâgrea Vitalie, Preşedintele Ligii Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuţi;

Bojescu Aurica, Director al Centrului Bucovinean Independent de Cercetări Actuale, deputat în Consiliul Regional Cernăuţi;

Mintencu Dumitru, ziarist;

Popescu Ilie, docent, membru fondator al Societăţii „Golgota”;

Predie Nicolae, muncitor, starostele corului popular „Dragoş Vodă”;

Posteucă Ion, profesor-pensionar, preşedinte al filialei din satul Stăneşti, raionul Hliboca, a Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”;

Bivolaru Octavian, pensionar;

Pavel George, pensionar, preşedintele Societăţii veteranilor de război „Tricolorul”;

Andrieş Tudor, ziarist;

Schipor Eleonora, profesoară, preşedinta filialei din Cupca, raionul Hliboca, a Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”;

Rotaru Ludmilla, preşedinta filialei din Stroeşti, raionul Noua Suliţă, a Societăţii pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”.

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Călăuză pe graniță

Dumitru NIMIGEANU

Comuna mea natală devenise comună de frontieră. Granița trecea chiar peste un ogor al meu, care era jumătate în partea României și jumătate în partea Rusiei. Foarte des mergeam pe acel ogor, fie că aveam de lucru, fie că nu, mai mult pentru a vedea cum e păzită granița. Curând am început să dau ajutor celor care voiau să fugă în România.

Astfel, am călăuzit pe directorul școlii din Tereblecea, pe niște doamne din Storojineț, pe un comisar de poliție din aceeași localitate și pe mulți alții.

În timp ce treceam pe doamnele din Storojineț, am fost descoperiți. Persoanele respective au fost conduse de o călăuză a mea, iar eu stam la un punct de observație pentru orice împrejurare. Totuși au avut timp și au trecut, cu călăuză cu tot, în România. Călăuza s-a dus împreună cu refugiații la poliția din Siret, care a felicitat-o pentru felul cum a procedat. Dar refugiații nu erau mulțumiți, fiindcă o parte de bagaj le rămăsese netrecut, aflându-se încă pe un ogor de porumb, lângă postul meu de observație. La întoarcere, călăuza mea a fost condusă pe granița de lângă Siret de un locotenent de grăniceri român, care-i dase o scrisoare cu rugămintea s-o ducă soției lui la Cernăuți; urma să se refugieze și ea împreună cu alte soții de ofițeri.

La trecerea înapoi în satul nostru, călăuza a fost descoperită de grănicerii ruși; norocul a fost că porumbul era mare până la brâu

și, văzând pe ruși venind, călăuza a început să rărească porumbul, cu toate că nu era al nostru. Rușii nu au porumb în Rusia, așa că nu știau că porumbul nu se rărește la vremea aceea, dar erau siguri că acea persoană venise din România. Ei au dat semnalul printr-un foc de armă, după care urma să vină de la comandantul din sat doi grăniceri călări ca să o ia în primire. În timpul acesta de așteptare, grănicerii ruși i-au spus călăuzei să se așeze pe iarbă, fără să-i facă percheziție.

Călăuza a scos scrisoarea locotenentului și, rupând-o în sute de bucăți, a îngropat-o în dosul piciorului stâng. Când a sosit escorta, călăuza a fost transportată la comandamentul din Tereblecea, unde i s-a făcut o percheziție corporală nemaipomenită, fără a i se găsi ceva. După aceea a fost băgat într-un beci cu apă până la genunchi. În aceeași noapte a fost scoasă de opt ori la interogatorii și tot de atâtea ori băgată din nou la beci. După multă suferință și chin, a fost transportată într-un lagăr de „arestați”, care fuseseră prinși, la fel ca și călăuza mea, pe graniță.

Lagărul se afla în curtea proprietarului Cârjițchi din comuna Vadul-Siret. În timp de numai o lună după invazia Bucovinei, în acel lagăr se aflau deja 2.400 de persoane. Afară de acesta, mai existau încă nouă asemenea lagăre, toate pline. Acesta era lagărul pentru regiunea noastră, în care se aflau închiși preoți, profesori, învățători, primari, funcționari și foarte mulți pensionari, cărora comuniștii nu le-au plătit nici o pensie. Printre aceștia erau și doi generali ieșiți la pensie, al căror nume nu-l știu. Ceea ce știu sunt cele ce-mi povestea călăuza, despre persoanele care se găseau acolo.

După o lună de zile a venit o comisie rusească și fiecare deținut a fost chemat din nou la interogatoriu, de la care a ieșit fiecare după cum a avut noroc. Călăuza mea a scăpat susținând cele declarate la început, când a fost prinsă, anume că se găsea la lucru și că nu fusese în România. Când s-a întors acasă, ne-a povestit că numai 5 % au scăpat și că restul de 95 % au fost încărcați în camioane și duși în gara Vadul-Siret, unde au fost urcați în vagoane de marfă cu destinația Siberia.

Dar să ne întoarcem la restul bagajului, care rămăsese netrecut.

Acum granița se întărise mult cu grăniceri care veneau și te legitimau pe câmp, chiar la distanță de un kilometru de la graniță. Eu aveam ascunse, în acel loc cu porumb patru valize și trei pachete, ale unui comisar, care vrea să treacă în România. Văzând că se dau mereu semnale de alarmă, m-am înțeles cu comisarul să plec acasă ca să aduc ceva de mâncare, urmând să trecem în noaptea următoare, deoarece ziua era imposibil de trecut șoseaua Cernăuți-Botoșani, care e construită pe un terasament ridicat. Ne-am înțeles și am plecat. Acasă mă aștepta un consătean, Ostafi Crețu, un om bun de altfel, care voia să afle despre reușita noastră și căruia eu, ca un nesocotit, i-am povestit totul. Ostafi Crețu s-a dus acasă și a povestit, la rândul lui, nevestii-și și nevestei unui văr al lui, Vasile Crețu, care, auzind toate acestea de la nevastă-sa, a plecat împreună cu ea și cu un frate ca să ia lucrurile părăsite pe locul lui. Neștiind precis unde sunt și căutând la întâmplare prin porumb, comisarul i-a observat și a fugit după indicațiile date de mine înainte de a ne despărți, reușind să treacă cu bine șoseaua periculoasă înspre România.

Ajuns în sat, m-am dus la primărie și am cerut noului primar, Alexe Gabor, o adeverință că am pământ lângă graniță și că am dreptul să-l lucrez. Înarmat cu acest document pentru zonă, eram acum mai cu curaj, dar când am ajuns cu mâncarea la locul știut, ce să vezi? Nici comisar, nici bagaj! M-a apucat grija și mă treceau fiorii, pentru că nu era nimeni care să-mi spună ce se întâmplase. În drum spre casă, m-am întâlnit cu un băiat al lui Ion Cojocaru, care mi-a spus că a văzut pe Vasile Crețu și pe fratele său, Nițucă Crețu, căutând prin porumb. Atunci m-am lămurit. Eram acum sigur că aceștia luaseră bagajul. La intrarea în sat, l-am întâlnit și pe Vasile Crețu, care mi-a spus că merge la câmp. Bineînțeles eu nu am trădat ce-aveam pe suflet, dar în ochii lui am observat o bucurie nebună. Vasile îmi zise că el ar bea ceva și că să merg cu el la cârciumă. M-am dus, dar n-am băut nimic. Seara am aflat de la vărul său, Ostafi Crețu, că aceștia doi, Vasile Crețu și frate-său, Nițucă Crețu, luaseră bagajul și-l împărțiseră între ei. Erau lucruri de valoare.

Într-un geamantan ar fi fost și suma de 60.000 de lei, care pe timpul acela însemna ceva.

Mai târziu, când și-au închipuit că eu am uitat întâmplarea aceasta, au început să poarte din lucrurile furate, care se deosebeau ușor de hainele noastre.

Dealtfel îi urmăream cu atenție, fiindcă primisem îndrumări printr-o scrisoare clandestină să predau bagajul grănicerilor români, iar dacă nu-l pot trece să-l păstrez la mine. Ce era să păstrez, când bagajul nu mai era? Văzând o dată pe nevasta lui Vasile Crețu cu mai multe lucruri străine pe ea, am început s-o iau la rost, spunându-i de la obraz:

„Ce credeți voi că n-o să crape asta odată? Dacă rămân rușii aici, norocul vostru, dar dacă se vor întoarce românii, vă vor pocni oasele în lanțuri și veți spune și țâța ce-ați supt-o!”

Răzbunarea unui nemernic

Pentru aceste cuvinte, Vasile Crețu s-a răzbunat a doua zi, spunând unui văr al meu, Leon Nimigeanu, și nevestei acestuia, Veronica, că „o să-i pocnească lui Dumitru al lui Niculai oasele în Siberia, nu Leontinei mele în lanțuri, când vor veni românii”. Acest nemernic s-a vorbit și cu alți derbedei și m-au reclamat la N.K.V.D. Din această cauză am fost chemat de multe ori la poliție, unde m-au interogat după o coală de hârtie, la care se uitau mereu: reclamația contra mea. Mă întrebau foarte blajin, oferindu-mi scaun și țigări și scriind mereu. Aceasta a fost în toamna anului 1940. Pe data de 13 iunie 1941, pe când mă găseam încuiat în vagon pentru deportare în Siberia, deodată intră pe ușă un căpitan de miliție purtând o geantă cu actele celor care se găseau în vagon. Venindu-mi rândul, am fost întrebat de toți moșii și strămoșii, din ce neam mă trag și pe cine mai am în România. Cum stam aproape de acel nkavedist am putut vedea *aceeași* coală de hârtie, după care fusesem interogat în Tereblecea. M-am îngrozit și mai mult când am văzut iscălitura lui Vasile Crețu, *în românește,* sub reclamația scrisă *în rusește,* limbă pe care consăteanul meu nu o cunoștea.

* * *

Din primele zile ale ocupației a intrat groaza în populația românească.

Toate informațiile de care aveau nevoie noii conducători le luau de la minoritari sau de la românii decăzuți, cum era cazul unuia, Costan Panciuc, zis Costălău. Această arătare de om era demult uitată de Dumnezeu și de oamenii buni. Cele câteva hectare de pământ pe care le avusese, le vânduse pentru băutură sau la jocul de cărți. Altfel umpluse o casă de copii, care erau nevinovați. În tinerețe, făcându-și armata la regimentul 113 infanterie din Cernăuți, a luat parte la răscoala acestui regiment în 1922 (corect în 1919, luna noiembrie – nota alcătuitorului). În 1940, când au venit la putere comuniștii, acest nenorocit le-a întins mâna și, bătându-se cu pumnii în piept, le zicea:

„Tovarăși, eu comunist, eu ispravnic!”

A reclamat pe mulți oameni, cu diferite minciuni, căci un neadevăr al unui comunist era crezut. Puteai să aduci sute de martori și de semnături contra, ei nu-ți mai dădeau drumul și nici nu te credeau.

Când au început arestările individuale, Costălău însoțea miliția, arătând locuința și tot el era cel care răcnea mai tare decât miliția la omul care urma să fie arestat, cerându-i să-și părăsească cât mai repede casa. Arestările se făceau numai noaptea, luând pe bieții oameni din somn și scoțându-i numai cu ce aveau pe ei, nepermițându-le să se îmbrace bine, fiindcă interesul lor era să te piardă cât mai repede.

Orașul Cernăuți avea în timpurile normale 150-200 de deținuți, care erau numai bandiți sau criminali. Când au venit comuniștii, au dat drumul criminalilor, fărâmând ușile închisorilor și fotografiind eliberarea lor. Din comuna mea s-a întors acasă de la Cernăuți o persoană care dăduse foc casei lui Visarion Chirilă. De asemenea, tot din închisoarea din Cernăuți s-a întors și fata lui Nicolai Sadovec, care-și omorâse tatăl. Toți acești nemernici și criminali erau voioși și fericiți, bătându-se cu pumnii în piept și strigând: „Asta e libertatea poporului!”

După șase luni de ocupație comunistă, în închisorile din Cernăuți nu mai era loc pentru arestați, umplându-se și cazărmile cu

oameni nevinovați. Astfel erau pline cazărmile regimentelor 3 Grăniceri, 11 Roșiori și 4 Pioneri. Mii și mii de oameni gemeau sub lacăt. Mulți din ei s-au stins chiar atunci, în 1940. Din satul meu au fost arestați următorii: Toader și Avrentie Nimigeanu, foști primari, Pintilie Nimigeanu, fost notar, Sârbu Nimigeanu, bun gospodar, Vasile Dubău, Dumitru Nimigeanu al lui Cozmuță și Leon Socaciu al lui Cozma.

Dacă un locuitor fusese primar chiar cu 20 de ani în urmă, comuniștii tot îi arestau. Aceste suferințe și chinuri de neînchipuit din beciurile închisorilor ni le-a povestit Ilie Socaciu, care a stat închis numai trei luni, după care, ca prin minune, i s-a dat drumul acasă. Alte știri mi-a dat Dumitru Socaciu, fost vecin cu mine, care a fost arestat pe nedrept în urma reclamației lui Dumitru Cojocariu, precum că ar avea armă ascunsă și că ar fi vrut să fugă în România. Pe baza acestor declarații false, Dumitru Socaciu a fost schingiuit groaznic și condamnat la 25 de ani de muncă silnică.

Înainte de a fi trimis în Siberia sau în altă parte, la lucru, bietul om s-a îmbolnăvit de atâta nenorocire ce căzuse pe capul lui. L-au dus atunci la spitalul central al închisorilor din Cernăuți, vechiul spital militar de ochi. După ce s-a îndreptat puțin, Dumitru Socaciu s-a întovărășit cu încă doi oameni și au hotărât să fugă. Au rupt păturile, făcându-le funii și au lărgit gratiile de la geam. Legând funia de gratii, și-au dat drumul pe fereastră într-o noapte pe viscol.

Dintre toți trei numai Dumitru Socaciu a reușit să scape, ceilalți doi au fost împușcați de gardieni: unul chiar lângă fereastră, iar al doilea după câțiva pași. Socaciu a fugit cât l-au ținut picioarele ca la 5 kilometri, numai în cămașă și desculț. Aceasta era în ianuarie 1941, pe un ger de foc. Undeva, lângă Cernăuți, a fost adăpostit la o casă, al cărei proprietar avea și el un fecior la închisoare. Gândindu-se la ce suferă și fiul lui, acel om l-a dus pe Dumitru Socaciu până lângă comuna noastră.

Urmărirea lui de către miliție era ceva groaznic: îl căuta zi și noapte pe la vecini, pe la neamuri și prin alte sate, pe la rude.

La casa lui era mereu control, în speranța că poate va veni odată. Așa a ținut timp de patru luni.

În aprilie 1941, când s-au făcut primele deportări în masă, a fost ridicată și nevasta lui D. Socaciu cu un copilaș.

În 1947, când m-am întors eu din Siberia, i-am citit scrisoarea ei din regiunea Murmansk: copilul îi murise în prima lună după deportare, încă pe drum, din cauza frigului și a foametei; cerea de la familie să-i trimită îmbrăcăminte călduroasă. Soțul ei, Dumitru Socaciu, luptase pe ambele fronturi, iar în 1948 era încă în viață, dar la ce mai era bun bietul om? Și ca el erau mii...

„Vrem să mergem în România!”

În toamna anului 1940, când se repatriau nemții din Bucovina și Basarabia, vedeam cum le străluceau ochii de bucurie, fiindcă scăpau de hoardele comuniste. Noi însă rămâneam pierduți. În Tereblecea Veche locuiau români, iar în Tereblecea Nouă – nemți. Când venise comisia nemțească pentru repatriere, românii din regiunea ocupată prinseră de veste. Din comunele vecine veneau unii la Tereblecea Nouă, ca să vadă dacă nu cumva se găsește vreo comisie românească. Astfel s-a răspândit știrea că în Tereblecea Nouă s-ar afla o comisie românească, și într-o dimineață, pe ziua de 12 octombrie 1940, valuri-valuri de români din toate comunele vecine: Poeni, Poenii din cea parte, Stănești de Jos, Stănești de Sus, Mihoreni și Sănăuți, toate așezate dincolo de pădurea Tereblecei, prin care trecea noua linie de graniță, – s-au pus în mișcare spre Tereblecea Nouă. Veneau bieții oameni, dornici să meargă în România, cântându-și amarul și chinul după obiceiul românesc.

În pădure, pe teritoriul comunei Tereblecea, le-au ieșit înainte comuniștii localnici care erau ucraineni, polonezi și printre ei doi români: Vasile Olariu și Vasile Cosic; făcându-se mai ispravnici decât comuniștii, erau călări, cu armele în bandulieră și cu harapnice căzăcești în mână, și băteau în oameni ca în vite, silindu-i să se întoarcă înapoi, căci nu aveau voie să între în comuna Tereblecea fără adeverință de la primăriile respective.

Astfel, încetul cu încetul oamenii s-au retras în satele lor, dar câțiva au luat-o prin altă parte și tot au ajuns în Tereblecea, crezând că agenții nu vor să-i lase să meargă la comisie.

Unii din ei au căzut în mâinile miliției, care i-a forțat să spună de unde au aflat că în Tereblecea ar fi o comisie românească. Oamenii au început să arunce vina unul pe altul, până ce s-au încurcat în declarații.

Mai târziu, un vecin al meu, Aurel Puiu, a fost pârât la miliție de un dușman vechi al lui din Poeni, unde se născuse și unde-și avea încă părinții. Dușmanul lui, ajuns acum primar comunist în Poeni, a spus că el, Aurel Puiu, ar fi venit călare din Tereblencea, colindând prin toate satele, spunând că în Tereblencea se află o comisie românească și îndemnând oamenii să treacă în România, lucruri de care bietul om nu știa nimic. Aurel Puiu mergea într-adevăr călare, pentru că își tăiase cu toporul un deget de la picior și nu putea să mai meargă pe jos. A fost arestat cu cal cu tot, în octombrie 1940. În 1947, când m-am întors din Siberia, încă nu se știa dacă mai era sau nu în viață.

Peste o jumătate de an, în aprilie 1941, ca la 4.000-4.500 de bărbați, femei și copii din județul Storojineț (comunele Suceveni, Prisăcăreni, Carapciu pe Siret, Petriceanca, Cupca, Pătrăuți și altele), nemaiputând îndura mizeria comunistă, cum n-o puteam îndura nici noi, s-au organizat cu steaguri tricolore românești și cu sfinte cruci din biserici și au pornit încolonați câte patru spre Adâncata. Acolo au cerut miliției să le dea drumul să meargă în România, căci ei sunt români. Se dădea voie într-adevăr unora să treacă în România, dar cui? La străini și rar câte unui român mai de rând.

Șeful miliției întrebă pe cei care-i înconjuraseră cabinetul, ce vor? Aceștia au răspuns într-un glas: *„Vrem să mergem în România!”*

În fața miliției oamenii s-au prezentat fără comandanți, ca nu cumva să cadă vreunul în cursă, fiind luat cap de rebeliune.

Șeful miliției le-a spus: „Vor pleca în România numai cei care au rude și neamuri apropiate acolo!”

Atunci oamenii au strigat în cor: *„Noi suntem români, neamul nostru este Regele Mihai, iar mama noastră e Regina Elena!”*

Au fost poftiți câte trei să dea o declarație. Au intrat primii șase oameni și acolo au rămas, miliția socotindu-i comandanții gloatei.

Celorlalți le-au spus să plece acasă, căci cei șase vor veni mai târziu. Careva din mulțime a știut rusește și a spus să li se dea drumul imediat acelor oameni, altfel cei de-afară vor devasta toată clădirea! Astfel cei șase au fost puși în libertate și tuturor li s-a spus că cine vrea să plece în România, să vină a doua zi pentru a li se întocmi actele necesare.

A doua zi oamenii au venit în număr și mai mare, încolonați câte patru în rând și cu gorniștii în frunte. Drept comandanți puseră niște fete, care mergeau pe laturi. Când au intrat în Adâncata, au început a striga: „Ura, trăiască regele Mihai, regele românilor!”, cântând apoi „Imnul Regal”. La strigătele de „ura”, au fost alarmați toți comuniștii din Adâncata, ca și când ar fi fost vorba de un atac. Imediat a apărut în fața mulțimii un grup de milițieni călări, care au început a lovi cu săbiile, tăind crucile sfinte pe care oamenii le aveau cu ei, precum și steagurile tricolore românești, ceea ce a făcut ca oamenii să se îndârjească peste măsură. Cei care aveau bâte, s-au repezit cu ele spre milițieni. În acest moment miliția s-a retras, lăsându-le drumul liber spre cazarmă, unde-i aștepta o miliție și mai puternică, cu mitraliere în poziție de bătaie și pistoale automate.

Așa fiind, oamenii s-au îndreptat spre graniță, la punctul cel mai apropiat, 12 kilometri distanță, la Climăuți și Fântâna Albă. Dar pe acest parcurs au fost întâmpinați din nou de grăniceri călări, care au încercat să-i oprească și cu care au avut încăierări fără a se deschide foc. La 5 kilometri de graniță au fost primiți cu focuri de mitralieră în rafale scurte. Cu toate că au avut câțiva morți și mulți răniți, oamenii nu au renunțat, ci au continuat să înainteze cu curaj.

După ce au ieșit dintr-o pădure, la 2 kilometri de graniță, au intrat pe câmpul fără nici un fel de obstacol și posibilitate de camuflaj. Aici, la câmp deschis, au fost secerați de mitraliere cruciș, fiind omorâți mulți, iar răniți fără număr.

O parte de oameni s-au retras spre satele lor și numai foarte puțini au avut fericirea să treacă granița în România. Cei care au scăpat cu viață din acest măcel povesteau, că pe cei grav răniți, comuniștii nu-i ridicau ca să-i ducă la spital, ci-i omorau cu patul puștii. Cei care erau mai ușor răniți au fost duși la Adâncata, în gospodăria unui proprietar, transformată acum în vestită închisoare.

După ce au fost vindecați puțin de rănile primite, toți acești nefericiți au fost duși peste Nistru.

La casele celor plecați spre frontieră s-a instalat câte un milițian sau un soldat de la altă armă, care așteptau oamenii să se întoarcă, pentru că ei știau foarte bine că nimeni nu va putea să treacă în România; în același timp înaintau spre graniță, pe alte drumuri, camioane încărcate cu grăniceri care s-au desfășurat de-a lungul graniței, în direcția înaintării mulțimii. Gărzile de la casele oamenilor, îndată ce aceștia reveneau, îi luau și-i duceau la primărie, unde începea interogatoriul.

Unora li s-a dat drumul, alții au fost arestați pe loc, dar și cei care-au scăpat la început au fost trimiși la prima deportare în masă în Siberia, pe data de 13 aprilie 1941.

Toate acestea le-am aflat de la femei și copii, care umblau plângând pe străzile Adâncatei, neștiind de soarta soților, fraților și fiilor lor, dacă mai trăiau sau nu. Martori ai acestor scene tragice erau destui. Mie mi le-a povestit în Siberia Veronica Zatec din Suceveni și Sârbu Moțoc din Tereblecea, care se aflau prin acele comune în timpul răscoalei.

(Din cartea „Însemnările unui țăran deportat din Bucovina”, apărută la Paris în 1958, prefațată de Grigore NANDRIȘ)

Condamnat la moarte pentru că a vrut să treacă în România

Petre GRIOR,
președintele Societății victimelor staliniste „Golgota”

Pavel Sucevan a venit pe lume în seara de 12 iunie 1902 în satul Suceveni de pe Valea Siretului. Grea i-a fost copilăria, fiindcă tatăl său murise când el împlinise vârsta de șase anișori. Scumpa lui mamă l-a lăsat la școală doar atât cât să învețe a citi, a scrie și a socoti. După trei clase primare băiatul a trebuit să lupte pentru existență, căci moștenire de la bunul său părinte îi rămăsese doar o jumătate de falcie de pământ.

La 1 februarie 1924 Pavel a fost mobilizat în armata română, nimerind la Regimentul 3 Grăniceri din Cernăuți. A fost militar activ până la 1 octombrie 1926. Fiind lăsat la vatră, a muncit ca să-și facă o oarecare stare. În 1931, când a cerut-o în căsătorie pe Paulina, fiica lui Vasile Burlă, își avea casa și acareturile sale. În 1935 i s-a născut fiul, Vasile. Omul muncea vârtos și în casa lui domneau bunăstarea, liniștea, înțelegerea și fericirea. Se știa de acum în rândul gospodarilor din sat și era stimat și prețuit de oameni. Dorea să-și poarte feciorul prin școli înalte, ca el să nu muncească din greu ca părinții. Însă vremurile s-au schimbat. Sucevenii, ca și întregul județ Storojineț, au fost ocupați de sovietici. Represaliile staliniste au început chiar din vara anului 1940. Românii din nordul Bucovinei trăiau cu frica în oase, dar și cu dorul de libertate în inimi. La 1 aprilie 1941 țăranii din unele sate românești din raionul Hliboca, nemaiputând suporta fărădelegile ocupanților, au înaintat organelor locale ale puterii o unică revendicare – să li se permită plecarea în România, în patria lor liberă. Autoritățile nu au permis acel lucru și a urmat marșul pașnic al românilor de pe Valea Siretului spre frontieră.

La Fântâna Albă coloanele au fost oprite de grănicerii sovietici și asupra lor, din tranșe, s-a tras cu mitraliere.

Aceia care au scăpat din ghearele morții, au fost hăituiți de grăniceri, prinși și întemnițați.

Printre arestați s-a aflat și Pavel Sucevan. Au început interogatoriile, nopțile de nesomn, batjocura și teroarea, înrădăcinate adânc în închisoarea enkavedistă din Cernăuți. Pavel Sucevan a fost torturat în închisoare până la începutul războiului. Osândiții au fost urcați în vagoane zăbrelite și duși în direcția Sverdlovskului. În conformitate cu decizia nr. 85 din 17 octombrie 1942 a Consfătuirii speciale de pe lângă Comisariatul poporului al afacerilor interne al URSS, Pavel Sucevan, român din Sucevenii Bucovinei, a fost condamnat la moarte pentru „trădare de patrie”. Oare ce patrie putea să trădeze omul care pornise spre patria lui liberă? Peste o jumătate de secol, la 20 iunie 1994, el a fost reabilitat de către Procuratura regiunii Cernăuți. Însă osemintele plugarului din nordul Bucovinei au rămas în pământ străin, fiindcă documentele atestă că la 21 noiembrie 1942 sentința a fost dusă la îndeplinire.

La vârsta de 40 de ani, martirul Pavel Sucevan a trecut în eternitate.

Viața, ca o lacrimă prelinsă...

Maria TOACĂ

— M-am stricat cu primarul... S-a supărat pe mine că am umblat cu jalbe pe la Kiev. M-a ocărât că-s fără de rușine. Dar cum să nu mă jeluiesc, dacă atunci când am cerut lemne de foc domnul primar mi-a spus că am salcâmi pe lângă casă și-mi ajunge să fac focul câte ierni voi mai trăi...

Oprindu-și pentru un moment tirada contra primarului, care nu vrea s-o ajute să-și primească subvențiile ce i se cuvin pentru anul trecut, mătușa Ortanța mă pofti în casa unde de mult nu face foc, căci doarme în bucătărioara de alături. Precizez din capul locului că n-am venit la ea pe urmele unei plângeri, așa cum ar putea să bănuiască cei care-i cunosc firea bătăioasă pentru dreptate. Ortanța Moroz din Țurenii Herței, când are vreun necaz, nu scrie pe la ziare și nu umblă zadarnic pe la șefii din raion sau regiune. Pățită și răsplătită, ea se pornește direct la Kiev – la Administrația președintelui. Drept că nici acolo nu s-a ales întotdeauna cu folos, însă a izbutit câte ceva. În anii când pensiile se plăteau cu mari întârzieri, față de ea statul nu avea restanțe. A mai fost de două ori la Președinte să-și rezolve problema cu pământul și cu lemnele. Tatăl ei, Mihai Moroz, ca participant la primul război mondial, a fost împroprietărit cu trei hectare de pământ. A mai avut la Pasat și două hectare de pădure. Credea că au revenit timpurile de odinioară, când proprietatea omului, mai ales averea câștigată cu prețul sângelui, era un lucru sfânt. Dar s-a înșelat amarnic. În urma umblatului pe la Kiev, a primit 20 de ari într-o bahnă și încă 15, în care copii satului scapă deseori vitele, astfel alegându-se numai cu paguba și cu păcatele.

Lumea de la Țureni nu prea înțelege zbuciumul ei. Chiar și nepoțelul cel mai mic, Ionel, îi spune să se liniștească, că o ajută el, dacă are nevoie de ceva. Dar bunicuța încă își poartă ușor cei 76 de ani, fiind ea însăși sprijin pentru fiică și nepoți.

După reabilitare și întoarcerea din exilul stalinist, și-a ridicat singură căsuța în vale, pe malul abrupt al unui râuleț, așa cum rândunica își face cuibul. Are de-a lungul grădinii câțiva salcâmi care țin malurile. Dacă-i taie, ca „să-i ajungă lemne pentru toată viața”, pământul se va surpa, fugind la vale cu căsuță și cu toată bruma de gospodărie.

Numai cei care au trecut prin infernul suferințelor îndurate de ea pot s-o înțeleagă și să n-o condamne că este mereu pusă pe ceartă și umblă pe drumuri, căutând dreptate. Arătându-mi cartea de muncă împestrițată de mulțumiri și premii a câte 10 ruble pentru cei 20 ani de osteneală silnică în Siberia și încă 20 lucrați în satul natal ca poștaș, Ortanța Moroz mi-a spus că nu cere nimic din ceea ce i se cuvine și nu bate la uși care n-ar trebui să se deschidă în fața ei. A avut multe conflicte cu șefii, până a înălțat o cruce în memoria consătenilor morți în Siberia și în lagărul de la Onega, pierduți fără urmă în primul război mondial. A strâns anevoie niște bani. Mulți o întrebau, la ce-i trebuie „crucea ceea în câmp”. Dar inima ei era frântă de durere când vedea la Ostrița, Horbova și prin alte sate monumente atât de frumoase în memoria mucenicilor neamului.

— Un meșter de la noi, Mihai Lupu, a făcut crucea, care a stat vreo doi ani la el în ogradă. Am tot deschis ușa la directorul gospodăriei noastre agricole, Vasile Topornițchi, până când n-a avut încotro și ne-a ajutat cu materiale, ca să ducem lucrul la bun sfârșit. Pe urmă am cerut făină pentru colăcei, ca să facem un parastas. Și anul acesta am „scos” de la el un sac de grâu. Am făcut făină, am copt colaci și acum, în Postul Mare, port „sorocoveți” la biserică de sufletul celor înscriși pe cruce. Dacă n-oi avea eu grijă, cine altul să-i pomenească? Când mi-i greu de tot, mă duc la Herța, la Mihai Grebencea, cel care-i mai mare peste necazurile pensionarilor și bătrânilor amărâți ca mine. El mă primește frumos, sună pe la unul și pe la altul, rugându-i să mă ajute cu grâu și făină, ca să pot face această pomenire.

Povestindu-mi toate acestea, mătușa Ortanța și-a amintit că, într-un an, directorul Topornițchi i-a dat numai zece kilograme de făină.

I-a spus că poate să dea de pomană și câte o felie de pâine. „Doamne ferește, doar nu trăim pe cartelă, cum m-am chinuit eu în Siberia”, s-a indignat bătrâna, găsind făină pentru colaci mari și frumoși din rezervele ei proprii.

Tatăl ei a rămas în ghețarii siberieni și din cauza foamei, căci bătrânii care nu puteau lucra primeau numai 200 grame de pâine pe zi. A murit în toamna anului 1953, când, după sfârșitul lui Stalin, românilor deportați începea să le lumineze razele speranței la reîntoarcerea acasă. Pe mamă-sa a reușit s-o aducă acasă în 1958. Ortanța, însă, s-a întors la ghețarii ei. Era liberă, în 1954 primise buletin de identitate și putea să rămână la baștină, dar nu avea nici un capăt de ață. S-a dus de bună voie la locul fostului surghiun, ca să câștige bani pentru statornicia la baștină. Acolo a născut-o pe Ana, al cărei tată i-a părăsit, găsindu-și un locușor mai călduț, cu mai puține nevoi. Casa de la Țureni, din care a fost scoasă în noaptea de 13 iunie 1941 împreună cu părinții și cu sora Areta, nu-i mai aparținea. Nici sora mai mare, Elena, care a scăpat de deportare numai pentru că era căsătorită cu un tractorist și purta alt nume de familie, n-a avut dreptul să ia nimic din casa părinților năpăstuiți.

— Mama a dovedit să pună într-o desagă un val de pânză, câteva perne și câțiva colaci, căci era înainte de Duminica Mare și a copt un cuptor de pâine. Areta, cu cinci ani mai mare decât mine, leșinase de frică. Eu m-am ținut tare și la drum, și în anii cât am lucrat acolo – la tăiat pădure, vara la cosit, pe urmă la pescuit pe mare. N-am fost niciodată bolnavă. Dacă mă durea ceva, îmi făceam băi de cedru. Areta a trecut prin mai multe nenorociri. O dată a căzut un copac peste ea. I-a sfărâmat capul, a zăcut câteva zile în neștire. Nu se găsea nici un medic pentru noi. Când s-a întâmplat nenorocirea cu sora mea, brigadierul s-a interesat numai câți ani are. Oricum, dacă murea unul tânăr, era o oarecare pierdere. Altă dată, după ce s-a căsătorit și trăia mai departe, Areta a venit iarna la noi cu o sanie trasă de câini. La întoarcere câinii au luat-o pe gheață, ducând-o în largul mării. La patru zile după plecarea ei, un om ne-a adus de la cumnat un bilețel prin care cerea să-i trimită sania și câinii, dacă are de gând să se mai rețină pe la noi.

Înțelegând că sora n-a ajuns acasă, n-am tăcut, ca atunci când a căzut copacul peste ea, am ridicat toată lumea.

Au căutat-o și cu elicopterele. Au găsit-o aproape înghețată. Și câinii erau leșinați de foame. Când și-a revenit, ne-a spus că cel mai mult se temea să n-o mănânce câinii înfometați.

Povestind despre cumpenele prin care a trecut sora sa în Siberia, mătușa Ortanța mi-a spus că, totuși, Areta a avut mai mult noroc în viață. N-a cunoscut amarul singurătății, și acum, la 81 de ani, are mai puțină cărunțete în păr, trăiește cu bărbatul, are sprijin de la cei patru copii și mari bucurii de la nepoții instruiți prin școli înalte. Ea pe Ana a crescut-o singură, a trăit toată viața încălzită numai de dragostea pentru fiică, iar mai târziu – cu grija de băieții Anei.

Tatăl Anei, un măhălean deportat ca și ea în 1941, cu care a făcut și o mică nuntă în Siberia, nefiind înregistrați oficial, a părăsit-o după trei ani de viață comună. Revenit la baștină, și-a întemeiat altă familie. Acum e în relații bune cu Ana, o vizitează, vine de sărbători și chiar îi ajută la lucru prin grădină. Mătușa Ortanța nu se amestecă și nu vrea să le strice bucuria regăsirii. Mai ales acum, când fata ei are atâtea necazuri. E încă tânără, dar a înmormântat doi soți, de la care are trei băieți. Sfătoasa bunicuță mi-a depănat atâtea lucruri impresionante despre nepoți, din care se disting calități nespecifice tineretului de azi.

... Erau șase bărbați în cabinet. Stăteau la mesele lor umflați în pene, cu chipuri severe, fără nici o urmă de milă pentru femeia care le cerea puțină înțelegere. Strângându-și fetița în brațe, Ortanța s-a apropiat de cel care a răcnit la ea să plece înapoi în Siberia, căci fără adeverința de reabilitare n-a avut dreptul să se întoarcă la baștină. Firavă ca o umbră, femeia a mai încercat o dată să se plângă că n-are puteri să umble de la Herța la Cernăuți, pentru a fi pusă în evidență în satul natal. Văzând că acela rămâne neînduplecat, s-a înverșunat și ea, strigând printre hohote de plâns că se duce la Prut și se aruncă-n valuri cu copil cu tot.

Funcționarul nici n-a clipit, nu s-a speriat că-și va lua păcat pe suflet. Ce-i păsa lui că o româncă nenorocită din Țureni se va arunca în vârtejul Prutului?

Ortanța Moroz, însă, numai pentru câteva clipe a fost întunecată de păcatul sinuciderii, căci credea în puterea mântuitoare a lui Dumnezeu. Și-apoi, după 20 de ani de muncă istovitoare pe întinderile polare nu s-ar fi lăsat s-o piardă lipsa unei ștampile în buletinul de identitate. Dar oricât de tare s-ar fi ținut, fără înscriere nu era primită nicăieri la lucru, tremurând mereu de teamă că oricând poate fi ridicată din sat. A stat un timp ascunsă pe la rude, până s-au „înmuiat" legile, iar, odată cu ele, au devenit mai omenoși și cei care-i stăpâneau pecetea libertății.

Din singurătatea amară, prin perdeaua de lacrimi ce o izola de bucuriile vieții, nu avea cum să întrevadă că departe-departe, tocmai la capătul drumului, o aștepta și pe ea fericirea. Recompensa pentru toate câte le-a îndurat avea să-i vină prin cei trei fii ai Anei, nepoții pentru care se aruncă și-n foc, căci numai cu ei se poate mândri și numai datorită lor umbra ei pe pământ are un rost. „Băieți mai buni ca dânșii nu-s... Harnici, cuminți, capabili să învețe și să facă orice lucru de lângă casă", nu contenea bunicuța să-și laude nepoții.

A întrerupt-o apariția lui Ionel. Cel mai mic dintre frați învață în clasa a V-a și intră mai des decât ceilalți la bunica, atras de dulciurile ascunse prin cotloane, dar și dorința să-i ajute prin grădină după puterile lui. Avea în mână o bărdiță, grăbind-o să-i arate ce are de făcut. „Ce-ai să tai tu cu toporișca asta, de ce n-a venit Dima cu „Drujba" să-mi răstoarne un salcâm?", îl luă la rost bătrâna. „Vine și el mai târziu, căci acum are de lucru acasă", o liniști băiatul.

Atunci când a revenit la baștină, poate nu s-ar fi agățat atât de aprig de viață, dacă i-ar fi ghicit vreun mag prin câte încercări va trece și Ana – mlădița ei, născută pe acel pământ rece și blestemat de lume. Dar e bine că omului nu i-i dat să știe dinainte ce-l așteaptă. Să fie vina ei că a născut-o pe Ana în zodia văduviei? Ștefan, primul ei soț, – tatăl lui Dumitru și Costea – s-a înecat într-un iaz. Pe-al doilea bărbat i l-a „găsit" în România. Adică, nu l-a căutat special, totul a început de la o glumă. Se afla în ospeție la fratele ei din Negrești, refugiat în România în timpul războiului.

La el în gazdă trăia Gheorghe Apostol, un tânăr ce i s-a părut tare cumsecade. Când, printre altele, i-a spus că i-ar fi bun de ginere, tânărul a ținut morțiș să facă cunoștință cu Ana. În curând a venit la Țureni, s-au căsătorit... Nici faptul că Ana avea doi copii, nici hotărârea ei fermă de a nu-și părăsi casa și locurile natale n-au clătinat dragostea lui Gheorghe. Numai moartea i-a despărțit. Acum doi ani bărbatul și-a pierdut viața în urma unui accident. Dacă nu umbla bunica Ortanța pe la diverse instanțe, mezinul Ionel rămânea fără nici un ajutor din partea statului. Motivând că taică-său a fost cetățean al României, organele de protecție socială refuzau să-i acorde ajutorul cuvenit.

Băieții mai mari stau bine pe picioare, n-au nevoie de sacrificiile bunicii care trăiește cu încrederea că lumea din jur se ține pe neastâmpărul ei. Nepoții nu-i tulbură această credință, dar au caracter, căci nu întâmplător sunt din vița Ortanței Moroz. Fiind înscris la bunică și considerându-se întreținătorul ei, Dumitru putea fi scutit de armată. Însă a ținut cu tot dinadinsul să facă serviciul militar. Bătrâna s-a împotrivit, a umblat cu cereri pe la comisariat, ca să fie lăsat cu slujba mai aproape de casă, la Cernăuți. Nu-și găsea locul, când a aflat că l-au trimis la Berdicev, într-o unitate de pompieri.

La numai două săptămâni după plecarea lui s-a încărcat cu două genți, cât dânsa de mari, și s-a pornit la Kiev, unde recrutul a fost repartizat să învețe această riscantă profesie. Căutând prin capitală școala acea, s-a împrietenit cu un colonel, care, cât au mers, i-a lăudat unitatea militară, asigurând-o că mare noroc l-a pălit pe nepotul ei. Dar când l-a văzut, bucuria i s-a prefăcut în scârbă. Dumitru era de nerecunoscut: slăbise, avea febră... „Armată ți-a trebuit, nu mă întorc acasă fără tine, mă duc chiar acum la Ministrul Apărării!”, s-a încrâncenat bunica. Mai ales că avea unde înnopta și putea să rămână la Kiev. O orășeancă ce locuia nu departe de școală i-a dat adresa și numărul de telefon, invitând-o generos în ospeție. S-a folosit de mai multe ori de ospitalitatea ei, rămânând până acum prietene. Nepotul a rugat-o să nu facă scandal, căci el nu-i papă-lapte și poate să rabde. Bine că și-a înăbușit revolta și l-a ascultat.

Dumitru s-a întors din armată cu o imunitate trainică la greutăți, are o specialitate bună, ca pompier la Cernăuți. Nu trebuie să umble în fiecare zi la serviciu, astfel rămânându-i timp și pentru alte lucruri dragi. Înainte de armată a învățat la Cernăuți tâmplăria, se pricepe să meșterească uși, ferestre...

Pe Costică, moștenitorul cel mai de seamă al dragostei pentru pământ a străbunicilor, nici n-a încercat să-l salveze de armată. De mic s-a arătat a fi un copil de ispravă, uimindu-și mama și bunica cu hotărârile sale independente. Bunăoară, pe banii dați de ele ca să-și cumpere costum pentru balul de absolvire, băiatul a luat un mânz. S-a înțeles cu un gospodar să-l aștepte până va aduna suma necesară, costumul pentru bal servindu-i numai ca pretext de a lua bani de la bunica. A vrut să-i facă o surpriză și fratelui militar. Până acela s-a întors din armată, mânzul s-a făcut tocmai bun de înhămat la căruță. Mai târziu au cumpărat și căruță, astfel având cu ce lucra în câmp.

Desigur, în ziua de azi numai cu o căruță nu prea aduni avere și nici „autoritate” printre tinerii care se plimbă în automobile de mărci străine. Ortanța Moroz, însă, speră că și nepoții ei vor avea mașini și tot ce le dorește sufletul. Cinstea și hărnicia lor îi sunt cele mai sigure garanții.

Șaptesprezece ani de exil siberian

Mihai ROHALSCHI,
locuitor al satului Ostrița-Mahala, raionul Noua Suliță

La o săptămână după hramul bisericii noastre, în luna iunie a anului 1941, ne-am pomenit luați între arme ca să fim duși, chipurile, la primărie. Tata, Constantin Rohalschi, era născut în 1895, mama, Anghelina, era din 1897, fratele Victor – din 1923, eu – din 1927, iar sora Maria avea 11 ani. Părinții bănuiau că de la primărie nu ne vom mai întoarce acasă, că drumul nostru era spre necunoscut și s-au rugat la cei care au venit să ne scoată în drum, să ne lase să luăm cu noi straie, lucruri mai trebuincioase și merinde. Mamei i s-a spus că putea lua mâncare și niște boarfe, dar nu prea multe, că n-ar fi fost loc în căruță. Dacă li s-a dat voie să ia câte ceva din casă, părinții sărmanii, nu știau cum s-o scoată pe bunica, femeie bătrână, care de mai multă vreme zăcea și se afla, deci, pe patul morții.

Toate familiile ridicate din Cotul Ostriței au fost urcate în căruțe și duse la primăria din Mahala, unde am avut impresia că se afla întreaga suflare din comună. De acolo, încărcați în camioane, am fost transportați la Sadagura, care era pe atunci centrul nostru raional. Bunica nu era cu noi, fiindcă, văzând că nu se ținea pe picioare și că nici nu vorbea, cei de la primărie au poruncit să fie lăsată în sat și dată în seama unei surori de-ale tatei.

Cele mai multe familii au fost ridicate din pricina unor membri ai lor, care, încercând în iarna anului 1941 să treacă în România, au fost împușcați la Lunca, lângă Herța. Familia noastră n-a fost inclusă în listele alcătuite la comendatură (lucrul acesta l-am aflat mai târziu). Noua conducere a satului avea ciudă pe tata, căci el fusese vreo câteva săptămâni primar. Ca invalid din primul război mondial (nu avea un ochi), el refuza să lucreze pentru comuniști.

La gara din Sadagura am fost despărțiți de tata. Atunci nu bănuiam că ne despărțeam de el pentru totdeauna. După ce l-au luat pe tata de lângă noi, am fost urcați într-un vagon de vite, în care se aflau bărbați, femei, copii, fete și flăcăi. Din vagonul nostru numai noi și încă o familie de evrei am fost despărțiți de tată.

Drumul a fost lung și foarte greu. Prin gări, unde se oprea trenul, o dată în zi ni se dădea mâncare și apă. Primeam niște hâlbe, așa ca să nu murim de foame. Apa, însă, nu ajungea la toți. Coșmarul acestui drum a durat câteva săptămâni. În drum se întâmplau de toate: unii bătrâni mureau, unele femei năș teau, unii tineri se îndrăgosteau. Când am ajuns la Omsk, în Siberia, toți erau sleiți de puteri. La Omsk, în gară, iarăși am fost selectați. Familiile mai tinere, fără copii, au fost trimise să lucreze într-o regiune mai nordică, iar celelalte au fost repartizate în părțile Omskului. Noi am nimerit la o fermă dintr-un sovhoz din raionul Marianovka. Ne-am pomenit acolo mai multe familii din Mahala și un moș din satul Zadubrivka. În acea vară am dormit cu toții într-un grajd de viței, în care păduchii și ploșnițele ne mâncau de vii. Când a venit iarna, câteva familii au fost strămutate undeva mai la nord, iar șase familii am rămas să locuim în una și aceeași încăpere. Dintre acestea, cinci familii erau din Mahala – familiile Doroș, Bujeniță, Răuței, Zapotinschi, Rohalschi. Mai era cu noi și un ucrainean – Pavlovski. Timp de șase ani cele șase familii au trăit într-o cameră, unde se împărțea totul – și binele, și răul. Era timp de război, școala nu funcționa și eram nevoiți să ne spetim mereu. Erau geruri mari și fratele și-a răcit picioarele. M-am dus să lucrez în locul lui, la scos gunoiul din grajduri. În 1942, fratele, Victor, a fost luat într-un lagăr de muncă. Și acolo lucra alături cu niște nemți colonizați încă în timpul țarismului și cu niște tătari din Crimeea.

Sora, Maria, era cea mai mică din năpăstuita noastră familie. Ca s-o salveze de la moarte, mama a dat-o argată într-o familie de ruși: îngrijea de doi copilași, iar vara mai păștea și gâștele stăpânilor. Într-o zi, pe când era cu gâștele la păscut, de sub pădure s-au arătat niște lupi flămânzi. Maria a început a mâna gâștele spre casă, dar lupii se apropiau.

De spaimă, a lăsat gâștele, a fugit și s-a ascuns undeva. Lupii au rupt doar două gâște și ea, biata, nu știa cum să-i spună stăpânului cine i-a făcut paguba...

Eu am rămas să lucrez la fermă. Vara păștеam vitele, iar iarna scoteam gunoiul din grajduri și căram fân de la stogurile rămase încă de cu vară pe câmpuri. Într-o iarnă, când veneam cu carul de fân, mi-au degerat picioarele. Niște mulgătoare, știind cum să procedeze în asemenea caz, m-au salvat și datorită lor n-am rămas calic.

Munceam cât trei, dar primeam numai câte 300 grame de pâine. Cei ce nu erau apți de muncă primeau numai câte 150 grame. Am avut noroc că pământul era roditor. Cartofii ne-au scăpat de foame, căci de pâine nu prea aveam parte.

Cei rămași acasă, în Bucovina, n-au știut nimic despre noi până la terminarea războiului. Abia atunci fratele, Victor, a fost lăsat să se întoarcă din lagăr în baștină. Trăiam cu nădejdea că vom fi și noi slobozi să putem veni acasă. Așteptam să vină ziua cea mare, când să ni se spună că puteam pleca dincotro am venit, însă zădarnică ne era așteptarea. Am fugit din Siberia și în 1947 am ajuns în Bucovina, fără nici un fel de documente. Scăpați dintr-o nevoie, am nimerit în alta – în Bucovina bântuia foametea mare, care a secerat mii și mii de vieți omenești...

Fratele mai mare știa bine rusește și primăria i-a dat îndreptare la învățătură. Într-o zi, făcându-i-se percheziție, au găsit la el manifeste anticomuniste. A fost arestat și condamnat la 5 ani de pușcărie. A fost aruncat într-o închisoare din Temir-Tau. Pe nedrept au făcut pușcărie și alți consăteni, căci pe atunci nu știai cine-ți era dușman și cine-ți prieten. Nu erai bucuros să-ți între cineva în casă, căci nu știai la ce te puteai aștepta.

Am stat acasă până în primăvara anului 1948. Pentru că am fugit din exil, am fost dați în căutare. Fiind găsiți, am fost deportați a doua oară. Am fost duși din nou la Sadagura și de la Sadagura – la Cernăuți, iar de la Cernăuți, din închisoare, – la Lvov, unde erau formate eșaloane cu deținuți. În lagărul din Lvov eram cam zece mii de persoane. Și iarăși, într-un tren de marfă, a urmat acel drum lung și anevoios, cu mâncare o dată pe zi și cu apă puțină.

Era în ajunul Sfintelor Paști când am ajuns în apropierea Omskului. Gara era aproape de râul Irtâș, lumea însetată cerea apă, făcea mare gălăgie. Și atunci convoiul ne-a dat voie să părăsim vagoanele, să mergem la râu și să ne adăpăm, ca vitele, cu apă murdară. Nu ne puteam sătura de apă. Beam, ne stropeam, ne spălam, ne răcoream, știind că acolo nu era încă sfârșitul drumului. Drumul urma mai departe, până la Irkutsk. În gară ne așteptau camioanele fabricii de cărămidă din Lisiha. Ajunși acolo, am fost repartizați pe la diferite „locuințe”.

Ca să nu fugim, capii familiilor au trebuit să iscălească că suportă exilul până la sfârșitul vieții. Dorul de a ne vedea casele a fost stins în noi prin aceste semnături „benevole”. La acea fabrică de cărămidă am lucrat până în 1958, adică timp de zece ani.

După moartea lui Stalin, dorul de casă a încolțit iarăși în inimile noastre. Au urmat scrisorile cu cereri la Moscova. Am aflat de soarta tatei, de care ne-am despărțit în gara din Sadagura în iunie 1941. De la Moscova ni s-a răspuns că tata, Rohalschi Constantin, a murit în 1943, luna ianuarie, într-un lagăr din Republica Komi. Din acel lagăr a venit cândva un omușor din Mahala, căruia i-a salvat viața un evreu ce lucra la bucătărie. Acela îi dădea câte ceva de mâncare. Evreul ar fi fost din părțile noastre și în Komi ar fi fost dus de la Sadagura împreună cu tata. Câte ceva despre soarta tatei el i-ar fi vorbit mahaleanului. În acel lagăr într-o zi a săptămânii, dimineața, venea convoiul și întreba pe deținuți cine vroia să scape la libertate. Doritorii erau duși într-o pădure, acolo fiind nimiciți. Așa și-au găsit moartea mii de români, osemintele cărora au rămas să încălzească pământul rece și înghețat din diferite regiuni ale Rusiei comuniste.

Am tot scris la Moscova, cerând să fim eliberați cu dreptul de a ne întoarce acasă. În 1958 ni s-a permis să revenim la baștină.

După șaptesprezece ani de exil, casa noastră nu mai era a noastră. Nu aveam nici un drept asupra ei, fiindcă statul o confiscase. Gospodăria ne era distrusă, iar în livadă (tata sădise pomii, dar nu apucase să guste din rodul lor) se afla prisaca colhozului.

Vreo câțiva ani am locuit împreună cu sora mai mare, Anița. După mai multe cereri, statul ne-a vândut totuși casa, deși eram proprietarii ei de odinioară.

După aproape 20 de ani de înstrăinare, am reușit să cumpărăm rămășițele gospodăriei făcute de tata. Casa, construită în 1939, era distrusă, iar din acareturi nu rămăsese nici urmă. În podul casei mama a găsit icoana care a salvat cuibul nostru, care ne-a ocrotit. Și acum arde candela în fața acelei icoane, la care mă rog să nu mai dea bunul Dumnezeu ca cineva să treacă prin ceea ce am trecut noi.

A înreg. prof. șc. Ion ANTONESCU

Ascunși, pentru a nu fi deportați

Maria PLANTUS,
locuitoare a satului Mihoreni, raionul Herța

La începutul verii anului 1941, am aflat că pentru fratele mai mare, care a trecut granița în România, vom fi deportați. Ce era să facem? Ne-am ascuns în pădure – tata, mama, fratele Ilie, surorile Valeria, Culina și eu. De casă ne apropiam rar, câte unul, căci ne temeam să nu cădem în mâinile agenților puterii bolșevice. Când ni s-a terminat hrana, ne-am tras prin pădure spre marginea satului, la Hârtop, unde locuia o soră de-a tatei, ca să cerem de mâncare. Dar cum să ieșim ca să nu ne vadă nimeni? Huceagul mătușii era alături de huceagul primarului Ion Olaru. Chiar lângă huceag nevasta primarului priponea niște oi. Mama și-a luat inima în dinți, a chemat-o mai la o parte și a rugat-o să-i spună mătușii să ne aducă ceva de-ale gurii, că ne chinuia foamea. Și a mai rugat-o să nu-i spună primarului unde ne aflam. Ea i-a zis mamei să nu aibă frică, să nu-și ia în cap că primarul nu ne vroia răul. S-a dus totuși la sora tatei și i-a spus unde ne aflam și ce doream.

Am stat în pădure până la începutul războiului și, când am aflat că s-au întors autoritățile române, am ieșit la căsuța noastră.

Ancuța SEREMETA,
locuitoare a aceluiași sat

În vara anului 1941, am fost pârâți că tata a venit noaptea peste graniță, din România, și că s-a dus iarăși de unde a venit. Mama a fost luată la cercetări, la primărie. Apoi m-au chemat și pe mine. Aveam numai nouă ani. În biroul primarului un ofițer rus a început să strige la mine, să mă amenințe, zicând că o să-mi dea drumul de acolo, dacă-i voi spune că tata a fost acasă. I-am zis că tata n-a fost acasă de când l-au luat românii la concentrare. El s-a înfuriat și mai tare, mi-a băgat țeava revolverului în gură, țipând că mă împușcă de continui să tăinuiesc venirea tatei.

Gemeam și tremuram ca varga. Deodată am auzit că se deschide ușa și în prag l-am zărit pe moș Ion Olaru, primarul de atunci al satului. El a grăit către ofițerul sovietic:

— Tovarășe căpitan, lasă copila că poate într-adevăr nu știe nimic. Eu m-oi interesa dacă tatăl ei a fost în sat și apoi o să vă spun.

Parcă l-a adus Dumnezeu pe moș Olaru. Ofițerul m-a lăsat în pace. Mi-a făcut semn că puteam să plec. Nici nu știu cum am ieșit și cum am ajuns acasă. Nu ne-a mai chemat nimeni la primărie sau pe la raion. Dar ne-am ascuns în pădure, de teamă să nu fim ridicați. Împreună cu mama și cu frații Gheorghe și Mihai am stat ascunși până ce s-au întors românii.

Când o subunitate a armatei române a intrat în sat, am ieșit și noi în întâmpinarea adevăraților eliberatori. Dintr-o mașină a coborât generalul Stavarat și a trimis pe cineva să-l aducă pe fostul primar sovietic. Ion Olaru i s-a înfățișat fără să se arate speriat.

— Ești primarul care a slujit bolșevicilor? l-a întrebat generalul.

— Da. M-au pus, m-au ales, am lucrat, a răspuns moș Olaru.

— Cum a fost? a vrut generalul să afle părerea oamenilor.

— A fost om bun, n-a făcut nimănui rău, a ținut cu satul, cu lumea! au strigat oamenii.

— Dacă a fost bun, a fost pentru dânsul, că un glonte se găsea pentru el, a mai zis generalul Olimpiu Stavarat.

Generalul a mai întrebat ceva de oameni, apoi s-a apropiat din nou de fostul primar sovietic, poruncindu-i:

– Dă-i primăria în primire lui Săndel Stavarat, pe urmă s-a vedea.

Săndel era consăteanul nostru și văr cu generalul.

Pintilie PLEȘCA,
actualmente locuitor al orășelului Chițmani

Era în anul 1944. Știam că pentru fratele mai mare, Mihai, care s-a ascuns, să nu fie dus în lagărele de muncă de la Onega, vom fi deportați. Mama cu sora Veronica și cu frățiorul Ilie se ascundeau pe la vecini prin grădini, dar mai dormeau și acasă.

Eu, cu alt fugar, Mitruță Burlă, ne-am făcut culcuș în paie în podul șurii la Aglaia, sora secretarului primăriei. Casa ei se afla la o margine de sat. Era ușor de ajuns prin grădini acasă, în pădure. În ograda Aglaei, într-o groapă, sub o glugă de strujeni, se ascundea baba Frăsâna, mama fugarului Traian Păduraru. Noi am făcut din podul șurii o gaură în acoperișul de paie ca, în caz de vom auzi că cineva ne caută prin șură, să sărim în grădină. Noaptea trăgeam scara în pod. Pe furiș, mai treceam pe-acasă. Seara așteptam ca de la primărie să treacă spre casă secretarul, care să ne spună dacă eram căutați și ce măsuri erau luate împotriva noastră. El ne spunea ceea ce știa.

Așa au trecut câteva luni. În noaptea când ne-au ridicat, a trecut ca de obicei secretarul și ne-a comunicat că nu se dase nici un semnal în privința asta. Am dormit în podul șurii. Spre zori m-am apropiat spre casă. În ogradă am văzut câțiva milițieni. Câțiva erau și în casă. Am putut să fug, dar n-am fugit. N-am vrut ca din cauza mea să aibă de suferit o mamă bătrână, un frățior și o surioară. Am intrat. Am fost arestat imediat. Am fost judecat și exilat pe un termen de 19 ani. Am nimerit într-un lagăr din Vorkuta. În rezultatul unei acțiuni de nesupunere, mi-au fost adăugați 7 ani de detenție.

A înreg. prof. pens. Dumitru OLARU

Cum mi-am petrecut viața

Domnica S. HOSTIUC,
locuitoare a satului Mahala, raionul Noua Suliță

M-am născut în aprilie 1927 în familia Mariei și a lui Simion Isac din comuna Mahala, județul Cernăuți. Aveam trei frați și până la vârsta de 14 ani n-am știut de nici un necaz. În 1940 au venit în nordul Bucovinei sovieticii, iar tata a plecat cu românii. La două luni după asta fratele mai mare, Ion, a vrut să meargă la tata. La graniță, la Siret, a fost prins, spintecat cu baioneta și aruncat în apă. Am aflat noi vestea asta prin cineva și ne-am întristat, și ne-am scârbit, și mult am plâns, dar nu știam că necazurile noastre abia începeau. La 28 mai 1941 au venit oamenii stăpânirii bolșevice să ne ridice și, dacă ne-au luat, ne-au dus în adâncul Siberiei.

Eșalonul nostru era de 72 vagoane și unele au fost desprinse în regiunea Omsk, altele în regiunile Tomsk și Tiumen. Noi, fiind într-un vagon de la capătul eșalonului, am nimerit în Republica Autonomă Komi, pe apa Peciorei, care se varsă în Oceanul Înghețat. Pe malul acelei ape am stat două săptămâni, am dormit în corturi, apoi a venit un vapor, care, după ce am fost îmbarcați, a luat-o în susul apei. A tras la mal în dreptul unui sătișor și acolo iar a început numărătoarea noastră. Cei care aveau copii, au fost dați de o parte, iar acei buni de lucru – de altă parte. Când ne-a venit rândul, mama tare s-a rugat să ne treacă între acei fără copii. Îi spusese o localnică că cei cu copii mergeau direct la moarte. S-au uitat cei din comisie la noi, ne-au măsurat cu privirile și au strâns din umeri. Dar mama, știind ceva rusește, i-a încredințat că ne va scoate și pe noi la lucru. Dacă a zis așa, așa trebuia să rămână. Unul dintre membrii comisiei ne-a răspuns:

— Aici de lucru nu prea este. O să vă ducem în altă parte, unde de-ai voștri sunt...

Fără zăbavă ne-au dus în alt loc și acolo ai noștri erau toți umflați de foame.

Erau scoşi la doborât copaci, dar ei, de slabi ce erau, cădeau și nu puteau lucra. Am fost și noi mânați la tăiat pădure pe un ger de 40-50 grade. Haine de iarnă nu aveam, foamea ne subțiase, dar planul trebuia de făcut.

În iarna anului 1942 deportații au început să moară unul după altul. Doamne, zilnic erau duși la groapa comună câte șase, câte opt. Dar nici groapa nu era groapă adevărată. Era săpată în omăt, căci pământul era înghețat mai mult de un metru, iar morții, toți la grămadă, erau sloboziți în ea fără sicrie și fără rânduială creștinească.

Văzând așa o nenorocire, mama m-a lăsat într-o baracă în care locuiau la vreo 60 de persoane și undeva s-a dus. Fratele cel mic, Gheorghe, a murit, iar fratele Mihai a pornit în căutarea mamei. Rămasă singură, cumpăram 200 grame de pâine, miroseam pâinica și a doua zi o vindeam, ca să pot cumpăra alte 200 de grame. „Jocul” acesta n-a durat mult, căci într-o zi am căzut sleită de puteri. Am fost transportată la punctul medical și acolo venise la practică o studentă a unei școli de medicină. Consultându-mă, mi-a zis:

— Tu n-ai nici o boală, dar trebuie să mori.

Lacrimile mi-au umplut ochii. I-am răspuns:

— La altceva nici nu mă aștept. La ce să trăiesc, dacă am rămas fără părinți și dacă n-am nici frați și nici surori?

Lacrimile mele au înduioșat-o:

— Nu plânge, că eu m-oi stărui să te salvez. Te-oi ajuta cum oi ști, dacă te-oi pune pe picioare, să te rogi pentru mine.

I-am promis că m-oi ruga și ea mi-a adus o bucată de pâine și un sahan de borș.

Încetul cu încetul mi-am revenit. Am început să umblu la lucru și îmi primeam bucățica de pâine. Vara s-a întors și mama. Dar din 360 de persoane, câte am fost acolo la început, au rămas la vreo 60. Am fost îmbarcați iarăși pe vapor și duși în sătucul de unde am venit. Acolo trebuia să ne spetim la o fabrică de cherestea. Vara ne mâncau țânțarii. Erau așa de mulți că, dacă aruncai batista în sus, se oprea pe ei și nu mai cădea. Iarna, însă, te ardeau gerurile de până la 60 de grade. Am lucrat acolo până în 1947, iar în acel an, când m-am întors în satul natal, eram fată în lege.

Eram săracă lipită pământului, neavând nici ce mânca, nici ce îmbrăca. Unui băiețan din vecini, făcându-i-se milă de mine, căci știa ce-i necazul (al lui tată a fost escortat într-un lagăr de muncă de pe țărmul lacului Onega), m-a cerut de nevastă și m-am căsătorit cu el. Ne-am dus amândoi să lucrăm la colhoz. Ca să ne prindem la ceva și să putem măcar o lună mânca pe săturate, bărbatul a luat de pe câmp un săcușor de grâu. A fost prins și condamnat la 6 ani de pușcărie. Pe el l-au luat, iar eu am rămas însărcinată. Am plâns și am zis că mă duc să mă omor, că nu eram în stare să le rabd pe toate.

Ilie al meu a venit după cinci ani și a găsit băiețelul măricel. Nu s-a astâmpărat. Tot nevoile l-au silit să ia de la colhoz un sac de răsărită. Iar l-au prins. Și de data asta i-au dat 10 ani de închisoare.

Dacă am văzut că nu am viață, am luat băiatul și m-am dus la bărbat, în lagăr. Am stat acolo 4 ani. Bărbatul, pentru purtare bună, a fost slobozit din lagăr după 7 ani de detenție.

Când ne-am întors la Mahala, casa ne era la pământ. În ea nu se mai putea locui. Am adus paie, lut, apă și-am făcut lampaci, din care ne-am zidit o căscioară mai acătării. Parcă am început să trăim ceva-ceva mai bine, dar necazul și scârbiile nu ne-au părăsit. Când a împlinit 21 de ani, băiatul nostru s-a însurat. A trăit cu soția numai doi ani și a murit într-un accident rutier. La 14 zile după moartea fiului, nora a adus pe lume o fetiță. Când fetița a fost de nouă luni, a lăsat-o în grija mea de parcă eu am și născut-o. Și așa necăjită cum eram, am crescut-o și în lacrimi am scăldat-o, cu amar am legănat-o. Am purtat-o la școală, a făcut unsprezece clase, apoi când a trebuit să-mi deie și mie un piculeț de ajutor, s-a dus în Italia, de unde nici nu sună și nu-mi trimite o lețcaie de câțiva ani de zile.

Când am avut 60 de ani, m-am gândit să-i fac Ilenuței, nepoțelei adică, o casă mai mândră. Cum nu prea aveam bani, am început să fac comerț, să vând și să cumpăr, așa, să-mi rămână ceva parale, pe care să le tot adun și pe care să procur materiale de construcție. Dar pe atunci nu era voie să faci ceea ce se poate face acum. Am nimerit la miliție și am fost privată de libertate pe un termen de un an și jumătate.

Din sala judecății m-au dus în închisoarea din Dneprodzerjinsk, unde, stând, am compus cântecul de mai jos, că nu mai puteam de-atâta amar.

Cântec

— A venit o veste-n sat, –
La sud, mamă, m-au chemat.
Dă-mi cana cu apă rece
Și vino și mă-i petrece.
— Draga mamei, eu n-oi merge,
Că străinii te-or petrece.
— Vino, mamă, dumneata,
De străini m-oi sătura, –
De străini îi plină lumea,
Dar măicuța-i numai una.
Mamă, dumneata n-ai vrut,
Străinii m-au petrecut,
Străinii și Lenuța,
Ce mi-o rupt inimuța.
Cum a fost inima mea,
Când m-am despărțit de ea? –
Am crescut un puiuț drag,
Mi l-a luat moartea din prag;
Am crescut al doilea pui
Și-am rămas a nimănui.
Sentinela n-a cătat,
De Lena m-a-ndepărtat
Și m-a dus la cremănar,
Unde-i traiul mai amar.
Acolo dacă-am ajuns,
Porțile mi s-au deschis.
Sentinela m-a luat,
În celulă m-a băgat.
Celula-i întunecoasă,
Inimioara mea îi arsă.
După două luni de zile,
Iar au venit după mine
Să mă ducă mai departe,
În neagra străinătate.
Trenu-n gară-a șuierat,
M-a luat și a plecat.
Cum a fost inima mea,
Când treceam prin Mahala?
La-nchisoare de-am ajuns,
Tare, mămucă, am plâns.
Zona roată-roată-roată
Toată era-nconjurată
Cu sârmă de cea ghimpată.
Sentinela stă la poartă,
Tot se uită și așteaptă.
Doi cu doi în rând ne-au pus,
Ne-au citit și-așa ne-au spus:
— Aici aveți să trăiți,
De casă să nu gândiți...
Ardă-te-ar străinătate,
Cum îmi ești soră și frate,
Toată viața, pân' la moarte.
Cucul cântă, vântul bate,
Eu îs în străinătate.
Nu știu, mamă, draga mea,
Dacă ne vom mai vedea...

Am rămas săraci, dar liberi

Gheorghe ISOPENCU,
pensionar din Suceava

M-am născut în aprilie 1931 în suburbia cernăuțeană Roșa. Tata, Dumitru Isopencu, era un om înstărit. Când i se năștea un copil, avea obiceiul să cumpere o falcie de pământ. La patru copii, a cumpărat patru fălci de ogor. Lucra vârtos, aveam de toate, gospodăria noastră era prosperă, dar a venit ziua de 28 iunie 1940 și sovieticii ne-au „eliberat”, în primul rând, de agoniseala de-o viață. La intrarea sovieticilor în Cernăuți ne-am văzut de treabă, deși unii suburbieni din rândurile calicimii le-au ieșit în întâmpinare cu pâine și sare. Trecusem în clasa a patra, dar în toamna anului 1940, când, după marea vacanță, m-am întors la școală, m-am pomenit în clasa a III-a. Am fost dați cu un în urmă ca să învățăm limba rusă. Am învățat-o, căci copiii deprind repede o limbă. După lecții, îmi luam geanta și mă îndreptam spre casă. Întârziam mult, căci, împreună cu alți copii, adunam tuburi de la cartușe. Nu departe era un câmp de instrucție. Soldații ruși erau muștruluiți și noi alergam cu gurile căscate din urma lor. Sergentul sau alt gradat comanda: „Raz, dva, Boga nema!”

În oraș și în suburbiile lui deportările au început încă spre sfârșitul anului 1940. Nu toți roșoșenii și-au părăsit gospodăriile, ca să se refugieze în România. Cei mai înstăriți erau ridicați în puterea nopții și duși în direcția gării, de unde erau porniți în neagra străinătate. Sovieticii l-au înhățat și pe un văr de-al meu, un bun specialist în mecanică fină. Apoi în Siberia a fost deportat și Moscalu Vasile, un unchi de-al meu din Mihalcea. De teamă să nu fim ridicați, nu mai dormeam acasă, ci prin ascunzători, prin câmpuri de porumb, prin stoguri cu fân. Eram căutați, dar n-au reușit sovieticii să pună mâna pe noi.

Când a început războiul, în iunie 1941, chiar la poarta noastră, sub niște nuci bătrâni a fost improvizat statul-major al unei

subunități sovietice. Ni s-a interzis să aprindem seara lumina, nu aveam voie să ne deplasăm în oraș. În Cernăuți au fost bombardate câteva obiecte strategice – aerodromul, gara, liceul militar. Se vorbea că armata română se apropia de capitala Bucovinei. Mama i-a întrebat pe ofițerii sovietici, care stăteau la noi în casă, de unde se va trage când românii vor fi deja în oraș. Un ofițer rus i-a explicat ceva mamei și ea, îngrozită, a dus doi copilași la Mihalcea, la mătușa. În acea seară, aflat în Mihalcea, am auzit că veneau românii. Țăranii din acest sat considerat acum ucrainean nu mai puteau de bucurie: au tăiat găini, au făcut sarmale, ca să-i întâmpine cum se cuvenea pe adevărații eliberatori.

Ne-am întors acasă și-am fost părtași la marea bucurie prilejuită de reinstalarea la Cernăuți a autorităților românești. În anii războiului mi-am continuat învățătura. Nu prea știam ce se făcea pe front. Într-o zi, la începutul primăverii anului 1944, s-a vestit că rușii erau la Nistru. A început panica. Cineva, trecând pe la poarta noastră, a strigat:

— Fugiți, că rușii taie, omoară și spânzură!

Tata a pus calul cel șchiop la căruță. Dacă ar fi fost calul sănătos, de mult ar fi fost rechiziționat. A pus în căruță o oală de făină și o oală de untură. A mai pus câteva lucrușoare mai de preț și nici nu ne-am mai uitat în urmă. Era primăvara, căruța se înfunda în noroi și bietul cal abia-abia își ținea duhul. Pe lângă noi treceau sute de oameni, cu bocceluțe în mâini sau cu desagi în spinare. Ne-am oprit undeva și am mâncat. Tata a început să plângă:

— Am lăsat totul și încotro ne ducem? Știm noi ce ne așteaptă? Hai să ne întoarcem acasă.

Mama, mai curajoasă, i-a zis:

— Mână calul, că unde ne ducem nu ne-a fi mai rău ca în Siberia.

Am mers toată noaptea și-am ajuns în Vicov. Ne-am oprit la școală. Tot acolo s-au oprit și niște militari germani ce escortau un grup de prizonieri sovietici. Nemții au pus sentinele peste tot și i-au ordonat mamei să le facă o mâncare specială. Prizonierii erau desculți, plini de sânge și noroi. Cineva a cerut apă.

Am adus două vedre, dar nemții mi-au interzis să mă apropii de prizonieri. Dimineața au plecat și nemții, am plecat și noi. Nu ne-am oprit până la Cacica, unde aveam o rudă. A doua zi era Paștele...

La terminarea războiului în comună s-au instalat autorități noi, reprezentate de un ofițer român și altul sovietic. Șeful de post ne-a anunțat că eram căutați pentru că am fugit de ruși. Ei umblau cu o listă de refugiați de la casă la casă și, ca să nu le nimerim în mâini, ne-am dus să trăim în satul Frasin, la o mătușă. Soțul ei, Adrian Peticari, era secretar la sfat. Primar era Mihai Cainari, comunist înflăcărat, care deținea lista respectivă. Trebuia să ne prezentăm la primărie, dar am scăpat de controale. Mama îi cosea primarului cojoace, iar eu împreună cu tata, ca să nu ne treacă pe listă, am cosit și îmblătit la el toată vara. Rușii cereau lista cu oamenii „sovietici", care, conform recensământului din 1940, s-au aflat la Cernăuți în primul an de ocupație bolșevică. Am depus o cerere la notariat, prin care am renunțat la proprietatea noastră din Roșa-Cernăuți. Am rămas săraci, dar liberi. Nu lungă zăbavă am primit acte noi și nu ne mai temeam de „vânătoarea" sovieticilor.

Am mers la școală în clasa a VII-a. Timpurile erau grele. În 1947 bântuiau foametea și tifosul exantematic. Localnicii ne considerau venetici și nu se uitau cu ochi buni la noi. Locuri de muncă nu prea erau. Cu mare greutate m-am angajat ucenic la o fabrică de cherestea, unde se reparau și locomotive. Câștigam 500 lei pe lună, o nimica toată, dar, perseverând, am avansat și am putut să dau și în casă câteva parale. Tata, care avea probleme cu auzul, lucra în pădure, la drumuri forestiere, și în 1952 a murit într-un accident. A murit apoi și mama. Ca să devin om între oameni, a trebuit să muncesc mult, cu migală și răbdare.

Înreg. de Liviu RUSU

Am trăit o viață dăruită școlii...

Ana ȘORODOC-GUMELNIC,
profesoară-metodistă la CIE Dimca

Am trăit o viață care în întregime a fost dăruită copiilor, școlii. Carte am început să învăț în anii groaznici ai războiului. Pentru nordul Bucovinei aceștia au fost ani de refugiu, de arestări și întemnițări, ani când pentru vreo vorbă spusă ne la locul ei, puteai nimeri în Siberia, ani când copiii, țipând, priveau cum asupra părinților erau îndreptate țevile armelor, ani când s-au despărțit pentru totdeauna frate de soră, părinți de copii, iar satele noastre au rămas pustii.

Deportările la noi au avut loc în noaptea spre 14 iunie a anului 1941. Numai din fostul județ Storojineț, conform unor date statistice incomplete, au fost deportate atunci 1959 persoane. Din numărul total al familiilor ridicate, 859 au fost condamnate pe loc. Din satul meu natal, Trestiana (Dimca), pe listele de deportare au nimerit 41 familii – cei mai buni și mai muncitori gospodari, cei mai capabili oameni ai locului. Listele au fost întocmite de primar și de secretarul primăriei, de doi venetici, aciuați la noi din Tărășeni și Camenca, două localități ucrainizate în perioada de dominație habsburgică – Marcu Șpatari și Ștefan Croitor. În acea perioadă la primărie, în calitate de paznic, lucra un fin de-al tatei, Ticu Sârbu. Din întâmplare, el a dovedit să citească pe acea listă doar primele trei familii propuse pentru deportare. Primul în listă era tata, Ion Șorodoc, al doilea – fostul primar, Lazăr Golovate, iar al treilea – gospodarul Toader Magas. Tata, fiind înștiințat de către finul lui ce o să urmeze în una din nopțile apropiate, s-a dus la familiile respective și le-a spus să fie cu mare băgare de seamă, fiindcă sovieticii le-au pus gând de pierzare. Împreună cu părinții am părăsit casa. Din ascunzătoare am ieșit doar atunci când a început războiul și sovieticii s-au retras din nordul Bucovinei.

Acest lucru sovieticii nu l-au uitat când, după trei ani, s-au întors ca să ne recucerească. Ani la rând am fost urmăriți și amenințați cu transmutarea în Siberia.

Când au venit sovieticii a doua oară, eram încă elevă de școală. De învățat, învățam, însă nu ajungeau manuale. A fost introdusă grafia slavonă, cu care nu eram obișnuiți, și, dacă nu aveam caiete, scriam pe ziare și reviste vechi. În 1949 am absolvit școala din Dimca cu mențiune și împreună cu colega de bancă Iuzefina Svetlița am susținut admiterea la Școala Pedagogică din Cernăuți. Foștii noștri învățători, printre care și directorul școlii, Ilie Belous, se interesau în permanență cum învățam și cum o ducem cu viața. Ei așteptau cu nerăbdare să facem studii pedagogice, ca apoi să completăm corpul didactic al școlii din Dimca. Când am absolvit Școala Pedagogică din Cernăuți, Ilie Belous lucra în calitate de șef al Secției regionale a învățământului public Cernăuți. Atunci, în 1953, ne-a repartizat pe ambele, ca învățătoare, în raionul Hliboca. Ne-a sfătuit, însă, să ne continuăm studiile la anumite secții fără frecvență. Fiindcă era mare lipsă de cadre didactice, toți cei care își terminau studiile medii speciale erau obligați să lucreze trei ani în învățământ, apoi, dacă doreau, puteau să se înscrie la instituții de învățământ superior.

La secția raională de învățământ am luat îndrumare la lucru în Școala de șapte ani din Oprișeni, sat vecin cu satul meu natal. Școala lucra în două schimburi. Directorul era ucrainean și nu cunoștea limba copiilor. Era de specialitate istoric. Directorul adjunct studia la secția fără frecvență a Școlii Pedagogice din Cernăuți. Restul învățătorilor nu aveau la bază decât școala medie generală. Directorul, văzându-mi diploma, mi-a încredințat predarea cursurilor de geografie, biologie și de matematică în primul schimb și clasa a IV-a în schimbul doi. Lucram foarte mult, îmi era greu și, totuși, în timpul liber mă pregăteam pentru a susține examenele de admitere la facultate. În 1957 am devenit studentă a Facultății de geografie și biologie a Institutului Pedagogic din Tiraspol. Absolvind institutul, am fost repartizată la lucru la Școala generală nr. 1 din Pătrăuții de Jos, raionul Storojineț, unde erau peste 600 elevi.

Baza materială lipsea, nu erau hărți, atlase, tăblițe și alte materiale didactice necesare desfășurării procesului de învățământ. Am început cu crearea bazei materiale pentru predarea geografiei și biologiei. Am organizat excursii, marșuri turistice ca să pot atrage dragostea elevilor față de obiectele ce le predam. Împreună cu ei am alcătuit ierbare, colecții de roci și minerale. Și, chiar din primii ani, am început să-mi văd rezultatele muncii, obținând locuri de frunte la olimpiadele raionale și regionale. Din învingătorii la aceste olimpiade am început să pregătesc viitorul schimb pedagogic: Valeriu Zmoșu a devenit profesor de geografie, un fost elev al meu cu numele de familie de Gheorghian predă biologia, iar Ion Zmoșu, profesor de chimie, conduce școala medie din satul său natal Pătrăuții de Jos.

În 1966 m-am transferat cu serviciul în satul meu natal, stabilindu-ne cu traiul alături de părinți. Școala era de opt ani și iarăși a trebuit să pun la punct anumite lucruri legate de întărirea bazei materiale, ținând cont și de pregătirea materialelor pentru școala medie, care se proiecta și care a început să funcționeze din anul de învățământ 1977/78. Legătura strânsă cu părinții și cointeresarea elevilor mi-au dat posibilitatea ca în primii ani de lucru în satul natal să obțin rezultatele dorite. Ani la rând elevii mei au fost menționați la olimpiade și competițiile raionale, atât la geografie, cât și la biologie. O mare atenție am acordat muncii extrașcolare. Membrii cercului școlar de geografie și turism unsprezece ani la rând au obținut rezultate bune la competițiile raionale, cucerind locurile I, II și III. Printre aceștia s-au numărat Ana Magas, Veronica Corcodel, Elena Vanzureac, Ion Golovate, Darina Posteucă, Rodica Jijian. Margareta Golovate și Vasile Gumelnic au fost primii tineri din raionul Hliboca menționați cu diplome și cu insigna „Tânărul geolog”.

Pe parcursul anilor munca mea a fost apreciată. În 1976 am obținut titlul de „Pedagog eminent al Ucrainei”, iar în 1985 – cel de „Pedagog eminent al Uniunii Sovietice”. Din 1986 sunt pedagog-metodist și metodele mele de lucru au început să fie pe larg folosite de profesorii începători de geografie.

Am educat o întreagă pleiadă de pedagogi, medici, ingineri, ziariști. La Oprișeni l-am avut ca elev pe Dumitru Covalciuc, alcătuitorul acestui almanah. Mă mândresc cu absolvenții de odinioară ai Școlii din Dimca – Maria S. Șorodoc, profesoară de geografie la Liceul nr. 3 din Cernăuți, Maria V. Șorodoc, profesoară de biologie la Liceul comercial din Chișinău. Profesor cu o bună pregătire teoretică și practică, stimat de către elevi și părinți, este fiul nostru, Vasile. Iar fiica noastră, Natalia, a absolvit, în 1978, Școala Medie din Voloca cu medalie de aur. A urmat cursurile Institutului de Medicină din Chișinău, după care s-a întors la Cernăuți, lucrând într-o policlinică ca medic-stomatolog.

Știu prea bine că lichidarea unui popor începe de la ștergerea memoriei lui istorice. Ne-a fost distrusă religia, ne-au fost distruse cărțile, cultura, istoria. Fără istoria lui adevărată, nici un popor nu poate ființa. Tinerii care au absolvit școala până la începutul anilor '90 ai secolului trecut nu știu să citească în limba română. De aceea, în casele lor lipsesc cărțile românești. Deci, aceștia nu le pot acorda copiilor lor nici un ajutor practic pe parcursul pregătirii pentru lecții. Mulți nu umblă la biserică, nu cunosc ritualurile, și-au uitat rădăcinile. Acestora le poate fi totuna dacă copii lor vor învăța din alte cărți, dacă lor li se va preda o istorie falsificată, li se va inventa o origine slavă, după împrejurările politice. Anume aceștia prind să uite cine le-au fost părinții, cine sunt cu adevărat. Astăzi adeseori te simți jignit, auzind cum ți se replică, când îți ceri unele drepturi – „Doar nu ești la tine acasă!” E dureroasă această replică, dar o înghițim. Putea fi și mai rău, dacă în 1941 familia mea ar fi fost deportată în Siberia. Cine știe dacă m-aș fi întors de acolo, cu sau fără părinți. Cine știe la ce chinuri sufletești aș fi fost supusă. Datorită unei întâmplări fericite, rușii n-au reușit să pună mâna pe noi. Ce-am făcut o viață întreagă, dacă am scăpat de exilul siberian? Am educat sute și sute de cadre naționale. Am instruit în limba română copiii țăranilor noștri năpăstuiți de vitregia sorții și cu faptul acesta mă pot mândri.

Eugenia BALAN-CIOCOBOC

Blestem

Măi Staline, crunt Staline,
Blestemat să fii de mine,
Cu gândul, cu cuvântul, –
Nu te primească pământul,
C-ai venit nepoftit
Și ne-ai înrobit.
Ne-ai promis câte de toate,
Însă-ai dus lumea la moarte.
Tot umblai cu torba spartă,
N-ai umplut-o niciodată.
Pânica ne-o cântăreai,
Vițițele ni le luai,
Lăptișoru-l măsurai,
Ouțăle numărai...
Cărai tot cu camioane
Și lumea murea de foame.
De-ndrăznea un moș să zică
Pâine ca să-i lași nițică,
Dușman de clasă-l făceai
Și-n Siberia-l duceai.
Măi Staline, măi barbare,
Ai ucis toți gospodarii
Și-ai pus la cârmă tâlharii,
Care tot au buiecit
Și țara ne-au sărăcit.
Azi e criză, sărăcie, –
Toate-s datorită ție!
Să trăiască neamul tău,
Așa cum trăiesc și eu;
Să mănânce pâine-amară
Ca mine în a mea țară.
Pe mormântul lui Stalin
Să crească numai pelin...

Un „erou” al timpului

Radu IEREMICIUC,
gospodar din satul Băhrinești

Prin 1925 era în satul nostru un băiețaș, pe care îl chema Dumitru. Fiind el aproape cu totul lăsat din frâu, a crescut ca în vorba ceea: „Unde nu e frică, e cum vrea Mitică”. Și acest băiat șotios a tot umblat de capul lui, pe unde nu-l visai: prin cireșii oamenilor, pe la porți, pe la nunți și răsărea unde nu-l semănai. Casa părinților săi nu era departe de casa unei cucoane, care s-ar fi tras din mazili. Cucoana, știut lucru, dacă era de viță nobilă, se ținea mai cuminte decât alții. Avea dânsa vreo zece hectare de pământ arabil și un huceag, căruia i se spunea „Păduricea Garzaroaei”, adică după numele ei. Această Garzaroaie avea și o fiică – Mizia (de la Artemizia), avea vite și iaz lângă casă. Ștrengarul de Dumitru fusese angajat ca servitor la maziloaie, și nu avea altceva de făcut, decât să pască vacile și să trebăluiască prin curte. Lucrul, însă, fugea de el, căci întruna se tot codea când era ceva de făcut, se dădea la șotii și făcea glume pe socoteala Miziei. Stăpâna l-a iertat cât la iertat, dar într-o zi, plătindu-i ce i s-a cuvenit, l-a scos în drum și i-a spus că era liber să se ducă încotro vroia. S-a dus Dumitru acasă, firește, dar de Garzaroaia nu vroia să uite. Mai ziua, pe furiș, mai în timp de noapte, se strecura la cucoană în pomăt, scutura poamele de verzi, lăsându-le polog pe jos, apoi se ducea la iaz și prindea pește cât îi era pofta. Fiica mazilei îl alunga, el râdea și încă mai sus în cireș se urca.

Nu s-a putut cucoana descotorosi de băietănaș nici cu binele, nici cu rugămințile și într-o zi s-a dus și l-a anunțat la postul de jandarmi. Șeful de post a ținut ca Dumitru să fie luat sub supravegherea școlii. Dar și la școală băiețandrul continua să-și facă de cap. Într-o dimineață el, venind mai devreme la școală, înfipse un ac din dosul scaunului și lăsă vârful puțin ieșit prin căptușeală.

Când doamna Nicoară, învățătoarea, s-a așezat pe scaun, a sărit în sus ca friptă. N-a întrebat cine a făcut șotia, ci s-a dus de-a dreptul în cancelarie, de unde s-a întors împreună cu domnul Cijevschi, directorul școlii. Ambii s-au uitat la scaun și au întrebat de elevi:

— Cine a făcut pozna asta?

Elevii au strâns din umeri, căci nici ei nu știau ce i s-a întâmplat învățătoarei. Dumitru nu era în clasă și din ziua aceea nimeni nu l-a mai văzut la școală. Nici prin sat nu prea era văzut, căci umbla prin lungul și prin latul țării. Devenise membru al partidului comunist român, aflat în ilegalitate. Partidul era mic, dar după 1938, când partidele politice în România fuseseră interzise, membrii PCR lipeau manifeste pe garduri, pe șuri înalte, ca să nu fie rupte chiar în grabă și ele îi chemau pe oameni la o oarecare luptă pentru „eliberarea socială și națională”. Nu lungă zăbavă au venit sovieticii și acest „erou” a intrat în sat odată cu „tovarășii” de la raion. La adunarea sătenilor, care a avut loc pe toloaca din fața bisericii vechi, Dumitru Cicaliuc a fost caracterizat de către cei ce l-au adus ca un vrednic fiu al satului și ca un devotat membru al partidului comunist. „Tovarășii” au stăruit ca anume el să fie ales președinte al sovietului sătesc, fiindcă numai dânsul putea să-și călăuzească consătenii pe calea cea dreaptă, arătată de „tătuca” Stalin.

Cicaliuc era pe atunci un bărbat tânăr și energic. Nu avea mai mult de 26 de ani, știa să vorbească frumos și convingător. Când i s-a dat cuvântul, a înșirat regulile pe care lumea de la noi trebuia să le îndeplinească: să nu treacă granița, să nu țină nici o legătură cu cei de peste noua frontieră, de vin străini în sat, să fie anunțate autoritățile. A mai vorbit despre dăjdiile către stat, despre alegerile „libere”.

Acest președinte a înfiripat repede kolhozul din sat. Din gospodăriile celor refugiați în România s-a luat totul ce trebuia: cai, căruțe, inventar agricol, material semincer. Totodată, a dat ordin ca lumea să nu mai umble la biserică. A promis la oameni că va invita lectori ateiști, care le vor explica dauna pe care le-o aducea religia.

S-a apucat să urmărească de unde erau aduse la biserică lumânările. Aflase că le aducea de la Storojineț Vasile al lui Pisar. Și atunci le-a oferit informația enkavediștilor. Vasile al lui Pisar, un fecior de vreo 23 ani, a fost prins la Cerepcăuți, când trecea podul peste Siret și, învinuit că se ocupa cu specula, a fost dus tare departe, de unde nu s-a mai întors. Lumea și-a dat seama încă o dată că bolșevicii aveau planul s-o distrugă. Mulți gospodari fugiseră din sat până la venirea rușilor, dar mulți fugeau, trecând clandestin granița, chiar și pe timpul lor. Președintele sovietului sătesc era, însă, servitorul celor care-l aduseră la putere. Trecea uneori pe la școală și le spunea elevilor:

— Uitați-vă pe această hartă (arăta cu degetul la Polul Nord). Care a fugi peste graniță, va fi prins și dus la urșii polari, tocmai acolo, căci cine nu-i cu noi, îi contra noastră. Două familii au fost de-amu duse. Ați auzit? (Una așa și nu s-a mai întors.) Să le spuneți părinților să nu se uite înspre Baineț și Climăuți, ci să-și vadă de treburi și să se bucure că-s cetățeni sovietici.

Cicaliuc s-a luat apoi de capul persoanelor care până la 1940 au reprezentat organele locale ale puterii. Dacă nu începea războiul, cine știe care ar fi fost soarta acestor oameni. A izbucnit războiul și acest fost primăraș sovietic și-a găsit nașul. A încercat să fugă împreună cu ocupanții, dar pe undeva a fost prins. Adus prin posturile de jandarmi, în cele din urmă a ajuns în sat, unde primar era de-acum acel ce-a fost mai înainte și pe care l-a persecutat. A fost, desigur, pălmuit și dat la curtea marțială ca dezertor din armată, trădător de țară și pentru pedepsele aplicate sătenilor din primul an de ocupație bolșevică. A fost condamnat la 20 de ani de închisoare. Din penitenciar s-a înscris voluntar la nemți și a plecat cu armata germană pe front. Pe unde a luptat nu se știe, atât că prin 1946 a apărut iarăși în sat, fiind adus de către reprezentanții autorităților raionale. De la tribună s-a declarat că el era cel mai bun fiu al satului, că el trebuia să se afle la cârma lui și că de aceea îl va înlocui pe primarul de atunci, care a și fost suspendat din funcție. Când s-a văzut instalat la primărie, Cicaliuc a început să se răfuiască cu foștii săi adversari.

Primarul de până la 1944 Lăzărescu și doi jurați ai satului, pe baza unor mărturii mincinoase, depuse de Cicaliuc, au fost condamnați la câte 10 ani de detenție.

Ca nou primar sovietic, Cicaliuc își avea „penitenciarul” său în subsolul primăriei. Cine murmura ceva împotriva sa sau a puterii, cine pe undeva i se împotrivea sau comitea mici greșeli, acolo își ispășea „păcatele”. Iar cu munca de „corecție” se ocupau stribocii din sat. După ce a mai băgat câțiva oameni la dubă, Covalciuc s-a apucat de-o afacere. Pe teritoriul satului se aflau 18 case pustii, în care, până la repatrierea în Polonia (în baza unui acord interguvernamental) au locuit familii de poloni. El a dat ordin ca aceste case să fie demolate, iar materialele de construcție le-a vândut. N-a pus banii în pungă, ci a organizat pe ei chefuri și orgii, de stătea și soarele în loc, mirându-se cât de „darnic” era primarul cu ciracii săi.

Într-o zi, buhăit de băutură cum era, și-a amintit că în adolescență Artemizia, fiica Garzaroaiei, la care se angajase ca servitor, l-a alungat de la iaz, unde prindea pește pe furiș, și pe loc i-a pus gând de pierzanie. Garzaroaia nu mai era în viață și Artemizia Preda, fiica ei, trăia singură. A vorbit primarul cu maiorul Galkin de la comendatura de grăniceri, care a păpat și el din bănișorii ce s-au adunat din vânzarea a 18 gospodării, să-i facă femeii conețul. Dar cum? S-o ridice noaptea, s-o ducă la graniță, sub pretext că i se dă voie să treacă dincolo, iar acolo s-o someze și s-o împuște, pe motiv că încălcase regimul de frontieră, încercând să fugă în România.

Deci, totul era pregătit, motivul era inventat, numai că doamna nu s-a lăsat scoasă din casă în puterea nopții. Ea trăia cam la 100-150 de metri de graniță și la țipetele ei îngrozitoare lumea a alergat ca la foc, dând peste cap planul primarului. Atunci s-a invocat alt motiv: trăia în zona de frontieră și trebuia scoasă de acolo. A fost escortată până la casa părăsită a fostului director școlar, Cijevschi, refugiat în România. Timp de două săptămâni, zi și noapte, a fost păzită acolo de striboci cu pușca lungă.

Într-o zi de pază era un băiețan molâu, pe nume Dumitru.

Nu-i prea ardea lui de pază și doar din când în când ridica ochii la ferestre, să vadă dacă doamna Preda nu încerca să spargă sticla și să fugă. Tocmai în acea zi a venit o femeie să-i aducă, chipurile, ostatecei mâncare. Femeia s-a apropiat de paznic și l-a întrebat dacă nu-i era foame și flăcăul a făcut din cap că da. Femeia i-a dat bucatele și Dumitru s-a îndepărtat de prag, ca să se așeze undeva mai încolo, ca să poată mânca în voie. În acel timp cineva a descuiat ușa, a scos-o pe doamna Preda și i-a spus unde să se ascundă. Apoi tot acel cineva a sfătuit-o să se ducă la Cernăuți, la detașamentul de grăniceri, unde să depună o plângere. Așa a și făcut biata doamnă. S-a dus pe jos la Cernăuți și a declarat cum stăteau lucrurile la Băhrinești. Acolo cele povestite de ea au fost luate în serios. Poate că au intervenit și alte organe, care dețineau informații precise privind întâmplările de la graniță, fiindcă s-au mai adăugat câteva capete de acuzare. Se știa că Dumitru Cicaliuc a fost voluntar la nemți, că a vândut gospodăriile polonilor, că punea la cale „trecerea” persoanelor neagreate de el peste graniță, ca să fie acolo împușcate. A fost arestat și condamnat la 20 de ani de pușcărie. A stat câțiva ani și a fost amnistiat. Plecând în regiunea Odesa, a dat de două fete mai slăbuțe de înger, care lucrau într-un magazin de stat, le-a scos din minte și a împrumutat câteva mii de ruble, pe care nu le-a întors. Și iarăși s-a pomenit, pe un termen de 4 ani, după gratii, și iarăși a fost pus în libertate.

În viața sa, Cicaliuc a fost condamnat la vreo 50 de ani, dar nici 10 nu i-a petrecut în închisori. La ultimii ani nu s-a mai auzit nimic despre el. Pe undeva s-a prăpădit. I-a rămas numai numele, legat de fapte ce nu se pot uita, prin care a adus mult rău oamenilor, a primejduit vieți nevinovate, a huzurit pe contul gospodarilor. A stăpânit cu biciul răzbunării, ca un adevărat „prințișor” roșu cu sufletul negru un sat de români, pe la marginea căruia a fost pus un strâmb hotar între frați.

Eugenia BALAN-CIOCOBOC

Bucovină-ndurerată

Bucovina mea frumoasă,
Ca o rază luminoasă,
Bucovină, bob de rouă,
Te-au tăiat rușii în două
Și ți-au rupt casă de casă
Prin gard de sârmă ghimpoasă,
Să nu-și vadă fiii tații
Și nici surorile frații,
Nici nevestele bărbații,
Și nici mamele copiii, –
Rândunica cuibul, puii,
Nici frații surorile,
Nici grădina florile.
Cum să merg s-o văd pe mama,
Dacă am a trece vama?
Cum să-l caut pe tătuța,
Să merg să-i sărut mânuța?
Cum să-l iau la mine-acasă,
Peste sârma cea ghimpoasă?
Bucovină, mamă bună,
Ia copiii și-i adună;
Fă o pâine de secară,
Cheamă-ți fiii din altă țară.
Bucovină, mândră floare,
Ian mai strânge-ți gospodarii,
Mai fă câte-un parastas
Pentru-acei care-au rămas
În Siberia-ndepărtată
Și n-or veni niciodată.
Bucovină, ce-i cu tine,
De tot treci prin mâini străine,
Fără soră, fără frate,
Tot cu dor de libertate?
Bucovină, Bucovină,
Cât o să mai fi străină?
Bucovină cu durere,
Lipsită de mângâiere,
Lecui-te-vei vreodată,
Ridicând sârma ghimpată?

Cătălin GRUIA

Doină

Cântă, doină, cântă iar
Dorul țării mele,
Frunză de mărgăritar,
Că badea e la hotar,
Dus în lupte grele, –
La hotarul strămoșesc,
Unde-au smuls dușmanii
Plai din plaiul românesc,
Din pământul creștinesc,
Doborând tufanii.
Cântă, doină, dor pribeag,
Foaie de cicoare,
Că badea e dus sub steag,
Să gonească din meleag
Haitele de fiare.
Din Hotin și până-n jos
La Cetatea Albă,
Întru slava lui Hristos,
Sânge cu frânturi de os
Împletit-au slavă.
Ca vultanii au pornit
Badea cu haiducii,
Să zdrobească-n Răsărit
Scorpia ce-a năvălit
Împotriva crucii.
Și-au luptat voinicii mei,
Să ne scape țara
De la Dorna, la Orhei,
Feți-Frumoși, lei-paralei,
Să doboare fiara.

Doamne-al nostru, câți feciori
Au pierit în lupte,
Înflorind în piept bujori,
Maci de sânge – roșii flori,
Creangă verde ruptă!
Primăvara de răsuni,
Purpură și sânge
Și Gheorghiță-al Floarei.
Într-o mirișe de in,
Cu flori de cicoare,
A căzut pe-un dâmb Marin
Și zâmbește-n somn, senin,
Și nimic nu-l doare,
C-a văzut suind cu-avânt,
Falnic ca o salbă,
Tricolorul nostru sfânt,
Steagul lui Ștefan cel Sfânt,
Pe Cetatea Albă.
Foaie verde de stejar,
Glas de rândunele,
Înflorit-au în păduri
Oastea mândră de panduri, –
Țara mea nu plânge.
Ilenuța de la deal,
Uite cum se sfarmă
Sub bădița de pe cal
Scăfârlia de muscal,
Fulgerat de armă.
Cad, sub pumnii de voinici
Și sub piepturi late,

Liftele de bolșevici,
Miile de venetici
În care blindate.
Vin mereu, și vin, și vin
Tancurile grele...
Varsă flăcări și venin
Necurații din Kremlin,
Duhurile rele,
Monștrii de oțel și fier,
Prinși în carapace,
Din drăcescul șantier
Scuipă crucea de pe cer,
Împroșcând băltoace.
Uiu-iu, pui de năpârci,
Buhne cobitoare,
Cuib de vipere și stârci,
Veți fi toți morman de hârci,
Oale și ulcioare,
C-a dat badea iama-n voi
Ca-ntr-un lan de spice!

Cad ca-n ziua cea de-apoi
Al păgânilor șivoi,
Hoarde bolșevice.
Dar și-ai noștri cad și cad...
În zarea vâltoarei,
Sub duhorile de iad,
Au pierit Bălan și Vlad,
Jalea vântului hoinar,
Cântă, doină, cântă iar
Dorul țării mele,
Că drapelul tricolor
S-a-nfrățit cu glia
Și sângele macilor,
Din gheara cazacilor
Să ne luăm moșia.
Să pornim bătrânul plug
Pân' la Marea-Albastră,
C-am jertfit sânge belșug
De la Nistru pân' la Bug,
Pe moșia noastră.

„Papașa”

Ciprian BOJESCU,
fost elev al Școlii Silvice din Câmpulung-Bucovina

De fapt se numea Dionisie Nichitovici și era de baștină din Voloca-pe-Derelui, frumoasă comună din județul Cernăuți, situată sub geana legendarilor Codrii ai Cosminului. Părinții săi, gospodari de frunte, au crescut și au dat în rând cu lumea cinci feciori și o fată. Patru frați și surioara lor Leontina, care avea să se căsătorească cu Teodor Onciulescu, profesor universitar la Roma, au obținut studii superioare. Dionisie a studiat la Viena și, după absolvirea universității din capitala Austriei, a devenit unul din agronomii de bază ai României. Prin toate funcțiile avute (ca inginer, inginer-șef, șef de serviciu, director-adjunct și profesor la Școala Silvică din Câmpulung-Moldovenesc) el și-a practicat meseria cu multă competență și conștiinciozitate. În orașul Câmpulung-Moldovenesc, unde se stabilise, el mai era numit și inginer al florilor, întrucât s-a ocupat de spațiile verzi din acest oraș.

Când a început războiul, s-a dus să lupte pe Frontul de Răsărit, deși, după vârstă, putea să nu fie chemat la centrul de recrutare. Pentru el, războiul însemna dezrobirea fraților ocupați de lifta bolșevică și reîntregirea țării detrunchiată în vara anului 1940. A ajuns cu frontul până unde a ajuns și unitatea sa fiind într-o zi încercuită, a fost făcut prizonier. Ani de zile a îndurat mizerie în lagărele sovietice prin care a fost purtat. A fost mânat la munci grele, a fost batjocorit, dar le-a înfruntat pe toate, cu speranța că bunul Dumnezeu îl va ajuta să se întoarcă în familie.

Camarazii de lagăr l-au botezat „Papașa” pentru stoicismul său, pentru puterea sa de caracter, pentru spiritul de oblăduire a celor slabi. Când, în cele din urmă, s-a întors în sudul Bucovinei, Dionisie Nichitovici nu mai avea familie. Primind de pe front o telegramă în care se spunea cum că Dionisie Nichitovici ar fi căzut cu moarte de erou, soția nu l-a jelit prea mult și s-a recăsătorit.

Fostul oștean nu și-a pierdut cumpătul; a înțeles că războiul a încurcat multe vieți. Ce putea să-i spună fostei soții decât să aibă grijă de fetița lor? Încetul cu încetul rana sufletească i s-a tămăduit. S-a luat cu lucrul, apoi și-a întemeiat o a doua căsnicie.

Fiind profesor la Școala Silvică din Câmpulung-Bucovina, inginerul Nichitovici a primit într-o zi de la rudele sale din Italia invitația de a le vizita la Roma. N-a stat în cumpănă, căci de mult timp nu-și văzuse sora și cumnatul. Dar, după ce s-a întors, această vizită avea să-l coste câțiva ani de pușcărie. A adus din Italia niște reviste pe care le-a dat unor elevi de-ai săi pentru a admira niște peisaje. Cineva l-a turnat și stâlpii regimului l-au învinuit că desfășura o acerbă propagandă comunistă în rândurile tineretului studios. L-au înhățat, l-au anchetat, l-au torturat ca să „recunoască" vina pe care n-o avea. S-a ținut dârz și demn la judecată, dar a fost condamnat la cinci ani de închisoare. Era deținut politic și cea de-a doua nevastă a sa, ca să nu-i fie confiscată casa și ca să poată rămâne în învățământ, a trebuit să dea divorț.

Pe Dionisie Nichitovici închisoarea comunistă nu l-a înfrânt. S-a întors voinic și sănătos, dar cu greu a obținut permisiunea de a căpăta un serviciu. Fostul prizonier de război și fostul deținut politic Dionisie Nichitovici a fost un om ingenios. A fost și cel mai spiritual profesor al elevilor de la Școala Silvică din Câmpulung. El i-a învățat cum să muncească, cum să trăiască în cinste și demnitate. Pe elevii ce proveneau din familii de refugiați din nordul Bucovinei și din Basarabia i-a îndrumat și i-a sprijinit materialicește și spiritualicește.

Sub îndrumarea directă și cu contribuția sa bănească a construit în orașul Câmpulung un frumos monument, sub forma unui arc de triumf, fiind amplasat într-un cadru deosebit, chiar lângă casa de unde s-a dus din viață. Monumentul este prevăzut cu două plăci pe care sunt imortalizate numele foștilor veterani de război și ale deținuților politici din raza Câmpulungului.

Era născut în 1912 și s-a stins din viață la aproape 92 de ani, fără să-și vadă împlinit visul său de căpătâi.

La munci silnice în Karelia

Mihai VASILICĂ,
locuitor al satului Probotești, fostul județ Dorohoi

M-am născut în 1921 și eram la părinți trei fete și patru feciori. Din fragedă copilărie ne-am îndrumat spre muncile câmpului, căci aveam 10 hectare de pământ arabil, vite, oi și inventar agricol. În 1940, când sovieticii au ocupat și o parte a județului Dorohoi, m-am refugiat în România, dar în 1941 m-am întors la Probotești. În anul următor am fost încorporat în armata română și am luptat pe frontul de răsărit. La 6 august 1944 m-am întors la baștină. Satul nostru, ca și celelalte localități ale Ținutului Herței, se afla iarăși sub stăpânire sovietică. Mi-am văzut de treabă, dar sovieticii nu aveau ochi buni pentru acei care și-au făcut serviciul militar în cadrul armatei române. În același an 1944 a început un nou val de deportări ale românilor din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei și Ținutul Herței, care intrau în componența regiunii Cernăuți. Aproape o sută de gospodari din Probotești au fost ridicați în miez de noapte pentru a fi duși în lagărele de muncă din adâncul și de la periferiile U.R.S.S.-ului. Când m-au luat de acasă, mi-au zis că mă duc la lucru numai pe două săptămâni. Împreună cu alți consăteni am fost escortat la gara din Noua Suliță. Acolo se aflau foarte multe familii de români. Unele dintre ele, aduse ceva mai devreme, erau deja separate: femeile și copii se aflau în unele vagoane, bărbații – în altele.

Am nimerit într-un bou-vagon, care avea un geam foarte mic, cu gratii groase și în care era o înghesuială nemaipomenită. Au venit niște rude, să ne petreacă și să ne dea ceva merinde, dar soldații nu le-au dat voie să se apropie de vagon. Spaima ce ne cuprinsese era de nedescris. Nimeni nu știa încotro ne vor duce. În sfârșit, trenul a luat-o din loc. Din când în când el se oprea, dar nu în gări, ci undeva în afara lor. Ne chinuia setea, nu ne ajungea aer, înghesuiala era insuportabilă.

De la Moscova trenul a luat direcția Petrozavodskului, capitala Kareliei. La Medvegorsk am fost coborâți din vagoane. Ne aflam, deci, pe țărmul lacului Onega. Am nimerit într-un lagăr de muncă alături de prizonierii italieni. Eram scoși zilnic la doborâtul și transportul copacilor din păduri fără de sfârșit. Mâncarea era proastă de tot, nu aveam îmbrăcăminte și încălțăminte de iarnă. Ne hrăneam cu pește și cu ciuperci.

În luna februarie a anului 1945 cei care am mai rămas în viață am fost scoși din lagăr și duși în altă parte – la construirea canalului Marea Albă – Marea Baltică. Munca era nespus de grea. Foamea și frigul secerau mii de vieți... Într-o zi ni s-a spus că ni s-a permis să ne întoarcem la baștină. Am fost încărcați în vagoane, dar n-am nimerit în regiunea Cernăuți, de unde am fost ridicați, ci tocmai în Armenia, la Kafan, la minele de aluminiu. Cu Proboteștii mei aveam să mă reîntâlnesc abia în 1948. A trebuit să mă înscriu în gospodăria agricolă și am lucrat în cadrul ei până în 1981, când am fost pensionat.

De multe ori m-am întrebat pentru care păcate am fost dus la munci silnice în Karelia, apoi și în Armenia. Din cauză că tata a avut 10 hectare de pământ? Sau, poate, din motivul că pământul nostru, când a fost trasată linia de demarcare, a rămas pe teritoriul României? Doamne, cât rău ne-au făcut sovieticii! Și cum au reușit să ne împuțineze! S-au prăpădit românașii noștri prin toate ungherele fostului imperiu. Au rămas să doarmă în locuri străine și numai numele le-a venit acasă.

Calvarul lui Eugen Partică

Ion POSTEUCĂ,
prof. școlar pensionar

La începutul anilor cincizeci ai secolului trecut, în satul Stăneștii de Sus autoritățile raionale l-au întărit ca primar pe un ucrainean din Hliboca, pe care îl chema Vasile Ravliuk. Când a fost adus și înscăunat la putere, ni s-a spus că Ravliuk era un mare patriot. O fi fost el patriot sovietic, însă patriotismul lui se manifesta și printr-o ură fățișă față de români. În sat numai ce fusese înființat colhozul. Aproape toată pâinea recoltată în vara și toamna anului 1951 fusese dată la stat. Primarul Ravliuk se afla în fruntea tuturor acțiunilor „patriotice”. Bunăoară, pâinea care era transportată la centrul de colectare, era dusă cu mare pompă. Căruța din fața coloanei era împodobită cu steaguri roșii și cu pancarte, iar pe un panou scria cu litere de-o șchioapă că locuitorii satului Stănești dădeau cu mare bucurie la stat surplusurile de pâine. Acel „surplus” era aproape întreaga roadă de cereale obținută în acel an.

Însoțitor al unei căruțe din coloană a fost numit tânărul țăran Eugen Partică. Pe drum un sac s-a dezlegat și până ce Eugen a observat lucrul acesta, câteva kilograme de boabe s-au vărsat. N-a strâns omul boabele din praful drumului, dar la centrul de recepționare pâinea a fost cântărită. Cantitatea predată statului era ceva-ceva mai mică decât cea care figura în acte. Când s-a întors de la raion, Eugen Partică i-a înmânat primarului chitanța ce i-a fost eliberată la punctul de recepționare a cerealelor și și-a văzut de treabă. Și, să vezi, primarul a descoperit lipsa celor câteva kilograme de grâu sau de secară. L-a chemat pe Eugen la primărie și s-a năpustit asupra lui cu cuvinte de ocară și amenințări. Bietul țăran se străduia să-și dovedească nevinovăția, că doar nu el legase sacii, dar zădarnică i-a fost truda. Primarul l-a trecut pe dată la categoria „dușmanilor poporului”.

Omul, fără să știe, a fost inclus în lista neagră, pentru a fi trimis, probabil, undeva în Siberia, Kazahstan sau Karelia.

Primarul era de părerea că trecuse prea multă vreme de când trenurile nu mai transportau români din Bucovina în exilul de la periferiile Uniunii Sovietice.

Într-o noapte din toamna anului 1951 Ravliuk a fost găsit mort lângă poarta concubinei sale. Activistul era atât de „cinstit”, încât își părăsise soția și copiii pe care-i avea în Hliboca și se distra cu o femeie destrăbălată din Stănești. A doua zi satul a fost împânzit de enkavediști, grăniceri cu câini și milițieni, care scotoceau peste tot pentru a descoperi făptașul. În Stănești s-a răspândit ca fulgerul vestea îngrozitoare că locuitorii vor fi ridicați și deportați. A dat bunul Dumnezeu că planul negru al enkavediștilor nu s-a realizat. Căutând, la urmă, și prin safeul fostului primar, cei sosiți de la raion au dat și de cartea neagră a lui Ravliuk. În ea erau trecuți oameni ce nu iubeau minciuna sovietică și nedreptatea. Printre aceștia se afla și Eugen Partică, în dreptul numelui căruia era scris negru pe alb – „dușman al poporului”, fiindcă „furase” câteva kilograme de grâu sau secară din pâinea statului. Și atunci enkavediștilor li s-a părut că dacă acel om a întins mâna la avutul statului, atunci ar fi putut-o întinde și asupra unui activist de partid.

Eugen Partică a fost arestat. Șase luni a fost torturat în închisoarea din Cernăuți, timp în care n-a avut voie să primească nici o veste de acasă. Toate încercările călăilor bolșevici de a-l face să recunoască că el era vinovat de moartea lui Ravliuk, n-au dat rezultatul scontat, fiindcă dânsul nu fusese implicat în acea treabă.

După șase luni de chinuri îngrozitoare, Eugen Partică a fost trimis în fața tribunalului. Judecătorii nu i-au găsit nici o vină. Însă ca să nu se creadă că cei ce erau puși să facă dreptate erau atât de neputincioși, lui Eugen Partică completul de judecată i-a pronunțat următoarea sentință: timp de cinci ani putea locui în orișicare republică sovietică, în afară de Ucraina și Moldova. Astfel, nevinovatul Eugen Partică a fost escortat tocmai în regiunea siberiană Tiumen, unde îl aștepta munca silnică la minele de

cărbune. Acasă nu s-a putut întoarce decât la împlinirea a zece ani de corvoadă.

Românul nord-bucovinean Eugen Partică și-a petrecut cei mai frumoși ani ai vieții sale pe meleaguri străine, departe de locurile natale, de cei dragi din familie. Până în ultimele clipe ale vieții a căutat răspuns la o singură întrebare: pentru ce a fost chinuit, știind că n-a fost vinovat de moartea unui activist sovietic? Răspunsul nu l-a găsit.

Nu izbăvire, ci înrobire

Mircea ANDRONIC,
locuitor al satului Godinești, raionul Herța

Oamenii de la noi s-au făcut colectiviști numai sub amenințarea că, dacă nu vor accepta „modul socialist de viață”, vor fi duși la urșii polari. Un gospodar s-a ridicat la o adunare generală a satului și s-a exprimat împotriva colectivizării. Această îndrăzneală l-a costat foarte scump: ca „dușman al poporului”, a fost condamnat la 25 de ani de pușcărie. Iar acelor țărani, care în primul an de colectivizare n-au dat cereri de intrare în colhoz, nu li s-a dat voie să pască vitele și oile de pe imașul satului. Pământul cel bun li s-a luat, așa că, de voie, de nevoie, toți au devenit până la urmă colhoznici.

După ce s-a înscris tot satul în colhoz, președintele, un grup de comsomoliști și „activiști sovietici” au pornit cu căruțele de la casă la casă, ridicând nu numai inventarul agricol, ci și tot ce le cădea în mână – moriște, mașini de tocat paie, strunguri de tâmplărie, poloboace, ciubere etc. La o femeie singuratică și invalidă din copilărie golănimea satului a găsit sub un șopron niște olane. Căsuța acelei femei necăjite fusese acoperită cu paie, dar un vânt puternic i-a smuls într-o zi o parte de acoperiș și fratele ei a cumpărat olanele ca să nu-i plouă în casă. Le-a cumpărat, le-a descărcat în ogradă, dar n-a dovedit să acopere casa. A început războiul, a fost mobilizat în armata română, a căzut poate pe front ori pe undeva s-a pierdut fără urmă, dar la vatră nu s-a mai întors. Văzând acea grămadă de olane, președintele s-a bucurat de parcă găsise o comoară. În loc să ajute femeii a repara acoperișul, a dat ordin ca olanele să fie încărcate într-o căruță și duse la colhoz. Din voia președintelui, căsuța femeii a rămas și în continuare descoperită.

La începutul colectivizării, când nu erau nici tractoare, nici cai câți ar fi trebuit, fetele și femeile tinere erau înhămate la plug și la grapă și se speteau sărmanele pe lanul colhozului de la răsăritul până la asfințitul soarelui pentru o plată de nimic.

La amiază, e drept, erau lăsate un ceas-două acasă. Și, mergând spre casă, ele intrau mai întâi în pădure, pentru a strânge câte o sarcină de vreascuri uscate, să aibă cu ce ațâța focul. Alergau apoi la râșniță, dacă aveau ce râșni. Mâncau pe fugă, tot pe fugă trebăluiau prin gospodărie și se înturnau pe lan, căci de rămâneau în urmă cu prășitul, era vai și amar de capul lor. De multe ori erau nevoite să prășească și pe timp de ploaie. Fiecare își punea un sac făcut glugă în cap și ținea vârtos de coada sapei...

Într-o amiază o femeie și-a pus de gând să coacă niște turte. Din această cauză s-a reținut mai mult. Văzând că dânsa nu se afla pe lan, ajutorul președintelui a sărit în șa și s-a dus la ea acasă. Mai întâi s-a năpustit asupra femeii cu înjurături și cuvinte de ocară. Auzind focul duduind în vatră, a luat o căldare de apă și l-a stins. Plămădeala din covată a vărsat-o în mijlocul ogrăzii. Biata femeie, care și așa lucra flămândă pe degeaba, a rămas cu paguba, a fost înjosită și din punct de vedere moral.

Președinții, brigadierii și șefii de echipe erau groaza satelor noastre. Pentru ei, legile omeniei și ale bunului simț nu mai existau. Ei se dezvățaseră chiar să vorbească normal cu oamenii de rând. Țipau și înjurau, strigau și amenințau în fiecare zi, de cum se sculau până se lăsa întunericul. Într-un sat învecinat cu al nostru, înfuriindu-se, brigadierul a trecut călare pe cal peste o fată, care de frica lui și-a ieșit din minți și a fost dusă la spitalul de psihiatrie din Cernăuți, de unde n-a ieșit până la moarte. Și credeți că a fost pedepsit pentru aceasta? Numai Dumnezeu l-a pedepsit, mai apoi...

Într-un an, pe când sătenii trebuiau să achite de urgență sumele ce țineau de așa-zisul împrumut de stat, primarul l-a chemat la el pe preotul nostru. După ce l-a înjurat, l-a apucat de barbă, l-a izbit cu capul de câteva ori de perete și l-a amenințat că dacă nu va da la timp împrumutul, zile bune n-o să aibă. Cât a mai trăit, acel preot n-a mai mers la biserică pe drumul central, ci numai pe cărări, de frică să nu dea cu ochii cu oamenii stăpânirii bolșevice.

Pe timpul sovietelor omul avea voie să țină o singură vacă, iar viițeii îi contracta în colhoz. Un gospodar, având mai mulți copii, care îi cereau zilnic de mâncare, a hotărât să mai crească o văcușoară.

De crescut, a crescut-o, dar într-o zi s-a pomenit în ușa grajdului cu zootehnicianul și agronomul. Fără multă discuție, aceștia i-au luat văcuța. S-a dus omul la cârmuire și cu lacrimi în ochi i-a rugat pe șefi să-i ia vaca cea bătrână în locul celei tinere, dar zădarnică i-a fost truda. I-au rămas copiii fără lapte și cu această mare obidă în suflet omul s-a dus din lumea pământească. Un alt gospodar cu o casă de copii, unul mai mic decât altul, ca să-și poată întreține familia, a hotărât să meargă temporar undeva la câștig. Fără îndoială că nevasta și copiii aveau să-i lucreze normele în colhoz. Dar șefii locali și-au pus în gând să-l pedepsească, fiindcă exemplul lui puteau să-l urmeze și alții și atunci se împuținau brațele de muncă. Pe când păpușoii din grădina celui dus la câștig erau de prășit, a venit brigadierul cu plugul, a arat grădina până la prispa casei și a semănat în. Și cu ce s-a ales bietul om în altă regiune pentru a agonisi un ban, ca să-și ridice copiii?

În primii ani de după război oamenii noștri erau scoși cu forța la tăiatul pădurilor, fiind mânați la Crasna ori la Ciudei și stăteau acolo cu săptămânile și lunile. Toți aveau de îndeplinit anumite norme, dar normele se făceau greu, căci copacii se tăiau cu ferăstrăul și cu toporul. Un băietan de 18 ani pentru că n-a îndeplinit norma, a fost așa de tare bătut în cap de către secretarul primăriei, care trimitea oamenii la pădure, încât din acea bătaie i s-a tras moartea. Un alt sătean, care un timp oarecare n-a ieșit atunci la lucru, a fost prins și un an de zile a stat după gratii.

Azi unii încearcă să ne convingă că sub puterea sovietică s-a trăit mai bine ca acum, că orânduirea colhoznică a fost progresistă, că socialismul ne-a adus dezrobire socială etc. Puterea sovietică, dacă analizăm ceea ce s-a întâmplat cu noi timp de 50 de ani, nu ne-a adus izbăvire și fericire, ci înrobire. O putere ce s-a sprijinit pe minciună, nedreptate și teroare nu ne-a putut asigura adevărata libertate.

Căluțul lui Petrică

Radu IEREMICIUC,
gospodar din comuna Bahrinești, raionul Hliboca

Tată a trei băieți – Petrică, Vasilică și Mihăiță, și a unei fetițe pe nume Maria, Filip Topală era invalid și de aceea în anii războiului a fost scutit de concentrare. Venind sovieticii a doua oară, în 1944, și găsindu-l pe lângă casă, lucrând cum putea, fiindcă gospodarul se mai putea mișca, au căzut aceștia în bănuieli. Adică, dacă românii l-au lăsat la vatră, în timp ce ceilalți țărani au fost concentrați, însemna că badea Filip avea o oarecare misiune secretă, legată de desfășurarea unor acțiuni subversive în spatele frontului, făcând parte, poate, dintr-o armată de gherilă. În 1944, după ce sătenii s-au întors din evacuare, sovieticii au ieșit la vânătoarea de bărbați. I-au arestat pe cei găsiți la vatră, i-au învagonat, au pus sentinele la ușile vagoanelor și i-au dus în lagărele de muncă din Karelia, pe țărmul lacului Onega. Printre aceștia s-a aflat și bieul românaș Filip Topală din Bahrinești, sat de lângă vestita Fântână Albă. Abia își târa piciorul după el, dar n-a fost lăsat să mocnească într-o baracă oarecare, ci a fost mânat mereu la lucru. Fiind bolnav, a decedat de frig și foame nu lungă zăbavă după internarea sa în lagăr. Cei de acasă au primit vestea morții sale abia după doi ani, când s-au înturnat în sat doar câțiva din bărbații ce-au fost ridicați în 1944.

Băiețașilor le-a rămas de la neuitatul lor părinte un căluț hitionel și necăjit, cu care ei se mângâiau și pe care-l înhămau la căruță ca să aducă acasă puțintica recoltă din câmp și, uneori, și vreascuri din pădure pentru încălzit. Petrică avea vreo treisprezece ani, iar frățiorii lui erau mai mici decât dânsul. Se îngânau băieții cu acel măgăruș, care era mai mult de chin, decât de folos. Pe atunci, conform unei hotărâri venite de sus, fiecare cal urma să transporte din gârloabele pădurii Obcinei, pădurii lui Tomescu sau din adâncul pădurii lui Schreiber câte 40 metri cubi de material lemnos.

O normă atât de împovărătoare i s-a impus și căluțului lui Topală s-o îndeplinească. Băiețandrii, rămași fără tată, se străduiau să iasă în fiecare zi la lucru, să poată îndeplini norma la căratul lemnului, ca să nu li se ia căluțul, căci primarul, mereu furios, striga întruna la Petrică, fiul mai măricel al lui Filip, să se spetească. Și se gândea primarul că un copil necăjit cu un căluț atât de prizărit n-o s-o scoată la capăt, în schimb bietul animal va zdohni și așa-l va scoate de la evidență, fiindcă de la numărul cailor din sat îi venea directiva privind planul de transportare a buștenilor.

Petrică se scula cu noaptea în cap și se pornea la corvoadă. Ori mânca, ori nu mânca, încărca cum putea butuci mai mici în sanie sau în căruță, îi transporta unde i se spunea, îi descărca, iar făcea cale întoarsă și, tot așa, până îl apuca noaptea. Uneori dormea în pădure. Alteori, când nu putea ajunge acasă, se cerea de mas pe la oamenii din satele învecinate cu pădurea. Își păzea căluțul ca ochii din cap și se forța să nu rămână în urmă cu lucrul. Și așa, zi de zi, săptămână cu săptămână, cu trudă mare și cu ajutorul Domnului, până în primăvară a îndeplinit Petrică norma. S-au bucurat și cei rămași acasă, s-a bucurat și Petrică. Și, dacă era primăvara, și dacă iarba prindea să înverzească, a ieșit Petrică la arat cu căluțul lui cel drag. A arat ogorul lor, le mai lucra ceva cu calul și vecinilor, dar era cu mare băgare de seamă, fiindcă autoritățile locale oricând puteau dispune să fie scos la coverzi pe degeaba.

Și așa, de azi pe mâine, cu gândul că va scăpa de povara acelor timpuri nesigure și că viața va deveni din nou liberă, a dus-o băiatul până în primăvara anului 1949, când în sat a avut loc colectivizarea forțată. Au venit și la mama lui Petrică iscoadele stăpânirii și-au silit-o să dea cerere de intrare „benevolă” în colhoz. S-a împotrivit femeia, nici n-a vrut să audă de colectivizare, s-a împotrivit și Petrică, ce era de-acum băietănaș, dar degeaba. N-au fost cruțați de înjurăturile acelui primar răutăcios și porcos la gură. Ca să nu-l mai vadă în prag, au pus mâna pe creion și au semnat cererea.

Dacă de la data aceea erau colhoznici, au trebuit să dea, la grămadă, mai întâi căluțul, de care nicidecum nu se puteau despărți, apoi și tot inventarul agricol de care dispuneau – un plug, o grapă,

sape, oticuri și o trăsură cu rotile. Le-a fost luat și pământul și li s-a dat lăsat doar grădina de lângă casă – livăzuica.

Până atunci mai făcea Petrică ceva treabă pe ogorul părintesc, mai lucra, pentru un ban, și pe ogoarele vecinilor, însă de-acum înainte îl aștepta doar munca câmpului în colectiv. Căluțul lui a încăput pe mână străină și în fiecare zi era înhămat și scos la munci grele, în folosul obștesc. Când trecea pe drum, trăgând căruțe, Petrică îl privea îndelung și ochii i se umezeau de lacrimi. Căluțul îl cunoștea. Își încetinea pasul și își ciulea urechile. Poate că își aduce aminte cum îl dezlega băietănașul de la iesle și-l scotea în curte, ca să-i dea iarbă verde din pomăt și să-l adape, cum îl mângâia și-i netezea coama când porneau de acasă, cum îl ruga în pădure să se îndârjească, să se opintească și să scoată din omăt sania încărcată cu buștenii. Cine știe la ce se gândea căluțul? Când biciul străinului îi șfichiuia spinarea, se scutura, își schimba pasul domol în fugă silită, iar ochii îi deveneau deodată umezi, ca și ochii lui Petrică.

Încetul cu încetul s-au uitat toate. Munca, sila, lipsurile, necazurile, abuzurile stăpânirii i-au înrobit pe omenașii noștri. Ani mulți s-au scurs de-atunci și diferite evenimente, mai mari sau mai mici s-au desfășurat în timp. Am îmbătrânit și noi, martorii evenimentelor de tristă memorie, au îmbătrânit și lucrurile. Totul s-a schimbat în mai bine de o jumătate de veac. La ușă ne bate ceasul despărțirii, dar încă nu știm cine e vinovat că viața noastră s-a irosit fără vreun tâlc, că mereu ne-au pândit primejdiile și că am avut de înfruntat calvarul înstrăinării. Rămâne cert că pe drumul care ne așteaptă trebuie să mergem împăcați, cu sufletele curate, uitând de relele care ni s-au făcut, ca să nu nimerim în iad.

La colhoz, pe dealul mare

Ilie AMARIȚEI,
gospodar din comuna Horbova, raionul Herța

La colhoz, pe dealul mare,
Cine fură, acela are, –
Cine fură și nu-l prinde,
Are și de unde vinde.
Dar are capăt și furatul,
Nu poate fura tot satul.
Dacă furi, tremuri de frică,
De te prinde, te ridică.
De nu furi, tremuri de frig,
Stai cu stomacul cârlig;
Stai și te gândești săracul,
Cum îți dârdâie stomacul,
Cum îți tremură spinarea,
Că nu-ți plătesc nici mâncarea.
– Unde mergi, bade Vasile?
– Merg să fac la trudozile.
Trudozile pe hârtie,
Pâinea șede-n magazie.
Magazia-i încuiată,
Dar tu stai flămând la poartă.
Trebuie ca să pierzi vreme,
Tot umblând pe la „pravlenie”,
Ca să-ți dea „rasporeajenie”
Pentru trei chile de pâine,
Ca să trăiești până mâine,
Să lucrezi mai mult flămând
Și pe ploaie, și pe vânt,
Și-apoi să mănânci oftând.
– Unde mergi, lele Domnică?
– Merg să fac o trudonică,
C-am lucrat un an de zile
Și-acum n-am la copii pâine;
Omu-i mort cu datorii
Și-am o casă de copii.
Și la „raispolkom” am fost,
Dar mi-o zis să lucrez prost.
Întâi vin la „selisovet”,
Apoi intră la bufet.
După ce au închinat,
O iau cu toții prin sat.
Merg direct la tov. Bodrug,
Să deschidă „sfântul” club,
Ca să facă adunare,
Să ne țină-o cuvântare,
Cum trebuie de-ajutat
Cu-mprumut slăvitul stat,
Că peste nu știu câți ani,
Ne-om vedea-napoi cu bani...
Nici cu „zaismul” n-au gătit
Și impozitu-a venit.
Stai și te gândești un pic:
Ce să vinzi, când n-ai nimic?
Să mai ții câte ceva,
Nici nu ai cu ce ierna.
Câte-o mâță, câte-un câine
Doar de casa ta se ține.
Ținem capre-n loc de vaci
Și rămânem tot săraci.
Nu știu cât o să mai ție
Așa mare sărăcie.
Cât așa vom mai trăi
Nu mă pot închipui...

Nu se face ziua bine,
Fina agentul, iată-l, vine:
– Vin la casa dumitale
Să te-ntreb de ai parale.
– N-am parale, măi Ilie,
Că punga-mi este pustie.
Eu în fața ta mă-nchin,
Mai așteaptă-mă puțin.
În colhoz lucrez de-un an
Și n-am primit nici un ban.
Însă cer și cum primesc,
Întâi ție îți plătesc.
Dar agentul mânios:
– Nu-mi povesti de colhoz,
N-are-n ce se-mpiedica.
– Unde-i mobila, băiete?
– N-ai văzut-o? Pe perete.
Când se uită la perete,
Vede pe el trei portrete:
Beria, Malenkov, Stalin
Stau la masă și beau vin,
Stau la masă și cinstesc
Și, râzând, se sfătuiesc,
Cum să facă din norod,
Ca să-i bată vântu-n pod,
Ca să fie măturat,
Să trăiască în curat,
Că-i popor civilizat
Din cel mai puternic stat,
Mare, liber, democrat.
Cei trei care stau la sfat
Până la urmă-au decretat
Că-acei ce au două vaci
Să fie trecuți „culaci”,
Iar acei ce-s mai bogați
Toți să fie deportați,
Iar cu cei ce-or rămânea
Colhoz s-a înființa.
Prin colhoz și prin brigadă
Să se strângă la grămadă
Pâinea toată pentru stat,
Să umbli la cumpărat
Ori noaptea după furat, –
Așa de mai multe ori,
Până-ajungi pe la-nchisori...
Iată ce zile-am ajuns,
Când mă duc la procurorul,
El îmi trage cu piciorul:
„Până-acum ai fost burghez,
Și-acum nu vrei să lucrezi?!
Pleacă la secerătoare,
Că te bag la închisoare!”
Porcii și găinele
Ne mănâncă grânele.
Dar ouăle de la găini
Le mănâncă cei străini;
Și nici lâna de pe oi
Nu rămâne pentru noi.
Totul merge pentru stat,
Mieii merg la contractat.
Din blănițele de miei
Nacialnicii fac și ei
Căciulițe la femei, –
Căciulițe cu mașete,
Ca să umble deochete.
Ale lor nu sunt muncite,
Ci-s cu buzele boite,
Dar colhoznicelor noastre
Le trec junghiurile prin oase.
Numa-n maică
Și-n cufaică
Ele, prășind lanurile,
Au umplut spitalurile.
De-atâtea griji și nevoi,
Cine vine pe la noi? –
Vin acei cu împrumutul,

Care îți scriu tot avutul, –
Sumanul și așternutul.
Umblă oamenii fugari
Și dorm noaptea prin tufari.
Mai vin nacialnici prin sate
Câte cinci și câte șapte.
Că te plângi fără folos!
Cât ai avut de primit
La-mprumut te-ai iscălit!
Caută și te-nvârtește
Și la „finadel” plătește.
Împrumută, fă ce știi
Și să nu-mi îndrugi prostii!
Dă banii când îți vorbesc,
C-am ordin, și-l îndeplinesc!
– Îndeplinește-l, fă ce vrei:
Mai pe urmă ce-ai să-mi iei?
Când aveam câte ceva,
Mă temeam că mi-i lua.
Dar acuma când mă zbat
Ca peștele pe uscat,
Mi-ați luat tot ce-am avut:
Și-acum spui ca să-mprumut?
Dar cine-i mai bogat ca mine,
Ca să-mi poată face-un bine?
Sau cine mie mi-i dator,
Ca să-mi sară-n ajutor?
– Nu te pune pe taclale,
Mergi și caută parale!
– Eu îți spun adevărat
Că n-am de unde să cât.
– Lasă-mă-n casa cea mare,
Că am să găsesc parale!
– Poftim, cată ce-i găsi,
Vezi că n-am pe ce dormi
Nici cu ce să mă îmbrac, –
M-ați făcut ca să vă plac.
Le deschid casa cea mare.
Ce să vadă? Niște ziare.
Niște ziare sau gazete
Stau pe masă-mprăștiate.
Mai încolo-un sac cu paie, –
Asta-i perna de odaie.
Ce să ia el cu hârtie?
Păretarii-s de hârtie.
Se mai face-a căuta,
Unde colhozul ne-a dus:
Nu avem vacă de muls,
Nici pe foc lemne de pus;
Dar nici nu-i voie de spus,
Că te ridică pe sus.
Au fost duși oameni din sat
La Oceanul Înghețat;
Mulți pe-acolo au murit
De foame și de urât...
Ți-aș mai spune multe, frate,
Că n-am spus nici jumătate,
Dar e timpul ca să tac,
Căci așa mai bine fac.
Am lucrat ca izdovoi,
Am arat, cărat gunoi.
Am muncit din greu cu anul,
Am primit numai cu gramul,
M-am învelit cu sumanul
Și-am tăcut ca și motanul...
Eu acestea le-am compus,
Fiindcă sunt un om distrus,
Dară să vă fie-aminte
Dureroasele cuvinte
Ce au izul amărui
Și ce nu plac orișicui.
Plac celui ce-a suferit
Și a fost nedreptățit,
Când a tot muncit flămând,
Îndurând, din greu oftând,
Cu cămașa-n spate ruptă
Și cu burta trasă, suptă.
Tu la stalviniști, măi frate,
Ai văzut cândva dreptate?

Am avut o tinerețe zbuciumată

Vasile SANDULEAC,
locuitor al satului Stănești, fostul județ Rădăuți

Când am fost „eliberați” a doua oară, în 1944, bolșevicii n-au uitat ce aveau de făcut. S-au apucat, deci, să continue practica începută în 1940-1941. Persoanele care au simpatizat autoritățile românești, reinstaurate în nordul bucovinei imediat după începerea războiului, au fost ridicate și duse în pustietățile de la marginea imperiului sovietic, ca să nu se mai întoarcă. Apoi au fost duși pe țărmurile lacului Onega, în lagărele de muncă, pentru a fi nimiciți, aproape toți bărbații din sat. După aceștia a venit rândul băieșanilor între 15 și 20 de ani să fie hăituiți. Bieții feciorași erau vânați ziua și noaptea de către reprezentanții noilor organe ale puterii, care aveau, desigur, sprijinul cozilor de topor.

Eu, de-o vorbă, m-am născut într-o familie de oameni săraci. Împreună cu sora mea Trandagira am rămas orfani de mamă din fragedă copilărie. Tata ne-a purtat de grijă și el, sărmanul, trebuia să ne dea în rând cu lumea. În luna februarie a anului 1948 am împlinit 17 ani și chiar atunci organele locale ale puterii sovietice au început să-mi adulmece urmele.

Acei cărora le-a fost încredințată soarta noastră și care sărutau mâinile și picioarele „tovarășilor” care i-au adus la conducerea satului, vroiau să mă prindă și să mă ducă undeva în Donbas, la FZO, o așa-zisă școală de pregătire a cadrelor muncitorești, dar care, în realitate, era un fel de lagăr de muncă și toți cei ce nimereau acolo erau datori să participe la restabilirea minelor de cărbune. Deci, știam că mă paște trimiterea forțată la o „școală de meserii” și, pe cât puteam, evitam să dau ochii cu reprezentanții puterii, care făceau spume la gură, propovăduind „raiul” sovietic din Donbas.

Unii tineri lipsiți de experiență au dat crezare propovăduirilor mincinoase și s-au lăsat înșelați.

Au plecat de bună voie în regiunile estice ale Ucrainei, sperând că acolo vor trăi ca în povești. Însă, când au pășit pe acele locuri, s-au convins că au fost amăgiți, dar cale întoarsă practic nu aveau. După primele scrisori primite în sat de la cei plecați în Donbas, tinerii din sat au început să fie mai atenți, să umble cu mai multă băgare de seamă.

Aveam un prieten, pe care îl chema Vasile Olinic. Un frate al său a fost mințit și se afla deja în „rai”. Anume fratele prietenului meu ne-a deschis ochii la realitate, căci noi așteptam vești bune la început de la dânsul, ca la o adică să-i urmăm exemplul.

Activiștii din sat, în frunte cu primarul, trebuiau să demonstreze prin munca lor că susțineau întru totul noua orânduire și că erau în stare să trimită un număr de tineri cât mai departe de locurile natale. Nici eu, nici Vasile nu dormeam noaptea pe la casele noastre, ci prin șurile și grajdurile rudelor și ale prietenilor. Am fost noi căutați și pe la miezul nopții, și în zori de zi, dar n-am fost găsiți. Într-o zi a venit la noi străjerul de la primărie și i-a lăsat tatei vorbă că a doua zi trebuia să mă duc împreună cu prietenul meu, Vasile, în gospodăria Anei Mihoreanu, care era judecată pentru că n-a putut achita planul de vânzare „benevolă” a pâinii către stat, ca să îmblătim acolo ceea ce a mai rămas neîmblătit. Ne-am dus, nu puteam să nu mergem, că l-am fi înrăit și mai mult pe primarul necărturar. Am terminat de îmblătit și, obosiți, ne-am dus pe la casele noastre. Peste o zi am fost chemați la primărie, fiind învinuiți că am fi furat niște scânduri. Am strâns din umeri, ne-am jurat, ne-am căinat, dar nici prin minte nu ne trecea că nimerisem în capcană. Dacă nu ne-am recunoscut „vina” în sat, adică la primărie, ni s-a zis că vom recunoaște-o la raion. Am fost reținuți, iar omului de serviciu i s-a poruncit să meargă până la un vecin, să-i spună să înhame caii la căruță, ca să ne ducă la Hliboca. Când a venit omul cu căruța, eu și Vasile eram legați cu o funie unul de altul, ca să nu putem fugi după ce-om ieși din sat.

În timp ce la primărie eram pregătiți de drum, cineva i-a transmis tatei lui Vasile ce se întâmpla cu noi în curtea primăriei. El a dovedit să ne iasă înainte.

Badea Ilie, om zdravăn, l-a biruit din pumni pe activistul care ne însoțea la raion. În acea învălmășeală noi am sărit din căruță, așa legați cum eram, apoi, ajutându-ne unul pe altul, ne-am eliberat și am fugit care încotro. De data aceasta am scăpat, dar primarul și activiștii lui n-au renunțat la planul lor de a ne înhăța. S-au gândit ei cum să ne întindă mreaja, în care să cădem și, firește, am căzut.

În acele timpuri persoanele apte de muncă erau obligate să participe la tăiatul pădurii dintre satele Corcești și Bilca și să transporte la gările din apropiere o anumită cantitate de bușteni. Ni s-a transmis, prin omul de serviciu de la primărie, că trebuia să plecăm la Corcești. A doua zi, la ora indicată, având cu noi uneltele de muncă și mâncare pe vreo jumătate de săptămână, ne-am prezentat la primărie. Acolo ne-au spus ce aveam de făcut, dar ne-au atras atenția că trebuia să trecem neapărat pe la secția de miliție din raion, unde ni se vor elibera niște adeverințe, ca să putem, chipurile, lucra în zona de frontieră, căci Corceștiul era un sat situat la noua graniță cu România. Neștiind ce ne aștepta, am procedat întocmai cum am fost sfătuiți în sat. Între timp primarul nostru a dat un telefon la miliția din Hliboca, așa că eram deja așteptați. Am fost poftiți într-o încăpere, în care se mai aflau vreo cincisprezece tineri, care, ca și noi, urmau să fie escortați în Donbas, la FZO. Ne-am dat imediat seama în ce situație am nimerit, dar era târziu și nu mai aveam ce face. Paza i-a fost încredințată unei persoane civile. Nu știu cum s-a întâmplat, însă din 17 câți am fost la început, zece, printre care și prietenul meu Vasile, au spălat putina. Ceilalți șase, alături de care mă aflam în încăpere, erau ucraineni și cu ei nu mă puteam înțelege din vorbă. M-am așezat pe dușumea, într-un colț al acelei încăperi, și-am început să plâng. Nu m-a luat nimeni în seamă și am stat așa până s-a înnoptat. Cei de la miliție, văzând că am rămas puțini, au întărit paza. În ajutorul persoanei civile care stătea la ușă a fost trimis un milițian. Noaptea milițianului i s-a făcut somn. A pus două scaune la ușă și s-a întins pe ele. A adormit buștean, iar civilului i s-a făcut sete. Văzându-mă plângând și fiind convins că mă voi întoarce, m-a trimis la fântână să-i aduc apă. Am luat garafa de pe masă și cu mare atenție am trecut peste milițianul ce sforăia de putea să trezească și morții.

Am ieșit afară cu opincile legate de picior. Am lăsat garafa și am rupt-o la fugă înspre Stănești. Nu mergeam pe drum, să nu mă întâlnesc cu cineva, ci pe câmp, alăturea cu drumul. Mi-am legat ațele de la opinci, apoi nu m-am oprit până la Oprișeni, sat învecinat cu al nostru. Eram ud complet. Am bătut la ușa unui cunoscut de-al tatei, care mi-a deschis și care a înlemnit în prag, văzându-mă în ce hal eram. Era hăt după miezul nopții. Mi-a zis să mă dezbrac și să mă descalț, să mă usuc, apoi s-o iau înspre casă.

Ajungând în sat, nu m-am dus direct acasă, ci m-am furișat spre gospodăria unui prieten, la care am stat ascuns câteva zile, până s-a mai potolit zarva, căci primăria a fost anunțată de miliție că am dispărut. Alte câteva zile le-am stat în satul Mihoreni, apoi, deși m-am întors în Stănești, am stat ascuns și ziua, și noaptea.

Mi-am pus de gând să plec în raionul Storojineț, adică să-mi schimb locul de trai, și să mă angajez la Combinatul forestier din Crasna. Dar îmi trebuia o adeverință din sat precum că autoritățile locale nu erau împotrivă să părăsesc Stăneștii. Cum puteam să-i cer primarului o asemenea adeverință? Puteam ieși la secretarul primăriei, fiindcă lui îi plăceau paharele, dar el sigur mi-ar fi cerut o sumă oarecare. Pentru început, am obținut promisiunea secretarului că pentru 200 de ruble mi-ar putea elibera adeverința. Bine, dar de unde să fi luat banii? Fiind strâns cu ușa, i-am zis că eram de acord și m-am pornit să caut o agoniseală. Am auzit că pe undeva în Basarabia era nevoie de cosași, dar precis nu știam unde. Mi-am pregătit coasa și-am plecat la Cernăuți, de unde m-am urcat într-un tren care pornea spre Basarabia. Vagoanele erau încărcate cu buștenii, mi-am găsit și eu un locușor și eram bucuros că voi putea câștiga cele 200 de ruble, ca să le dau secretarului în schimbul adeverinței. Până în gara Larga n-am avut nici o problemă. Acolo am fost observat de niște milițieni și unul, care m-a somat să cobor, a aruncat în mine cu un par. Lovitura de par pe care am primit-o în piept m-a rostogolit printre buștenii și, când am căzut din vagon, am mai avut „norocul” de a mă tăia la picior cu coasa. Mi-am legat rana cu ștergarul în care aveam învelită o pâine și m-am lăsat condus de milițieni.

M-au băgat într-o încăpere a gării, unde mai erau câțiva tineri și ne-au păzit până în momentul în care un tren pleca spre Cernăuți. Am fost urcați în el sub amenințarea că, dacă vom mai fi prinși prin Basarabia, va fi vai și amar de pieile noastre.

Când am ajuns la Cernăuți nu mai știam încotro s-o apuc. Norocul mi l-a scos în cale pe consăteanul Gheorghe Topor, care făcea în oraș un lucru murdar – curăța latrinele. Mi-a propus să-l urmez, promițându-mi că mă va angaja și pe mine la un asemenea lucru. În situația în care mă aflam puteam să-l refuz? Am lucrat câteva zile împreună cu badea Gheorghe, apoi m-am angajat în calitate de cosaș la aceeași organizație, care, având mai multe perechi de cai, dispunea și de câteva hectare de fânăț. Acolo am câștigat cele 200 de ruble, pe care le-am dat secretarului. El și-a ținut făgăduiala, fără ca eu să știu cum a putut pune primarul semnătura pe ea, și cu acel document mi-am putut face buletinul de identitate, care m-a ajutat să mă pot aranja la lucru la Cernăuți, unde m-am aflat până în momentul pensionării.

N-am părăsit cu totul satul, am venit în permanență în Stănești, unde am avut casă și familie, pământ cât mi s-a căzut atunci, însă nimănui nu i-am purtat pic de ură în suflet. Atât că m-am întrebat mereu și mă întreb și acum cu ce am putut greși în fața lui Dumnezeu de am avut o tinerețe atât de zbuciumată. N-am fost pe placul bolșevicilor doar de aceea că eram fecior sărac, dar harnic și cinstit? Sau poate de aceea că eram român?

A înregistrat prof. șc. Ion. A. POSTEUCĂ

Golgota lui Vasile Frunză

Ion MIHĂIEȘI

Născut la 21 septembrie 1928 în comuna Igești, județul Storojineț, în august 1948 a fost prins când încerca să treacă frontiera în România. Nu avea asupra sa nici un fel de armă, dar i s-a băgat în buzunar un pistol de marcă germană. La interogatorii a fost torturat, cerându-i-se să recunoască că făcea spionaj în favoarea Germaniei. A fost condamnat la 20 de ani de închisoare cu confiscarea averii și la 5 ani privare de drepturi.

În baza unei amnistii, a fost pus în libertate în 1958. La baștină s-a întors invalid de grupa a II-a. Abia în 1992 a fost reabilitat.

Pe Vasile Frunză l-am cunoscut în colonia de odihnă a Camerei de Muncă din Câmpulung-Moldovenesc, unde am fost în 1943. Colonia „Deia” – astfel se numea vila, în care ne aflam la odihnă în vacanța de vară, noi, elevii Școlii Profesionale din Cernăuți. Eram ucenic la firma „Totelectric”, studiam contabilitatea în comerț și după patru ani urma să devin contabil cu dreptul de a fi comerciant, funcționar de bancă sau proprietar privat în comerț. La cursurile profesionale studiau și băieți care erau ucenici la fabrici, uzine și care deprindeau diferite meserii. Vasile Frunză, de-o vorbă, era ucenic la frizeria de lux „Cosița de aur” de pe strada Iancu Flondor. Despre aceasta mi-a vorbit Vasile, când eram la Câmpulung. Iată povestea lui.

Sus, la etaj, locuia guvernatorul Bucovinei de atunci, generalul Dragalina, care, în fiecare dimineață, se bărbierea acolo la un bărbier cu mare vechime de muncă. După un timp, mi-a mărturisit Vasile, am observat că generalul îmi acorda o oarecare atenție, întrebându-l pe patron din ce localitate proveneam și de când lucram acolo. Aflând că eram ucenic de aproape un an și observând că deserveam clienți mai puțin importanți, într-o zi mi-a zis: „Piciule, n-ai vrea să mă bărbierești și pe mine? Văd că-ți umblă mâna bine”.

Am acceptat, doar vroiam să vadă patronul și ceilalți frizeri că am învățat și eu ceva. După ce l-am bărbierit, l-am dat cu crema lui preferată, i-am făcut masaj, l-am pudrat și el mi-a spus: „Bravo, băiete. De azi voi fi clientul tău în fiecare zi”. Mi-a dat bacșiș frumos, și-a luat „La revedere!” și, de atunci, în fiecare dimineață venea să-l bărbieresc, iar o dată în săptămână – să-l frizez.

Au trecut așa câteva luni și într-o zi a intrat și și-a luat rămas bun de la toți, zicându-ne că pleca pe front, în Crimeea.

Aceasta s-a întâmplat în 1943. După plecarea generalului pe front, mă vizita din când în când soția lui, care o dată mi-a spus că avea de gând să meargă la Igești, să vorbească cu tata, cerându-i consimțământul să mă înfieze și să mă dea la o școală de ofițeri. Mai întâi mi-a comunicat că generalul a rugat-o să vorbească cu mine în privința asta.

Vasile Frunză nici nu bănuia de ce îi punea atâtea întrebări generalul Dragalina, atunci când îl bărbierea. A aflat de la el totul despre familia sa, că la părinții săi erau mai mulți copii și că se trăgea dintr-o veche spiță răzeșească, cu credință în Dumnezeu. Dar n-a fost să fie așa, precum își plănuise generalul. Frontul se apropia, armata română se retrăgea și rușii se apropiau de Nistru. În martie 1944, capitala Bucovinei au părăsit-o și ucenicii, refugiindu-se în Banat, la Timișoara. Printre ei m-am aflat și eu. Toți am fost repartizați la un cămin și la diferite firme pentru a ne putea continua studiile și practica la meseriile preferate. Vasile Frunză a fost aranjat la o frizerie din centrul Timișoarei, iar eu am nimerit la firma comercială SA „Phöbus”, care avea mai multe sucursale și corespundea profilului firmei „Totelectric” din Cernăuți, deoarece se ocupa de comercializarea articolelor electrice și de uz gospodăresc. Printre proprietarii asociați se aflau avocați, profesori, contabili și comercianți. Vasile locuia la același cămin și, fiind departe de casă, am legat cu el o prietenie și mai strânsă.

Odată, întorcând-se de la frizerie, Vasile îmi spune:

— Ionică, și doamna general Dragalina locuiește în Timișoara. Mi-a dat de urmă și mă invită s-o vizitez.

Mi-a comunicat adresa și m-a rugat să vin la ea cu un prieten de nădejde.

Într-o duminică, după liturghie, am mers la ea împreună. Locuia într-o vilă din Piața de Fân. Ne-a întâmpinat ordonanța, care ne-a introdus într-un salonaș și ne-a invitat să luăm loc. Doamna nu s-a lăsat așteptată. A apărut în cadrul ușii, ne-a salutat și cu un gest larg al mâinii ne-a poftit la masă. În cele din urmă ne-a comunicat că generalul vroia să ne înfieze și ne cerea consimțământul. Dacă acceptam, urma să fim dați la o școală militară, ca copii de trupă, fiindcă eram încă minori. Nu știam ce să-i răspundem, că nu aveam cu cine ne sfătui în privința aceasta. M-am gândit să-i scriu fratelui meu mai mare, Ghiță, care era la școala de ofițeri din Făgăraș. Dar, să-i spun tot ce aveam de gând într-o scrisoare era un lucru riscant. Trebuia să plec până la el.

Au trecut vreo trei luni de zile și n-am decis nimic. A venit apoi ziua de 23 august, care a pus capăt la toate. Fratele Ghiță a plecat pe front, ca să elibereze Ardealul, iar noi, cei refugiați din Bucovina, am început să fim vânați de sovietici pentru a fi duși acasă. Nu doream cu nici un preț să ne întoarcem, căci din „mierea” sovietică gustasem în 1940. Ce era de făcut? Ne-am camuflat câteva luni de zile, dar, până la urmă, soarta a decis pentru noi.

Aveam un coleg din județul Hotin, de pe Cotileu. Acesta, simpatizându-i pe sovietici, s-a prezentat la comisia de repatriere, situată în localul prefecturii Timișoara, și ne-a turnat pe toți. Am fost ridicați de la cămin, urcați în vagoane și duși sub pază, parcă am fi fost pușcăriași, până la gara din Galați. În seara de Crăciun, învagonați într-un mărfar, am fost escortați la Bolgrad, în sudul Basarabiei. Am nimerit în lagăr. Dormeam pe jos, pe rogojini, fără perne sub cap și fără încălzire. Cândva, acolo a fost o fermă de porcine și vă puteți da seama de condițiile în care erau ținuți temporar cei care se repatriau din România. Mizeria, foamea, frigul, păduchii și interogatoriile ne-au istovit cu totul. Când ne-am văzut eliberați, având documente la mână, am crezut că am scăpat. La Chișinău am fost din nou reținuți. Ca să ne verifice adică documentele, iarăși am îndurat câteva zile frig și mizerie. Eram 38 de băieți cu studiile neterminate și eram aduși din România ca să muncim pentru ruși. Speram că se va termina războiul și că viața își va relua cursul ei normal, însă ne-am înșelat amarnic.

După câțiva ani de mizerie și nesiguranță a mai bântuit și seceta din 1946, care ne-a adus foametea și tifosul exantematic. Visam să trecem noua graniță și să ne stabilim în România, fiindcă eram informați că acolo nu era atâta mizerie. Într-o zi m-am pomenit acasă, la Ostrița, cu Vasile Frunză venit de la Igești să stea temeinic de vorbă cu mine. L-am ascultat și el a încercat să mă convingă că trebuie să plecăm, fără întârziere, la Timișoara, unde eram așteptați de doamna general Dragalina.

— Vasile, i-am zis, ne-or prinde iarăși sovieticii și ne-or aduce sub escortă. Ne-or condamna, că nu mai suntem minori.

— Nu-ți face griji, mi-a răspuns, că doamna Dragalina se pregătește să plece în Elveția pentru totdeauna. Ea este elvețiancă și vrea să ne ia și pe noi, ca să ne salveze...

Mama, trăgând cu urechea la discuția noastră, a intrat pe neprinsă veste și s-a răstit la noi:

— Bre, nu sunteți întregi la minte? Nu știți voi cine sunt rușii? Vă băgați în foc? Ei au întărit granița, o păzesc cu strășnicie, de nici păsările n-o pot trece.

Vasile a vrut ceva să-i explice și mama i-a zis pe un ton mai domol:

— Satul tău e lângă graniță și poate că știi pe unde se poate încă trece dincolo. Încearcă, du-te și să știi că nimeni nu va afla despre asta. Pe Ionică nu-l las nici în ruptul capului. Mă tem că l-or prinde, l-or închide, iar pe noi ne-or duce în Siberia.

Ne-am despărțit cu lacrimi în ochi. El a plecat, eu am rămas. Prin 1953, pe când eram contabil în colhoz, am primit o scrisoare din Extremul Orient. Am desfăcut plicul și m-am cutremurat. Îmi scria Vasile. N-a ajuns în Timișoara, ci în Komsomolsk-pe-Amur. Îmi relata că, totuși, s-a pornit atunci, în 1948, să treacă frontiera, că a fost prins, că în momentul reținerii lui i-a fost băgat într-un buzunar un pistol și a fost silit să declare la interogatorii că făcuse spionaj în favoarea Germaniei. N-a recunoscut nimic și a fost schingiuit de a rămas invalid pe viață – cu fracturi la mâini și picioare, cu plămânii bolnavi și inima distrusă.

În cele din urmă a fost condamnat la 20 de ani de pușcărie, iar după moartea lui Stalin i s-au redus cinci. Îmi mai scria Vasile Frunză că dacă o asculta pe mama, n-ar fi trecut prin atâtea greutăți.

Au mai trecut niște ani și din nou am primit de la fostul meu coleg o scrisoare, însă nu din Extremul Orient sovietic, ci de la baștina lui, din Igești. Îmi aducea la cunoștință că era în viață, că datorită faptului că era invalid, a fost amnistiat și eliberat din lagărul de deținuți politici, că s-a căsătorit și că era frizer, fiindcă alt lucru nu putea face. M-am bucurat nespus, i-am răspuns imediat și l-am invitat în ospeție ca să ne revedem. N-a ezitat, a venit cu soția la hramul din Ostrița, ne-am îmbrățișat, am stat la masă și la un pahar de vorbă și mi-a povestit prin câte a trecut omul, care a vrut să trăiască liber în țara lui. L-am vizitat și eu în repetate rânduri la Igești. Ne mai întâlnim, din când în când, la Cernăuți, la sărbătorile neamului românesc din Bucovina. E încă dârz omul, pe care nu l-au frânt nici torturile, nici condițiile de lagăr, fiindcă tânăr i-a rămas sufletu-i nobil.

Amintiri din negre timpuri

Ion POSTEUCĂ

Oamenii mai în vârstă probabil că își mai aduc aminte de perioada anilor 70-80 ai secolului trecut, când guvernul sovietic avea atât de mare „grijă” de frontierele de stat ale U.R.S.S., încât s-a ajuns ca rudele apropiate (copii, părinți, frați și surori) nu puteau să se întâlnească la o sărbătoare, la o înmormântare sau cu alte ocazii. În acea perioadă au apărut așa-zisele sate din zona de frontieră, în care puteai să ajungi numai cu un permis special, eliberat de organele ministerului de interne. Permisul îl puteai obține în baza unei cereri, însoțită de o explicație de câteva pagini privind scopul vizitei tale în satul învecinat. Dar cine putea prognoza exact ziua morții unei rude apropiate din satul aflat în zona de frontieră, ca s-o poți petrece pe ultimul drum? Și dacă, totuși, cineva încerca să participe la înmormântare sau la o altă ceremonie, pedeapsa nu se lăsa așteptată. Satul respectiv era invadat de grăniceri și orice străin era cercetat, supus amenzilor și expulzat din acea localitate. Uneori erau implicate și autoritățile locale, însă fără nici un folos, căci grănicerii făceau pe stăpânii. S-a ajuns până la aceea că studenții originari din satele de zonă nu puteau veni, fără permis, la părinții lor, în timpul vacanțelor. Am fost martorul unui paradox: satul nostru Stănești făcea parte din colhozul „Ceapaev”, sediul căruia se afla în satul învecinat Oprișeni, sat care, spre deosebire de al nostru, fusese inclus în zona de frontieră. Dați-vă seama care era situația: în fiecare duminică zeci de studenți plecau la Oprișeni, la sediul cârmuirii colhozului, pentru a-și rezolva unele probleme, însă legitim ei nu aveau voie să facă acest lucru, fiindcă deplasarea lor putea fi considerată un mare pericol pentru frontiera de stat. În acea vreme părinții mei locuiau în România și în fiecare an veneau în vizită la Stănești. Eu, fiul lor, trebuia să-i întâmpin în gara Vadul-Siretului, gară aflată în satul Cerepcăuți, sat ce făcea și el parte din zona de frontieră.

Primind telegramă că peste o zi-două îmi vor sosi părinții, nu aveam posibilitate să obțin permisul respectiv de la secția raională de miliție, căci un asemenea permis era eliberat, de regulă, pe parcursul a șase săptămâni. Și atunci cum trebuia să procedez? Înfruntam riscul. Stăteam în sala de așteptare, dar când zăream patrulele de grăniceri, mă ascundeam pe unde puteam. De câteva ori n-am dovedit să spăl putina și în acele cazuri eram introdus într-o cameră specială, unde eram interogat și unde mi se făcea și un proces-verbal. Peste un timp oarecare eram chemat la raion, să dau explicații, iarăși de vreo câteva pagini, de ce nu respectam legile statului.

La gara Vadul-Siretului numai eu știu câte tufișuri m-au adăpostit și m-au salvat de „vigilența” cu care statul își păzea frontierele, cu toate că aveam în buzunar buletin sovietic. În acea vreme, buletinul sovietic nu mă putea salva.

În acea perioadă eram profesor la școala din satul meu de baștină, Stănești. Școala din Stănești era medie, iar cea din satul învecinat Poieni – de numai nouă ani. Mulți băieți și fete din Poieni veneau la noi ca să-și continue studiile. Poieniul era și el sat de zonă și faptul acesta iarăși ne crea necazuri. Am fost diriginte al claselor în care învățau elevi din Poieni. Și, în calitate de diriginte, aveam obligația ca, din când în când, să-i vizitez pe elevi la domiciliu. În timpul unei asemenea vizite am fost „prins” de grăniceri. Le-am lămurit care era situația, le-am mai spus că la școala noastră adeseori îi aveam ca oaspeți pe grănicerii de la pichetele din Sinăuți și Tereblecea, că și noi pregăteam pentru ei programe artistice cu prilejul diferitelor sărbători revoluționare, dar toate încercările mele de a mă îndreptăți au fost zadarnice. Pentru ei nu avea valoare omul, ci legea scrisă pe hârtie. I-am întrebat cum aș putea să-mi vizitez elevii odată ce eram dirigintele lor. Mi-au răspuns că pe ei lucrul acesta nu-i privea, că ei se aflau la serviciu și că aveau indicații cum să procedeze cu cei ce dădeau buzna fără permis în zona de frontieră. Mi-au întocmit un proces-verbal de câteva pagini, pe care l-au expediat la secția raională a învățământului public, de unde a fost trimis la școală pentru ca purtarea mea să fie discutată în colectiv și să fiu pedepsit ca un om

care a încălcat regimul de frontieră. Evident, răspunsul trebuia să-i fie trimis personal șefului secției raionale de învățământ, care, timp de câțiva ani urma să mă facă „cu ou și oțet” la toate ședințele pentru intențiile mele „criminale”. Am avut norocul că directorul de atunci al școlii noastre a înțeles situația și totul s-a terminat cu bine pentru mine.

În perioada de care vorbesc, statul sovietic din când în când vindea materiale de construcție cetățenilor care se pregăteau să-și construiască case sau să ridice anumite acareturi. Materialele erau de calitate proastă, însă erau mai ieftine, le procurai mai ușor și era pe cale legală. Pentru a obține ciment, ardezie, scânduri etc., primăria te includea pe o listă pe care o înainta organelor raionale. Materialele erau transportate la gara din Hliboca sau la gara Vadul-Siretului. Deoarece și eu mă pregăteam să-mi construiesc casă nouă, l-am rugat pe primar să mă treacă și pe mine pe lista respectivă. Într-o bună zi, la Vadul-Siretului au sosit câteva vagoane cu căpriori. Primarul a fost informat că materialul de construcție repartizat satului nostru trebuia ridicat fără amânare. Chiar a doua zi am plecat la Vadul-Siretului. Era o zi frumoasă și, deoarece încă nu venise persoana care trebuia să ne distribuie lemnul, ne-am așezat pe buștenii aduși tocmai din Arhanghelsk și discutam ceva. La un moment dat, de noi s-a apropiat un bărbat și ne-a întrebat din ce sat eram. I-am răspuns cum se cuvenea să-i răspundem, iar el a vârât mâna în buzunar, a scos o legitimație și ne-a arătat-o. Am luat legitimația să văd ce scria în ea. Scria că era ofițer la pichetul de grăniceri din Cerepcăuți. Până i-am întors eu legitimația, cei care veniseră împreună cu mine au reușit să dispară. Am rămas doar trei – toți profesori de la școala din Stănești. Ofițerul ne-a întrebat dacă aveam permis de la miliție și dacă știam că ne aflam în zona de frontieră. Am încercat să-i lămuresc că permisul se eliberează după o lună și jumătate din ziua depunerii cererii, iar noi, fiind anunțați în ajun că trebuia să ridicăm materialul de construcție, n-am avut timp să alergăm și la secția raională de miliție. I-am arătat lista întărită cu ștampila primăriei, i-am arătat și buletinele noastre, dar truda ne-a fost zadarnică.

El, devenind foarte sever, ne-a poruncit să-l urmăm și ne-a avertizat să nu încercăm a fugi, că o să fie rău de noi. Ne-a dus direct la biroul milițienilor din gară. Ne-a dat în primire unui milițian și i-a spus să procedeze conform legii și să nu țină cont de nici un fel de explicații din partea noastră. Milițianul a scos dintr-un dulap niște mape cu fel de fel de instrucții și dispoziții și, după ce ne-a adus la cunoștință conținutul lor, a început să întocmească procese verbale kilometrice. După ce „am recunoscut" marea „greșeală" și faptul că eram „infractori" și foarte „periculoși" pentru societatea sovietică, ne-am pus semnăturile pe procesele verbale. Apoi am plătit amenda! Peste câteva ore am fost eliberați, însă ni s-a atras atenția că dacă asemenea fapte se vor mai repeta, treaba va fi slută de tot.

Am ieșit, blestemându-i în gând pe ofițerul de grăniceri și pe milițianul ce ne-au făcut atâtea șicane. Nu-mi mai ardea de materialele de construcție după care venisem la gara Vadul-Siretului. Mă întrebam, cine eram cu adevărat: om, cetățean al unui stat sau eram în sclavia sovietică la mine acasă?

CREAȚIE LITERARĂ

Dumitru ONIGA

Rondelul umilinţei

Îngenuncheaţi în umilinţă,
Înghitem şi răbdăm de toate:
O nesfârşită suferinţă
Stă pe spinările plecate.

La orice pas ne ameninţă
Abuzuri, falsuri, strâmbătate:
Îngenuncheaţi în umilinţă,
Înghitem şi răbdăm de toate.

Fără speranţă ori credinţă,
În conştiinţele pătate
Ne bălăcim în neputinţă,
În josnicie şi păcate.

Îngenuncheaţi în umilinţă.

Stupca, 30 iunie 1988

Rondelul muncii

„Noi ne facem că muncim”
„Ei se fac că ne plătesc”
Şi belelele sporesc.
Mai chiulim, mai tâlhărim...

Sigur, pare nefiresc,
Viaţa totuşi ne-o trăim.
„Noi ne facem că muncim”
„Ei se fac că ne plătesc”.

Ce vedem, ce auzim
E mai mult decât grotesc:
Oamenii se străduiesc
Doar să supravieţuim.
Şi ne facem că muncim...

Suceava, 26 septembrie 1988

Rondelul neputinţei

Când Dumnezeu veni la mine
Nu a ştiut ce să-mi mai facă,
Eram aşa o ghemotoacă
De sânge, lacrimi şi ruşine.

Bătut, hulit, dat în tărbacă...
A plâns şi el ca orişicine.
Când Dumnezeu a dat de mine
Ce mai putea oare să-mi facă?!...

— Măcar acuma, Doamne, ţine
Blăstemul crunt să se desfacă
Şi lumea lui demoniacă,
Tot răul să-L transformi în bine!
Dar Domnul plânge lângă mine.

Suceava, 10 octombrie 1988

Rondelul florilor de măr

Se scutur florile de măr,
Se stinge tainic o minune,
Parcă-ar muri un adevăr,
O vrajă ce încet apune.

Cum aş putea să mă dezbăr
De-un vis real, de-o perfecţiune?!
Se scutur florile de măr,
Se stinge tainic o minune.

Mă doare, toate-s în răspăr,
Tot ce mai văd, mă indispune.
Cum pot peste tristeţi să săr?
O disperare mă răpune.

Se scutur florile de măr.

Suceava, 19 mai 1993

Rondelul cavalerului medieval

De aş putea, dacă aş fi
Un cavaler medieval,
Cu suliţă, cu scut şi cal
O lume poate-aş cuceri.

În slujba Sfântului Graal
Pământul l-aş desţeleni,
De aş putea, dacă aş fi
Un cavaler medieval.

Un fulger poate m-aș dori
În mersul ferm spre ideal

Şi tot ce-i rău şi imoral
Aş asana, aş curăţi.

De-aş mai putea, dac-aş mai fi...

Arcadie OPAIŢ

Rugă la miezul vârstei

Dă-mi iertare, Tată sfânt,
C-am ieşit din jurământ:
N-am să vin la Tine-n cer,
Între rime vreau să pier.

Să-mi culc trupul în cuvânt,
Din poem să-mi fac mormânt.
Basmele pentru copii
Să-mi fie de năsălii.

Şi în loc de nimitezi,
Să-mi pun „Capra cu trei iezi”,
Diaconul din Humuleşti
Să-mi spună în drum poveşti.

Cruce vreau – nu stâlp terestru,
Ci „Doina” lui Eminescu.
Sub pecetea Ta domnească
„Limba noastră” să trăiască.

Să nu facem pod de flori
Din Coşbuc şi-ai lui feciori.
Judecata de apoi
Fă-o, Doamne, între noi,
Aici, Doamne, pe pământ,
Cu români „Doina” cântând.

De n-am de vecie parte –
Odihneşte-mă-ntr-o carte.
Clopote – durerea mea –
Asta-i, Doamne, voia mea.

Și mai vreau...
Nu vreau nimic,
Toate-s, Doamne, de nimic
Într-un veac nelogodit,
Văduvit de un peltic!

O lacrimă de sânge – Bucovina

Topite în noapte idei
Rămân în candelă scrum
Mă culcă în leagăn de fum
În coada cometei Halley

Și trece tic-tacul prin mine
Lăsându-mă singur să mor
Cu pleoapa căzută pe mâine
Prin care pătrunde uşor

Motivul atâtor litanii
Și-atâtor trădări omeneşti
Geografii rod în noapte guzganii
Bucovină, a cui lacrimă eşti?

Munţii tăcerii

Prin umbre de munți
Plutim în tăcere
Perle din suflet de doare
Ne dor amprentele-n soare
Cioplite în evul de miere.

Copii risipiţi în istorii
Geografii forfecate în pripă
Trecutul ce fumegă-n pipă
Trezi-va din somn muritorii?

Sclipi-va mărgeaua-n costume
Să-i prindem al zilelor sens
Cu firul de lână ales
Rămas manuscris în postume?

Băiatul din basm ne zâmbeşte
Cu pupăza-n târg de vânzare
Al lumii păcat prohodeşte
Şi-a umbrelor dulce cântare.

Culege-mă, Doamne, din rouă
Esop al credinţei să-şi fiu
Împarte-mi fiinţa în două
Numeşte-mă al patimii fiu.

Sârma ghimpată să-mi fie
A neamului cruce ce-o duc
Amarul din frunza de nuc
Dulceaţa din viţa de vie.

Clement ANTONOVICI

Lumina Bucovinei

E fără margini lumea şi zarea e senină
Şi râd în codri brazii şi florile-n grădină;
Şi nu-i în lume ţară mai plină de lumină
Ca tine, fermecată şi blândă, Bucovină!

Mi-i gura numai cântec şi inima mi-e plină
De chipul tău de aur, de-a ta lumină lină.
Ci dorul meu de tine nicicând nu se alină,
Minune fără margini, senină Bucovină!

Drumeţul care vine, înfiorat se-nchină,
Că ştie că strămoşii s-au îngropat în tină,
Ca trupul tău de floare pe fruntea lor să-l ţină,
Nemuritoare zână, bogată Bucovină!

Când, după val de vreme, privirea mea blajină
Şi-o stinge pe vecie albastra ei lumină,
Să mă îngropi sub cetini, în raiul de sulfină,
Să fie mereu alături, măicuţă Bucovină!

Fântâna din câmp

Păşesc domol pe drumul care duce
Prin holda-naltă fără de hotar.
Sub şase plopi mai dăinuie o cruce
Ce s-a-nnegrit de-atâta timp amar.

Iar lângă cruce este o fântână
Săpată-n vremi bătrâne de-un străbun.
Ascult un cânt ce plopii mi-l îngână
Şi-aducerile-aminte mi le-adun.

Şi mă scufund tot mai adânc în vreme,
În marea celor patruzeci de ani,
Şi parcă-aştept acasă să mă cheme
În blând amurg părinţii mei ţărani.
Dar ştiu că-n van aştept; ei nu mă cheamă,
Căci au intrat în umedul pământ;
Şi mulţi săteni cu mine de o seamă
În lumea asta caldă nu mai sânt...

Ci-s bucuros că Timpul mă amână,
Că pot vedea lumina albei vieţi,
Că stau înfiorat lângă fântână
Şi sorb cu drag atâtea frumuseţi.

Constantin ROTARU

Aici, în Bucovina

Aici, în nopţi de iarnă lungi,
Poveşti am ascultat cu Cosânzene
Şi m-am jucat cu primii fulgi,
Şi-am înfruntat şi viscol şi troiene.

Aici eu mi-am trăit copilăria
Şi tot aici părinţi am îngropat,
Aici, arar, mi-a surâs bucuria
Şi-n grele vremi aici am lăcrămat.

Din Bucovina Patria-mi începe,
Iubirea înfocată pentru ea,
Încât şi duşmanul pricepe
Că patria e viaţa mea.

Bucovină, plai de dor

Numai plaiuri înverzite,
Numai lanuri aurite,
Numai creste-mpădurite,
Numai pajişti înflorite,
Numai râuri săltăreţe,
Munţi cu piscurile semeţe
Şi sprinţare căprioare
Bând argintul din izvoare...
Peste-acestea, cu lumină,
Plouă duh de Bucovină.
Ierbile se-nrourează,
Zările se-nseninează
De albastrul ce înscrie
Plaiul întru veşnicie.

Fântâna Albă

Descoperiţi-vă şi-nspre pământ vă aplecaţi!
Aici sun fraţii noştri îngropaţi
Făr' lumânări şi bocete, şi plâns,
Aşa precum căzură, aşa precum s-au stins.
Cei mici – la sânul mamei, cei mari – în jurul tatei,
Aşa cum se aflară sub foc de automate
Cu gura larg deschisă, cu ochii larg deschişi,
De dor de libertate şi nu de-a fi învinşi.
Nemaiputând să rabde, ştiind ce îi aşteaptă,
Cerându-şi libertate, spre graniţă se-ndreaptă,
Lăsând în urmă satul cu tot ce-aveau mai bun.
Porniră mic şi mare îndureraţi la drum,
Bărbaţi ducând în mână şi prapori, şi icoane,
Odraslele în braţe duceau scârbite mame.
Mânaţi de-acelaşi cuget şi dragoste de ţară,
Din satele vecine cu sute se-adunară,
Crezând că în mulţime duşmanul n-o să tragă
Şi că şi-or vedea fraţii şi Patria lor dragă.
Dar n-a fost cum sărmanii credeau că o să fie.
Aici le-a fost mormântul şi calea-n veşnicie.
Înconjuraţi de-armată, de gloanţe seceraţi,
Aici cu toţi muriră, de vii chiar îngropaţi.
“Eliberatorii noştri” crescuţi în stalinism,
Putut-au să-nţeleagă acel patriotism?
Că acolo îi mânase numai un singur dor,
De-a se uni cu fraţii sub mândrul tricolor?
Nu le-au înţeles iubirea cea sfântă pentru ţară,
I-au îngropat în sânge în zi de primăvară.
Dar cimitirul acesta fără de gard, c-o cruce,
De dânşii-ntotdeauna aminte ne-or aduce.
Să ne-nchinăm în faţa celor martirizaţi,
Ei pildă să ne fie în dragostea de fraţi.

Dumitru OLARU

La stejarul lui Ştefan cel Mare

La Cosmin, unde duşmanul
şi-a pierdut trufia,
sub stejarul tău, Ştefane,
noi îţi proslăvim tăria.
După cinci sute de ani,
mărite Ştefane,
pe sub pâlcuri de stejari
se zăresc mormane.
Pământul ascunde lănci
şi săbii rămase,
şi-ncă vârfuri de săgeţi
înfipte prin oase!
Şi-aici moldoveanul
s-a zidit în glorie
şi prin vitejia-i
dăinuie-n istorie.
Şi azi pe coclaurii
din Ţara de Sus
se-nalţă stejarii
din ghinda ce-ai pus.
Iar freamătul frunzelor
transmite prin unde
glasu-ţi puternic, –
norodul l-aude;
în tine se-ncrede,
porunca-ţi urmează,
căci şi peste veacuri
tu îi eşti pavăză.

Grai matern

Cea mai mare bogăţie
ce strămoşii ne-o lăsară
e întruchipată-n versul
„Limba noastră-i o comoară”.
Poate ca să nu vibreze
coarda sufletului, firii,
când te-nvăluie romanţa
„S-au scuturat toţi trandafirii”?
Inima să nu-ţi tresalte
şi a cânta să nu poţi,
când treci, ca şi Eminescu,
„Pe lângă plopii fără soţ”?
Limba mamei, a bunicii,
o păstrează nepătată,
fără pleavă şi neghină, –
ca pe-o piatră nestemată.
Pe un ram de latinie
ne-a-nflorit limba duioasă,
printre graiurile lumii
„Mult e dulce şi frumoasă”.
Ne alină-n vers, în cântec,
plânge-n doina cea străbună;
Prin ea ni-i chemarea sfântă:
„Hai să dăm mână cu mână!”

Ştefan MOTRESCU

Păianjenul

Tot plouă-n fiecare zi,
Iar eu muncesc, căci până când
Doresc să fiu cu lumea-n rând.
Ploile şi febrele
Îmi tocesc vertebrele.
Doar seara vine somnul blând,
Când aţipesc furat de-un gând,
Că până-n zori nu m-oi trezi
Şi poate-n somn s-or îmblânzi
Bolile fracturilor
Şi-ale-ncheieturilor.

Păzit de-al îngerului braţ,
Mă prăbuşesc atât de lent
În dulcele subconştient, –
Dulce revelaţie
Fără gravitaţie.
Şi legănat de-acest curent
Ca dispersat într-un nesaţ,
Când neutronii programaţi
Se-aprind ca făcliile
Şi-aduc insomniile.

Eu mă trezesc cu noapte-n toi
Şi-ncerc a judeca drept
Că-s faţă-n faţă, piept la piept
Cu realităţile
Şi singurătăţile.
Mă văd constrâns ca să accept
Proverbul nostru înţelept,

Ce-l amânam pentru apoi,
Când eram tânăr şi vioi –
Cum sunt semănările,
Aşa-s recoltările.

Aprind lumina şi privesc,
Cum pe tavanul deplasat
Un biet păianjen crăcănat
Îşi cârpeşte pânzele,
Ca să-şi ia dobânzile.
Ridicol, dar şi agitat,
El drege plasa-n lung şi-n lat,
Apoi la fine de grotesc
Se-ascunde-n cuib păianjenesc,
Sesizând semnalele
Cu octopedalele.

Și iată, din anonimat,
Apare-un falnic zburător,
Ce se impune c-un târcol
Prin preajma obiectelor,
Ca-n lumea insectelor.
Și-atâta dragoste şi dor
De viaţă şi de liber zbor
Prezintă-acest înaripat,
De parcă-anume-a fost creat
S-o ducă-n distracţie
Și în satisfacţie.

Și zburdă sprinten şi voios
Sub bolta becului aprins,
Pân' când din spaţiul necuprins
Ielele, ispitele,
Îi decid ursitele.
Și cum plana în zbor întins,
De curiozitate împins,

Se-atinge gingaş şi sfios
De pânza unui caraghios,
De firul amarului
Şi-amarul calvarului.

Deodată zborul e frânat
Şi un picior e la ţăruş,
De-i pare că ar fi de-ajuns
Din aripi ca să fluture
Şi astfel să se scuture.
Şi-n zmuncituri de bătăuş,
Forţează bietul picioruş,
Apoi decide disperat
Să-l lase autoamputat,
Dar toate încercările
Îi sleiesc puterile.

Nici n-avea chip de reuşit,
Căci din poziţia de tir,
Îndemânatecul vampir
Scuipă scuipăturile,
Ş-aşa-l leagă fir cu fir
Pe neatentul martir,
Pân' ce-l vede în sfârşit
Cu totu-mpăianjenit:
Ultima convulsie
E fără propulsie.

Atunci păianjenul lucid
Coboară sforile-n aval
Şi execută-un ritual –
Spre pradă se sbânguie,
O saltă şi-o mângâie
Şi-o-nțepătură de pumnal
Se pare că acest fluid,
După al lui instinct perfid,

Născut prin sugestie,
Ajută la digestie.

Nepotul Alexandru

Soarta ţi-a dat două sate
Să le ai în evidenţă, –
Două sate-nvecinate,
Ca doi fraţi ce spate-n spate,
Cu dreptate,
Au ţinut la libertate
Pe parcurs de existenţă.

Legătură între ele
Le făceai cu bicicleta.
Pe timp bun şi timpuri rele
Tu goneai, ca dus de vale,
Și-n acele
Vremuri vitrege şi grele
Economiseai moneda.

Astea-s Crasna şi Ciudeiul
Cu Drumul Împărătescu,
Unde a vorbit cu teiul
Și-a pus versului temeiul,
Cu condeiul,
Să-l citească-n tot bordeiul,
Unchiul Ilie Motrescu.

De-ar fi să te-ajungă-o jale,
Când amurgul bate-n roşu,
Tu să-ncaleci pe pedale,
Să porneşti la drum agale,
Să-ţi faci cale
Spre cimitirul din vale,
Unde odihneşte MOŞU.

Constantin ȘTEFURIUC

Ochii Bucovinei

Bucovina are ochi albaştri
Şi poetul are ochi albaştri;
Ochii poetului sunt mugurii,
Ochii Bucovinei sunt rodul.

Nu pot să refuz binele de aici
Oricât de frumos mirositoare ar fi
Brutăriile din altă parte.
M-am născut pentru a mă îndrăgosti
De viaţă, pe viaţă, până la moarte.

Bucovina are ochi albaştri
Şi poetul are ochi albaştri;
Ochii poetului sunt mugurii,
Ochii Bucovinei sunt rodul.

Suceava, 16 septembrie 1981

Strigă-mă pe nume

Strigă-mă pe nume
Zi-mi pasăre
Şi voi ieşi din oul acesta
Clocit de soare
Zi-mi fântână
Şi-mi voi pierde somnul
Găurind pământul până la gura ta
Zi-mi zăpadă
Să mă târâi până nu-mi pierd puterile
Mă obsedează capul, capul tău

De înger albastru
Poţi dansa pe sângele meu
Poţi să aluneci ca un pian, în oase
Numai strigă-mă pe nume

Nu mă doare nimic, doctore
Îmi las trupul haitei
Totuşi, dacă ai vreo pastilă de muzică
Dă-mi-o
Simt că mă inundă peştii.

George L. NIMIGEANU

Bucovina

Pământul acela
care m-a înfăşat cu zăpezi
ţărâna din mine
să-nmugurească livezi

Pământul acela
care m-a plâns îngânând
clipa
cuvântul să mă spună visând

Pământul acela
care din sine s-a rupt
lumină
să-mi fie laptele supt

Pământul acela
dat mie să-l am
rană întoarcerii
drumului hram

Pământul acela
pururi povaţa
spre care maica
m-a întors cu faţa

spre care timpul
m-a întors cu viaţa

Toamnă în Ţara de Sus

Septembrie dă nume clipei tale
tu dinlăuntrul meu te luminezi
jocul secret de cumpene egale
al Timpului să mi-l încredinţezi

Octombrie dezleagă noima parcă
să-mi aflu-n mine steaua licărind
chiar dacă rana jertfei mă încearcă
în gândul tău nădejdea s-o cuprind

Noiembrie preschimbată-n vin uimirea
copilului care rămân mereu
să-ţi înrămez în dor nemărginirea
ţărm neumbrit să-ţi fie rostul meu

Ne-om aşeza colindelor ferestre
într-un decembrie sfânt înalt şi pur
păzind în vatră flacăra de zestre
cu toţi ai casei noastre împrejur

Şi vom umbla cu viaţa prin durere
tu mie Rostire şi Cuvânt
eu ţie rană fericit că sunt
semn al iubirii care pururi este

Prag XXI

În noi plămânii veacului respiră
sângele-n Adevăr sângeră maci
suntem ţărâna-n care timpul ară
cu veacul clipe n-ai cum s-o împaci

Grâul din vis ni-l macină în oase
tăgada unui mâine surd şi orb
din oase facem temelii de case
deasupra casei croncăne un corb

Părinţii-n sfat de dincolo de viaţă
– cei mai de-aproape ori mai dedesupt –
cu şoapte vii de grâu ne dau povaţă
dar Doamne noi de ei parcă ne-am rupt

şi rânduiţi de bice-n strâmbe hamuri
ne creşte mătrăgună printre dinţi
sărim din somn hâd bate grija-n geamuri
copii plâng crescând fără părinţi

Pe rănile din suflet poduri nalte
peste durerea vieţii se lungesc
noi tot sub poduri plini de răni cu alte
şchioape nevoi de târg neomenesc

Iar timpul ară-n noi până şi-n moarte
şi nu mai ştim de-o fi să şi trăim
copiii-şi cată rostu-n altă parte
noi tragem greu în hamuri Şi murim

Lacrimă

Nu-mi da Doamne drum de cuc
că în lume dus mă duc
şi mă pierd şi mă usuc

Gândul? Spin! Pelin amar –
sufletul Şi tot mai rar
stele-n cerul meu răsar

În ce scorbură să-ncui
durerea? Că iarbă nu-i
leac pe rană să mi-o pui

Când cu mine să adun
oful seara cui să-l spun?
Că mă bate vânt nebun

cum ar bate cui de foc
ţintuindu-mă pe loc –
pasăre fără noroc

sub cerul străinului
în cărarea spinului
în pofta hainului

Graniţa din sânge

M-ai alungat cu ură din pruncie
Pădurile îmi tot rămân pustii
Satul surpat în mine îmi destramă
pe-un deal şi-o vale morţii printre vii

Bunicii s-au mutat plecând de-acasă
Casa şi ea s-a mistuit sub timp
Cărările-n păduri se-ascund de teamă
în mărăcinii urii când mă-nghimp

Vorba în rana gurii dă de ziduri
Limba zvârlită mi-e în închisori
M-au alungat trăgând sârmă ghimpată
între părinţi şi fii fraţi şi surori

Şi vămi au pus pe sânge şi dreptate
şi-n cer pe truda aripii în zbor
Eu trec prin vămi cu graniţa în mine
de-o parte sufăr de cealaltă mor

Sat pribeag

Tot umbli din ţară-n ţară
plâns şi-n vorbe de ocară
Numai că în Limba ta
Ţara înapoi te vrea
cum erai demult cândva

Că ducându-te-n străini
ei ţi-au pus cununi de spini
Dar te luminezi prin sânge-n
Limba care-n tine plânge
inima când ţi se frânge

În străini ca-ntre străini
n-ai icoane să te-nchini
Chiar de te-or fi rupt cu dinţii
doar în Limba ta ţi-s sfinţii
şi-ţi ştii Neamul şi Părinţii

Codrii tăi cât încă-s verzi
din Grai n-ai cum să te pierzi
Că în Limbă toate sânt
vii – şi-n cer şi în pământ
Graiul tău e veşnic sfânt

Vieţii lacrimi grele-i storci
dar acasă când te-ntorci
Limbii să te-adevereşti
Pe ce hărţi te pustieşti
că pe Harta mea nu eşti?

Loc rezervat

Potrivindu-ţi pe răni petecul însângerat
al neputinţei
între două nopţi cu un lujer ţepos
de trandafir aproape veşted
măsori distanţa de la iluzie la zădărnicie
greutatea specifică a speranţei
în lumina îndărătnică a vremurilor
urma adevărului pe apele întunericului

Nedreptatea îşi plantează livezile
pe limba dulce a privighetorii
vorbele te trag pe roată semn că
ai şi tu un loc în mina de plumb a Întrebării
între capetele căreia ca pe un elastic scorojit
încerci să lungeşti zilele una câte una

Şi îngropat jumătate în cer
jumătate-n pământ
îţi zici
cândva s-ar putea spune că
nici măcar n-am trecut eu prin cuvintele mele
prin cuvintele mele
a trecut celălalt

Mihai PREPELIŢĂ

Codrii Cosminului

uimitor de frumoase aceste păduri
când copacii-şi spulberă frunze
uimitor de frumoase
uimitor de tăcute aceste păduri
în genunchi când se lasă amurgul
uimitor de tăcute
uimitor de bătrâne aceste păduri
de la ele-a-nvăţat demiurgul
uimitor de bătrâne
uimitor de păgâne aceste păduri
când neamuri străine la sân ascundeau
uimitor de păgâne
uimitor de cuminţi aceste păduri
când un Ştefan în ele pătrunde
uimitor de cuminţi
uimitor de rebele aceste păduri
ele stat peste viaţă şi moarte
uimitor de rebele
uimitor de plăpânde aceste păduri
o scânteie le-ar arde pe toate
uimitor de plăpânde
uimitor de stăpâne aceste păduri
cerbi şi lupi vieţuiesc împreună
uimitor de stăpâne
uimitor de turbate aceste păduri
când deasupra se lasă furtuna
uimitor de turbate
uimitor de şirete aceste păduri
rătăcesc şi duşmani şi prieteni
uimitor de şirete
uimitor de încete aceste păduri
deşi cresc tot în iarbă rămân
uimitor de încete

Gheorghe MOIŞ

Tata

Tatăl meu îşi creşte bătrâneţele
albe, încete ca şi dimineţile:
mic, l-am ascultat în toate iernile
şi ne vom spune veşti din toate vremile.
Astăzi e bătrân, tăcut ca pietrele,
prieten bun cu laviţa şi vetrele.
Într-o zi de toamnă-i voi găsi pe masă:
barbă mică, albă, fruntea de mătasă,
dusă, lucie şi rece ca şi gheaţa,
mâini oprind pe piept şi-n pieptu-i viaţa:
ochii lui adânc închid o zare plânsă,
vatra-n zare flacăra e stinsă.

Mamei

Ierbile
te simt când treci,
apele, –
când te apleci.
Frunza când vorbeşti –
tresare,
vântul cade din picioare,
florile s-aprind mai tare.
Iar de cânţi,
departe-n munţi,
păsări se adună crâng:
care cântă, care plâng...

Maramureş

Viaţa mea începe acasă
De la leagăn pân' la prag,
De la pâinea de pe masă,
De la umbra cea de fag.

Viaţa mea începe-acasă
De la fluier, de la cânt,
De la ierbile de coasă,
De la grâul înspicând.

Drumul meu de-aici porneşte
Peste munţi zimţaţi în zare,
Gândul meu călătoreşte:
Unde voi ajunge oare?

Acasă

Aici toate lucrurile
au un rost
ca şi vârsta teiului,
trecut prin cumpăna sărutului:
prispa de lângă casă,
unde luminează amintirile,
piatra din ogradă
ce ştie să audă
şi să vadă.
De aceea de câte ori
mă-ntorc aici, rănile
mi se vindecă
şi iarăşi îmbrac timpul
de altă dată
să simt, ca atunci,
că iubesc.

Patrie

Lumina ta mi-a şiroit în cuvinte
gingaşă ploaie
pe faţa fierbinte.

Lumina ta
caldă suflare
din inima ţării,
din pâine şi sare.

Lumina ta
vibrare
în sufletu-mi ce creşte
ca lujerul spre soare.

Întâmplări de pe străduța noastră din Clocucica

(Sfârșit. Începutul vezi în vol. XII al almanahului)

Elena DEMIANU

Începuse marele refugiu și clocucicanii, amărâți că își lăsau casele, avutul agonisit în trudă și cu sudoare, mormintele celor dragi, că își părăseau, poate pentru totdeauna, locurile de baștină, încercau să mai prindă un tren, care să-i ducă undeva în adâncul României, fie și vremelnic, numai ca să se salveze de urgia stăpânirii roșii. Suburbia, românească până atunci, se golise de oameni și în locul băștinașilor aveau să vină, din urma tancurilor sovietice, vânători străini de case și avuturi rămase fără stăpâni. În grabă mare își făcuseră bagajele Valerica, soțul ei, Victor, și părinții acestuia. Ioan, tatăl Valericăi, se luase de mână cu Dochița, destrăbălata suburbiei, și părăsise Cernăuțiul înainte de refugiu. În voia Domnului își lăsă căsuța și simpaticul domn Tudoe Nicolae. Și căsuța lui părăsită se lăsă pe-o rână, de parcă era pornită să se prăbușească.

Nu numai refugiul, dar și țâșnirea la suprafață a apelor subterane au pustiit străduța noastră, transformată într-o adevărată mocirlă. Nu mai puteam locui unde am locuit. Primăria ne-a dat o altă locuință, căci mama, sărmana, s-a văzut nevoită să ne vândă casa. Într-o zi au venit oameni dintr-un sat oarecare, au venit cu carele, și după ce au încărcat în ele uși, ferestre, bârne, scânduri, grinzi, căpriori și alte materiale, locul copilăriei noastre a rămas viran. Nu lungă zăbavă și-a părăsit lăcașul și buna noastră vecină, Ecaterina, acea Ecaterină care avea un fiu, Ghiță, și pe al cărei soț îl chema Ștefan. Ecaterina avea o soră la Turnu Severin și, se pare, că într-acolo se dusese. Veronica, mama ei, împreună cu fiicele și un fiu intraseră într-o casă de pe altă stradă, casă ce aparținuse unei familii de nemți. Spre București își luase drumul sora mea Țica, măritată în 1942...

După refugiul din 1944 puțini de-ai noștri au rămas în suburbia cernăuțeană Clocucica. Pe Lola și Valerica, fiicele lui Ioan și prietenele mele din copilărie nu le-am văzut până în ziua de azi. Dar în 1968 a fost în vizită la Clocucica fratele lor, Nicușor. Întâmplarea făcuse ca un unchi de-al lui să locuiască peste drum de casa noastră și când Nicu l-a întrebat dacă nu cumva ne cunoștea, bătrânul, care era beteag de picioare, sprijinindu-se în cârjă, a ieșit în prag și a strigat:

— Fa, Lenuțo, te rog să vii până la noi!

Ne cunoșteam, ne dădeam bineț, dar nu ne vizitam. Ce putea să fie că eram chemată într-o casă în care n-am mai fost? Eram în concediu, soțul era la serviciu, iar copiii nu veniseră încă de la școală. Mi-am zis că dacă eram chemată, trebuia să mă duc. Am încuiat ușa și am trecut drumul. Nicu stătea ascuns după ușă și eu nici nu bănuiam ce surpriză mă aștepta. Am întrebat:

— Stimate domn, aveți vreo nevoință că m-ați rugat să vin neapărat? S-a întâmplat ceva?

Omul era înalt, chipeș ca Ioan, fratele său. Mi-a zâmbit larg și mi-a răspuns cu blândețe:

— Te-am chemat să-mi dai o mână de ajutor.

— Și ce trebuie să fac?

— Mâncare, drăguțo. O salată de ridichi și apoi să cobori în pivniță și să aduci în casă un borcan cu carne.

— Atât?

— Cam atât.

— Nu, domnule, la asta nu mă îndemn. Îndată o să vină doamna Jeni, soția dumneavoastră, și o să vă pregătească dânsa mâncărica. Eu în casa asta sunt străină și n-am dreptul să mă bag printre blide.

— N-ai dreptul, știu, dar chiar acuma vreau să mănânc. Beciul e afară, du-te fără frică, ușa e deschisă.

— Bine.

Când m-am întors, am pus borcanul cu carne pe masă, l-am deschis și m-am îndreptat spre ieșire. Nicu a apărut în cadrul ușii, privindu-mă lung-lung, de parcă mă vedea întâia oară.

Am făcut un pas în urmă, de parcă aveam în față o stafie, dar el m-a prins de umeri și m-a tras la pieptul lui. Când m-a slobozit din îmbrățișare, mi-a zis aproape șoptit:

— Te-am recunoscut fără nici un pic de greutate. De ce-ai înmărmurit și de ce nu scoți nici o vorbă? Nu-ți mai aduci aminte de mine? Chiar? Eu sunt mezinul Reginei, al lui Ioan cel care ne-a lăsat în casă și-a fugit în lume cu Dochița, fosta ta mătușă. Ai uitat poate povestea asta atât de încurcată?

— Ah! am exclamat și lacrimile mi-au inundat ochii. Tu?! Trăiești?! Nu te-ai pierdut printre străini?

— Da. Văd că nu m-ai recunoscut deodată. Oare atât de mult m-am schimbat?

— Dacă nu mi-ai fi spus cine ești, puteam să trec de zece ori pe lângă tine și tot nu mă opream să te întreb ce faci. Te-ai schimbat, Nicule. Ești înalt, cu părul buclat. Ți se șade cu mustăți. Ești frumos ca mamă-ta, Dumnezeu s-o odihnească. Mă bucur, mă bucur că ai venit în musafirie și cred că o să avem timp să stăm de vorbă pe îndelete, să ne amintim copilăria...

— Cred și eu, Lenuțo.

Le-am pregătit masa și m-am retras. Nicu a ieșit după mine să-mi spună că era gata să-mi facă prima vizită. Am protestat cu tact:

— Nu te supăra, dar nu vii chiar acum. O să vii mai târzior, când soțul meu, Eugen, se va întoarce de la serviciu, ca să stăm la sfat cu toții, să aflăm lucruri ce ne interesează de mai mulți ani.

Nicu ne-a trecut pragul pe la patru și jumătate. Îl așteptam și l-am prezentat soțului, fiicei Violeta-Eugenia, apoi fiilor, Constantin, Radu și Ionel.

Nicu s-a așezat într-un jilț, ne-a înfășurat pe toți cu o privire caldă, și-a dus apoi mâna la tâmplă, luându-și o poză meditativă și după câteva clipe de tăcere a exclamat:

— Sunteți niște oameni bogați! Foarte bogați!

— Nu suntem bogați, l-am contrazis.

— Ba da, Lenuțo. Aveți patru copii și ei vă sunt adevărata comoară. Eu am numai o fiică. O cheamă Aurelia și noi îi zicem Reli.

Soția e basarabeancă, refugiată ca și mine, dar e o femeie neagră-n cerul gurii. Îmi face multe zile fripte, aș divorța de ea, dar de dragul fetiței nu pot face lucrul acesta. Asta-i viața.

— Asta-i viața, da. Spune-mi, Nicule, ce face Valerica, sora ta cea mai mare?

— E cam bolnavă, mi-a răspuns Nicu cu tristețe. Are noroc de Victor, care-i mereu lângă dânsa. Fiul lor, Ticu, este inginer la sondele de gaz din Ploiești.

— Dar Lola?

— E măritată, are două fete și locuiește în casa bunicului, care a murit în 1966. Am fost la înmormântare și eu, și Valerica cu soțul și băiatul lor. Am stat la Bacău numai două zile, apoi ne-am împrăștiat care încotro.

— Și tu unde te-ai stabilit?

— Am stat la bunicul până în 1950. Din Bacău am fost luat în armată, dar când m-am demobilizat, am rămas în Brașov. Acolo am cunoscut-o pe Maria, basarabeanca mea, acolo am făcut și nunta. Bunicul și surioarele au jucat la nunta mea. Cu socrii nu m-am împăcat de la bun început. După izbucnirea unui conflict mai mare, mi-am făcut valiza și m-am oprit tocmai la Sibiu, unde aveam un camarad de armată...

Nicu și-a întrerupt brusc firul destăinuirii. Și-a ațintit auzul, de parcă adulmeca furișarea înserării. Amurgul devenea dens, fumuriu, și el avu deodată intenția să se retragă, fără să ne explice de ce, dar ceva îl ținea de jilț. Pregăteam cina și nu l-aș fi lăsat să plece, fără ca să ne ospătăm împreună. În timp ce pentru câteva clipe pe noi puse stăpânire tăcerea, de-afară răzbătea țârâitul unei ploi mărunte, gâlgâitul leneș al apei ce cădea de pe acoperiș în burlane și foșnetul copacilor atinși de aripa unui vântuleț hoinar. Am spart acea tăcere stingheritoare printr-o întrebare:

— Și te-ai dus adică la Sibiu, la un camarad de unitate?

— Da, a zis Nicu, tresărind. M-am dus la Sibiu.

— Și nu te-ai mai întors la Brașov?

— Ba da. Foarte curând, căci mi-am dat seama că nu puteam rămâne departe de familie.

— Desigur, desigur...

— Dar altceva am vrut să vă spun. Într-o dimineață m-am întâlnit pe-o stradă cu tata, plimbându-se cu Dochița la braț. Au înlemnit, când m-au văzut în carne și oase. Tata a lăsat brațul Dochiței și parcă nu știa ce să facă cu mâinile. Și le bălbănea de-a lungul corpului și buzele îi tremurau, îi fremătau într-o întrebare nerostită. I-am întrebat și eu de sănătate, despre trai și ambii au prins glas. Am vorbit despre unele, despre altele și la urmă m-au îndemnat să vin la ei. Vorba e că aveau un apartament drăguț și că ar fi avut de a-mi plăti o datorie. M-am lăsat condus înspre blocul lor. Puteam rămâne pentru o perioadă de timp la dânșii, dar trebuia să mă întorc la nevastă. I-am spus tatei că nu aveam de gând să rămân la Sibiu, că eram dator să mă întorc acasă. În timp ce mă petrecea la gară, tata m-a rugat să-i spun mai pe îndelete ce știam despre surorile mele. I-am povestit cum și unde ne-am refugiat, că până la încorporare am trăit cu bunicul, că în casa lui din Bacău rămăsese Lola, că aveam serviciu la CFR și tata s-a bucurat mult de cele auzite.

La un moment dat tata a devenit de nerecunoscut. Tonul pe care îmi vorbea era atât de jalnic, încât m-am cutremurat. Începuse să-mi spună că în viață l-a păscut nenorocul, că n-a putut scăpa de belea, că din pricina Dochiței a murit mama și că acea Dochiță, care a trăit cu unchiul tău, i-a sucit mințile și l-a făcut din om, neom. Își dădea seama că a greșit în fața lui Dumnezeu și în fața copiilor săi și m-a rugat ca să-l iert.

Îmi era părinte. A ținut la mine când eram copil. Puteam să nu-l iert? Puteam să nu-l ascult? Pe peronul gării ne-am îmbrățișat și ochii i s-au umplut de lacrimi. A vrut să-mi dea toți banii care îi avea la el, dar mi-am luat numai atâți câți mi-au trebuit să ajung la Brașov. Mi-am cumpărat bilet și-am sărit în vagon. Tata își ștergea ochii cu o batistă mare, înflorată. Apoi și-a scos pălăria, făcându-mi cu ea semne de adio. A fost prima și ultima noastră întâlnire de după război.

Dacă despre copiii lui Ioan și ai Reginei aflasem câte ceva de la Nicu, în timpul scurtei sale vizite la Clocucica, de buna noastră vecină, Ecaterina, pe al cărei soț îl chema Ioan, nu știam nimic din momentul refugiului.

În 1973 m-a invitat în ospeție sora mea mai mare, Țica, ce era directoarea unei școli generale din București. De la ea am purces la Sibiu, unde locuia tanti Veronica, sora tatei. Din vorbă în vorbă, întrebând de unii, de alții, am aflat că Ecaterina își avea casa la Făgăraș și că tot acolo trăia și fostul nostru vecin, Vasilică, acel Vasilică ce l-a salvat cândva pe Mihăiță, lunaticul din Clocucica. Vroiam neapărat să-i văd pe toți și așteptam cu nerăbdare ziua și ceasul când fiul lui tanti Veronica, adică verișorul meu, avea să ne ducă cu mașina lui la Făgăraș.

De dus, ne-am dus, dar adresa Ecaterinei n-o cunoșteam. Am străbătut orașul și timp de două ceasuri am tot întrebat de făgărășeni despre o familie refugiată din Cernăuți, un membru al căreia era lunatic. Și așa s-a întâmplat că despre lunaticul din Clocucica știură mai mulți oameni. În cele din urmă, îndrumați de trecători, am sunat la ușa Ecaterinei. Femeia a înmărmurit când ne-a văzut în prag, apoi a izbucnit într-un plâns lung, sfâșietor, care-i scutura întreaga ființă. Am lăcrămat și noi, ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat. Ecaterina ne-a poftit în casă, ne-a servit cu ce-a avut mai bun și mai tot timpul ne-a vorbit despre Mihăiță. Deși mai crescuse un picușor, rămase cam tot așa de pipernicit cum îl știam din copilărie. La școală învățase bine, dar era bolnăvicios și tot timpul vorbea despre lună. Celălalt fiu al Ecaterinei, Gică, terminase o facultate, ajunsese arhitect, se căsătorise la vreme, își construise o casă spațioasă, într-o aripă a căreia locuia Ecaterina împreună cu Mihăiță.

Cu nora și cu cei trei nepoței, Ecaterina se împăca de minune. Atât că, era mereu tristă din cauza lui Mihăiță. Îmi spusese că cu fiecare zi ce trecea starea lui devenea tot mai gravă. Nici nu mai putea să mănânce singur. Mamă-sa îl hrănea cu lingurița. Și doctorii i-ar fi spus bietei femei că Mihăiță ar fi avut pietre la stomac. Pe el stomacul nu-l durea, însă toată mâncarea pe care o consuma trebuia dată prin mașina de tocat carne.

Spre marea mea surpriză, Mihăiță m-a recunoscut, deși nu ne văzurăm trei decenii. I-am adus aminte de „floarea lunii” din mijlocul iazului de la Clocucica.

A zâmbit cu amărăciune și a clătinat din cap, ca și cum încuviința fără cuvinte ceea ce-i spuneam. Apoi, ridicându-se de pe scaun, a făcut câțiva pași prin încăpere, spunându-mi cu nostalgie în glas:

— Tare-aș vrea să mai trăiesc și odată, de anul nou, să vină tatăl tău cu „Căprița” pe la noi...

— Și eu aș vrea, Mihăiță, dar nu se mai poate.

— De ce nu se mai poate, Lenuțo?

— Pentru că tata nu mai este. Ce, nu ții minte că a murit încă înainte de refugiu?

— Nu.

— Și, în al doilea rând, pentru că între noi s-a pus graniță.

— Da, da, a încuviințat Mihăiță, gemând, și s-a reașezat pe scaun.

Mihăiță suferea și am încercat să-l scot pentru un moment din acea stare de tulburare interioară:

— Îți mai aduci aminte de poezia ce-am spus-o la voi în casă în preajma anului nou 1938? Să ți-o recit, Mihăiță?

— Nu-i nevoie, Lenuțo, eu o știu.

Ne-am despărțit cu greu. Către seară am plecat spre Sibiu. N-am mai revenit nicicând la Făgăraș să mă întâlnesc cu oameni dragi ce-au locuit până la marele refugiu pe străduța noastră din Clocucica. Când urcam în mașina verișorului, Gică mi-a promis că o să facă o excursie la Cernăuți, ca să poată trece și pe la noi, în Clocucica. N-a mai fost să fie așa. Mi-a scris de câteva ori. Dintr-o scrisoare am aflat că Ecaterina decedase în 1976, iar anul următor murise Mihăiță. Gică a plecat împreună cu familia în Franța și firul corespondenței dintre noi s-a rupt pentru totdeauna.

În 1976 fratele meu, Aurel, a vizitat-o la București pe surioara noastră, Țica. De la ea a plecat câteva zile la Brașov, pentru a se întâlni cu Nicu, mezinul foștilor noștri vecini, Ioan și Lenuța, zisă Regina. Nicu s-a arătat nespus de bucuros, l-a găzduit cum nu se poate de bine și ambii, după o plimbare reconfortantă pe la poalele Tâmpei, au început să-și depene mai întâi amintirile legate de copilăria lor petrecută la Clocucica, sus, pe o străduță din care până la Gara Mare, până la Fabrica de bere și până la lunca

Prutului era o azvârlitură de băț. După ce au alergat, verbal, de la ruinele cetății Țețina, în jos, spre potecile fermecate ale copilăriei, și Aurel, și Nicu s-au lăsat să cadă în mrejele dulci ale somnului.

Au adormit pe la mijitul zorilor și când Maria, soția lui Nicu, a intrat să-i poftească la o ceașcă de cafea, ei nu se puteau trezi. Totuși, la insistența gospodinei, au sărit din așternuturi, s-au spălat, au făcut câteva exerciții de înviorare, s-au rugat lui Dumnezeu, mulțumindu-i pentru că le-a mijlocit întâlnirea, s-au așezat la masă. Maria le mai pregătise și micul dejun și acum îi tot îndemna să se ospăteze în voie, că era zi de odihnă și la serviciu nu aveau de mers. După dejun bărbații nu s-au ridicat imediat de la masă, ci au mai rămas să mai tăifăsuiască. Deodată, s-a auzit zbârnâitul soneriei. Maria le-a făcut semn bărbaților să nu se ridice și s-a îndreptat spre ușă. Sprijinită într-un toiag noduros, lângă prag stătea o femeie cocoșată, îmbrăcată numai în zdrențe. Crezând că-i o biată cerșetoare care așteaptă pomană, în numele Domnului, Maria a rugat-o să aștepte că ceva o să-i aducă. S-a întors, căzută pe gânduri, ca și cum prindea s-o roadă o presimțire rea și Nicu, văzând-o atât de tuciurie, atât de schimbată la față, s-a grăbit s-o întrebe cu o doză de îngrijorare în glas:

— Ce ai scumpo? Ce te frământi? De ce-ai scăpat privirea în podea și de ce te-ai îngălbenit ca ceara? Cine a sunat? Ce veste a adus?

— Nu știu. O cerșetoare, se pare, dar tare-i ciudată.

— Dă-i ceva și s-a duce.

— Așa și fac.

Maria a scos din portofel o bancnotă de zece lei și s-a grăbit să i-o dea cerșetoarei. Străina avansase și se afla deja în cadrul ușii. Hlizându-se, a aruncat bancnota și s-a răstit pe un ton batjocoritor:

— Nu mă milogi, că nu-s calică cum îți par, ci lasă-mă să intru în casă, că am o socoteală cu bărbatul tău!

— Vezi-ți de drum, femeie nesocotită! Ce tot îndrugi pe sub nas?!

— Dă-te-n lături, că am treabă cu dumnealui!

Maria i-a trântit „cerșetoarei” ușa în nas, dar ea, de afară, a prins să bată cu toiagul în treptele de ciment ale scării și Nicu,

alarmat, s-a repezit să vadă ce se întâmpla. Aurel, fratele meu aflat în musafirie la Brașov, s-a luat din urma lui. Pe platforma de la capătul scării ambii bărbați au înmărmurit. În fața lor, deghizată în cerșetoare, se afla Dochița, fosta soție a unchiului Mihai din Clocucica, care s-a prăpădit pe Frontul de Răsărit, și, la fel, fosta nevastă a lui Ioan, tatăl lui Nicu.

— Cum m-ai găsit tocmai aici?! a strigat Nicu, încleștându-și pumnii. Cine te-a chemat, podoabo?!

— Mai întâi pupă-mi mâna și poftește-mă în casă, apoi ți-oi răspunde la întrebare.

— Spune-mi: cum m-ai găsit?!

— Am dat de adresa ta într-un buzunar de la o haină rămasă de la tatăl tău...

— Și cu ce gărgăuni în cap mi-ai venit?

— Știai că Ioan a murit?

— Am auzit, desigur că știam, a gemut Nicu. Și ce vrei să-mi spui prin asta?

— Oare nu pricepi că în altă parte n-am unde merge? Sunt bătrână, sunt singură, nu mai pot lucra, pensie nu primesc, dar bani îmi trebuiesc.

— Ai acum nevoie de întreținere. Așa-i? Am greșit?

— Cam așa ceva. Doar n-o să-ți stau pe cap. Dă-mi bani și mă duc. Când i-oi termina, iarăși o să-mi dai. Înainte de moarte ți-oi lăsa apartamentul și ți-a prinde bine pentru fetiță...

— Și cum, femeie, vrei plată pentru moartea mamei?! Afară, nerușinato! Nicu nu s-a putut reține. A înșfăcat-o de umeri și-o scutura, cum scuturi un pom, din care să cadă polog poame coapte.

Dochița s-a dat în urmă, sprintenă ca o zvârlugă, și-așa a început să țipe:

— Văileu, oameni buni, săriți, că mă omoară călăul!

Vecinii lui Nicu au deschis larg ușile, îngrozindu-se de ceea ce vedeau.

— Las-o, domnule Nicu, a încercat cineva să-l povățuiască. Cu cine îți pui mintea? Nu vezi că-i o femeie nenorocită? Dă-i un leu și las-o să se ducă. Dacă întinde mâna, pune-i ceva în palmă, c-așa-i creștinește, nu sări la dânsa cu pumnii, că te vede Dumnezeu...

— Nu vă amestecați în borșul meu, dacă n-o cunoașteți. Dacă-i cerșetoare, de ce n-a sunat și la ușile voastre? Că nu-i cerșetoare, de aceea n-a sunat. Și nimeni n-o fugărește, cum credeți voi. Nerușinarea ei, să știți, nu are margini. Pe când eram copil, locuind într-o suburbie a Cernăuților, vipera asta mi-a omorât mama. N-am vrut să mai dau ochii cu dânsa, ca să-mi amărăsc din nou sufletul, dar ea numai ce mi-a căzut ca din senin în prag și încearcă să mă șantajeze. Îmi cere bani pentru moartea mamei. Știți voi ce plată, anume ce plată i se cade?...

În timp ce Nicu le mai dădea vecinilor unele explicații legate de comportamentul „cerșetoarei”, iar Aurel îi aproba spusele printr-o ușoară clătinare a capului, Dochița s-a făcut nevăzută.

Lumea nu se împrăștia, ca și cum nu crezuse o iotă din cele mărturisite de Nicu și atunci bietul om s-a luat din urma ei, s-o găsească, s-o prindă și s-o aducă cu sila, ca ea, Dochița, să spună singură adevărul curat. Femeia nu era nicăieri, de parcă intrase în pământ.

La aceeași scară cu Nicu locuia un avocat tânăr și energic. Acesta a ținut morțiș ca Nicu și Aurel să-i depene pe îndelete povestea vieții acelei femei depravate, poveste pe care a ascultat-o cu interes și după care a întrebat:

— Cunoașteți, poate, adresa ei din Sibiu?

Aurel nu avea cum s-o cunoască, dar Nicu a spus cu hotărâre în glas:

— O cunosc. Am fost o dată pe-acolo.

— Dă-mi-o, te rog. O s-o caut, o să vorbesc cu ea și cred că o să te lase în pace.

— De dat ți-o dau, domnule avocat, dar folos n-o să fie. Ea îl va face pe dracul în patru să iasă din orice încurcătură, căci e vicleană ca vulpea și ca spânul din basmul cu Harap-Alb. Ascultând-o, s-ar putea anume ei să-i dai dreptate, crezând tot ce o să-ți îndruge. Las-o baltă, domnule avocat.

Avocatul a râs cu poftă și, obținând adresa Dochiței, a conchis pe un ton de șăgălnicie:

— Se vede că nu mă prea cunoști. O fi dânsa vicleană, dar eu sunt mai hâtru.

Peste două zile avocatul și-a făcut drum la Sibiu. Dochița era acasă și nici pe departe nu semăna cu „cerșetoarea” ce sunase la ușa lui Nicu. Fără să bănuiască cu ce treburi venise, l-a primit frumos. L-a servit cu dulceață și cu o cafea mică, apoi, când tăcerea devenise apăsătoare, ea a vrut să știe cine era domnul elegant și curtenitor, pe care îl slobozise în casă. L-a întrebat direct, fără ocol:

— Dumneata cine ești și ce vânt te-a adus încoace?

— Așteptam să mă întrebați, i-a răspuns avocatul surâzând, și vă rog să mă scuzați că nu m-am prezentat de cum mi-ați deschis ușa. Sunt avocat și în Brașov locuiesc la aceeași scară cu un oarecare domn Nicu, refugiat din Cernăuți. Vreau să știu mai bine ce-i cu dânsul, de l-ați căutat mai zilele trecute, iar el, în loc să se poarte mai îngăduitor cu o doamnă, a făcut un scandal așa de mare, de ne-am mirat toți vecinii. Hai, doamnă scumpă, spuneți-mi ce-i cu necioplitul ăla!

— Am să vă spun, numai dacă nu vă grăbiți.

— Am timp destul, stimată doamnă.

— Atunci, înarmați-vă cu răbdare, că povestea-i cam lungă.

— Bine, doamnă, sunt gata să vă ascult.

Așezându-se pe-un colț de canapea, în dreptul musafirului ce stătea pe un scaun, cu coatele sprijinite în tăblia mesei, Dochița, ca de obicei, a început să îndruge verzi și uscate.

— Vă cred, a zis în cele din urmă avocatul, dându-și bine seama că femeia mințea. Cum să nu vă cred? Sunteți o doamnă onorabilă, pe cinstea mea! Vă rog, numai, să-mi spuneți ce doriți de la vecinul meu. Cu ce scop l-ați vizitat mai zilele trecute? Aș putea să-l influențez, aș putea face ca el să vă îndeplinească vrerea.

— Puțin îl cunoști dumneata! N-o să-mi facă el voia, că se trage din sămânță proastă, din sămânță de oameni răi. El nu știe ce-i datoria, ce-i compătimirea...

— Liniștiți-vă și spuneți-mi dorința, că o să-l pun la punct.

— Ar fi cazul să mă întrețină, domnule avocat, c-am fost nevasta lui taică-său, c-am rămas singură, că n-am pensie, nici alte venituri.

— Păi, și-n baza cărui drept mizați pe ajutorul lui?

— N-ați înțeles că e fiul soțului meu, care a decedat?

— Ba înțeleg. Lăsați totul pe mine. Mai trec eu pe aici și o să vă pun la curent cu demersurile legale privind întreținerea dumneavoastră... Acum trebuie s-o iau din loc, căci am șansa să prind o ocazie până la Brașov. Sărut mâna, doamnă! La revedere!

Zâmbindu-i larg, arătându-i șiragul de dinți albi, sănătoși, femeia i-a întins avocatului mâna, ca să i-o sărute. Ea înțelesese că l-a atras de partea ei. Avocatul i-a făcut din prag o plecăciune adâncă și s-a retras, știind în continuare ce avea de făcut, ca să-și poată ajuta vecinul, năpăstuit de femeia din cauza căreia îi decedase mama.

S-a făcut că pleacă în direcția gării, dar, de la o intersecție, s-a întors și a intrat la o familie de oameni vârstnici, care locuiau alături de Dochița. Bătrânii, necunoscându-I, l-au întrebat pe dată cine era și ce căuta. Și avocatul a trebuit să mintă:

— Cum să vă spun? Tatăl meu a fost prieten bun cu nea Ioan de la Cernăuți, și, să vedeți...

— Când l-ați văzut ultima dată pe Ioan?

— Nu l-am văzut deloc. Am vrut să-l cunosc, să stau de vorbă cu el și tocmai azi am aflat că a murit, Dumnezeu să-l ierte.

— Da, da, s-a dus Ioan, deși putea încă mult să trăiască.

— A zăcut?

— A avut moarte grea, din cauza muierii.

— Ce fel de om a fost?

— Eh, ca un brad de munte. Serios și cuminte. N-a avut nici o gâlceavă cu vecinii. Însă avea el ceva pe suflet, ceva ce-l apăsa, ce-l rodea, ceva ce-l împuțina și-i măcina sănătatea...

— Copiii nu veneau pe la el?

— Din cauza unui păcat din tinerețe, copiii îl ocoleau, și poate că anume lucrul acesta îl chinuia. Nu putem ști prea multe, că despre copii nu ne vorbea.

— De ce oare?

— De ce? Numai Cel de Sus o știe... Când a slăbit, a fost lăsat să se chinuiască. Nevastă-sa îl închidea în casă, pe undeva se prăpădea și nu venea câte două-trei zile. Cine să-i fi dat o lingură de apă, să-l fi întrebat ce-l doare? Cine să-i fi alinat durerea cu o vorbă bună? Rea și colțoasă muiere!

L-a dus la groapă gătită și vopsită de parcă se pornise la nuntă. Noi, ca vecini, ce-am putut să-i zicem? Nu ne puteam amesteca. Dar după moartea lui Ioan n-o mai lăsăm să ne treacă pragul. Am mai văzut-o beată de vreo câteva ori, de aceea și pe stradă ne ferim din calea ei... Dacă-l găseați pe Ioan în viață, aflați mai multe. Ce om înalt și frumos a fost acest Ioan, venit din părțile Cernăuților! Din cauza muierii, care-i tot bucovineancă, s-a pipernicit și s-a stins înainte de vreme. Nu l-ați cunoscut?

— Păi, nu. Și-mi pare rău. A fost prieten cu tata. Trebuia neapărat să-l cunosc, dar am întârziat... Nu vă supărați pentru deranj și nu mi-o luați în nume de rău. La revedere!

— Mergi, tinere, sănătos!

Nici de data aceasta avocatul nu s-a grăbit ca să prindă un mijloc de transport spre Brașov. A luat-o pe-o străduță lăturalnică, a încetinit pasul, de parcă aștepta ca cineva să-l ajungă din urmă, apoi, de la capătul ei s-a întors, venind acolo de unde s-a pornit, dar cu totul din altă parte. Avea intenția să mai vorbească cu careva dintre vecinii femeii care începuse să-l șantajeze pe Nicu. A sunat la o altă ușă, așa, la întâmplare. I-a deschis imediat o femeie înaltă, cu fața blajină, care, fără să-i răspundă la bineț, l-a invitat în hol. Avocatul a avansat nițel, însă a rămas în cadrul ușii, întrebând:

— Știți de ce-am venit la dumneavoastră, stimată doamnă?

— Îmi cam dau seama. Vă interesează vecinica noastră, nu-i așa?

— Mda! De unde știți? s-a mirat avocatul, ridicându-și umerii osoși. Nimănui n-am spus cu ce planuri am venit la Sibiu.

— V-am văzut mai adineaori ieșind de la stricata aia...

— E o stricată?

— Dacă umblă beată, cum o fi?

— Bea, poate, de necaz.

— Poate. Dar o femeie beată cuc atrage atenția trecătorilor. Și toți râd când văd o femeie venind pe șapte cărări. Eh, beie cât vrea, că nu bagă mâna în buzunarul meu!

— O cunoașteți bine?

— Nu. N-am fost la ea niciodată și nici dânsa nu mi-a trecut pragul. Nici în stradă nu ne-am scărpinat limbile.

Ne-am ținut la distanță... Păcat de bărbatul ei. Ce om a fost! Înalt și frumos, foarte frumos!

— A avut bărbat?!

— Ce n-auziți?! Ca un brad de munte înalt și drept. Dar îl gârboveau, se vede, gândurile. În ultima vreme umbla cu ochii în pământ, tăcut, fără să observe pe nimeni. A căzut apoi în boală, așa, nitam-nisam și mult n-a zăcut. A închis ochii și doar niște vechi cunoscuți l-au petrecut la groapă. De undeva s-a refugiat pe la sfârșitul războiului și neamuri pe aici, pare-se să nu fi avut. Ea, de când i-a murit bărbatul, umblă gătită, bate undeva drumurile, aproape că nu se ține de casă...

— M-ați lămurit, stimată doamnă. Poate are pe undeva vreun copil.

— Pe dracul! Așa una nu face copii!

Întors la Brașov, avocatul s-a ferit să dea imediat ochii cu Nicu. Dar într-o zi, când Nicu și soția sa plecaseră undeva, a adunat vecinii în curtea blocului și le-a zis:

— Domnilor, dăunăzi la toți ni s-a părut că megieșul nostru s-a purtat cam straniu cu o biată cerșetoare. A dat-o afară din casă și fapta asta ni s-a părut nedemnă. L-am mustrat, l-am cam luat la ochi, dar degeaba. Femeia asta pretinde a-i fi mamă vitregă. Pe naiba! Din cauza ei a murit adevărata mamă a domnului Nicu. Femeia asta nici pe departe nu-i o cerșetoare, ci-i o actriță ce știe să joace numai roluri negative. Ea caută acum să-i întindă domnului Nicu lațul, ca să-l prindă în el și să-l țină așa cât i-a fi voia. De-ți mai vedea-o pe aici, n-o compătimiți, n-o milogiți, ci alungați-o cât mai curând!

A umblat Dochița încolo și încoace, însă nu mai avea de cine să se lege. S-a cam pus pe gânduri. Avea aproape optzeci de ani, nu mai era sănătoasă, dar cine s-o întrețină? De la Nicu și-a luat răsura. Nu-l mai putea șantaja. Într-o zi și-a amintit de Mărioara, de buna ei prietenă de la Clocucica. Mărioara, dacă era și ea refugiată pe undeva prin România, ar fi ajutat-o la sigur, ar fi primit-o în casă și ar fi îngrijit-o când ar fi devenit cu totul neputincioasă. Doamne, în Mărioara își punea Dochița toată nădejdea! Trebuia neapărat s-o găsească. Dar unde? Dar cum?

Câteva nopți la rând s-a visat acasă, la Clocucica, alături de mamă-sa, care demult era moartă, alături de Mărioara. I se făcuse dor de această ființă gingașă și blândă, atât de înțelegătoare. Și dorul a scos-o din casă și a mânat-o dimineață la piața din Sibiu, unde, desigur, ar fi întâlnit mulți refugiați din părțile Cernăuților, printre care s-ar fi aflat cineva care să-i dea vești despre Mărioara...

… Mărioara și mama ei nu s-au lăsat luate, în primăvara anului 1944, de valul refugiului. Au rămas, ca și noi, în suburbia cernăuțeană Clocucica, fiindcă, la drept vorbind, unde să se fi dus și cine să le fi așteptat undeva în adâncul țării?

Mărioara s-a cunoscut cu un băiat foarte bun, pe care îl chema Nicolae. Tinerii se iubeau și mama Mărioarei, bucurându-se de norocul fetei, zicea că și la dânsa a dat Dumnezeu să răsară soarele. Perechea, într-adevăr, era potrivită și altceva ce le mai rămânea de făcut, decât să se pregătească de nuntă, adică să meargă la primărie și să înainteze cererea privind căsătoria lor. Părinții lui Nicolae, mai ales mama, au fost contra, nu din cauză că erau mai avuți decât mama Mărioarei, ci doar din motivul că fata era cu șase ani mai mare ca feciorul.

Aducându-i-se învinuirea că era fată bătrână, care, prin viclenie, încerca să-și ia un băietan, Mărioara și-a luat în cap și de la o bucată de vreme nu scoteai din ea vreo vorbă nici cu cârligul. Cine știe pe unde-o purtau gândurile și ce planuri își croia biata fată, știind că era ca și abandonată de alesul inimii.

Nicolae mai venea pe la ea, poate că ceva mai răruț ca înainte, continua s-o încurajeze, zicându-i că a făcut o alegere bună, că, odată ce Mărioara era harnică și cinstită, părinții lui nu mai contau. Ei și ce dacă dânșii se împotriveau? Nu aveau ei mâini și picioare și nu s-ar fi îndemnat la lucru, ca să-și câștige singuri existența?

Mama Mărioarei era o femeie bolnăvicioasă. Înțelegând că până la urmă Nicolae n-o să-i ducă fiica în fața altarului, s-a întristat peste măsură și din scârbă mare i s-a tras moartea. Cu Mărioara, ca să nu rămână singurică în casă, a venit să trăiască o mătușă. Aceasta n-o slăbea din ochi, o mângâia întruna și-i spunea că dacă lui Nicolae i-ar trece prin cap să-și ia o altă fată de nevastă, și-a găsi și

ea partea de viață, că pe lume mai erau feciori de însurat. Se părea că Mărioara o asculta și o înțelegea, însă cuvintele rostite de acea mătușă bătrână zburau ca niște fluturi șăgalnici pe lângă urechile ei.

Nicolae venea doar din când în când. De la o habă de vreme n-a mai bătut la ușa Mărioarei și fata înțelese că era părăsită. Apoi, în suburbie s-a vestit că feciorul se însura și că la biserică i s-au strigat vestirile de nuntă.

În ziua nunții, nici Mărioara și nici mătușa ei n-au ieșit din casă. Dar, când s-a întunecat afară, bătrâna a încuiat ușa și s-a dus la culcare. Mărioara se afla în odăița ei. Somnul o ocolea, gândurile negre o munceau, îndemnul de a-l vedea pe Nicolae mire o asalta din ce în ce mai tare. Către miezul nopții a sărit din așternut, s-a îmbrăcat într-o rochie neagră, căci era încă în doliu după mamă-sa, a tras cu băgare de seamă zăvorul și s-a strecurat ușurel în curte. Cu pași domoli și cu atenția ațintită la zgomotele mărunte ale nopții s-a îndreptat spre grădinița din fața casei. A rupt, pe ghicite, flori albe de pe-un strat, închipuind buchetul de mireasă, și-a despletit părul ce-i ajungea până la coapse, apoi s-a pornit înspre casa lui Nicolae singură, tristă și neașteptată de nimeni.

Nunta era în toi. Muzica cânta, nuntașii dansau sau se veseleau, ciocnind pahare. Când Mărioara a apărut despletită în prag, cuprinzându-i pe toți cu ochii ei mari și albaștri ca floarea inului, muzicanții și-au întrerupt cântarea, iar pripoenii s-au dat în lături, oarecum stânjeniți de faptul că nu dânsa era mireasa lui Nicolae.

Doar tatăl mirelui, ieșindu-i în întâmpinare, a poftit-o să ia loc la masă și să se petreacă în voie. Mărioara nu l-a băgat în seamă, nici n-a privit în direcția lui. Deodată, ca și cum ar fi oblicit un lucru necuviincios, a început să râdă, cu o oarecare reținere, apoi tot mai tare și mai tare. Hohotirea ei, devenită nebunească, rănea timpanele nuntașilor, care se retrăgeau din calea ei. Ea avansa încet spre masa mirilor și arunca în stânga și în dreapta câte o floricică albă. La câțiva pași de masa mirilor s-a oprit și în acea clipă Nicolae a țâșnit înspre dânsa ca o săgeată.

A prins-o de braț și-a întrebat-o:

— Ce faci, Mărioară? De ce-mi strici nunta? Astâmpără-te, că te râde lumea.

Mărioara nu i-a răspuns. I-a dat o floare, râzând și râsul ei aducea a nechezat.

Într-un timp de noapte, trezindu-se, mătușa fetei a văzut că ușile erau vraiște. Nici nu știa ce să creadă biata femeie. A ciocănit la ușa Mărioarei. Nici un sunet nu venea de dincolo de perete. S-a alarmat, a căutat-o pe-afară, a strigat-o pe nume, dar fata nu răspundea de nicăieri. A dat bătrâna o fugă la Eufrozina, vecina ei, a sculat-o din somn, spunându-i la ce a venit la ea în puterea nopții și și-a îndemnat vecina:

— Nu te căina, femeie, haide s-o căutăm!

— Unde?!

— Încă nu știu. Stai, stai, auzi cum cântă muzica de vale?

— Da, da... S-ar putea...

— S-ar putea!

Deodată la amândouă femei le-a venit în gând că Mărioara s-ar fi putut duce la nuntă. Au lungit pașii spre casa lui Nicolae. Ajunse la poartă și zgâindu-și ochii, au zărit-o pe Mărioara printre nuntașii cărora le pierise cheful de petrecere. Muzica începuse să cânte, însă nimeni nu dansa. În mijlocul unui grup de oameni, Nicolae și tatăl său discutau ceva, în timp ce priveau la Mărioara, care li se părea atât de drăgălașă și atât de tinerică, de parcă ar fi fost elevă de liceu. Ea râdea, dându-și ochii peste cap, râdea tot mai tare, râdea neîncetat, râdea nebunește, îndruga ceva, dar nimeni nu putea înțelege ce.

Mătușa fetei și Eufrozina au intrat în curte, s-au apropiat de Mărioara, au apucat-o de mâini și-au scos-o în drum.

Fiind martorii unei întâmplări zguduitoare, nuntașilor nu le-a mai ars de veselie. În grupuri mici sau câte doi, au început să se împrăștie spre casele lor. Nicolae a rămas la un moment dat singur, lângă poartă. Îl durea capul, îl durea sufletul, îl dureau toate mădularele. S-ar fi dus într-o direcție oarecare, s-ar fi prăpădit de rușine, fiindcă își dădea seama că comisese o mare greșeală, că din

cauza lui, numai a lui, din pricina trădării sale, Mărioara își ieșise din minți.

Iar lucrul acesta suburbenii aveau să-l comenteze încă lungă vreme și aveau să i-l aducă la o adică aminte. Acum îi prea rău că și-a ascultat mama, care n-a vrut nici în ruptul capului ca Mărioara să-i fie noră. Cum să îndrepte situația? Cum să și-o întoarcă pe Mărioara? Să strice o nuntă care și așa era stricată? Să spere că Mărioara își va reveni din acel șoc nervos și că atunci când va fi în stare să înțeleagă ce-i va spune, să-i ceară mâna? Of, dar dacă din acea stare de tulburare mintală n-ar fi putut-o scoate nici medicii?

N-a mai stat să audă vorbele de ocară la adresa Mărioarei, rostite de mamă-sa față de câteva rude. Părerea mamei sale nu-l mai interesa. EI, numai el, era vinovat de ceea ce se întâmplase. Trebuia s-o ajungă, trebuia s-o liniștească, s-o mângâie, să-i spună numai lucruri frumoase. A crezut că o s-o ajungă, însă pe drum n-a întâlnit pe nimeni. Din odăița fetei care trebuia să-i fie pereche răzbătea o lumină sleită. Nu s-a încumetat să bată deodată la geamul prin care se prefira acea lumină slabă. A rămas lângă perete, ațintindu-și auzul. Vaierele și tânguirile celor două femei care au luat-o de la nuntă nu l-au mai putut ține pe loc. A bătut la ușă și îndată mătușa Mărioarei a apărut în prag, mirându-se de ivirea lui:

— Tu, aici?! Ți-ai lăsat mireasa și-ai venit la Mărioara?

Mijeau zorii și Nicolae stătea în fața bătrânei cu capul aplecat, fără a scoate o vorbă.

— La ce-ai mai venit, la ce, a gemut bătrâna, nu vezi ce s-a întâmplat din pricina ta?

Nicolae, prinzând glas, a început să se îndreptățească, să-și ceară iertare pentru fapta sa necugetată:

— Îmi pare foarte rău de ceea ce s-a întâmplat. Niciodată n-am crezut că Mărioara n-o să suporte despărțirea noastră. Am crezut-o tare, în stare să biruiască o despărțire... Doamne Dumnezeule, iartă-mă și scoate-o pe Mărioara din tulburare. Ajut-o să-i fie bine, să se facă sănătoasă și pe urmă totul va merge așa precum mi-i gândul. O s-o iau la mine și nu voi părăsi-o până la capătul zilelor mele...

Părinții lui Nicolae nu știau unde le dispăruse feciorul. Îl căutau cu disperare, căci mireasa plângea și neamurile ei se cam răsteau la dânșii. Ce puteau ei face? S-au apropiat de rudele miresei și le-au zis:

— Nu vedeți ce întâmplare urâtă nu ne-a avut a trece? Până ce lucrurile s-or mai lămuri, luați-o acasă. Pe urmă s-a vedea cum s-a ieși din situație. Nu vă temeți c-o lasă, că doar s-au cununat...

Numai tatălui lui Nicolae i-a trecut prin cap unde putea să-i fie feciorul. S-a dus singur la casa Mărioarei. De-afară, prin geam, l-a zărit pe Nicolae în casă. Au început să-i tremure mâinile, de nu nimerea nici clanța. A împins ușa cu umărul și ea s-a deschis parcă de la sine. A alergat la Nicolae, l-a îmbrățișat, apoi s-a adresat celor două femei, zăpăcite de ivirea lui neașteptată:

— Mă rog, iertați-ne, n-am vrut răul nimănui. Nu suntem vinovați că Dumnezeu a rânduit astfel lucrurile... Dar unde-i Mărioara? Unde-i fata noastră? Unde-i sărmănica?

— Doarme, i-a răspuns mătușa fetei pe un ton mai calm. Doarme adânc. Cine știe când o să se trezească și cum s-a trezi. Dumnezeu e mare și toate-s în puterea lui. Poate s-a îndura de ea și poate n-a lăsa-o să-și rătăcească mințile... Duceți-vă și odihniți-vă și dumneavoastră. De-o să credeți de cuviință că trebuie să mai veniți încoace, să veniți mai târziu. Atunci o să mai stăm de vorbă.

Mărioara s-a deșteptat pe la prânz. N-a cerut mâncare, nu și-a amintit nimic din cele petrecute în ajun; și-a luat păpușa pe care o avea din copilărie și-a ieșit s-o „plimbe” prin grădină. Bătrâna s-a luat pe urma ei, mormăind nemulțumită, dar fata n-a băgat-o în seamă. Ea îi vorbea frumos, pe îndelete, despre niște întâmplări curioase, dar Mărioara rămânea absentă la înșiruirile bătrânei.

În acea după amiază însorită, când vestea că Mărioara și-a ieșit din minți a făcut ocolul suburbiei, două vecine au venit s-o vadă. Fata nu le-a recunoscut. De față cu ele, continua să-și legene pe brațe păpușica. Femeile și-au făcut semnul crucii, și-au scuipat în sân și au zis, fiecare în parte „Doamne, păzește!” Apoi, întorcându-se către Elizaveta, așa o chema pe bătrână, au rugat-o să scoată din casă o lăvicioară, ca să stea la soare și să-și încălzească astfel ciolanele.

Elizaveta nu s-a lăsat rugată, însă vorba între ele nu se prea închega. Și atunci bătrâna, stând pe oslonaș, alături de megieșele ei, a prins deodată să se câine, ca și cum moartea i-ar fi bătut la fereastră:

— Vai și vai, sunt bătrână, neputincioasă și bolnavă. Ca mâine m-oi duce de pe lumea asta. Măi, și de-o să mor, cine o să aibă grijă de ființa asta necăjită? Doamne, nu ne bate așa de tare, ci fie-ți milă și de ea, și de noi...

— Lasă, Lizo, a îngânat-o una, că poate s-a îndrepta.

— Zic și eu să n-o bocești, a intrat în vorbă și cealaltă, că până n-o arăți la doctori, nu poți spune că n-are leac. Azi e luni, mâine e marți, dar miercuri trebuie dusă la spital...

Cum vorbeau, cum se sfătuiau, n-au băgat femeile de seamă că Mărioara a ajuns lângă fântână. Din neștire, fata a ridicat capacul și a scăpat păpușa în fântână. Vai, femeile au sărit ca fripte de pe oslonaș, au alergat într-un suflet s-o prindă, s-o oprească, dar n-au dovedit s-o țină locului. Fata a sărit în fântână după păpușica ei. Femeile au țipat așa de tare, încât a răsunat suburbia. În câteva clipe s-au strâns zeci de bărbați, care se arătau gata să facă ceva, dar care în afară că se agitau nu făceau altceva nimic. Unul a adus în fugă o scară lungă și un odgon. Un băiețan, Gheorgiță, s-a oferit să coboare în fântână, să petreacă odgonul sub subțiorile fetei, ca să poată fi scoasă. Zis și făcut. Patru bărbați au scos-o cu greu și au culcat-o pe iarbă, lângă fântână, dar fata nu mai avea suflare. Copiii roiau în jurul fetei înecate, femeile au prins s-o bocească, bărbații și-au descoperit capetele și au făcut câțiva pași în urmă, mai spre stradă.

— Bre, a zis cineva din mulțime, cine-i neam cu fata asta ce n-a avut noroc, s-o aducă în casă și s-o pregătească pentru înmormântare, că de înviat nu mai învie...

… Ieșită în acea dimineață la piața din Sibiu, Dochița nu avea nimic nici de vândut, nici de cumpărat. Ochii ei alergau după cunoscuți din altă țară, după oameni pe care i se părea că undeva, mai demult, îi văzuse și se stăruia să între cu ei în vorbă, să-i întrebe dacă nu cumva erau de loc de prin părțile Cernăuților, de-au auzit de Clocucica și de niște întâmplări mai vechi de-acolo.

De la niște femei refugiate ori din Roșa, ori din Horecea, care își vizitau neamurile rămase în teritoriul stăpânit de sovietici, a aflat, fără să se aștepte, cutremurătoarea poveste a Mărioarei.

Tragica întâmplare avusese loc cu mulți ani în urmă, dar Dochiței nici prin gând nu-i trecuse vreodată că prietena ei de la Clocucica nu mai era în viață. Odată cu această știre mult întârziată se ruina și ultima nădejde a Dochiței de a primi de undeva un sprijin la adâncile ei bătrâneți.

Se întorcea acasă abătută, cu sufletul împovărat de regrete. Pentru prima dată își făcea un examen de conștiință. De ce a avut ea parte în viață? De plăceri ușoare și de aburii băuturilor fine? Ce a lăsat în urmă? Nimic. Cine și pentru ce o va pomeni? A făcut numai rele, a înșelat, a instigat, a luat tată de la copii, din cauza ei a murit o femeie, o mamă tânără și tot din pricina ei Mihăiță, cel care a luat-o cu cununie, s-a dus cu armata spre Răsărit, ca să nu mai vină niciodată. Oare nu dânsa a grăbit moartea lui Ioan și nu ea l-a ținut o jumătate de viață departe de copiii și nepoții lui?

Dochița avea remușcări. Umbla prin casă și plângea ca un copil. Își recunoștea toate greșelile, dar oare mai putea fi vrednică de iertarea Tatălui Ceresc? Mărioara, moartă, i se năzărea tot mai des. Venea s-o cheme la ea, în altă împărăție, și oricât nu s-ar fi stăruit în acele momente, chipul ei nu-l putea alunga de pe retină. Panica ei sufletească se amesteca cu căința târzie.

Devenise neputincioasă. Picioarele n-o mai slujeau. Într-o zi, slăbită de tot, a căzut la pat. Aproape că nimeni nu-i trecea pragul și, deci, nici nu avea cine să-i dea o lingură de apă. S-a chinuit mult până ce sufletul i-a părăsit corpul. Avea 79 de ani...

Ce de vreme a trecut de atunci, de când eram fericiți în casele noastre de pe minunata străduță din Clocucica! Războiul ne-a împrăștiat. Vremile de după război i-au înstrăinat și pe unii dintre cei care au rămas în suburbie. Nici în biserică nu ne mai putem ruga astăzi în limba noastră strămoșească. Oh, viața omului e ca un tren lung-lung, care trebuie să treacă prin anumite gări, dar care trece și nu se oprește. Trece și binele, trece și răul, însă, adevărat vă zic vouă că, rămân amintirile.

Ce-i bine, cinstit și frumos, nu se uită, precum nu pot fi uitate nicicând fapta bună, sinceritatea, devotamentul prietenului, iubirea și binefacerea.

ORIZONTURI SPIRITUALE

Contribuția lui Vasile Posteucă la dezvoltarea frazeologiei românești

Ilie POPESCU
Universitatea Națională „Iuri Fedkovyci” din Cernăuți

Resumé:
Le materiel phraseologique analizé manifeste les grandes posibilités stylistique des patois territoriaux, qui peuveut etre des sources importantes pour l'expresivité artistique dans les ouevres de écrivaine.

Inovațiile lingvistice pornesc de la un individ și, dacă ele sunt reușite, poporul le asimilează, devenind – astfel – un bun al tuturora.

Expresiile frazeologice sunt create nu numai de oameni simpli, ci și de scriitori, Unul din ei a fost Vasile Posteucă, poet și prozator bucovinean. El ne-a lăsat moștenire o serie de volume de poezie și proză. Cea mai reușită operă a prozatorului este „Băiatul drumului” – cartea copilăriei Maestrului, care se îmbracă într-o proaspătă copertă, ocrotită de Biblioteca „Miorița” din Câmpulung Moldovenesc (2000).

Moștenirea literară și publicistică a lui Vasile Posteucă cuprinde un număr mare de poezii, scrieri în proză, articole publicate în diverse ziare și reviste, o vastă corespondență, peste 30 de volume din „Jurnalul inimii” (1942-1972).

Dar cea mai „autoritară” rămâne cartea copilăriei sale, romanul „Băiatul drumului”, încropit (după spusele Maestrului) la Buchenwald, și neterminat; amicii l-au numit pe bună dreptate „cântăreț al operelor neamului”, „cruciat al exilului” (*din prefața lui Ion Crețu*) (*3, p. VIII*).

Sub aspect lexical, textul prozatorului prezintă o lungă serie de cuvinte folosite frecvent în graiul țăranilor bucovineni, unii dintre termeni fiind, de fapt, neologisme de provenienţă germană, care au fost „înghețate” într-o formă „provizorie în limba română din Bucovina. Dincolo de plăcerea lecturii obișnuite, romanul prin bogăția expresiilor și cuvintelor dialectale, multe încă neînregistrate în dicționarele limbii române, va suscita un interes științific și din partea lingviștilor” (*Ibidem*).

Spațiul nu ne permite să analizăm toate inovațiile frazeologice ale Maestrului, de aceea ne limităm numai la cele mai semnificative.

Pentru a înlesni urmărirea materialului factologic inedit, propunem clasificarea ce va urma în 7 grupe.

Aproape toate frazeologismele analizate au, de obicei, un cuvânt sau două de bază (cheie) literare sau regionale.

1. Frazeologisme care caracterizează acțiunile și starea omului

A căpăta pahuiele pe ochi. Acest dialectism bucovican – are sensul de zgaibă: boală de ochi: „Și Irimie, care și el venea cu caii la păscut, mai tot cicălea: – Ilenuță, ian mai dă-l și-încolo de ac. Ai să capeți pe ochi ori albeață de atâta-mpus cu acul”.

A face spinarea costoroabă. Cuvântul *costoroabă* (cf. magh. Koszorú, koszorúfa) (1, p. 234) are sensul de „coronament”, „cadru de bârne”, costoroabă (4, p. 206), întâlnită la Ion Creangă ca regionalism: „Începe a chiti copacii trebuitori: ista-i bun de amânare, cela de tălpi... cela de costoroabe”. Vasile Posteucă creează expresia *„A face spinarea costoroabă”* cu sensul de *„a deforma”*, la care se alătură un alt dialectism – țintirim (<magh. *cinterem*: 1, p. 1128) – cu aluzie la expresia *„numai mormântul îndreaptă (pe cineva)”*: *„Numai să nu te puie păcatul să-l călărești*

(pe Mândru – n.n.) *că i-ai face spinarea costoroabă* și pe urmă numai țintirimul (cimitirul – n.n.) *i-o mai îndreaptă”*.

A se strânge ciotcă. Cuvântul *ciotca* (cf. magh. *csutka*: (1, p. 178) (ca reg.) desemnează „grămadă, mulțime de oameni (mai rar animale sau de lucruri) strânși la un loc, înghesuiți”. (*„Împrejurul lor grămădiți ciotcă, priveau alții”*. D. Zamfirescu): *„Ați binevenit a vă strânge ciotcă în preajma sobei ca să-mi ascultați plojeniile”*. Alte exemple:

A curge gloanțele ca grindina (foarte multe), A fi întuneric ca-n oală (foarte întuneric, beznă), A fi liniște de biserică părăsită (a fi o mare liniște), A învăța pe cineva cum se poartă căciula (a învăța pe cineva să fie de sine stătător, bărbat) etc.

2. Frazeologisme care exprimă trăsături de caracter ale omului

A avea nagâț în cap. Nagâțul este o pasăre de baltă, ca un porumbel cu pene albe și negre cu un moț negru pe cap (probabil formație onomatopeică: 1, p. 699). Uneori această denumire a păsării este utilizată ca poreclă glumeață dată copiilor din cauza glasului lor pățigăiat (*Auzi copil!... Coșcoge nagâț!* – Vasile Alecsandri). Pe baza acestui cuvânt a luat naștere expresia „Câți nagâți plătește” = cât face, cât plătește cineva. În contextul Maestrului expresia în discuție are sensul de „toane, capricii, fumuri, idei extravagante” (comp. cu expr. „a avea gărgăuni în cap”):

„Așa că, de la acea întâmplare și de multe altele, frații știau cât nagâț am eu în cap și nu m-am cruțat nici cu păunul tatei”.

A avea poftă hulpavă. Cuvântul hulpav (cf. bulg. *hiapam*, sâr.-croată *hiapiti*: 1, p. 466) (ca reg. este adverbializat) are sensul de „foarte lacom la mâncare, mâncăcios” (ibidem): *„După ce s-au copt barabulele și am început noi a le curăți și a le mânca cu poftă hulpavă, finul Nistor și-a scos sângeapul din traistă”*. Alte exemple: A nu se teme nici de dracul (a fi foarte îndrăciți; a nu se teme de nimeni); A fi chitoașcă afurisită (fire foarte rea); A râde ca la comedia din târg (a râde în hohote, până la lacrimi); A ajunge melița satului (a junge cea mai mare palavragioaică) etc.

3. Frazeologisme ce exprimă starea fizică a omului

A fi jigărit și ciufulit. Cuvântul *jigărit* (cf. magh. *ezigiar* „slab”: 1, p. 547) are sensurile: 1. lipsit de viață; slab, sfrijit; 2. cu aspect jerpelit, învechit, degradat; (fig.) – *„Își arunca ochii la scris în lumina jigărită a unui opaeț”* (Liviu. Rebreanu).

Ciufulit (<ciufului, iar acesta din ciuf – orig. nec. – 1, 182) semnifică – *„zbârlit”*; prin extensiune semantică – „păr în dezordine, zbârlit” (ibidem).

Cu ajutorul acestor două cuvinte autorul romanului face o caracterizare (precizare) fizică completă a lui Lisandru: *„Cu Lisandru m-am întâlnit a doua zi, sara. Era și el ca vai de capul lui. Jigărit și ciufulit de n-avea margine și-l plângeau și gardurile de milă”*.

A fi voinic ca un gălăuș. Gălătușul (orig. nec.: 4, p. 95) este un cocoloș mare de mămăligă, copil. La Vasile Posteucă denumește o bucată rotundă de lemn, iar în contextul ce urmează este utilizat cu sens ironic:

„Aducem încă un băiat. Stă băiatul călare pe ciubota mea, voinic cât un gălăuș”. Alte exemple:

A avea zâmbet ca soarele (foarte plăcut); A fi înalt cât un stâlp la poartă și lat în spete cât cinci (se spune despre un moșneag încă viguros); A nu fi făcută cu mama pădurii (a nu fi făcută cu cineva urât, adică în mod normal) etc.

4. Frazeologisme care exprimă morala omului

A sări gardurile ca helgea. Helgea (<magh. Hölgy „doamnă”: 1, p. 449; 4, p. 470) – denumirea regională (dialectală) pentru hermină, nevăstuică, care ulterior a creat expresia alb ca (sau cum e) helgia = foarte alb. (*„Unchișul Harlambie avea pe el straie albe ca helgea”* – Mihail Sadoveanu). Grație comparației „ca helgea” expresia capătă nuanță semantică „foarte sprinten” (dar și cu mare risc) la „săritul gardurilor”: „Mândru băitănaș mai era

nănașul Irimie. Sărea gardurile ca helgea și veselia lui puteai cumpăra o lume cu ea”.

A spune la polojenie. Polojeni (reg.) are sensul de *„glumă”*, *„anecdotă”*, *„snoavă”* (*„Bea și fuma și mânca, când avea ce, și spunea polojenii”*: Ioan Pop-Reteganul) (probabil din rus. *polojenie* (2, p. 459) – *„poziție, așezare”* (pentru a povesti – n.n.):

„Că-i Irimie, bucățică ruptă. Și la trup, dar și la fire. Când îi între oameni, spune la polojenii de sacă apele și stă lumea cu gura căsuță, uitând de casă și de masă”. Alte exemple:

A tăia hatul (cuiva) (a-i face un rău). A se sfădi ca șătrarii (foarte urât). A împroșca cu limba venin negru de usca și iarba (a face mare gâlceavă, ură între oameni). A fi drept la cuget ca o ușă de altar (a fi foarte cinstit) etc.

5. Frazeologisme ce exprimă starea psiho-emoțională a omului.

A asculta cântec de înger. Îngerul (<lat. *angelus*: (1, p. 531) este o ființă spirituală, cu aripi, înzestrată cu calități excepționale (de bunătate, de frumusețe) (ibidem). El a creat expresiile *„tare sau slab de înger”* și epitetul dezmierdător dat unei persoane. La prozatorul nostru îmbinarea *„cântec de înger”* are sensul de ceva mai mult ca *„foarte frumos”* (divin, sacru, dumnezeiesc):

„Mă luluia muzica aceasta monotonă, până mă ridica la alte niveluri, cu alte melodii, în sferile dincolo de mine, unde ascultam cântec de înger, simfonii vrăjitoare venind din infinit”. Aici se cere o precizare: nu cântec, ci cântare, și nu o cântare obișnuită, ci *„de înger”* (angelică, divină).

A vărsa ulciorul cu lacrimi. Forma literară este urcior (<lat. *urceolus*: 1, p. 1138) are sensul inițial de „vas de lut cu gâtul strâmt, cu una sau două torți, folosit pentru a păstra unele lichide”, simbolizând prefacerea trupului în țărână după moarte: *„Mă strâng. Și nu rămâne decât urciorul în țărână după moarte”* (M. Sadoveanu): or, *A fi urcior* (sau oale și urcioare) = A fi mort de mult: *„Eu pe maica ta am cunoscut-o când era pe lume, iar acuma îi ulcior”* (Mihail Sadoveanu).

Vasile Posteucă creează o nouă expresie – A vărsa ulciorul cu lacrimi, adică necazurile, suferințele, răutățile etc.: „Mama s-a dus la el. – Ce-i cu tine, măi Tărcuș (numele câinelui – n.n.). Iar vine cineva pe capul nostru? Mai trebuie mult până s-o vărsa ulciorul cu lacrimi?” (câinele presimte apropierea primejdiei). Expresia respectivă are (apropiere) semantică cu idioma mitologică de origine greacă „Cutia Pandorei” (din care izbucniră toate relele) și care ulterior a devenit expresie cu sens de „surse de mari nenorociri”. Alte exemple:

A plânge de ce se rupe baierul inimii (a plânge cu mare durere); A avea bucurie cerească (a avea foarte mare bucurie, fericire); A curge lacrimile pe față cum curg ferestrele când se dezgheață (a plânge la un mare necaz); A fi joc de-a pui și ouă (lucruri neînsemnate) etc.

6. Frazeologisme care exprimă capacități intelectuale ale omului.

A avea grăunțe în cap. Grăunță (<din grăunțe, iar acesta din lat. *granicerum: 1, p. 433; 4, p. 92) – sămânța unor plante, maie ales al cerealelor; bob, boabe (ibidem). Creează expresia: „Ca un grăunte de muștar” (foarte mici); (1, p. 433). În graiurile bucovinene cuvântul grăunțe (la pl.) are numai sensul de boabe ale păpușoiului, porumbului. În romanul analizat acest cuvânt este utilizat cu sensul „deștept”: „Am început a umbla la școală de-abia la 8 ani. Era acum băiat mărișor și cu destule grăunțe în cap”.

A grăi (a vorbi) ca o cobă. Lexemul cobă (<sl. Kobî „geniu, augur”, bulg. Koba „semn rău”: 1, p. 191; „soartă, augur”: 15, p. 189) are următoarele sensuri: 1) Boală a găinilor și a gâștelor: țâfnă (prin extensiune semantică – pieliță de pe vârful limbii celor care au această boală; (depreciativ) – găină. 2) În superstiții – pasăre (cucuvea, buhă, cuc, corb etc.) care, prin strigătul său, cântecul său, ar prevesti o nenorocire (Glas de cobe). 3) (Fig.) Batjocoritor – cioc, plisc, clonț, atestat în forma coabe (la Ioan a lui George Sbiera). Prozatorul Vasile Posteucă creează expresia „A grăi (a vorbi) ca o coabă” = a vorbii în dodii: „– Araa, Ilenuță, nu mai cobi

și tu!... Și a prins a râde el, larg de s-auzea până-n Deal de Cruce și cânta: „Sănătate nu de tot/Că am de gând să vă mai văd...”. Da când s-o-ntors și l-o văzut pe Șargu, am înțeles că plecarea lui nu-i sub zodie bună. Pesemne-i spunea și lui inima, că plângea ca un copil de țâță... Mama își făcea cruce: – Doamne, Maica Domnului, poate eu grăiesc în dodii, ca o cobă, cum mi-a zis și el atunci...”. Alte exemple:

A spune o vorbă fluturatică (negândită, naivă); A fi viperă bătrână (a fi cu experiență); A avea cheia poveștilor (a avea farmecul celor spuse, povestite); A nu fi cu gura cusută (a ști ce să povestească, ager la minte); A fi tehuit la cap (a fi nebun, nătâng, zăpăcit) etc.

7. Frazeologisme ce exprimă starea materială a omului.

A lehămeti (pe cineva) de foame. Lehămeti (lehamete, iar acesta din bulg. lihumiti „mi-e silă”, „m-am săturat”) (1, p. 566) – a se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se lihameti: „De la o vreme și babele și prietenii lehămetindu-se, l-au dat în burduful aerului” (Ion Creangă). Prozatorul creează expresia „A lehămeti de foame” = a nu-l alimenta (pe cineva) deloc sau foarte slab; a-l chinui: „Vrei să-l dai la mașteră. Să ți-l lehametească de foame și să ți-l alunge prin coturi stricata ceea a Froziei...”

Polog de bani. Cuvântul polog (pop. și reg.) (<bulg. sau serbo-croată) polog: (1, p. 321) – mănunchi de fân sau de grâu secerat, înainte de a fi adunat sau legat în snopi, creează expresia „A zăcea (a sta, a cădea) polog = a sta răsturnat culcat la pământ, grămadă” (de bani la Vasile Posteucă): „O rămas la feciori, lui Niculiță și Samson, polog de bani, de nu-i mai dau nici astăzi de capăt”. Alte exemple:

Calicului totdeauna îi bate vântul (este tot timpul sărac); A fi gol ca degetul (a fi foarte sărac); Să dea Domnul cât poate duce omul (cât e în stare); A trage sărăcia de coadă prin bordeie (a fi foarte sărac) etc.

Referințe bibliografice

1. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a 2-a, Univers enciclopedic București, 1998.

2. *Dicționarul rus-român*, Editura Științifică București, 1964.

3. Vasile Posteucă, *Băiatul drumului,* Roman. Biblioteca „Miorița”, Câmpulung-Bucovina, 2000.

4. *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești,* Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Chișinău, 1978.

Observații și cercetări din domeniul biologiei în opera lui Simion Florea Marian

Prof. Petru BEJINARU

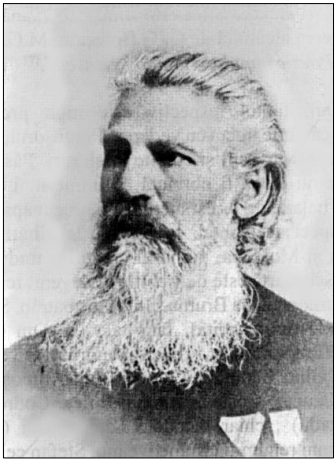

Omul de cultură Simion Florea Marian s-a născut la 1 septembrie 1847 într-o familie de țărani, la Ilișești, unde a cunoscut și îndrăgit de mic natura și mirifica lume a satului, acolo unde „s-a născut veșnicia” și unde în voie respiră marea Lege morală a românilor.

A urmat școala în satul natal, apoi Școala populară și gimnaziul la Suceava, Năsăud și Beiuș. Își face studiile teologice la Cernăuți, atunci o adevărată capitală culturală a românilor, azi înstrăinată printr-un tratat militar între România și Ucraina semnat în 1997.

Simion Florea Marian și-a închinat „o viață întreagă pentru eternizarea comorilor de frumuseți în legătură cu viața țăranului”[1].

În perioada studiilor gimnaziale urmărește cu mare interes conținutul și formele tradiționale de la țară și publică în revista „Familia” culegerea de folclor „O nuntă la Ilișești”, fiind prima scriere publicată de viitorul mare folclorist. Publică în continuare volumele „Poezii poporale din Bucovina”, „Balade române culese și corese” și altele.

Interesant este că în timpul studiilor la Năsăud și Beiuș a străbătut meleagurile Transilvaniei cu marea și semnificativa

[1] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1981*, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 1996, p. 178.

dorință de a-l întâlni pe legendarul Avram Iancu, dar nu l-a întâlnit niciodată. În schimb, a adunat atâtea cântece și atâta credință populară, încât a întocmit cea mai frumoasă culegere de poezii despre „crăișorul munților” și pe care o publică în anul 1900 sub numele de „Poezii poporale despre Avram Iancu”.

După încheierea studiilor este hirotonit preot, slujind în satele Poiana Stampei și Voloca și apoi în orașul Siret, unde devine profesor de religie și de limba română, promovând și profesând într-o zonă demografică eterogenă limba română, obiceiurile și tradițiile noastre românești.

În anul 1881 Simion Florea Marian este primit în rândul membrilor Academiei Române.

Cea mai bogată activitate o desfășoară la Suceava. Participă la toate manifestările culturale și, în primul rând, la activitatea Societății culturale „Școala Română” din Suceava. Lucrările lui Simion Florea Marian sunt consacrate sărbătorilor, obiceiurilor rituale, ornitologiei și entomologiei, lucrări în care abundă legendele, cântecele, descântecele, colindele, strigăturile, proverbele, ghicitorile și care aparțin în egală măsură etnografiei și folclorului. Simion Florea Marian este autorul unei opere unice în folcloristica europeană. A pus bazele etnografiei românești în lucrările: „Nașterea la români”, „Nunta la români”, „Înmormântarea la români”, „Tradițiile populare din Bucovina”, „Tradiții românești” ș.a. Începând cu opera „Ornitologia poporană română”, lucrare premiată de Academia Română, Simion Florea Marian inaugurează o nouă serie de lucrări cuprinzând păsările, insectele și plantele în legende, obiceiuri, credințe, cântece, cu denumirile lor populare.

„... Simion Florea Marian, cel mai harnic și mai fecund folclorist al literaturii românești”[2] a avut și ample preocupări în domeniul științelor naturii: ornitologie și entomologie, „zoologie populară” și biologie vegetală, „botanică populară”[3].

„Ornitologia poporană română”, publicată în anul 1883 la Cernăuți, în două volume cu 861 de pagini, cuprinde legende,

---

[2] Popovici Euseb, *Din istoricul liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, Suceava*, 1935, p. 93.

[3] *Știința în Bucovina – ghid bibliografic 2*, Suceava, 1983, p. 174.

datini, credințe, cântece despre păsări, dar și numele românești ale păsărilor[4].

Această lucrare a însemnat un mare volum de muncă, de la simple observații asupra păsărilor la diverse criterii taxonomice. Până la apariția lucrării, Simion Florea Marian a prezentat monografii pe specii în publicații precum „Amicul familiei", „Albina Carpaților" ș.a.

Corbul, rândunica, pupăza, șoimul, vulturul, pajura etc. sunt speciile de păsări pe care folcloristul le-a prezentat în aceste publicații.

Modul de lucru folosit de către Simion Florea Marian a fost deosebit de interesant și eficient: în diverse publicații a lansat un chestionar pentru cunoașterea păsărilor, inclusiv a numelui acestora; a cerut conscursul mai multor învățători din satele din Bucovina, între care sunt menționate: Horodnic, Seliste (Maramureș), Burdujeni, Straja, Gălănești, Ilișești, Vicovu de Sus, Pârtești, Banat etc. Sunt documente care arată că Simion Florea Marian a solicitat pentru această lucrare concursul lui Ion Creangă și Vasile Alecsandri.

În *Precuvântare* la cartea „Ornitologia poporană română", Simion Florea Marian prezintă o frumoasă motivare a demersului său amplu și obositor: „Să luăm numai o botanică sau o zoologie românească în mână și vom afla niște numiri de plante, animale și păsări care din care mai curioase și vecinic neînțelese, pe când în poporu există numiri așa de frumoase, precise și poetice. Cunoscând această lipsă, am adunatu de o cam dată numirile de paseri ce le-am aflatu, până acum la poporu, am adunatu legendele, datinile, credințele și cântecele ce le au poporulu despre paseri, și le scotu acum la lumină sub numele de *Ornitologia poporană română"*. Lucrarea începe cu legendele despre păsări. Și prima pasăre cu legendele ei este cucul (Cuculus canorus L.). Prima legendă, din cele cinci, a fost auzită de la Vasile Ungureanu din Ilișești, sat din Bucovina.

---

[4] *Dicționar enciclopedic român, vol. III K-P*, Editura politică, București, 1965, p. 251.

Iată pe scurt această legendă. Un cuc cu pene de aur avea soție pe Sava și care „... i-a fost necredincioasă”, iubindu-se cu privighetoarea. Cucul și-a părăsit soția. În vreme ce Sava îl căuta, cucul i-a spus: „să-l caute, dacă voesce, de la Blagoviștenie pâne-n Sândiene”. În căutarea soțului din această perioadă Sava a devenit neastâmpărată, trece de pe un pom pe altul și mereu strigă: „cucu, cucu!”. A doua legendă pornește de la împăratul cu doi feciori: Cucu și Ștefan, ambii cu părul de aur. La plecare în război „… în locul meu vei urma tu fiule Cucu”. De aici a început supărarea, intriga și lupta între frați din care învingător a ieșit Ștefan. Între timp a murit și mama lor. Potrivit blestemului frații au devenit păsări – unul în lumea cealaltă și altul în lumea cea nouă. Ștefan îl caută și-l strigă mereu pe fratele său Cucu din cealaltă lume.

Una din credințele despre această pasăre privește de unde aude omul glasul ei. Când se aude din față sau dreapta, în tot anul omului îi va merge bine în toate, va fi sănătos și voios; când se aude din spate sau dreapta, îi va merge rău, nu va fi sănătos și voios. Urmează tot felul de datini legate de păsări.

Pe această structură sunt descrise legendele, datinile și credințele și pentru alte păsări: pescăruș, albinărelu, dumbrăveanca, rândunica de noapte, ciocănitoarea, capântortura, șoimul, uliul, pajura, gaia, șorecarul, vulturul, ciuvica, buha, huhurezul, cioful, striga, privighetoarea ș.a. și cu denumirea lor științifică, în nomenclatura binară sistem Linne. Și numai enumerarea acestor păsări și tot de dăm seama de dimensiunile și însemnătatea lucrării *Ornitologia poporană românească*.

Deosebit de interesante sunt elementele de etologie. Despre cuc, bunăoară, folcloristul ne spune că e o pasăre „foarte neastâmpărată, nu stă mult pe un pomu, ci punându-se pe-o ramură și strigându de vr'o câteva ori «cucu! cucu!» îndată zboară pe altă ramură și așa «din pom în pom»”[5]. Și aspecte care țin de etologie întâlnim la aproape toate păsările a căror legende, credințe și datini sunt prezentate în lucrarea *Ornitologia poporană română*.

[5] Simion Florea Marian, *Ornitologia poporană română*, Cernăuți, 1883, Tipografia lui R. Eckhardt.

Între lucrările care valorifică cunoștințele și terminologia populară despre lumea vie face parte și monografia *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, publicată în anul 1903.

Volumul cuprinde 180 de specii de insecte și credințele, obiceiurile și creațiile folclorice legate de lumea aceasta a viețuitoarelor cu cel mai mare număr de specii și indivizi biologici.

În adunarea și clasificarea datelor Simion Florea Marian a fost ajutat de mulți colaboratori – sunt amintiți 60 de elevi suceveni și alți colaboratori din Bucovina.

„Lucrarea este o adevărată mină pentru zoolog, lingvist și pentru cercetătorul culturii populare”[6] – spunea Mircea Fotea.

Un alt domeniu interesant al lumii vii, lumea plantelor, a fost o pasiune reală a folcloristului bucovinean. Observațiile și cercetările lui Simion Florea Marian s-au adunat cu migală în cele 12 volume de fișe ce alcătuiesc manuscrisul cărții „Botanica poporană română”. Fișele manuscrisului cuprind cca 500 specii de plante, fiecărei plante autorul i-a consacrat câte un capitol, mai mare sau mai mic, în funcție de însemnătatea acordată plantei în credința și tradiția populară. Vița de vie, bunăoară, ocupă 72 de pagini, devenind un fel de micro-tratat de viticultură populară.

În aceste fișe, la fiecare plantă sunt precizate denumirea științifică și apoi diverse legende, obiceiuri, balade și proverbe privitoare la plantele respective și întrebuințările magice și terapeutice ale fiecărei plante.

Folcloristul Simion Florea Marian și-a structurat această lucrare într-un mod deosebit, promovând maniera specialistului biolog.

Introducerea urma să cuprindă cunoștințele necesare despre rădăcină, tulpină, ramură, mugur, frunze și floare. Atrage atenția în manuscris îndemnul la valorificarea imensului potențial pe care-l oferă farmacia naturii prin plantele medicinale. Rămâne de mare actualitate acest îndemn și astăzi potrivit celor scrise de Gheorghe Diharu: „plantele medicinale, aceste nestemate naturale încărcate de parfum și culoare, mai sunt încă niște enigme cu proprietăți

[6] Mircea Folea, *Simion Florea Marian, folclorist și etnograf*, Editura Minerva, București, 1987.

miraculoase, deși omul a pornit să le cunoască din negura timpului pentru că în ele a găsit nu numai mângâierea stărilor sufletești, ci și alinarea suferințelor trupești”.

Revenirea în actualitate a fitoterapiei devine un domeniu de practică utilă, mai cu seamă că acest tratament nu dezvoltă efecte secundare și nu sunt costisitoare[7].

Ceea ce scria Mihai Cărăușu despre Simion Florea Marian arată că ne aflăm în fața unui pasionat și competent practician botanist: „Pentru elaborarea acestei lucrări *(Botanica poporană română* n.n.), grădina casei, pe care o îngrijea cu dragoste și delicatețe de naturalist, avea funcția de anexă a marii sale biblioteci, servind ca laborator natural de observare și cercetare științifică, urmând apoi aprofundarea cu ajutorul cărților de specialitate și a oamenilor de știință prieteni”[8].

Lucrările lui Simion Florea Marian referitoare la păsări, insecte și plante sunt concepute cu dorința îmbogățirii limbii literare și a terminologiei științifice cu noi termeni cunoscuți în limba populară și cu numeroase cunoștințe despre uriașa diversitate de forme, culori și modalități de viață din lumea înconjurătoare.

---

[7] Petre Bejinariu, coordonator, *Biologi de seamă din Bucovina*, Editura Țara Fagilor, Suceava, 1994, p. 11.

[8] Mihai Cărăușu, *Simion Florea Marian, Schiță biografică, Anuarul muzeului județean Suceava*, Suceava, 1977.

„Voroava din strămoși ne este-o punte...”

Grigore BOSTAN,
membru de onoare al Academiei Române, șeful Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității Cernăuțene, scriitor

Cunoscutul poet, traducător, publicist, folclorist, cercetător literar, animator al vieții culturale, Mircea Lutic are, credem, tot dreptul să spună despre sine: „Pe mare de slove întruna plutesc,/În valul de slove mă pierd ca-ntr-un mit./Nisipuri de slove pe țărm licăresc/Și-i soarele verbul suprem, rotunjit...”.

Jurându-i credință verbului matern acum mai bine de 45 de ani, Mircea Lutic a muncit neabătut, cu osârdie și dăruire (ca „un spic în holda poeziei”) întru propășirea literelor românești bucovinene. Datorită aptitudinilor și sensibilității sale, hărniciei țărănești și perseverenței, „copilul dătător la strungă” din străbunul sat românesc Iordănești pe Siret („unde bătea Siretu-n dungă”) s-a ridicat în viață, ajungând să fie precum îl cunoaștem astăzi – unul din scriitorii noștri de prestigiu.

Cărțile sale originale – plachetele de versuri „Baștina luminii”, „Fereastră de veghe”, „Datul întru ființă”, „Noimă”, „Ecou de foc”, „Peregrinul tainic” și cartea de publicistică „Colind prin zodii de cuvinte”, grupajele de poezii publicate în diverse periodice, mai cu seamă în ultimul deceniu, vădesc o tonalitate proprie, o coloratură stilistică distinctă în contextul liricii românești din ținutul nostru. Alegerea cuvântului potrivit nu este pentru poet o simplă îndeletnicire de rutină, ci un ritual sacru, reluat mereu de la început: „Cuvântul, de-i ales cu pietate,/lucește în culori de nestemate”. Versul bine rotunjit al lui Mircea Lutic înclină spre limbajul aforistic, mai cu seamă în poeziile de respirație civică.

Glia natală, tradițiile istorice și populare, tradițiile eminesciene, graiul matern – iată unele dintre cele mai rezistente puncte de reper ale poeziei sale: „Roșie sclipire de baladă,/Șopot cristalin de verb matern.../Timpul mă inundă în cascadă/Și prin

mituri zilele-mi se cern”, – scrie poetul într-o frumoasă confesiune lirică, dedicată regretatului confrate Liviu Damian. Fidel tradițiilor populare, marilor înaintași, Mircea Lutic caută să descifreze semnificațiile străvechi, istorice, ale cuvintelor turnate în vers de baladă și doină sau țesute-n pânze de basm și legendă. Poetul se vrea un purtător al „comândului neîmplinit al străbunilor, străjuitori de veci ai gliei”. „În luptă cu uitarea țărânei și cu anii/Urmez făgașul lor de fapte demne./Pătrund rugini de lănci și iatagane/Și tâlcul tăinuitelor însemne”. Prin lumina ce încununează creștetul plaiului natal în amiază, poetul vede crâmpeie de istorie străveche, de legendă și baladă. Baciul Calomfir stă de priveghi la căpătâiul turmei nu ani, ci veacuri în șir, de când s-a logodit cu glia păstorul Mioriței: „Cioplit în piatra zării,/baciul/în dârjală/parcă a prins rădăcini”. Prezentul capătă dimensiuni epice, contopindu-se cu începuturile de istorie a neamului nostru de pe acest picior de plai carpatin. De fapt, în toate volumele sale de versuri și de publicistică se întrevede tentația de a contura imaginile răsăritului mitologic al firii și al seminței noastre sub aceste poale de codru, căci într-o frumoasă glossă Mircea Lutic nu scrie numai despre sine rândurile ce urmează: „Răsar prin vise de crai-nou ușor,/De sub întinsul străjuit de stea./Din chipul tău firav, iubirea mea,/Din ramul plopului tremurător./În pragul frunzei, iată, mă-nfior,/În pragul frunzei mă opresc și tac./Și când se urcă sevele-n copac/Răsar prin vise crai-nou, ușor”.

În eterna rotație a zilelor Mircea Lutic încearcă să surprindă ora cea mai deplină a Patriei, „ceasul primenirii”, când reîntinerește și natura, și omul – făuritor de cântec și belșug. Atunci și poetul parcă renaște din cântec tânăr, zbuciumat, „purtând în suflet nobila făclie” („Renasc din cântec...”).

Am observat că cele mai multe nuanțe contextuale le au în versurile lui Mircea Lutic anume verbele ce redau schimbări de esență, metamorfoze ale fenomenelor și elementelor din jur. Peisajele bucovinene atât de frecvente în poezia sa (ca, de altfel, și în versurile multor altor condeieri de la noi) renasc, întineresc, își schimbă culoarea în pragul anotimpurilor sau în faptul zilei. Pământul respiră din adânc, râurile de munte curg grăbit, răsăritul

presară petale de bujori, din adâncul gliei țâșnesc izvoare, către înalt zvâcnește-o rândunea ș.a.

După cum relevă academicianul Mihai Cimpoi, „poetul (Mircea Lutic) rămâne un cioplitor direct în piatră și marmură, un tăietor în diamant și în cele mai noi cărți ale sale,... cu precizarea că în reliefurile sale sculpturale apar suprafețe aspre, disonante. Urâtul lumii, văzut acum ca o Vale a Plângerii, ca un sălaș al infernului, deranjează armonia, aduce iregularități: „Păianjenii tenebrei împresurat-au murii/Și împletesc, atavic, al vrăjmășiei tort./Golgota sângerează și stratioții urii/Cu sulița încearcă și-acum, de-i Domnul mort.//Se imortalizează-n corp statui ecvestre/Tiranii, ba și-n predici rostite din amvon./Nimicnicia crasă a mafiei terestre/Își înțolește stârvu-n gherocul francmason.//Munții de suferință se-nvolbură vulcanic,/Din cele patru vânturi se-aude-un scrâșnet mut/Și, ridicat în valuri, supliciul satanic/De fiecare dată o ia de la început...” („Înviere”).

Dinamismul imaginației e o trăsătură firească, neforțată a temperamentului personajului liric al poetului. Aceasta și alte calități ale versului lui Mircea Lutic au fost sesizate și de către traducătorul său în limba ucraineană Vitali Kolodii: „Ca personalitate creativă neordinară, pregnant și multilateral împlinită, Mircea Lutic purcede nu din ieri-alaltăieri, și s-a modelat într-o durată de elongație, în care mentalitatea publică rutinară parcă s-a obstinat să nu-l observe... A fost nevoie de anume distanță crono-spațială pentru a-i releva, în fine, condiția de intelecție și a-l aprecia mai expres în datele lui axiologice. Deși efectiv, în cazul său, fatala autocondamnare la penitența de galeră a Cuvântului s-a remarcat manifest în cotidianitatea-i benedictină, atât de bine cunoscută confraților săi de condei... Prin aceasta, el nestrămutat, pas cu pas, a atins orizonturi greu de măsurat cu privirea...”.

Maestrul Mircea Lutic își consacră cu mult discernământ pana și operei de traducere artistică din limbile ucraineană și rusă, avansând în acest domeniu până la unele realizări de-a dreptul remarcabile. Impresionează amploarea acestei activități a lui Mircea Lutic. El a dat frumoase veșminte românești multor opere de

prestigiu din literaturile ucraineană, rusă, precum și din literaturile altor popoare.

Încă în prima jumătate a anilor '70, Mircea Lutic s-a afirmat ca un traducător iscusit din poezia ucraineană, rusă și bielorusă. Prima carte de proză, tradusă integral de Mircea Lutic, a fost antologia de nuvele ale renumitului scriitor leton Andrei Upitis, „În sânul familiei” (1977). I-a urmat romanul „Jungla” de scriitorul american Sinclair Upton, apoi „Ciclonul” lui Oles Honciar – pânză epică, ce ocupă un loc de frunte în literatura ucraineană. În recenziile publicate în săptămânalul republican „Literaturna Ukraina” și în diferite periodice se menționa că traducătorul a surprins și a reprodus în mod adecvat, organic și firesc caracteristicile esențiale ale poeticii reputatului prozator ucrainean. Ceva mai târziu a apărut în versiunea română a lui Mircea Lutic încă o lucrare de proporții a lui Oles Honciar – povestirea romantică „Brigantina”.

Una dintre cele mai importante realizări creatoare ale traducătorului este transpunerea inspirată și, totodată, fidelă originalului a uneia dintre cele mai mari și mai complexe opere ale literaturii clasice ruse și universale – romanul „Frații Karamazov” de Feodor M. Dostoievski, Mircea Lutic a sesizat dedesubturile semantice, misterele acestui roman, în care, după cum scria academicianul D. S. Lihaciov, „fiecare detaliu îl sprijină pe alt detaliu, depinde de celălalt și îl determină pe acesta..., iar dezvoltarea acțiunii e aidoma unor vârteje de apă”. De aici și ritmul specific al frazei dostoievskiene. Într-o consemnare pe marginea traducerii M. Cimpoi releva anume faptul că Mircea Lutic a reușit să reproducă particularitățile sintactice, factura melodică a textului, mișcarea impulsivă, intensitatea frazei lui F.M. Dostoievski. Versiunea românească a romanului „Frații Karamazov”, realizată de Mircea Lutic, a fost recunoscută drept cea mai bună traducere a anului 1983 în Republica Moldova, iar traducătorului i s-a decernat un premiu special al Uniunii Scriitorilor din Moldova.

Cu aceeași atenție față de cuvânt, cu aceeași pietate față de valorile spirituale ale popoarelor s-a apropiat traducătorul și de alte capodopere: romanul „Părinți și copii” de Ivan Turgheniev,

„Povestirile din Sevastopol” și „Copilăria. Adolescența. Tinerețea” de Lev Tolstoi, unele povestiri timpurii de Anton P. Cehov, poezii și poeme de Alexandr Pușkin, Mihail Lermontov, nuvele de Mihail Șolohov, printre care „Soarta unui om” ș.a.

Bibliografia traducerilor lui Mircea Lutic cuprinde și multe alte opere de valoare, cum sunt poeziile unor autori ucraineni, incluse în diverse manuale școlare (Gr. Skovoroda, I. Franko, L. Ukrainka, M. Râlski ș.a.), colecții și periodice chișinăuene (poeții ruși – I. Nikitin, A. Pleșceev, V. Briusov; ucraineni: P. Tycina, B. Oleinyc, I. Draci; bielarași – Ia. Kupala, Ia. Kolas, P. Brovka; ucraineni și ruși din Bucovina – V. Kolodii, V. Folvarocinyi, B. Melniciuk, V. Demcenko, P. Palii ș.a.), antologii (de nuvele cubaneze contemporane, nuvele bulgare, proză ucraineană pentru copii, lirică ucraineană etc.).

Fiind un profund cunoscător al literaturii ucrainene, Mircea Lutic a alcătuit o impunătoare antologie a nuvelei ucrainene contemporane („Cununa soarelui”, 1979, cu note și comentarii ale alcătuitorului). În prezent se află în curs de apariție, în versiunea lui M. Lutic, la Chișinău: romanele „Frații Karamazov” și „Oameni sărmani” de F. M. Dostoievski, „Data Tutașia” de C. Amiredijbi, „Părinți și copii” de I. Turgeniev; la Kiev: antologia nuvelei ucrainene pentru copii și tineret „Ploaie de stele”, vol. I (perioada clasică) – în primul semestru; vol. II – în semestrul al doilea.

După cum ne dăm seama din cele relatate mai sus, contribuția lui M. Lutic în domeniul traducerii artistice este substanțială și merită o atenție deosebită din partea cercetătorilor și criticilor literari.

Nu putem încheia această scurtă trecere în revistă a activității literare a distinsului nostru coleg, înainte de a sublinia meritele Domniei sale întru valorificarea tezaurului culturii românești din ținutul nostru. O mărturie strălucită în acest sens este și impunătorul volum de peste 500 de pagini intitulat „Colind prin zodii de cuvinte” (o culegere de articole, eseuri, studii, reflecții, mărturisiri, tablete, interviuri), apărut recent de sub tipar la Editura „Misto” din Cernăuți

EVOCĂRI

Terebleceni la liceul din Siret

Ion CREȚU

La vreo 6 kilometri, spre nord de orașul Siret, de astă parte a sârmei ghimpate, se așterne una dintre cele mai frumoase vetre de români din nordul Bucovinei – comuna Tereblecea. Deși de la prima sa atestare documentară – 1446 – au trecut 558 de ani, această localitate are o vechime mult mai mare. Venim cu această afirmație sprijinindu-ne pe studiul lui N. Grigoraș, „Bisericile și mănăstirile din Moldova”, în care se menționează că, la 6 iunie 1446, Ștefan Vodă II hotărăște „ca să asculte de mănăstirea noastră de la Neamț bisericile și toți popii din satele mănăstirești”, printre care era numit și satul Telebecinți. (În paranteză vom aminti că, timp de peste trei secole, acest sat apare în documente sub mai multe denumiri: Telebecince, Telebecinții pe Siret, Telebecinzi, Telebeanici, Terebleșa și abia într-un document din timpul domniei lui Ioan Teodor Callimachi, notat cu anul 1761 – Tereblece, adăugându-i-se mai târziu un „a” la sfârșit.) Nu ne vom opri asupra acestor denumiri, ele constituind o altă temă. Așadar, la acea primă atestare documentară a Tereblecei, aici de acum erau biserică și preot. Lipsind alte date, posibil existente, dar de care nu avem cunoștință, putem numai bănui că biserica era de lemn, ca și toate lăcașele de rugăciune din acea vreme. De asemenea, putem presupune că la acea vreme Tereblecea era un sat bine constituit, mare, dezvoltat pentru perioada respectivă.

Or, situat în imediata apropiere de orașul Siret, la timpul său reședință domnească (în a doua jumătate a secolului al XIV-lea), nu putea să fi fost altfel. Referitor la obârșia tereblecenilor, din surse bine documentate cunoaștem că cea mai mare parte a primilor locuitori a venit încoace din Ardeal și Maramureș, fapt despre care mărturisesc până în zilele noastre limbajul, asemănarea fonetică, precum și multe nume de familie comune.

De-a lungul anilor, apropierea de Siret a influențat benefic nu numai asupra dezvoltării economice a Tereblecei (se construiesc mori, velnițe, oloinițe etc.), ci și sub aspect cultural. Din acest punct de vedere, un rol deosebit l-a jucat dinastia de intelectuali Dubău, descendentă din Transilvania, mai precis din partea Năsăudului. Cel dintâi preot din această familie la Tereblecea, cam cu 100-80 de ani înainte de ocuparea Țării Fagilor de către austrieci, ar fi fost Tudose Dubău, căruia i-au urmat Leonte Dubău, Ieremie Dubău, fiul acestuia, Leonte Ieremie Dubău, căruia austriecii i-au adăugat un „vici” la prenume.

Totuși, figura centrală a acestei dinastii rămâne preotul Filip Ieremievici Dubău, care a dat casa sa drept local pentru școală și o parcelă de pământ pentru înălțarea bisericii de piatră (1883-1886), în locul celei de lemn, construită la 1777 și reclădită apoi în satul vecin Stârcea, unde servește și astăzi drept loc de rugăciune credincioșilor. Lui îi revine și marele merit în deschiderea școlii din sat la 1816. A fost, în ordine cronologică, a noua școală în Bucovina și prima în localitățile românești din actuala regiune Cernăuți. Apariția ei printre primele se explică, credem, prin vecinătatea imediată a Tereblecei cu orașul Siret, viața culturală de aici neputând să nu exercite o puternică influență asupra satului. În semn de recunoaștere deosebită a meritelor acestei ilustre personalități, noua școală, construită în 1912, până în 1944 s-a numit „Școala mixtă de stat Filip Ieremievici Dubău”.

Deși nu dispunem de documente, totuși credem că la Tereblecea a existat și mai înainte de 1816 vreo școală condusă de preoți. Să credem acest lucru ne îndeamnă și următorul fapt. După cum citim în „Istoria literaturii române din Bucovina” a lui Constantin Loghin, în satul bucovinean Tereblecea s-a născut

Vasile Țântilă (Schintilă, Scintilă), care, după terminarea Seminarului preoțesc din Cernăuți, a devenit nu preot, ci cântăreț de biserică și dascăl la Școala trivială din satul natal. Acest Țântilă s-a făcut însă cunoscut prin editarea, la 1811, a primului calendar moldovenesc din Bucovina, intitulat „Calendar de casă”, precum și a altor calendare. Într-o petiție a acestuia, din 3 august 1823, adresată Arhiducelui Austriei, Francisc Carol, care făcea vizite în Bucovina, el arată că este în serviciu de 10 ani. Așadar, în Tereblecea se făcea școală și înainte de 1816.

Un moment de cotitură spre bine pentru copiii românilor din Tereblecea îl constituie venirea în fruntea școlii, în 1868, a lui Constantin Botezat, născut la Siret și absolvent al Școlii Normale de învățători din Viena. Numărul elevilor a început să crească brusc, trimițându-și copiii să învețe aici și gospodari din satele învecinate – Oprișeni, Stănești, Sinăuți, Poieni.

Printre primii mari fii ai Tereblecei din secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea îi vom aminti, deci, pe Vasile Țântilă și Filip Ieremievici Dubău, acesta ajuns protopop al Siretului și Vicovelor; Teodor Patraș, arhimandrit al Mănăstirii Putna, elogiat de Nicolae Iorga: „Frumosul arhimandrit bătrân, vrednic la înfățișare și iubitor de neam, bucuros de oaspeți și de sfat, părintele Patraș... fiu de țăran din Tereblecea, pare căzut din cer între atâția stricați și atâția nevoiași...”, savantul de talie europeană Eugen Botezat, fiul directorului Constantin Botezat, membru corespondent al Academiei Române din 1913 și al Societății de Biologie din Paris, rector al Universității din Cernăuți în 1938; Nicolae Ieremievici Dubău, Iosif Wotta, Ilie Nimigeanu, profesor la Școala Normală din capitala Bucovinei. În genere, după investigațiile, departe de a fi complete, întreprinse de „cronicarul” acestei localități, Teodor Rusu, numărul tereblecenilor cu studii secundare și superioare, obținute până la 1918, se ridică la 40, dintre care 13 au ajuns învățători, 2 profesori universitari, 2 medici, 4 preoți, 2 judecători, 2 ingineri, 1 consilier la înalta Curte de Conturi, 1 sculptor, 3 ofițeri ș.a. Și aceștia numai de etnie română, numărul celor cu studii respective de origine germană fiind și el mare. Dar, din păcate, nu dispunem de datele necesare referitoare la aceștia.

Marea Unire de la 1918, revenirea Bucovinei la sânul Patriei-mamă a fost un stimulator extraordinar pentru tereblecenii dornici de carte. Ei asaltează, pur și simplu, liceele, și mai ales pe cel mai apropiat, din Siret, în special începând cu anul 1919, când el devine românesc. Să învețe aici își manifestă dorința chiar și unii tineri terebleceni care urmau cursurile prestigiosului Liceu cernăuțean „Aron Pumnul". Printre aceștia îi amintim pe frații Ion și Simion Belța, ambii absolvind mai târziu renumita Facultate de Teologie a Universității din Cernăuți, Constantin Nimigeanu, absolvent al Facultății de Filosofie și Litere a Universității din Cernăuți, Arcadie C. Patraș, absolvent al Facultății de Științe, secția geografică a aceleiași universități, bursier la Hamburg pentru a studia piscicultura, ajuns peste ani administrator al pescăriilor statului, cu grad de ministru. De la Rădăuți se transferă la Liceul din Siret Grigore Crețu și Isidor Socaciu, persoane de care mă leagă fire strânse de rudenie. Primul, văr drept cu tatăl meu, n-a avut însă un destin fericit, fiind răpus din viață „în plină strălucire a școlarizării sale", după expresia unui coleg de-al lui, în februarie 1926. Al doilea, adică Isidor Socaciu, frate cu mama mea, Aspazia, vine la Siret în clasa a IV-a, ca peste patru ani să se înscrie la Academia Teologică din Arad, slujind o viață ca preot în Banat și dormindu-și somnul de veci în Cimitirul din Lugoj.

Transferul de la școlile secundare din orașele mai îndepărtate la Liceul din Siret se explică, parțial, prin distanța mică de Tereblecea, ceea ce reducea simțitor cheltuielile de întreținere a elevilor: drumul, hrana, chiria. Unii dintre liceeni trăiau la internat sau la persoane particulare doar în timpul iernii, în celelalte anotimpuri „făceau naveta", fiind duși și aduși acasă cu căruța, pe rând, de părinții lor. O altă pricină, poate și mai importantă, a preferinței acordate de băieții și fetele din Tereblecea Liceului din Siret a fost gradul înalt al cunoștințelor care se obțineau aici. Grație profesorilor pe care îi avea – să-i numim doar pe câțiva: Orest Procopovici, Mihai Babor, Petru Tomaschek, George Dușceac, Nicodim Iițcuș, Vladimir Pașchivschi-Bănățeanu, Eudoxiu Sireteanu, Ilie Mandiuc, Silvestru Strugariu, Grigore Macovei –, Liceul din Siret ajunsese o instituție de învățământ care se bucura

de un real prestigiu în Bucovina și în țară. Deci, nu e de mirare că în perioada anilor 1919-1940 printre elevii lui s-au numărat aproape 60 de terebleceni. Nu credem că o altă comună se poate mândri cu un număr mai mare.

Pe lângă tereblecenii numiți în episoadele anterioare, trecuți prin Liceul din Siret, îi vom mai aminti doar pe câțiva, spațiul rezervat unui articol nepermițându-ne o enumerare mai amplă. L-aș pomeni, mai întâi, pe profesorul universitar doctor George Nimigeanu. Născut la 24 mai 1909, într-o familie cu mulți copii de harnici agricultori din Tereblecea, după școala primară din comuna natală a învățat câțiva ani la Liceul din Siret, ca, apoi, pentru mărirea numărului de elevi români, să fie transferat la Liceul „Dimitrie Cantemir" din Cozmeni (astăzi centrul raional Chițmani din regiunea Cernăuți), care îl avea ca director pe reputatul pedagog Leonida Bodnărescu.

Trecând cu brio bacalaureatul, George Nimigeanu urmează între anii 1930-1935 Facultatea de Științe (secțiile geografie și chimie) a Universității din Cernăuți, apoi și cursurile Seminarului pedagogic al acestei universități, fapt care l-a consacrat activității didactice. În 1945 (cu întârziere din cauza războiului), la București, susține teza de doctorat cu tema „Huțulii din Bucovina, studiu antropogeografic și etnogeografic". Lucrează în învățământul liceal, asistent la Secția geografică a Facultății de Științe din Universitatea București, profesor la Institutul Agronomic din București, referent științific la Institutul de Cercetări Geografice al Academiei Române, printre ai cărui fondatori s-a aflat. A fost membru al Societății Regale Române de Geografie.

Alături de alți geografi, activează la Institutul de studii și cercetări în proiectări pentru construcții, arhitectură și sistematizare. A contribuit la realizarea a peste 100 de proiecte privind amplasarea unor unități industriale, a unor dotări din stațiuni balneare, turistice și dezvoltarea unor localități, în particular a orașului Onești. Activitatea didactică o încheie în 1974, ca profesor la Universitatea din Craiova, unde a ținut cursuri de climatologie, hidrologie și de geografie fizică a României.

O latură mai puțin cunoscută astăzi, ce completează imaginea profesorului George Nimigeanu, este activitatea de scriitor și publicist. El a făcut parte din renumita grupare a „Iconarilor” cernăuțeni, a publicat versuri în revistele literare bucovinene „Junimea literară”, „Freamătul literar”, „Pana literară”, „Moldova literară”, remarcat fiind și de George Călinescu în monumentala sa „Istorie a literaturii române”. Odată cu ieșirea la pensie a reluat plăcerea versificării, activând în mai multe cercuri literare bucureștene. S-a stins din viață la 5 decembrie 1987.

Din creația sa, propunem atenției cititorilor una dintre cele mai frumoase poezii, consacrate orașului Siret, față de care George Nimigeanu s-a simțit atașat toată viața.

Siretul

Se-nalță pe coline și margini de albie
orașul, cu biserici și turnuri fumurii;
spre glorie străbună, icoana lui mă-mbie
și jalea mă cuprinde ca bruma pe câmpii.

Pe marginea terasei, din vremi voievodale,
sub dealul ridicat ca un erou de odă,
Îmi spune doar Ruina la margine de cale:
iatac stătu odată aici lui Lațcu-vodă.

Biserică domnească mai stăruie prin veac,
sub timpul care fuge ca apele pe râu,
pereții-au prins rugină sub pomi de liliac –
cum vara colorează un câmp întins de grâu.

Aud și-acuma glasul de bronz în depărtări
al clopotului mare, ce mângâie prin gene,
dumbrăvi înrourate și-altare de cântări
scăldate preamăreț de-amurguri moldovene.

Și sufletul îmi crește lumină-n sărbători,
cu slova cernită pe filă de ceaslov,

precum în dimineți se-nalță mândri sori,
viață-n bucurii vâslind-o spre ostrov.

„Freamătul literar”, Siret, mai 1934

Un alt tereblecean pe care aș vrea să-l numesc, este Teodor Rusu. A urmat Liceul din Siret, între anii 1921-1928. După susținerea bacalaureatului, intră la Universitatea din Cernăuți, Facultatea de Filosofie și Litere, însă, în 1933, din mai multe pricini – principala fiind moartea mamei, el își întrerupe studiile, trebuind să-l ajute în gospodărie pe tata, Vasile, rămas văduv cu trei feciori și o fată. Timp de mai mulți ani a reprezentat comuna Tereblecea și satele din jur ca delegat în Sindicatul cultivatorilor de sfeclă cu sediul la Cernăuți. În 1942 a fost primarul comunei. Ca și mulți consăteni, după raptul nordului Bucovinei s-a refugiat cu familia în Ardeal, stabilindu-se la Brașov, unde s-a și stins din viață acum câțiva ani. Aici, după propria-i afirmație, a ocupat „funcții administrative marginale” până la pensionarea în 1970. Meritul deosebit al acestui om de o rară modestie și bunătate constă în faptul că a lăsat în urma sa o cuprinzătoare istorie a Tereblecei, care cuprinde perioada de la prima atestare documentară a comunei până în 1944. Cartea, după câte cunoaștem (nu am văzut-o), dactilografiată în două sau trei exemplare, se păstrează la muzeul sau arhiva de stat din Suceava și la sora lui din Rogojești. De asemenea, Teodor Rusu a scris rânduri emoționante despre colegii și profesorii de la Liceul din Siret, din care o parte mi-au servit la pregătirea acestui articol. Desigur, istoria Tereblecei ar trebui să vadă lumina tiparului, dar deocamdată nu sunt mijloace financiare. Rămânem cu speranța în timpuri mai bune.

Nu pot să închei aceste evocări fără a-l pomeni pe incomparabilul profesor Pintea Socaciu, văr drept cu mama mea, cu care am avut fericirea să mă întâlnesc atât la Rădăuți, cât și la Tereblecea și la Cernăuți. Ca și amintitul Teodor Rusu, și el a devenit licean la Siret în 1921, ca peste trei ani să fie transferat, după propriile afirmații, la Vijnița, „pentru consolidarea spiritului românesc în liceul din acest oraș”.

De aici a plecat la Vatra Dornei, iar bacalaureatul l-a dat la Suceava. După absolvirea Facultății de Științe Naturale a Universității din Cernăuți, în anul școlar 1937-1938 Pintea Socaciu ajunge profesor la liceul de unde a plecat. Dar să prezentăm un pasaj din evocarea sa a acestui moment: „Iată-mă în Siretul unde totul îți vorbește de viitor, orașul în care a profesat ca preot Simion Florea Marian, membru al Academiei Române, orașul în care a trăit zile fericite Tudor Flondor (compozitor bucovinean), Siretul lui Tudor V. Ștefanelli – colegul și prietenul intim al lui Mihai Eminescu – membru al Academiei Române, Siretul lui Mihai Teliman, ziaristul care în «foiletoanele» lui a zugrăvit întregul proces de înstrăinare în Bucovina, ziaristul Teliman care, cu creația lui, a fost asemănat cu Caragiale și apreciat elogios de Nicolae Iorga, Siretul lui Simion Reli (profesor universitar de teologie), al lui Constantin Nastasi și al atâtor alte figuri care fac cinste culturii românești.

Coleg cu foștii mei profesori: George Dușceag, Orest Procopovici, Iordache Grigorovici, coleg cu soții Kalloș, Grigore Macovei, Traian Mihalaș, Gheorghe Hâncu, Gheorghe Pitic, Mihai Pavel, Constantin Cucută, Milici și alții.

Diriginte la clasa a III-a. Ce noroc pentru un tânăr profesor să aibă cine-l îndruma în noua sa misiune de educator și dascăl. Director era profesorul emerit Nicodim Țicuș...”

Și încă o declarație izvorâtă din adâncul sufletului, poate cele mai frumoase rânduri consacrate de cineva Cetății Mușatinilor: „Siret! Oraș al copilăriei mele! Valurile vieții m-au purtat pe întinsul câmpiilor și mărilor, pe cărările munților, în mari capitale, orașe și sate, în palate și în umile case țărănești, dar luminile tale stăruie și azi, au rămas adânc întipărite în gând și inimă, s-au păstrat o viață întreagă, așa cum tinerii căsătoriți vor păstra fiorii primului sărut până la sfârșitul vieții, așa precum amforele păstrează mireasma întâiului vin cu care au fost umplute”.

De aici, de la Siret, soarta a vrut ca terebleceanul Pintea Socaciu să se stabilească cu traiul în orașul-panteon domnesc Rădăuți, unde timp de 40 de ani a profesat într-un al liceu cu renume – Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”, devenind unul dintre cei

mai apreciați și iubiți profesori de științe naturale și unul dintre marii animatori ai vieții culturale din oraș – regizor a numeroase spectacole teatrale. Și el ne-a lăsat un studiu valoros – o carte în manuscris despre renumita Societate Studențească „Arboroasa” din Cernăuți, pagini din care am avut onoarea să public în ziarul „Zorile Bucovinei”.

Terebleceni s-au numărat printre elevii Liceului din Siret și după război: Ecaterina Zegrea, Toader Zegrea, Oltea Zegrea, Gheorghe Gabor, Maria Gabor, Ecaterina Gabor, Mariana Gabor, Maria Bodnar, Doina Crețu, Elena Bodnar, Anton Nimigeanu, Viorica Scripcar, Ana Scripcar – fii și fiice ale gospodarilor refugiați, plecați de acasă de frica noii orânduiri sovietice.

Astăzi, Liceul „Lațcu Vodă” din Siret, harnicul lui corp didactic în frunte cu domnul director, Florin Crețu, continuă frumoasele tradiții de instruire și educare a generației tinere, rămâne o prestigioasă instituție de învățământ.

Portret în gri

Iulian VESPER

Mircea Streinul s-a născut la 2 ianuarie 1910* în comuna Cuciurul Mare din Bucovina. Tatăl său, Gavril Streinul, era preot cu ascendență rurală din Stroiești, comună la câțiva kilometri de Suceava. Mama sa, Olimpia, născută Șandru, din aceleași locuri (com. Ilișești), se înrudea cu pictorul bucovinean Epaminonda Bucevschi, prietenul mai vârstnic și sfătuitorul la Viena al lui Ciprian Porumbescu.

Viitorul poet va urma cursurile (1920-1928) la Liceul „Aron Pumnul" din Cernăuți, remarcându-se printr-o intensă activitate extrașcolară. Citea mult, literatură română și germană, se îngrijea de apariția revistei șapirografiate „Ecoul tinerimii", era sufletul societății culturale „Steluța" a elevilor din cursul superior, în cadrul căreia a dezvoltat dizertații cu caracter literar. În această perioadă va edita, împreună cu colegii Neculai Roșca, Teodor Plop și Neculai Pavel, revista șapirografiată „Caietul celor patru", din care va apărea un singur număr.

Moartea tatălui (1928) are asupra tânărului de 18 ani efectul unei lovituri de trăsnet, modificându-i, într-o anume măsură, existența. Mama sa fu nevoită să se mute cu o pensie mică în oraș; el însuși părăsește internatul și se statornicesc în doi într-o locuință insalubră, întunecoasă, care agravează starea sănătății sale și așa destul de precare. În toamna anului 1929 se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, pe care o va absolvi; în paralel, va audia diferiți profesori de la Facultatea de Litere și Filosofie și de la Facultatea de Drept din același oraș. În această perioadă, e ales președinte al Societății studențești „Arboroasa".

Între 1929-1934, colaborează sporadic la publicațiile locale „Spectatorul", „Munca intelectuală", „Evenimentul", „Îndrumarea" (Rădăuți), la „Glasul Bucovinei", ziar în redacția căruia lucrează între anii 1933-1934.

Atrăgea atenția prin modestie și prin prețuirea ce le-o acorda celor din jur, prin înfățișarea sa. Era pe atunci un tânăr frumos, de statură peste cea medie, cu părul castaniu, des, ochii de un verde proaspăt, cu tenul pal, bărbia voluntară.

La vârsta de 19-20 ani, Mircea Streinul vădea o uimitoare siguranță în a semnala valori sau a diagnostica situații. Astfel, în articolul despre A. Gide („Tribuna", an. I, nr. 32, 8 decembrie 1929) afirmă, în partea finală: „André Gide a împlinit 60 ani... și totuși, nu vom găsi în scrierile sale (ultima e *L'école des femmes*) nici o urmă de oboseală, de bătrânețe, de care numai puțini creatori pot scăpa. O fotografie ni-l înfățișează: o privire ageră, cu reflexe metalice, trăsături viguroase și colțuroase, cu o cută între sprâncene și o frunte de savant, care frământă în creieru-i formule noi de viață. Și totuși, dacă socotim anii, André Gide e un om bătrân...". Vorbind despre „Pe frontul de vest, nimic nou" („Tribuna", 15 decembrie 1929), ia apărarea cărții: „Remarque, spune Streinul, n-a vrut decât să descrie războiul așa cum a fost. Și a izbutit. Cu un stil simplu, aproape de reportaj, ne e redată icoana fidelă a măcelului 1914-1918, fără indignare, fără patetism, așa cum a fost".

Într-un foarte nuanțat „An literar" („Tribuna", an. I, nr. 50, 1 ianuarie 1930), Mircea Streinul releva dintre scriitorii noștri în proză pe Mihail Sadoveanu, care în *Zodia cancerului* „s-a întrecut pe sine însuși". Despre Ilarie Voronca afirma: „Dl Ilarie Voronca? – Un om înjurat de mulți (la figurat, bineînțeles) pentru un închipuit gongorism, lăudat de alții până la exces. Dl Ilarie Voronca e un poet unic la noi. Volumul de versuri *Brățara nopților* ne-a surprins prin noutate și manieră nouă, neexagerată însă". Dintre critici, citează pe Lovinescu, G. Ibrăileanu, T. Vianu, Paul Zarifopol, Șerban Cioculescu.

În 1933, Mircea Streinul își aduce contribuția la înființarea editurii „Iconar" care, în decurs de un an și jumătate, va tipări aproape 30 de volume și plachete de versuri, proză, eseistică. În toamna anului 1934, preia conducerea unei librării; la începutul lui martie 1935, se îmbolnăvește: o recidivă a bolii pulmonare de care suferise în copilărie. Pe deasupra, e înlocuit din post, fapt ce-l descumpănește.

E salvat din impas, când, la începutul lui mai 1935, obține Premiul de poezie al Societății Scriitorilor Români, în valoare de 6000 lei, acordat de către o comisie compusă din Cezar Petrescu, Zaharia Stancu și Scarlat Struțeanu, pentru volumul „Itinerar cu anexe în vis” (270 pag.), apărut în editura „Iconar”.

Restabilit întrucâtva, Mircea Streinul ia hotărârea să participe la înființarea revistei „Iconar”. În 1936, situația materială i se ameliorează într-o oarecare măsură; scrie mult, îi apar câteva cărți de poezie. La începutul anului 1937, lipsurile îi dau iarăși târcoale. Împovărat de datorii, cu sănătatea mereu șubredă, se stabilește în iulie la București, ca redactor al ziarului de dreapta „Buna Vestire”, dar, după aproape un an, se va întoarce la Cernăuți cu o experiență în plus, însă fără o îmbunătățire a condiției materiale. În 1938 îi vor apărea primele cărți de proză, iar în anul 1939 e parcă sorocul împlinirilor: redactor-șef al ziarului „Suceava”, referent de presă al Ținutului Suceava, vicepreședinte al Societății Scriitorilor Bucovineni, laureat al Premiului „I. Al. Brătescu-Voinești” pentru roman, atribuit de Societatea Scriitorilor Români.

În anul 1940 revine la București, încadrat la Ministerul Propagandei Naționale. În vara anului 1944 îi sunt distruse succesiv, prin bombardament, două locuințe; îi dispar astfel cărțile, manuscrisele, întreaga corespondență, precum și puținul avut ce-i mai rămăsese. Vechea maladie revine, cu un început de ciroză, ce-i șubrezește și mai mult organismul slăbit. Mansarda (str. Ștefan Furtună, 114) în care locuiește cu mama sa se dovedește cu totul improprie în perioada ploilor de toamnă. Agravarea bolii îl obligă să se interneze, la sfârșitul lui noiembrie, la Spitalul Filantropia, de unde e transportat la Sanatoriul de tuberculoși de la Filaret (Șoseaua Viilor), unde în 17 aprilie 1945, la ora 16.00, încetează din viață.

Mircea Streinul număra la moartea sa treizeci și cinci de ani, trei luni și cincisprezece zile. Tipărise în acest timp zece volume de versuri, opt romane, două lungi nuvele, într-o avalanșă aproape de neimaginat. De aici, și unele inegalități ce prezintă mai ales scrierile din ultimii ani ai vieții.

Masiva moștenire literară, moartea timpurie a poetului, condițiile în care și-a construit opera, sărăcia cumplită din tot

timpul vieții și boala care l-a chinuit cu neîndurare din copilărie, fac din poetul bucovinean un caz unic în literatura noastră. Lirica sa a surprins de la început printr-o profunzime de metafore, printr-o viziune nouă, aurorală asupra lumii, relația om-natură fiind exprimată nuanțat, în nesfârșite ipostaze. Poate acest caracter original îl îndeamnă pe criticul George Călinescu să-i publice în revista sa „Capricorn" (nr. 1, 1930), la rubrica *Prezentări*, pag. 1, poezia „Motiv pentru o gravură în lemn", iar mai târziu, vorbind despre „Itinerar cu anexe în vis", să ia deschis apărarea cărții: „Când vedem la dl. Streinul o preocupare statornică de îmbogățire a limbii, de reînnoire a ideilor, o încercare de a topi simțirile mai noi cu tradiția și, mai ales, de a aduce Bucovina literară în ritmul poeziei de pretutindeni, simțim o adevărată încredere în puterile provinciale" („Adevărul literar și artistic", 17 martie 1935).

Alți critici literari de prestigiu, ca Șerban Cioculescu (ziarul „Adevărul", 27 august 1933), Pompiliu Constantinescu („Vremea", 3 septembrie 1933) sau Ovidiu Papadima („Gândirea", martie 1935) salută cu simpatie primele cărți, pentru ca, mai târziu, poetul bucovinean să se bucure de aprecierile entuziaste ale lui Octav Șuluțiu („Familia", august-septembrie 1937) sau de elogiile unui critic de talia lui Perpessicius (ziarul „România", 18 august-1 septembrie 1938) – cronică literară reprodusă cu oarecare răceală, totuși, de o revistă de autoritate ca „Viața Românească" (an. XXX, decembrie 1938), ocupându-se de „Corbul de aur", va recunoaște că autorul e un poet care „își risipește mărinimos gândul potrivit pe ritm și în rime cu vervă, inepuizabil... Dl Mircea Streinul scrie neobosit în toate genurile. Consacrat, d-sa nu-și încetinește activitatea literară".

Evident, timpul și-a spus cuvântul cu mai multă generozitate. După câteva decenii, criticul literar Ov. S. Crohmălniceanu, supunând unei atente analize întreaga operă lirică a lui Mircea Streinul, a demonstrat (*Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II., pag. 131-132) valabilitatea și subtilitățile acestei poezii.

De asemenea, criticul literar D. Micu („Gândirea și gândirismul”, 1975) dă o cuprinzătoare definiție a poeziei sale, în măsură să exprime neobișnuita ei amploare și originalitate.

Ca prozator, Mircea Streinul se recunoaște emul al lui Mihail Sadoveanu. La el va observa Mircea Streinul interesul pentru oamenii satului, pentru reprezentanții micii burghezii din orașe „în care nu se întâmplă nimic, pentru nesfârșitele mișcări sub care se înfățișează natura, iar la Ionel Teodoreanu – voluptatea cu care e prezentată lumea copilăriei, naivitățile și ingeniozitățile ei. Desprindem un crâmpei din „Vorbe pentru început de iarnă” („Tribuna”, an I, nr. 21, 24 noiembrie 1929), una dintre primele încercări, în care virtuțile de evocator în proză ale lui Mircea Streinul apar ca o promisiune: „Iubesc cu pasiune toamna. Primăvara e prea tumultuoasă, ca să poți medita atunci, și trece năvalnic pe calea anotimpurilor. Vara e moleșitoare și cumpănită, prea încrezută în verdele ei de nădejde. Toamna e pasiunea apusului de viață, de soare, de tot ce e aprins. Roșul frunzelor pare, dar nu e exuberant. E sobru și bolnav. Tristețea florilor omorâte de brumă și târziile pribegiri de cocori predispun la vis. Atunci ai timp să te uiți înăuntrul tău. După ce cad ultimele frunze, copacii iau aspectul umbrelor japoneze, fin miniaturizate pe emailuri. Diminețile sunt aburite de pâclă. Natura execută simfonia autumnală pe toate tonurile: violet geral pe trandafirii târzii, plumb pe câmpurile goale, rugină ofilită pe ierburi. Diminețile sună în păduri glasul heraldic al cocoșului de munte. Veveriițele strâng grăbit alune hibernale etc.”

Din seria de scrieri în proză, nuvela *Cazul profesorului Ipatie Hrisant* (1938) va reține atenția scriitorului Ladmiss Andreescu, care i-a subliniat remarcabila valoare („Lanuri”, nr. 4-5, 1938). De o apreciere similară s-a bucurat romanul Ion Aluion (1938) din partea criticului literar Perpessicius (ziarul „România”, nr. 210, 30 decembrie 1938). Cartea a fost distinsă cu premiul „Ion Alexandru Brătescu-Voinești” pentru proză al Societății Scriitorilor Români, pe 1939. Dar romanul considerat capodopera scriitorului e „Drama casei Timoteu” (1941). Aici, orizontul investigat cuprinde satul și orașul bucovinean, iar familiile Timoteu și Combra sunt urmărite în succesiunea câtorva generații.

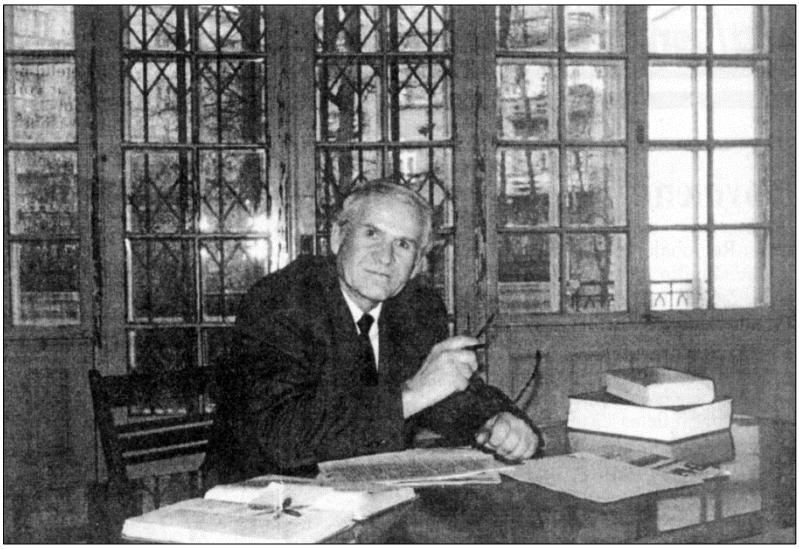

Mircea Lutic la 65 de ani

Romanul pune în discuție modalitățile în care proliferează răul, responsabilitatea părinților și copiilor, absolutizarea greșită a unor sentimente pure ca iubirea, degradarea ființei umane prin abuzul amorului fizic.

Un vast suflu etic mișcă numeroasele personaje, dezvăluind o suită de caractere ce urmează traiectorii din cele mai diverse. Miron Radu Paraschivescu a semnat în ziarul „Timpul" (19 iunie 1944) interesante considerații, subliniind ideile fundamentale ale cărții.

„Prăvălia diavolului" (1942) – 2 vol., 903 pagini – e, de fapt, un poem închinat omului, contemplat în toate vârstele sale, un imn adresat energiilor vitale. Întâlnim războiul cu grozăviile lui, o tagmă funcționărească paralizată de un spirit birocratic, satirizat cu finețe, călugări pândiți de o primejdioasă mulțumire de sine, pușcăriași, profesori indiferenți la frământările tineretului, o viață a gospodarilor săraci aureolată de noblețe și o alta – a celor bogați.

Natura mereu prezentă în desfășurarea acțiunii, descrierile de o mare plasticitate, discuțiile și considerațiile dezvăluind laturi ale caracterelor sporesc impresia de vitalitate ce caracterizează

romanul, marcat de episoade pe care un critic literar nu ezită să le definească „de o poezie și o intensitate dramatică shakespeareană” „Ultimul roman”, „Băieți de fată” (1944), evocă un crâmpei din Bucovina în anii 1828-1838.

Trăind în lumea ficțiunilor sale – anunțase în 1943 nu mai puțin de 11 lucrări în pregătire, – Mircea Streinul a fost, în decursul scurtei sale vieți, omul cel mai detașat de contingentele timpului său, urând tot ce îngrădea nestăvilita sete de a plăsmui, de a visa, tot ce i se părea potrivnic vederilor sale mereu în răspăr. A greșit, desigur, grav, cât poate greși un rob al scrisului zilnic, chinuit adeseori de foame, hărțuit de boala ce-l tortura de copil, pentru ca să-l răpună în plină maturitate creatoare. La începutul activității sale, Mircea Streinul scria într-un „Jurnal de poet” („Plai”, martie 1934): „Îmi place să trăiesc în absurd.

E singura soluționare a necunoașterii, care ne limitează la cotidian. Intuiția lirică a datelor materiale nu satisface integral. Ieși din logic, indiferent cum a fost ajustat pentru varietatea diverșilor scutieri ai lui Don Quijotte, și intuiești suficient mitul, care rezolvă, cu somptuozitatea tuturor disocierilor, orice material prezentat de luciditate”.

Poziția aceasta îi permite să-și formeze o judecată severă asupra literaturii din vremea sa și un rar sentiment al responsabilității. Într-o scrisoare adresată unui începător, elev de liceu, îi mărturisea în 1932: „Tudor Arghezi, Ion Barbu, Felix Aderca, Petrescu (Camil), Camil Baltazar, Zaharia Stancu, Ion Vinea, Sandu Tudor și atâția alții au încrestat literatura românească cu minunate semne, pentru că au ocolit retorismul, s-au aplecat asupra propriilor adâncuri și și-au ascultat, în ceasul de taină al transfigurărilor, graiul sufletului. Dânșii au făcut poezie și nu artificiu, au făcut literatură la maximă tensiune, fiecare în timbrul său specific, au pus argint brumat pe versul lor, nu zgomot de fierărie ruginită. Substanța lor poetică e vie, nu șmecherie unsuroasă de imitatori inoportuni și obraznici. În timpurile de față, domnule P., poetul nu mai poate fi trubadurul fonf și incult, care scrie versuri cu lună languroasă și diverse flori de cireș.

Un Camil Patrescu, un Nichifor Crainic, un Ion Barbu (ultimii doi sunt, după cum știi, profesori universitari) prezintă garanții de oameni cu cultură umanistă, descinzând din Erasm din Rotterdam, și nu bâțâieli de paiațe languroase, cu stihuri mălăiețe și inutile. Scriitorul prezentului e omul conștient de valorile trecute și contemporane. Poetul actual nu se închide în admiterea unui singur leat, ci citește cu aceeași plăcere versurile minunate ale lui Vasile Alecsandri, ca și subtilele monoloage interioare ale lui Tudor Arghezi. Cunosc literatura germană. Acolo, domnule P., scriitorul e un creator de valori, ca și în Franța, e un îndreptar, nu pațachină tolerată. Thomas Mann, Rilke, Edschmid – în Germania, Gide, Montherlant, Mauriac – în Franța sunt adevărați umaniști. Scriitorul nu poate fi un individ incult, care nu se poate mișca într-un text vergilian, care să nu cunoască fiorul poeziei assisiene sau augustiene. Nu, domnule P., trebuie să prețuim, în primul rând, munca, să citim, să ne cultivăm”.

După numai șapte ani, în 1939, aflat în plină ascensiune, când i se atribuise un premiu pentru proză al Societății Scriitorilor Români, după cel obținut cu patru ani în urmă pentru poezie, și își avea încheiată opera lirică, Mircea Streinul mărturisea în cadrul unui interviu („Orizont”, an I, nr. 4, 1939) amărăciuni, ce-i vor submina lent sănătatea și încrederea în sine și-l vor destina ineluctabil viitoarelor prăbușiri. Spicuim câteva din confesiunile sale: „Nu sunt nici poet, nici scriitor, nici gazetar. Am oroare de aceste funcțiuni sociale. Sunt țăran și meșteșugar de versuri. Disprețuiesc literatura. Ea vulgarizează și duce la o iremediabilă țigănie sufletească. Nu mai scriu poezie, căci vreau să trăiesc din plin frumusețea lumii acesteia. E minunat să alcătuiești versuri, pe care să nu le așterni niciodată pe hârtie. În fiecare noapte, lucrez, în gând, la două sau trei strofe, pe care, însă, nu le scriu niciodată. Am terminat astfel trei volume de poezie”.

Oscilând între asemenea limite, între mari deznădejdi și elanuri, Mircea Streinul avea să mai trăiască, să creeze și să nădăjduiască încă șase ani, evidențiindu-se în deceniul premergător și în răstimpul celui de-al doilea război mondial drept unul dintre cei mai frământați scriitori.

Camil Petrescu afirma despre el în necrolog că, dacă ar fi trăit, „ar fi putut să fie, pentru o sută de ani, cel mai de seamă romancier al rusticului românesc”.

Oricum, bogata moștenire lăsată posterității îl impune ca o apariție singulară în literatura noastră.

*Data nașterii poetului este incertă: unii cercetători dau ziua de 2, alții – cea de 12 ianuarie.

Dr. Octavian Gheorghian – ilustră personalitate medicală din Bucovina

Ion BROASCĂ
președintele Societății Medicale „Isidor Bodea”
din regiunea Cernăuți

Dr. Octavian Gheorghian s-a născut la Siret, în familia preotului Gheorghe Gheorghian și a Olimpiei, sora pictorului Epaminonda Bucevschi. Provine dintr-o veche familie de răzeși cu moșii în jurul orașului Siret, la Mușenița, răzeși care au fost învestiți cu titlul nobiliar de cavaler de către autoritățile austriece. Octavian era al treilea copil. A făcut școala primară la Siret, iar liceul mai întâi la Suceava, iar apoi și la Rădăuți, unde și-a luat cu strălucire bacalaureatul. Cu durere în suflet s-a despărțit de Bucovina sa dragă pentru a-și continua studiile la Graz, la Facultatea de Medicină. Studiile universitare și le-a desăvârșit la Viena, unde s-a distins prin aptitudini deosebite în medicina operatorie. În anul 1898 obține titlul de doctor în medicină și chirurgie, la numai vârsta de 24 de ani. În același an devine medic asistent la una din cele mai prestigioase instituții de medicină din Viena, post pe care îl va deține timp de doi ani. Va fi în această perioadă „copilul răsfățat” al celor mai faimoși specialiști austrieci ai vremii – Dr. Hofmoki, Dr. Draske ș.a.

Însă renunță la strălucita carieră ce i se deschidea în față și se lasă chemat de dorul locurilor natale, devenind în anul 1900 medic secundar la Spitalul Central din Cernăuți, cum s-a numit în perioada interbelică. Dar nu zăbovește mult timp aici, fiind transferat la Spitalul din Suceava din intenția autorităților de a reorganiza acest așezământ medical. Și într-adevăr, într-un timp relativ scurt va reuși să aducă instituția respectivă la cele mai înalte standarde ale timpului. Animat de dorința de a se specializa în obstetrică și ginecologie, pleacă pe cont propriu pentru a se perfecționa la clinicile din Rostok, Berlin și Dresda. Ilustrul Profesor Dr. Geheimrat Leopold a vrut cu tot dinadinsul să-l mențină la Dresda, văzând în Octavian pe urmașul său cel mai bun, însă tânărul doctor refuză o asemenea onoare, întorcându-se în Bucovina natală, unde va câștiga concursul pentru postul de director al maternității din Cernăuți.

Astfel începe perioada cea mai extenuantă, mai prolifică și mai plină de satisfacții a vieții sale. Când tânărul director a preluat maternitatea, aceasta se găsea într-o veche clădire dărăpănată, neîncăpătoare și insalubră. Scopul pe care și l-a pus inițial a fost de a muta maternitatea într-un spațiu corespunzător. Profitând de respectul de care se bucura la administratorii austrieci, a obținut în cele din urmă acceptul pentru a transfera maternitatea în clădirea fostei școli de agricultură, care se desființase pe atunci. Clădirea în care fusese găzduită această școală era splendidă fiind înconjurată de aproape trei hectare de grădini.

Aici, doctorul Gheorghian a aflat un vast teren și mari posibilități pentru a-și putea aplica atât cunoștințele, cât și talentul său organizatoric. La scurt timp maternitatea cernăuțeană a fost înzestrată cu cea mai nouă tehnică a timpului, transformându-se într-o instituție de model. Grădinile din împrejurimi s-au transformat într-o gospodărie anexă a maternității, de roadele ei folosindu-se atât personalul medical, cât și bolnavii fără posibilități.

Anul 1911 îi aduce Doctorului Octavian Gheorghian conferirea titlului de profesor și invitația de a profesa în Viena. Desigur, era o mare satisfacție și onoare pentru urmașul unor răzeși români din marginea imperiului austriac!

Și inițial Dr. Gheorghian nu s-a putut împotrivi unei asemenea ispite, dând curs invitației de a ocupa catedra de obstetrică și ginecologie la Facultatea de medicină din Viena, dar numai pentru scurt timp, fiindcă după un an renunță la strălucita perspectivă de a deveni unul din maeștrii școlii medicale vieneze și se reîntoarce la Cernăuți, justificându-se în fața rudelor cu fraza sa obișnuită: „Noi, aceștia din Bucovina, mai avem și alte datorinți...”. Dr Octavian Gheorghian era ferm convins că datoria sa principală e ca talentul și cunoștințele sale să le pună în practică spre binele oamenilor din patria sa.

De profunde simțăminte patriotice Octavian Gheorghian era cuprins încă din fragedă tinerețe. Fiind elev de liceu la Rădăuți, după cum își amintește în „Universul literar” din anul 1930 un coleg de-al său, el era cât pe ce să fie exmatriculat din cauză că înființase împreună cu alți copii o bibliotecă secretă cu cărți românești aduse din regat. Ca student la Graz și Viena, participa cu înflăcărare la activitățile societăților „Carmen Sylva” și „România Jună”. În acest context devine mai de înțeles refuzul de a se îngriji de cariera sa medicală, dorința sa neînfrânată fiind de a reveni întotdeauna la baștina sa, în mijlocul poporului său.

O adevărată dramă, o perioadă de muncă istovitoare au fost pentru Dr Octavian Gheorghian anii Primului război mondial. A deținut în acești ani, chiar și în perioada când orașul Cernăuți era teatrul unor lupte sângeroase, funcția de administrator al tuturor instituțiilor sanitare, reușind în condițiile când orașul trecea mereu dintr-o mână în alta să mențină o situație de stabilitate sanitară, fără epidemii și consecințe dezastruoase.

Numele lui Octavian Gheorghian este legat și de evenimentele din toamna anului 1918, în urma cărora Bucovina a revenit la România după aproape un secol și jumătate de înstrăinare. Rolul lui în aceste evenimente este consemnat și de către Radu Economu în cartea sa „Unirea Bucovinei”. Octavian Gheorghian a participat la ședința din 12 octombrie 1918, care a avut loc în casa lui Isidor Bodea, pe atunci director al spitalului de copii, ședință la care s-a adoptat proclamația către românii bucovineni intitulată „Ce

vrem?", acesta fiind, de fapt, programul de luptă pentru unirea Bucovinei cu România.

În guvernul format de Iancu Flondor, lui Dr Octavian Gheorghian i s-a încredințat postul de ministru, însă în condițiile violențelor provocate de extremiștii ucraineni trebuia să se intervină cât mai urgent. La rugămintea lui Iancu Flondor, împreună cu Vasile Bodnărescu și Aurel Popescu, Octavian Gheorghian își asumă răspunderea de a aduce la cunoștință Guvernului României decizia Consiliului Național Român din Bucovina de a chema trupele române la Cernăuți. Înfruntând gloanțele, cei trei colegi au ajuns nevătămați la graniță, unde au fost luați sub ocrotirea armatei române. Astfel, la 11 noiembrie 1918 oștirile române în frunte cu generalul Iacob Zadik au intrat în capitala Bucovinei, fiind întâmpinate cu entuziasm de populația românească oropsită de străini atâta timp. La marea adunare ce s-a ținut în acea zi, din balconul reședinței mitropolitane a vorbit pentru mulțimea adunată, alături de alții, și Dr Octavian Gheorghian. Puțin mai târziu, în cadrul delegației de 15 membri ai Congresului General al Bucovinei, a prezentat, la Iași, Regelui Ferdinand I actul Unirii Bucovinei cu România.

După 1918 a deținut diferite funcții în serviciul sanitar al Bucovinei – inspector general sanitar al Bucovinei, președinte al Societății Științifice a Medicilor din Cernăuți, președinte al Filialei din Cernăuți a Medicilor din România, vicepreședinte al Comitetului executiv al Asociației Generale a Medicilor din România, membru al Consiliului Sanitar Superior al României, președinte al Congresului General al Medicilor de la Cernăuți. A fost distins cu înalte ordine de stat – „Steaua României" în grad de Comandor, „Coroana României" în grad de Mare Ofițer.

În anul 1923 s-a retras din viața politică, dedicându-se activității din maternitatea din Cernăuți. Concomitent, era chemat ca specialist pentru cazuri dificile în zonele Cernăuți, Iași, Chișinău. A publicat numeroase articole științifice în reviste de specialitate din Austria, Germania și România. Era în plină înflorire a talentului său de medic și savant, când o dublă pneumonie și o septicimie fulgerătoare l-au răpus la 5 septembrie 1929.

În fața mormântului său deschis, Dr Ion Nistor dă citirii declarația oficială că pe viitor maternitatea din Cernăuți se va numi „Maternitatea Profesor Doctor Octavian Gheorghian”. Și într-adevăr, până în anul 1944 așa și s-a numit. Din păcate, pentru mai bine de jumătate de secol numele acestei ilustre personalități medicale bucovinene a fost dată uitării pe nedrept. Este de datoria noastră acum să reînviem în memoria urmașilor numele doctorului Octavian Gheorghian.

Realizările remarcabile ale septuagenarului Vasile Pavel

Dr. doc. Ilie POPESCU

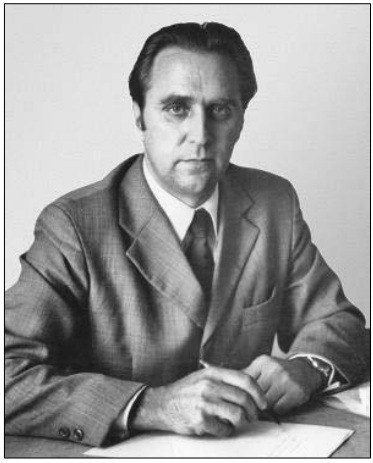

Cunoscutul lingvist și profesorul universitar Vasile Pavel rotunjește vârsta de 70 de ani. Evenimentul constituie un prilej de bucurie, dar și de constatare a realizărilor domniei sale pe tărâm științific. Nu este chiar atât de ușor să vorbești despre lucrările de lingvistică ale lui Vasile Pavel (peste 250), deoarece ele constituie un „exigi monumentum" al savantului de talie europeană.

Savantul s-a născut la 14 iulie 1934 în satul Probotești, județul Dorohoi (azi Diakivțy, raionul Herța, regiunea Cernăuți), fiind cel de-al nouălea printre cei treisprezece copii ai Aglaei și ai lui Constantin Pavel. „Primele lecții de conduită de acasă, de sensibilizare a orizonturilor creștine ale spiritualității noastre, i-au și împlântat în suflet chipul-icoană al dragostei și credinței pentru cuvânt..." De atunci încoace destinul lui Vasile Pavel urma să fie străluminat și însoțit pe hățișurile vieții de lumină și ispita unei stele chemătoare ce se numește Cuvântul. Primul zbor-traiectorie prin cunoașterea lui, a cuvântului, s-a produs în școala medie din Târnăuca, unde a însușit neclintitul precept biblic că „la început a fost Cuvântul" (Dintr-o relatare a scriitorului Mihai Morăraș). De aici, de la Târnăuca își trage obârșia și savantul Vasile Bogrea, despre care Nicolae Iorga spunea că „este cel mai învățat dintre români".

După absolvirea Școlii Medii Generale din Horbova, se înscrie la secția de limba și literatura „moldovenească” a Facultății de Limbi Romano-Germanice din cadrul Universității din Cernăuți, pe care o absolvă în 1959. Până în 1962 lucrează în calitate de profesor de limba și literatura română la școala din Horbova, unde s-a remarcat ca un excelent pedagog. Viața, însă, îi oferă omului și unele surprize. În 1961 a sosit la Horbova o echipă de dialectologi, de la Academia de Științe din Moldova. Auzind de succesele pe tărâm pedagogic ale lui Vasile Pavel, îl invită la Chișinău, unde devine cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al AȘ a RSSM. La acea prestigioasă instituție a rămas până în prezent, urcând treptele de la cercetător științific inferior, la cercetător științific principal, șef de direcție de cercetare, conducător de teze de doctorat.

Domnul limbii române, Mihai Eminescu, zicea: „Noi, românii, născuți și crescuți românește, abia ne putem strecura prin labirintele istoriei noastre”. Herțeanul Vasile Pavel a crescut românește și, deci, continuă drumul labirintelor istoriei poporului român spre Templul Cuvântului, care este începutul tuturor începuturilor. Profesorul Vasile Pavel este un specialist notoriu în dialectologie și geografia lingvistică, recunoscut și apreciat în întregul spațiu geografic european. „Graiul, – afirmă el, – ni se înfățișează ca o parte a istoriei neamului. Limba, străbunul grai, leagă între ele veacurile, istoria”. A început cu cercetarea graiurilor limbii române, efectuând numeroase anchete pe teren, în vederea alcătuirii împreună cu colegii săi R. Udler, V. Comarnițchi, V. Melnic ș.a. ALM.

În 1970 susține teza de doctor în filologie cu tema „Terminologia agricolă moldovenească”. Teza de doctor habilitat cu tema „Denominația lexicală din perspectiva spațială” (1984) și-a susținut-o la Universitatea „T. Șevcenko” din Kiev. În 1994 i se conferă titlul științifico-didactic de profesor la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Din 1992 până în prezent conduce sectorul de „Dialectologie și Geografie Lingvistică” al Institutului de Lingvistică al AȘM.

Din 1996 se află în fruntea Catedrei de Limba Română și Filologie Clasică a Universității Pedagogice „Ion Creangă”.

În calitate de autor, coautor și coordonator, Vasile Pavel a publicat 20 de volume. A condus 10 teze de doctorat, dintre care 5 au fost cu succes susținute. Este autorul următoarelor lucrări monografice:

1. „Terminologia agricolă moldovenească. Studiu de geografie lingvistică” (1973), care „reprezintă o remarcabilă contribuție științifică” (Paul Lăzărescu, București), „La lectură ea se dovedește o cercetare serioasă, complexă și cu calități” (Eugen Beltechi, Cluj-Napoca);

2. „Leksiceskaia nominația” (1983), care „completează o lacună serioasă în teoria nominației și oferă, totodată, sugestii prețioase pentru lărgirea tematicii lucrărilor de dialectologie și de geografie lingvistică” (V. Levișki și I. Popescu, Cernăuți);

3. „Atlasul lingvistic moldovenesc” (vol. I-II, 1968-1973, în colaborare);

4. „Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria” (în 4 volume, 1993-2003), bucurându-se, la fel, de o înaltă apreciere, fiindcă „este o lucrare solidă care îndeplinește toate condițiile științifice ale lucrărilor de acest gen și aduce numeroase noutăți sub aspect teoretic și metodologic, dar mai ales un foarte bogat material, în parte încă necunoscut, pus în valoare în mod exemplar, de către autor” (Dr. Ion A. Florea, Iași). Totodată ea „este în același timp o lucrare novatoare de geografie lingvistică, ce va prezenta un mare interes nu numai pentru romaniști, ci și pentru slaviști, în particular pentru ucrainiști” (Acad. prof. S. Semcinski, Kiev). Lucrarea este de „prima mărime a lingvisticii din Republica Moldova și a lingvisticii românești în general” (prog. dr. Ștefan Munteanu, Timișoara), căci „cercetează însăși civilizația noastră, fiind o geografie spirituală și un monument de cultură filologică-lingvistică” (scriitor Arcadie Suceveanu, Chișinău), „o sursă inepuizabilă nu numai pentru specialiști în filologie, dar și pentru istorici, etnografi, arheologi, folcloriști” (Nicolae Bilețchi, doctor habilitat în filologie, Chișinău).

Vasile Pavel participă activ și la elaborarea atlaselor lingvistice cu caracter internațional: „Atlas Lingvistic Roman” (ALiR), în 11 volume (vol. I – Roma, 1996; vol. II – Roma, 2001), „Obșcekarpatskii Dialektologhiceskii Atlas” (OKDA), în 7 volume (1989-2001), „Atlas Linguarum Europae” (1983-2002).

Vasile Pavel este inițiatorul și editorul volumului de referință „Vasile Bogrea. Opere alese”, Chișinău, 1999 (în colaborare).

Rezultatele cercetărilor sale le-a prezentat la 15 congrese, colocvii și simpozioane internaționale, care au avut loc în diferite țări ale Europei (Spania, Italia, Slovacia, România, Rusia etc.). Este membru al unor consilii legate de problemele limbii, al colegiului de redacție al „Revistei de Lingvistică și Știință Literară”, al comitetului internațional de redacție al ALIR și OKDA. Domnia sa a inițiat și a organizat colocviul internațional desfășurat sub genericul „Lecturi coșeriene” (2001). În 1980 a devenit Laureat al Premiului Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei pentru participarea la elaborarea ALM.

Vasile Pavel este Omul de înaltă ținută morală, principial, de o bunătate proverbială, cumpănit în toate, este specialistul de la care așteptăm noi succese remarcabile în domeniul lingvisticii naționale și internaționale.

O jumătate de secol de slujire a sfântului altar

Valeriu ZMOȘU
prof. școlar, muzeograf

Multe aș putea povesti despre tata, preotul Gheorghe Zmoșu. De când îl țin minte, e plin de energie și iubește nespus adevărul. Prin câte necazuri i-a fost hărăzit să treacă, capul nu l-a plecat.

S-a născut într-o familie de oameni gospodari din cătunul Ilinca al satului Pătrăuții de Jos, județul Storojineț. Casa părintească era așezată pe culmea unui deal și din pridvorul ei se zăreau crestele zimțate ale munților, înspre vest, iar în zilele senine – șiragul de codri seculari de la Cosmin, spre nord. De mic copil a îndrăgit natura și această dragoste l-a însoțit de-a lungul vieții. Familia în care a venit pe lume era destul de numeroasă. Părinții au avut de crescut și de educat patru fete și un fecioraș. I-au iubit pe toți deopotrivă și s-au mândrit cu ei, văzându-i sănătoși, harnici și omenoși. În acele timpuri, oamenii de la țară își lucrau cu tragere de inimă pământul, căci el le era bogăția și mândria. Bunica Elizaveta era o femeie care știa și rândul la muncile câmpului, dar care iubea și cartea. Cu voia bunicului, Ion a hotărât să-și dea unicul băiat la carte. S-a dus la Victor Puiu, preotul din sat, și l-a rugat să-i dea îndreptare la Școala de cantori din Cernăuți. Preotul i-a dat-o fără multă vorbă, deoarece o știa pe bunica drept o bună enoriașă.

Și lucrul acesta se întâmpla în 1941, când războiul era declanșat și când zeci de pătrăuceni își apărau, cu armele în mâini, țara și credința.

În ziua stabilită, când tata trebuia să plece la Cernăuți, toți ai casei s-au deșteptat la primul cântat al cocoșului. Și-a luat rămas bun și, făcându-și semnul crucii, a pornit spre capitala Bucovinei. În clădirea Seminarului Teologic a intrat însoțit de emoții. Acolo i s-a spus și unde se afla comisia pentru primirea documentelor. A înaintat actele și s-a întors acasă. Apoi a plecat din nou la Cernăuți ca să susțină probele de admitere. A fost admis la studii în cadrul Școlii cantorale.

La Cernăuți a învățat din toamna anului 1941 până în primăvara anului 1944, când sovieticii au reocupat nordul Bucovinei. Seminarul Teologic a fost evacuat la Suceava, iar tata a trecut pe acasă, să-și ia rămas bun de la părinți. Până tata a ajuns la Pătrăuți, trupele bolșevice au atins linia de demarcare din 1940. El nu știa nimic despre aceasta. N-a prea zăbovit în sat. Împreună cu vecinul său, Vasile Popescu, într-un miez de noapte au hotărât să se refugieze în România. Au luat-o spre pădure, ca să nu fie observați de nimeni când se vor apropia de graniță. Au fost totuși prinși de către grănicerii sovietici și, după câteva zile de interogatorii, li s-a dat drumul, dar au fost avertizați că la o nouă încercare de a trece frontiera nu vor mai fi grațiați.

Acea perioadă a fost deosebit de grea. Nu era casă în Pătrăuții de Jos, în care cineva să nu fi suferit de pe urma ocupanților sovietici. Pe deasupra a mai început să bântuie și tifosul exantematic. Această boală contagioasă n-a ocolit nici familia tatei. Mai întâi i-a murit bunica, Casandra, apoi i-a decedat o mătușă. În urma lor, pe drumul neîntoarcerii a pornit și bunicul Ion...

Tata a rămas în sat, alături de bunica Elizaveta, pe care o ajuta să țină gospodăria. Ara, semăna, aduna roadele de pe ogoare, aducea lemne din pădure și nutreț pentru vite și oi. Nu i-a fost ușor. Brațe de muncă erau puține și ajutor nu aveai de la cine aștepta atunci, în primii ani de după război. Alături de el lucrau și surioarele Raveca, Eleonora și Eugenia. Și nu se plângeau, fiindcă nu aveau cui să se plângă.

De pe urma evenimentelor din 1940 și 1944 a avut de suferit și Biserica Ortodoxă din Bucovina. De groaza bolșevicilor preoții s-au refugiat în România. N-a mai rămas nici preotul din Pătrăuții de Jos sub stăpânire străină. De la Episcopia din Cernăuți în satul nostru a fost trimis, ca părinte duhovnicesc, Vladimir Chișca, basarabean de origine. Era un om cu un suflet bun și avea talent oratoric deosebit. Sfătuit de el, tata s-a dus în 1945 la episcopie și a susținut acolo un examen, după care putea fi dascăl în biserica din satul natal. În 1947 a făcut față altor probe, în baza cărora a fost numit diacon. Tot în acel an a cunoscut-o pe mama, care a revenit la baștină după șase ani de exil în nordul Kazahstanului. S-au căsătorit cu speranța că își vor întemeia o familie durabilă și că vor fi fericiți. Au avut parte numai de necazuri și de nedreptăți, ca și toți românii din nordul Bucovinei.

După nuntă, au trecut cu traiul în casa mamei, care le era confiscată de autoritățile locale ale puterii sovietice. Peste câteva luni le-au fost dărâmate cele două grajduri mari de lângă casă, apoi li s-a luat tot pământul care a aparținut bunicilor. Până la urmă, deși aveau deja un copil și deși li s-a făcut atâta nedreptate, au fost lăsați pe drumuri, însă i-au adăpostit bunicii mei dinspre mamă, Mărioara și Mihai. În 1952 a venit pe lume fratele meu Ion. Pe nimeni dintre șefii localnici nu-l interesa faptul că mama avea doi copii mici, pe care trebuia să-i îngrijească. Era scoasă la norme, în colhoz și, ca să le îndeplinească, trebuia să se spetească din zori și până în noapte. De noi, copiii, îngrijea tata, când mama se afla pe lanurile colhozului. Tot dânsul trebăluia prin gospodărie înainte de orele când trebuia să meargă la biserică. Țin bine minte cum tata mă lua adeseori în brațe, cum se învârtea împreună cu mine, cum mă sălta în sus, cântându-mi cu un glas deosebit de duios:

De la Nistru pân-la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate...

La începutul lunii iunie a anului 1954 a fost chemat la Cernăuți, la cancelaria eparhială, unde a susținut un nou examen, ca apoi episcopul Cernăuților și Bucovinei, Eumenie, să-l hirotonească preot. A fost numit preot în satele învecinate Cupca și Corcești. Deși aveam numai șase anișori, țin minte cum a oficiat tata în biserica din Cupca primul serviciu divin. Ne-am sculat în zorii zilei Sfântului Ioan (de vară) și am pornit împreună cu mama spre Cupca. Biserica era plină de lume. În ea s-au adunat enoriași de toate vârstele, de la prunci nevinovați până la bătrâni cu pletele albe. Au rămas cu toții mulțumiți de calitățile sufletești și de îndemnurile la o viață trăită cu evlavie și în credință ale tânărului preot. Încă pe atunci, în fruntea corului bisericesc din Cupca se afla Vasile Timiș, care mai apoi, de-a lungul anilor trăiți sub regimul totalitar, a luptat, alături de tata, pentru menținerea în popor a credinței în Dumnezeu și a dragostei de neamul românesc.

Peste o săptămână o asemenea slujbă a fost oficiată în biserica satului Corcești, sat supus încă de pe timpul stăpânirii austriece proceselor de ucrainizare. Deși învățământul din școala din Corcești se făcea numai în limba ucraineană, tata a propagat de la amvon Cuvântul lui Dumnezeu numai în limba română. Enoriașii lui din Corcești l-au îndrăgit, i-au arătat de-a lungul anilor stima și venerația lor deosebită.

Noi continuam să locuim în Pătrăuții de Jos, iar tata umbla la Cupca și la Corcești cu bicicleta. Ceva mai târziu și-a luat o bicicletă cu motor, după care și-a cumpărat o motocicletă cu două viteze. Când vremea era bună, nu avea probleme. Iar dacă ploua ca din cofă și trebuia să meargă ori la Cupca ori la Corcești, se scula cu noaptea în cap, își făcea semnul crucii și pornea la drum. Acasă se întorcea către seară...

În 1955 am trecut cu traiul în casa mamei. Gospodăria era distrusă și părinții au muncit mult până au pus-o la punct. Într-o odaie tata ținea lucrurile necesare pentru oficierea unor ritualuri, cum ar fi botezul sau cununia. Veneau la el cu diferite probleme oameni și din satul nostru, și din satele învecinate. Cei care veneau îl găseau, de obicei, pe afară, mereu meșterind ceva.

Tata se spăla imediat pe mâini și își poftea vizitatorii în casă, în odaia respectivă. Acolo discutau în liniște și pace, dar despre ce discutau noi nu știam și nici n-am avut voie să știm.

Nu drumurile îl oboseau pe tata în timpul primilor ani de preoție, ci hăituiala din partea așa-zișilor activiști ideologici. Satul nostru, Pătrăuții de Jos, făcea parte din raionul Storojineț, iar Cupca și Corceștii, satele din parohia tatei, țineau de raionul Hliboca. Dacă, de pildă, la Cupca ori la Corcești, într-o zi oarecare, erau trase clopotele, ca să împrăștie norii grei, aducători de grindină, era chemat la Hliboca, la șeful secției de propagandă și agitație a comitetului raional de partid și batjocorit. O dată pe lună era chemat la Cernăuți, la împuternicitul în chestiunile religiei de pe lângă consiliul regional, și acolo iarăși era batjocorit. Conflictele pe care le avea cu directorul școlii din Corcești, un mare „patriot sovietic” și un „luptător înflăcărat pentru cauza comunismului” păreau că nu vor avea sfârșit. În Postul Mare copiii veneau să se precestuiască și, în zilele respective, nu mergeau la școală. Atunci directorul, cu o falcă în cer și cu alta în pământ, dădea năvală în biserică. Îi poruncea tatei să întrerupă slujba și să iasă în curtea bisericii. Îi cerea explicații:

— De ce copiii nu sunt la lecții, dar se află în biserică?

Tata, fără să ridice tonul, îi răspundea:

— Nu i-am chemat eu. Au venit singuri, nechemați. Părinții au copii și-i trimit unde vor.

O dată, acel director a dorit să vadă dacă și părinții copiilor de școală se aflau la biserică. Tata le-a zis atunci enoriașilor:

— Fiecare să-și arate copiii!

Fiecare enoriaș, care participa la oficierea serviciului divin, a luat lângă sine câte doi-trei copii. Nici un copil n-a rămas „al nimănui”. Văzând și aceasta, directorul a înghițit sec. A ieșit din biserică și, cât a mai lucrat tata la Corcești, n-a mai intrat în ea.

Nici directorul școlii din Cupca nu era mai breaz. Dacă se trăgeau clopotele, el tuna și fulgera. Adică nu se putea odihni în liniște. Se plângea autorităților locale și cerea ca preotul să fie pedepsit.

Răul care începuse să domine în societatea sovietică era pus de către sprijinitorii regimului autoritar pe umerii slujitorilor Sfintei Biserici. De ei, de propovăduitorii Cuvântului lui Dumnezeu, autoritățile își băteau în permanență joc. N-a scăpat de batjocura lor nici tata, vrednicul preot Gheorghe Zmoșu. În primul rând, i s-a tăiat pământul de lângă casă, lăsându-i-se o parcelă de 6 acri. Nu i s-a dat voie să țină vacă sau barem un porc. Țin minte cum într-o seară ploioasă m-a chemat în grajd și mi-a zis:

— Dezleag-o pe Galbena și du-o la bunică-ta. Noi nu mai avem dreptul de a ține nici vacă, nici porc pe lângă casă...

Cu ochii plini de lacrimi am făcut așa cum mi-a zis tata. A doua zi am făcut ordine în grajd. Când au sosit cei de la raion să vadă dacă le-a fost îndeplinită circulara, n-au mai avut de ce se lega, căci grajdul era gol.

Deși o duceam greu, tata întotdeauna ne sfătuia să învățăm bine la școală și să citim cât mai multe cărți de scriitori români. Citea și dânsul multă literatură. Dacă auzea că un om oarecare avea o carte bună, se ducea la el și îl ruga să i-o împrumute. După ce o citea, îmi zicea:

— Băiete, citește și tu această carte.

În timpul liber mi-a vorbit nu o singură dată despre clasicii literaturii române Eminescu, Creangă, Alecsandri, despre marele istoric Nicolae Iorga, despre poeții ardeleni George Coșbuc și Octavian Goga. Când mi-am încercat puterile la Facultatea de Limbi Romano-Germanice a Universității din Cernăuți, tata mi-a procurat de la un cunoscut de-al său din Corcești câteva tomuri ale „Leptuariului” lui Aron Pumnul. Nici în 1966 și nici în 1967 n-am fost admis la facultate, pe motiv că eram „fecior de popă”. Cu lacrimi în ochi m-am întors acasă și tata mi-a zis:

— Lasă, băiete, c-a trece și vremea lor... Te-au răsturnat nu că n-ai știut carte, ci de aceea că sunt slujitor al Sfântului Altar.

Mă gândeam să mă pregătesc pentru admiterea din anul 1968, dar am fost recrutat în armata sovietică. Serviciul militar l-am făcut dincolo de cercul polar, în Oceanul Înghețat, pe o navă. Fratele Ion, văzând cât necaz am îndurat din cauza învățământului, s-a dus tocmai la Tiraspol să studieze.

Și a avut noroc. Acolo n-a știut nimeni că era fiu de preot. După demobilizare, am studiat și eu la o facultate din cadrul Institutului Pedagogic din Tiraspol.

Din 1970 la parohia tatei s-au mai adăugat satele Suceveni și Petriceanca. La Cupca și Suceveni el oficia cu regularitate serviciile divine, iar la Corcești și Petriceanca doar boteza, cununa, înmormânta și, o dată pe an, făcea slujba în zilele hramului.

După terminarea institutului fratele s-a întors în Bucovina. La școala din sat n-a fost angajat. Cu mare greu și-a găsit de lucru la Școala de opt ani nr. 2 din Iordănești, unde director era inimosul român Nicolae Mariuțac. Eu m-am putut aranja doar ca profesor de cultură fizică, pe o jumătate de salariu, la școala din cătunul Arșița. Părinții erau, totuși, bucuroși că copiii lor și-au găsit de lucru aproape de casă. Dar bucuria lor n-a durat mult. Acea zi de septembrie a anului 1977 n-am s-o uit niciodată. Aveam câteva ore și la Școala Medie din Pătrăuții de Jos. Când, dimineața, m-am pornit la serviciu, părinții mi-au urat drum bun. Cum mă aflam într-o sală de curs, am zărit-o prin geam pe sora mamei, Silvia. Am ieșit să văd de ce plângea. N-a așteptat s-o întreb. Mi-a zis:

— Lasă totul și hai acasă; mamă-ta a căzut pe ogorul colhozului, la sfeclă.

M-am întors acasă, dar mama era dusă cu „Salvarea” la spitalul de sector din Pătrăuții de Sus. Peste două săptămâni s-a dus în lumea celor drepți. Dar nici atunci n-am fost lăsați în pace. Tata a fost chemat la primărie de câteva ori de către „tovarășii” de la secția raională a învățământului public, pentru a fi convins să-și înmormânteze soția după „obiceiul nou, sovietic”. În caz contrar, eu aș fă rămas fără serviciu. Tata le-a răspuns răspicat:

— Sunt preot și îmi înmormântez soția după datina creștină.

Atunci cei de la secția raională a învățământului public din Storojineț au dat ordin ca nimeni să nu pătrundă în cimitirul satului Pătrăuții de Jos. Trei zile și trei nopți în șir cimitirul a fost păzit cu strășnicie. Tata era de părere s-o îngropăm pe mama în Cupca sau în Corcești, sate care făceau parte din raionul Hliboca și unde, poate, n-ar fi avut probleme.

Cimitirul vechi se afla în preajma bisericii din sat. În a doua noapte de priveghere tata a trimis pe cineva să sape groapa în spatele bisericii, încă așa ca nimeni să nu bage de seamă.

Groapa a fost săpată la miezul nopții. Lutul a fost cărat undeva în altă parte, să nu observe nimic nici trecătorii, nici „tovarășii” de la cârmuirea colhozului, care se afla în vecinătatea bisericii.

A treia zi, când în curtea casei noastre s-au adunat sute de oameni, tata, cu ochii plini de lacrimi, a zis ca procesiunea să pornească spre biserică. Toți se întrebau unde va fi înmormântată mama, căci autoritățile locale continuau să-și iasă din pepeni. După ce un sobor preoțesc a oficiat ceremonialul creștin al înmormântării, corpul neînsuflețit al mamei a fost coborât în groapa din spatele bisericii. Mormântul a fost pecetluit și la capul mamei a fost așezată o cruce mare, de granit, ca nimeni să n-o poată smulge.

Acest eveniment de tristă amintire a lăsat urme adânci în sufletul tatei. Au fost mari și tari șefuleții de la raion, dar pe tata nu l-au putut învinge. N-a cedat presiunii lor, deși eu puteam rămâne fără serviciu.

În anul 1980 tata a fost numit preot în satele Pătrăuții de Jos și Pătrăuții de Sus. La Pătrăuții de Sus a oficiat slujbele religioase până în 1990. Odată cu încredințarea noii parohii, s-a creat și o problemă, care la Pătrăuții de Jos trebuia urgent rezolvată. În cimitirul vechi nu mai era loc de îngropare a morților, iar un cimitir nou încă nu exista. Președintele colhozului, un „revoluționar sovietic”, care nu-și ascundea ura față de biserică și față de români, era gata să repartizeze o parcelă pentru cimitir tocmai în Dealul Crucii, departe de lăcașul Domnului. În acest sens avea sprijinitori din rândurile veneticilor, cărora li se spunea că dacă cimitirul va fi undeva în centru, atunci li se va tăia din grădini. Și veneticii au scris fel de fel de plângeri pe la organele superioare ale puterii. Și în sat au venit comisii peste comisii, să „constate” adevărul din plângerile unor oameni manevrați de hâtrul președinte al colhozului. Desigur, principalul vinovat în toată povestea asta era făcut tata. Într-o zi a sosit o comisie tocmai de la Kiev, de la departamentul ocrotirii mediului. Tata a fost luat din scurt. Adică, de ce noul cimitir să se afle în centrul satului și nu undeva mai departe?

I se aducea o învinuire gravă. Apa din cimitir s-ar fi scurs în fântânile oamenilor și lucrul acesta nu putea fi admis. Fiind de față, i-am cerut unei doamne să-mi arate plângerea, în baza căreia s-a

deplasat la Pătrăuți. Scrisoarea nu mi-a fost arătată. Atunci am întrebat-o:

— Cum poate să se scurgă apa în fântânile oamenilor, când cimitirul e în vale, iar casele – în deal? Curge oare apa din vale în deal?

Doamna respectivă n-a găsit răspuns la întrebările noastre. În cele din urmă, nervoasă, a urcat în limuzină și a plecat. Iar noul cimitir a rămas să fie unde e și azi. De atunci nimeni nu a mai venit la tata cu întrebări prostești.

În 1992, în ziua Sfintei Marii, la Pătrăuții de Jos a avut loc dezvelirea și sfințirea monumentului ridicat în amintirea jertfelor presiunilor staliniste. Un rol deosebit în ridicarea acestui monument l-a jucat tata. Au unde se aduna acum pătrăucenii care și-au pierdut rudele apropiate în Kazahstan sau în Siberia.

E drept că tata a dorit foarte mult ca unul dintre fiii lui să-i urmeze calea. Acest lucru, însă, nu s-a întâmplat și motivul e lesne de înțeles. În acele timpuri vitrege, când regimul totalitar sovietic vedea în biserică și în slujitorii ei tot răul ce domnea în societatea de atunci, puțini din fiii preoților urmau calea preoției. Noi n-am urmat teologia și am fost, oricum, disprețuiți și priviți cu ură și mânie. Până la urmă, cu ajutorul bunului Dumnezeu, visul tatei oarecum s-a împlinit. Unul din nepoții săi, chiar acel ce-i poartă numele de Gheorghe, este student la Seminarul Teologic Liceal „Veniamin Costachi” de la Mănăstirea Neamț.

După o jumătate de veac închinată Sfântului Altar preotul Gheorghe Zmoșu din Pătrăuții de Jos este încă viguros, iar vocea lui atât de cristalină continuă să adune enoriașii la slujbele religioase din zilele de duminică și marile sărbători creștine.

Mulți preoți tineri de prin partea locului, precum și mulți studenți-teologi vin la el să-i deprindă măiestria, fapt pentru care îi rămân recunoscători. Puțini preoți români de vârsta lui au mai rămas în nordul Bucovinei. În veacul lui, Gheorghe Zmoșu a fost supus la multe nedreptăți.

El nu s-a închinat autorităților lumești care-l vroiau înfrânt, ci s-a închinat unuia Dumnezeu și a fost unul dintre cei mai înflăcărați păstrători și propagatori ai limbii române, limbă în care a slujit în Sfânta Biserică, limbă în care și-a povățuit și îndrumat spre bine enoriașii.

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Juvenal Ștefanelli

Dumitru COVALCIUC

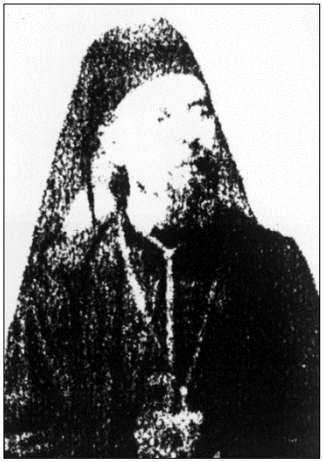

Înaintașii purtătorilor numelui de Ștefanelli erau ardeleni stabiliți în Bucovina, iar numele lor adevărat a fost Ștefănucă. Coborâtorilor din această familie, numele le-a fost schimbat în Ștefaniuc de către un preot ortodox din Siret, a cărui origine era slavă. Doi fii de-ai lui Vasile Ștefaniuc, starostele breslei cojocarilor din târgul Siretului, n-au dorit să poarte un nume străin. De aceea, având asentimentul întregii familii, ei au solicitat schimbarea numelui Ștefaniuc în Ștefănescu. Guvernul austriac le-a respins cererea, fiindcă stăpânirea habsburgică a fost în Bucovina și protectoarea slavismului. Frații au repetat cererea, cerând schimbarea numelui din Ștefaniuc în Ștefanelli. Sufixul italian n-a trezit nici o bănuială și guvernul le-a satisfăcut cererea.

Pe unul din acești frați, la naștere l-a chemat Ioan Ștefaniuc. Acesta a văzut lumina zilei la 11 noiembrie 1834 la Siret. Nu se știe unde a făcut școala primară, dar studiile gimnaziale, ca și cele teologice (1857-1860) le-a absolvit la Cernăuți.

În 1860 a fost hirotonit preot în orășelul natal Siret, dar în 1866 a fost numit catihet la Școala poporală românească din Cernăuți, devenind apoi și profesor de religie la Liceul I de Stat din capitala Bucovinei. În perioada 1876-1908 a predat catihetica la Facultatea de Teologie, remarcându-se prin vastele sale orizonturi științifice.

Rămas văduv, s-a călugărit, luându-și numele de Juvenal și ajungând în 1890 arhimandrit.

Juvenal Ștefanelli a fost considerat a fi autorul „primei catiheze pentru învățământul religios în românește". Încă în 1879 el a tipărit la Sibiu „Catihetica Bisericii drept-credincioase răsăritene", precum și „Catehese treactând istoria biblică a Testamentului Vechiu" (manual pentru cateheții școalelor poporale). A mai scos la Sibiu, în 1881, încă două vaste lucrări destinate învățământului teologic – „Catehese tractând istoria biblică a Testamentului Nou și Faptele Sfinților Apostoli..." și „Catehese tractând învățăturile dogmatice și morale ale Bisericii drept-credincioase răsăritene...". În 1886 a scos de sub tipar la București „Liturgica Bisericii ortodoxe".

Ilustru profesor de teologie și harnic autor de literatură religioasă, Juvenal Ștefanelli a colaborat, în calitate de animator cultural, la „Foaia Societății...", „Revista politică", „Candela". Toate lucrările menționate mai sus au fost premiate de Academia Română, iar regele Carol I l-a decorat cu „Benemerenti" cl. I.

Unul din marile merite ale lui Juvenal Ștefanelli a constat în pregătirea cadrelor didactice pentru facultățile de teologie din România. Facultatea de Teologie din Cernăuți era către sfârșitul secolului al XIX-lea cel mai puternic centru de pregătire a cadrelor preoțești din lumea ortodoxă. Anume de aceea, începând cu anul 1883, Ministerul Instrucțiunii din România a trimis mai mulți tineri, ca bursieri ai statului, la Cernăuți, pentru a-și lua doctoratele, ca în momentul când numărul lor va fi suficient, să poată fi numiți profesori de teologie la facultatea ce urma să fie inaugurată la București. Toți studenții din România l-au avut ca îndrumător pe Juvenal Ștefanelli.

În vârstă de 80 de ani, Juvenal Ștefanelli s-a stins din viață la Cernăuți în ziua de 31 iulie 1914, când în Bucovina se declarase mobilizarea generală în legătură cu declanșarea primului război mondial.

A fost frate drept cu Teodor Ștefanelli, coleg de studii cu Eminescu, jurist, istoric, memorialist, cu publicistul bucovinean George Ștefanelli. A avut trei fii – Isidor, Eusebie și Claudiu, precum și o fiică – Minodora. Toți au avut studii superioare și s-au încadrat activ în mișcarea pentru emanciparea națională a românilor bucovineni în perioada de declin a monarhiei habsburgice.

Mircea-Eugen Craioveanu

Emil SATCO

Bunicul său dinspre mamă, Eugen cavaler de Reus-Mârza, bucovinean, a studiat la Facultatea de Drept din Cernăuți. Când a izbucnit Primul război mondial, ca să nu fie încorporat în armata austro-ungară, a trecut clandestin (într-un car cu fân) în România. În 1916 a absolvit o școală de ofițeri din București, apoi, în cadrul armatei române, s-a evidențiat în luptele de la Mărășești. Când ostilitățile militare au încetat, și după ce Bucovina a revenit la sânul Patriei-mame, el s-a întors la Cernăuți, și-a terminat studiile și și-a luat doctoratul în drept. N-a părăsit, însă, cariera militară și a ajuns la gradul de general. În 1944 s-a refugiat la Sibiu și a încetat din viață în 1973.

Celălalt bunic, Edwin Craioveanu, ardelean, a absolvit Liceul din Făgăraș, apoi a urmat cursurile Școlii de război din Viena. A fost unul dintre cei mai străluciți elevi ai acestei școli și la absolvire a fost felicitat de însuși împăratul Franz Joseph. În anii primului război mondial a refuzat să lupte pe Frontul românesc și atunci, ca unui excelent ofițer, i s-a încredințat o unitate pe care a comandat-o în luptele de pe Frontul rusesc, în special în Galiția. În 1919 s-a înrolat în armata română și a ajuns general de brigadă. S-a remarcat ca un excelent organizator și, totodată, ca un minunat diplomat. S-a pensionat în anul 1936.

Fiul acestuia, Ioan Craioveanu, născut la Viena, era comandant de regiment la Roman când a cunoscut-o pe Anemarie de Reus-Mârza. Era în anul primului refugiu al bucovinenilor.

A cerut-o în căsătorie și primul lor copil, Eugen-Mircea, s-a născut la Cernăuți la 20 noiembrie 1942. În martie 1944 familia lui Ioan Craioveanu s-a refugiat în Ardeal.

Mircea-Eugen Craioveanu a făcut studii secundare la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1956-1960), apoi, ca șef de promoție cu diplomă de merit, a absolvit Facultatea de Matematică-Mecanică (secția matematică-geometrie) a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași (perioada 1960-1965), dar nu s-a întors imediat în Ardeal.

După absolvire îmbrățișează cariera universitară: preparator la Catedra de geometrie și topologie de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (1965-1967); doctorand, bursier al statului, la aceeași universitate (1967-1970); lector la Universitatea din Timișoara, în prezent Universitatea de Vest din Timișoara (1971-1981); conferențiar (1981-1990) și profesor universitar din 1990 la aceeași universitate. În 1971-1972 a fost bursier Fulbright-Hays la Universitatea Brandeis din SUA. În 1970 își susține doctoratul în matematică cu teza: Contribuții la studiul unor structuri geometrice pe varietăți infinit dimensionale (Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași).

Este conducător de doctorat, specializarea geometrie diferențială la Universitatea de Vest din Timișoara din 1989 și expert evaluator al CNCSIS (din 1997). A fost șef al Catedrei de geometrie și topologie a Facultății de Matematică. Este membru al unor societăți științifice și culturale: Societatea de Științe Matematice din România, Societatea Matematicienilor din România (1991), Societatea Americană de Matematică (din 1972), Societatea Japoneză de Matematică „Tensor" din 1967, Societatea Balcanică a Geometrilor, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Membru în comitetul de redacție al revistei „Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Matematică-Informatică" (din 1977). Colaborează la diferite publicații științifice din țară și străinătate, precum și la revistele de recenzii „Zentralblatt für Mathematik" (Germania) și „Mathematical Reviews" (SUA) ș.a.

A contribuit cu un articol de geometrie spectrală la „Encyclopaedia of Mathematics, Supplement II”, publicată de Editura Kluwer Academic Publishers, 2000 (p. 430-432). Cercetări în domenii ca: geometrie diferențială, topologie diferențială (teoria foliațiilor), analiza globală, metode geometrice în fizica teoretică. A obținut, singur sau în colaborare, rezultate științifice originale referitoare la structuri geometrice pe varietăți finit și infinit dimensionale, varietăți de aplicații și în particular anumite clase speciale de grupuri Lie-Banach, curenți de Rham pe varietăți diferențiale dotate cu structuri geometrice adiționale, proprietăți de reflexie în analiza globală, proprietăți spectrale ale unor clase particulare de operatori diferențiali pe varietăți diferențiale asociați unor structuri geometrice și, în particular, geometria spectrală a operatorului lui Laplace bazic, geometria dinamicilor corpului rigid cu controluri particulare etc. Majoritatea cercetărilor științifice s-au concentrat asupra structurilor foliate.

Astfel, a precizat condiții suficiente pentru stabilitatea topologică (în sensul lui Ehresmann) a foilor unei varietăți foliate infinit dimensionale, a dovedit teoreme de existență a structurilor foliate pe varietăți infinit dimensionale, a arătat posibilitatea extinderii teoriei Hodge-de Rham pentru curenții bazici pe varietăți riemanniene foliate și compacte. A stabilit non-existența curenților de Rham bazici stabili pe varietăți riemanniene foliate.

A dovedit teoreme cu privire la coomologia varietăților riemanniene foliate definită cu unele tipuri de curenți; a stabilit existența unei dezvoltări asimptotice pentru urma nucleului operatorului bazic de propagare a căldurii pe anumite varietăți riemanniene foliate compacte.

A studiat dinamica și geometria Poisson ale corpului rigid cu două controale liniare particulare și respectiv un control pătratic particular: realizări Hamilton-Poisson, problema stabilității, soluții periodice și heteroclinice, integrare numerică, precuantizare geometrică a dinamicii etc. Pentru lucrările comune cu prof. dr. Mircea Puta, referitoare la teoria curenților de Rham, în 1983 a fost distins cu premiul „Simion Stoilow” al Academiei Române.

A vizitat, în urma unor invitații, universități din Austria, Belgia, Germania, Grecia, Italia, Japonia, Rusia, Spania ș.a., unde a ținut conferințe cu privire la cercetările personale și ale colaboratorilor săi. În 1994 a efectuat un stagiu de cercetare științifică la Institutul „Erwin Schrödinger" de Fizică-Matematică din Viena. La Timișoara a organizat două conferințe naționale de geometrie diferențială și aplicațiile ei (2001). A fost unul dintre organizatorii celui de al treilea „Workshop" internațional de geometrie diferențială și aplicațiile ei și al primului Seminar germano-român de geometrie de la Sibiu (1997).

Bibliografie:

I. Studii în periodice și seriale (selectiv): Sur les éspaces de Norden à torsion. Tensor N.S., 18 (1967), p. 315-322; Grupuri Lie-Banach de transformări ce lasă invariant un obiect geometric. Studii și Cercetări Matematice, T. 20 (6), 1968, p. 833-840; Asupra unei clase de fibrări diferențiale. An. Șt. Univ. Iași, T. XV, 1969, p. 407-422; Sur un théorème de Rham pour les fibres intègrables. An. Univ. București, Mat.-Mec. 19 (1970), no. 2, p. 15-19; Sur les sous-feuilletages d'une structure feuilletée. C.R. Acad. Sci. Paris, t. 272 (1971), p. 731-733; A remark concerning the Morse-Palais lemma for Banach spaces. An. Univ. Timișoara. Vol. XI, Fasc. 1 (1973), p. 45-46; O proprietate remarcabilă a unei clase speciale de functori secțiune. Lucrările Seminarului de Geometrie și Topologie, 8, 1975, 12 p.; A theorem on polynomial maps. An. Univ. Timișoara. vol. XV. Fasc. 1, 1977, p. 11-18; Cohomology on a riemannian foliated manifold with coefficients în the sheaf of germs of foliated currents. Mathematische Nachrichten, Bd. 99, 1980, p. 43-53 (în colab.); A generalized Hodge theory for de Rham currents. Tensor, N.S., vol. 36, 1982, p. 261-266 (în colab.); Geometrie spectrală cu forme diferențiale. Lucrările Conferinței Naționale de Geometrie și Topologie, Piatra-Neamț, 16-19 iunie 1983, Tip. Univ. „Al. I. Cuza" Iași (1984), p. 47-61; Sur la stabilité des formes différentielles définies oar un feuilletage. Lucrările Conferinței Naționale de Geometrie și Topologie, Timișoara, 2-6 iulie 1984, p. 57-60 (în colab.); Some remarks concerning the basis Laplacian.

An Univ. din Timișoara, vol. XXV, Fasc. 2, 1987, p. 3-14 (în colab.); Cohomology classes and foliated manifolods. Nonlinear Analysis, edited by Th. M. Rassias, World Sc. Publ. Co. Pte. Ltd. Singapore, New Jersey, Hong-Kong, 1987, p. 137-159 (în colab.); Spectral properties of the basic Laplacian associated to a Riemannian foliation. Lucrările celei de-a XX-a Conferinței Naționale de Geometrie și Topologie, Timișoara, 5-7 Octombrie, 1989, p. 71-86; Asymptotic properties of eigenvalues of the basic Laplacian associated to certain Riemannian foliations. Bull. Math. de Roumanie, Tome 35 (83), 1-2, 1991, p. 61-65 (în colab.); De Rham currents n pseudo-Riemannian manifolds. Analele Univ. din timișoara, Seria științe matematice, vol. XXX, fasc. 2-3, 1992, p. 227-239 (în colab.); On the rigid body with two linear controls. Proceedings of the Conference of Differential Geometry and Applications, August 28 – September 1, 1995, Brno, Czech Republic, 1996, Part IV: Analysis on manifolds, p. 373-380 (în colab.); Some remarks on the Lie-trotter integrator. Analele Științifice ale Univ. „Al. I. Cuza" din Iași, T. XLIII, s. I, Matematică, fasc. 2, 1997, p. 259-268 (în colab.); The rigid body with two controls and the Brockett perturbation. Proceedings of the Third International Workshop of Differential Geometry and its Applications, Sibiu, September 18-23, 1997, p. 131-135 (în colab.); Recent progress în the integration of poisson systems via the mid-point rule and Runge-Kutta algorithm. Balkan Journal of Geometry and Its Applications, Vol. 1, Nr. 2 (1996), p. 9-20 (în colab.); On the continuos dependence on the Riemannian metric of the eigenvalues of the Hodge-de Rham Laplace operators. Proceedings of the 24th National Conference of Geometry and Topology, Timișoara, July 5-9, 1994, Part two. Communications, Editura Mirton, Timișoara, 1996, p. 85-95 (în colab.); Some remarks on the Lie-Trotter integrator. Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza" Iași, T. XLIII, s. I-a, Matematică, fasc. 2 (1997), p. 259-268 (în colab.); Transversal heat equation method for Riemannian foliations. The X-th International Summer School-Seminar on Recent Problems în Theoretical and Mathematical Physics, Kazan, June 22 – July 2, 1998; Lecture Notes în Theoretical and

Mathematical Physics, edited by A: V. Aminova, Vol. 2, part. 2, Kazan State University, Institute for Theoretical and Experimental Physics, Kazan Physical and Technical Institute, Kazan 2000, p. 193-221; Geometrical aspects în the dynamics of an automobil with two trailers. Proceedings of the 7 th International Conference on Differential Geometry and Applications, Brno, August 10-14, 1998; Masaryk University în Brno, Czech Republic, 1999, p. 347-353 (în colab.); The splitting midpoint integrators for the MaxweII-Bloch equations and Toda lattice. Proceedings of the Fifth Workshop on Differential Geometry and its Applications, Timișoara, September 18-22, 2001, p. 153-161 (în colab.); Some Poisson dynamics and the splitting Gauss-Legendre integrators. Analele Științifice ale Univ. „Al. I. Cuza" din iași, T. XLIX, s. I-a, Matematică, f. 1 (2003), p. 147-160 (în colab.).

II. Volume: Elemente de analiză locală (I). Monografii matematice, 6, Tip. Univ. Timișoara, 1976, 164 p. (în colab.); Elemente de analiză locală (II). Monografii matematice, 7, Tip. Univ. Timișoara, 1976, 304 p. (în colab.); Introducere în geometria spectrală. Monografii matematice, nr. 21, Tip. Univ. Timișoara, 1983, 210 p. (în colab.); Introducere în geometria spectrală. București, Edit. Academiei Române, 1988, 190 p. (în colaborare cu M. Puta); Old and New Aspects în Spectral Geometry. Kluwer Academic Publishers, Mathematics and Its Applications, Vol. 534, Dordrecht/Boston/London, 2001, ix+445 p. (în colaborare cu M. Puta și Th.M. Rassias).

III. Cursuri universitare: Calcul diferențial. Tipografia Univ. Timișoara, 1973, 40 p.; O introducere algebrică în geometrie sub forma unor exerciții (I). Tip. Univ. Timișoara, 1975, 186 p. (în colab.); O introducere algebrică în geometrie sub forma unor exerciții (II). Tip. Univ. Timișoara, 1976, 208 p. (în colab.); Lecții de topologie (I). Tip. Univ. Timișoara, 1979, 233 p.; Lecții de topologie și analiză matematică pentru profesorii ce pregătesc examenul în vederea obținerii gradului II în învățământ. Tip. Univ. Timișoara, 1980, 107 p.; Analiză matematică conform programei de

perfecționare și gradul II în învățământ. Tip. Univ. Timișoara, 1981, 236 p. (în colab.); Geometrie afină și euclidiană. Exerciții. Editura Facla, Timișoara, 1982, 316 p. (în colab.); Diferențiabilitate în R^n pentru perfecționarea profesorilor de liceu. (în colab. cu M. Megan), Tip. Univ. Timișoara, 1984, 77 p.; Lecții de topologie (II). Elemente de topologie algebrică. Tipografia Universității din Timișoara, 1988, 179 p.

Referințe: Izu Vaisman, Cohomology and Differential Forms, Marcel Dekker, New York, 1973; Gh. Atanasiu, Sur les éspaces fibrés vectoriels doués de deux lois de dérivation covariante, C.R. Acad. Sci. Paris, t. 278 (1974), A1209-A1212; D.V. Alekseevskii, Grupî Lie i odnorodnâe prostranstva (în limba rusă), Itogi Nauki i Tehniki, Tom 11, Moskva, 1974; A.P. Șirokov, Strukturî na differețiruemâh mnogoobraziah (în limba rusă), Itogi Nauki i Tehniki, Tom 11, Moskva, 1974; Gh. Gheorghiev, Sur la géométrie d'une variété hilbertienne généralisée, Publ. Math. Debrecen 22, fasc. 1-2 (1975), 69-86; Itiro Tamura, The Topology of Foliations (în limba japoneză), Iwanami Shoten (Japonia), 1976; traducere în limba rusă în Editura „Mir”, Moskva, 1979; Ngo Anh Tu, Lokale topologische Eigenschaften der auf Finsler-Mannigfaltigkeiten definierten differenzierbaren Funktionen und ihre Anwendung în der Morse-Theorie, E.M. Arndt Universität Press, Greiswald, 1978, 129 pp.; Ngo Anh Tu, Lokale topologische Eigenschaften der auf Banach Mannigfaltigkeiten definierten differenzierbaren Funktionen, Math. Nachrichten 86 (1978), 283-289; V.A. Igoshin, Ya.L. Shapiro, Stabilnosti sloev sloenia s sovmestimoi s nim rimanovoi metrikoi (în limba rusă), Matem. Zametki 27 (1980), 767-778; T.S. Rațiu, Euler-Poisson equations on Lie algebras and the *N*-dimensional heavy rigid body, Amer. J. Math., Vol. 104 (1982), 409-448; Th.M. Rassias, Foundations of Global Nonlinear Analysis, Teubner-Texte zur Mathematik, Band 86, Leipzig, 1986; R. Abraham, J.E. Marsden, T.S. Rațiu, Manifolds, Tensor Analysis ans Applications, Second Edition, Applied Mathematical Sciences 75, Springer-Verlag, New-York, 1988; Phillipe Tondeur, Foliations on Riemannian Manifolds,

Universitext, Springer-Verlag, New-York, Berlin, Heidelberg, 1988; P. Bérard, Variétés riemanniennes isospectrales non-isométriques, Séminaire Bourbaki, 41 ème année, Volume 1988-89, n. 705, 177-178 Astérisque, 1989, Société Mathématique de France; Claude Godbillon, Feuilletages, Études géométriques, Progress în Mathematics, Vol. 98, Birkhäuser Verlag, Basel-Boston-Berlin, 1991; M. Puta, Hamiltonian Mechanical Systems and Geometric Quantization, Mathematics and Its Applications, Vol. 260, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1993; Phillipe Tondeur, Foliations on Riemannian Foliations, Seminar on Mathematical Sciences No. 20 (1994), Keio University, Yokohama, Japan; R. Miron, D. Brânzei, Backgrounds of Arithmetic and Geometry. An Introduction. Series în Pure Mathematics, Vol. 23, World Sci. Publ. Co. Pte. Ltd. 1995; S. Bálint, Analysis on Manifolds, Monographical Booklets of the Pannonian Applied Mathematical Meetings as Interuniversity Network, Budapest, 1997; R. Miron, The Geometry of Higher Order Lagrange Spaces, Applications to Mechanics and Physics, Kluwer Academic Publishers, FTPH no. 82, Dordrecht/Boston/London, 1997; R. Miron, M. Anastasei, Vector Bundles and Lagrange Spaces With Applications to Relativity, Balkan Society of Geometers, Monographs and Textbooks Nr. 1, Geometry Balkan Press, Bucharest, 1997; Phillipe Tondeur, Geometry of Foliations, Monographs în Mathematics, Vol. 90, Birkhäuser Verlag, Basel, Boston, Berlin, 1997; J. H. Park, Continuous variation of eigenvalues and Garding's inequality, Differential Geometry and Its Applications, Vol. 10 (1999), 187-189; R. Miron, D. Hrimiuc, H. Shimada, V.S. Sabău, The Geometry of Hamilton and Lagrange Spaces, Kluwer Acad. Publ., FTPH 118, Dordrecht, Boston, London, 2001.

Ilie Popescu

Vasile CARLAȘCIUC
membru al Uniunii Naționale a Jurnaliștilor din Ucraina

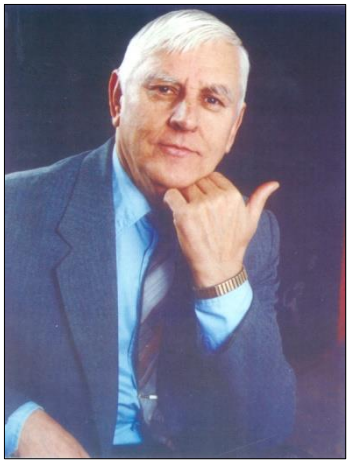

S-a născut la 15 iulie 1939, într-o zi de duminică, în comuna Pătrăuții de Jos, județul Storojineț, într-o familie de țărani înstăriți. Era al nouălea dintre cei zece copii, cifră care, conform credinței populare, urma să-i aducă fericire...

Când mamă-sa, Veronica, îl pregătea de școală, a venit ordin ca familia întreagă să fie deportată. Motivul era următorul: tatăl celor zece copii (sora Silvia se refugiase în România și locuia la Rădăuți, iar fratele Toderică decedase în 1945 de tifos exantematic), Vasile Grijincu, arestat la 1 aprilie 1941 și condamnat în 1942 la moarte prin împușcare, „a participat la activitatea unui grup antisovietic și a încercat să-și trădeze Patria”. (Din procesul verbal nr. 85, dresat la 17 octombrie 1942, al Consiliului special de pe lângă Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne al URSS).

După revenirea din Kazahstanul de nord, în 1948, mama, care i-a dat numele ei de fată, Popescu, l-a dus la școala din satul natal, unde l-a avut ca prim învățător pe Vasile Bodnariuc, un pedagog energic, cu sufletul mare, care i-a insuflat dragostea de carte și, în special, pentru folclor și poezia românească. Patru clase le-a făcut în cătunul Arșița, iar trei – la școala din centrul satului. În acei ani nici în Pătrăuții de Jos, nici în satele învecinate nu exista o școală medie.

Și Ilie Popescu a trebuit să purceadă la Carapciu, sat din raionul Hliboca, unde funcționa o asemenea școală. În cadrul școlii din Carapciu exista un cerc al tinerilor naturaliști. Ilie a dorit să participe la activitatea lui. Iar sârguința lui a fost apreciată: în iulie 1956 el a fost trimis la Moscova, la Expoziția Realizărilor Economiei Naționale a URSS, unde a fost medaliat cu o mențiune.

Școala medie a absolvit-o cu succes în iunie 1958. A fost imediat înrolat în armata sovietică (școala o începuse cu doi ani mai târziu din cauza deportării). Serviciul militar și l-a făcut într-o subunitate de radiotehnică, dislocată pe teritoriul Azerbaidjanului. A fost trimis la o școală militară, care pregătea operatori radio, școală pe care a absolvit-o cu „foarte bine”. În timpul liber sergentul Popescu se pregătea pentru susținerea examenelor de admitere la Universitatea din Cernăuți. În mai 1961, el a rugat Ministerul Apărării al URSS să-l demobilizeze înainte de termen pentru a reuși să se prezinte la examenele de admitere la vreo instituție de învățământ superior, examene care începeau de la 1 august. Cererea lui a fost satisfăcută, dar, în prealabil, a fost trimis la Universitatea din Baku. Acolo a susținut examenele la istoria Uniunii Sovietice, la limba franceză și la limba și literatura rusă cu notele „bine” și „foarte bine”. Cu asemenea rezultate putea fi înmatriculat la orice instituție de învățământ superior din țară, însă comandantul de batalion i-a explicat că aceasta a fost o simplă încercare. În a doua decadă a lunii iulie sergentul Popescu a fost demobilizat.

La Cernăuți a sosit cu câteva zile înainte de începerea examenelor de admitere și, fără să treacă pe acasă, s-a încadrat în acest proces. S-a înscris la Facultatea de Limbi Romano-Germanice, secția de limba română. După patru ani de studii Ministerul Învățământului Superior al URSS l-a trimis pe Ilie Popescu în România, la cursurile de vară și la colocviile științifice de limba, literatura, istoria și arta poporului român, care s-au desfășurat sub auspiciile Universității din București la Sinaia, în august 1965.

După absolvirea universității, a fost repartizat, ca profesor de limba și literatura română, la Școala de opt ani din Cupca, raionul Hliboca.

În octombrie 1966 a fost rechemat la Cernăuți, pentru a preda cursuri universitare. De atunci și până în prezent predă la Catedra de Filologie Română și Clasică nouă cursuri teoretice și practice: dialectologia limbii române, gramatica istorică a limbii române, istoria limbii române literare, istoria școlilor lingvistice, bazele funcționării limbajului, lexicologia limbii române, istoria lingvisticii românești, istoria lingvisticii bucovinene, din tezaurul frazeologic al limbii române.

În 1974 Ilie Popescu și-a susținut la Universitatea din Chișinău doctoratul cu tema „Denumiri de plante medicinale în graiurile moldovenești din regiunea Cernăuți". A publicat peste 290 de lucrări în Ucraina, Republica Moldova, România, Rusia. A recenzat 22 de referate de candidat și doctor în filologie, recomandându-le pentru susținere. Participă activ la seminarele raionale și regionale ale profesorilor de limba și literatura română din regiunea Cernăuți, apreciind obiectiv lecțiile deschise și măsurile extrașcolare ale acestora. Ține sistematic lecții în fața profesorilor de limba și literatura română în cadrul Institutului Metodică-Științifică Postuniversitar Regional. S-a numărat printre membrii fondatori ai Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți, iar în 1989-1991 a condus, în cadrul ei, secția de limba română. Din 1991 până în 1994 a fost prim-vicepreședinte al Societății Victimelor Staliniste „Golgota", iar din februarie 2004 este membru al prezidiului Societății „Mihai Eminescu".

Pe parcursul întregii sale activități științifice și didactice în cadrul Universității din Cernăuți, docentul Ilie Popescu a îndeplinit și funcția de curator al grupelor românești, iar în prezent răspunde de activitatea cultural-educativă la catedra de Filologie Română și Clasică, precum și de funcționarea „Academiei Mici". Capacități organizatorice a demonstrat docentul Ilie Popescu și pe parcursul semestrelor de muncă, participând împreună cu studenții de la facultate la lucrările agricole. El a fost distins cu patru diplome de onoare din partea unor gospodării agricole din regiunea Cernăuți. Cu două diplome de onoare conducerea organizației regionale „Știința" a răsplătit activitatea de lector obștesc a lui Ilie Popescu.

În diferite perioade de activitate științifică și obștească, i-au fost adresate mulțumiri din partea rectoratului universității pentru munca asiduă la catedră și în afara ei.

Pentru meritele sale în domeniul științei lingvistice, doctorul în filologie Ilie Popescu a fost inclus în enciclopedia „Lingviști emeriți ai lumii” (volumul romano-germanic), care este în curs de apariție la Institutul de Lingvistică al Academiei de Științe a Federației Ruse. Ilie Popescu este coautorul unor dicționare, autorul unor lucrări artistice căutate de cititorii din actuala regiune Cernăuți.

Anul acesta domnul Ilie Popescu împlinește frumoasa vârstă de 65 de ani, prilej cu care îl felicităm din toată inima, dorindu-i multă sănătate și succes pe tărâmul științei.

CUPRINS

Ștefan cel Mare și Sfânt – 500 5

FILE DE ISTORIE 7

Răpirea Bucovinei după Sulzer 7
Negocierile privitoare la cedarea Bucovinei 16
Biserica catolică din Bucovina în perioada stăpânirii austriece 28
Unirea Bucovinei cu România 28 noiembrie 1918 46
Golgota românilor bucovineni (1914–1918) 49
În Țara-Mamă, acționând pentru un ideal: România Mare 55
Corpul de voluntari români ardeleni-bucovineni 62
Legiunea română din Italia 69
Misiunea română în Franța 73
Senatul Central al ofițerilor și soldaților români din Viena 75
Imperiul Habsburgic se prăbușește 78
Constituirea Bucovinei: 27 octombrie 1918 84
Pretențiile ucrainenilor asupra Bucovinei 85
Armata română eliberează Bucovina. 98
Recunoașterea internațională a unirii Bucovinei cu România 115
Problema ucraineană în dezbaterile Consiliului Național Român 116
Bucovina în al Doilea Război Mondial. Radiografia unei drame 120
Povara istoriei vitregite 137
Câteva aspecte legate de pierderile produse Fondului Bisericesc Ortodox-Român al Bucovinei în perioada ocupației sovietice (1940-1941) 143
Date privind crearea, lărgirea și funcționarea Spitalului clinic regional din Cernăuți 150

2004 - anul Ștefan cel Mare 156

Te-om vedea în bronz, Mărite Domn 156
… Seamăn în lume nu are 159
Preşedintelui Comitetului de Stat al Ucrainei pentru minorităţi şi migraţie Ghenadi Moskal 164
Răspunsul nostru 164
Preşedintelui Ucrainei, Leonid Kucima, Prim-Ministrului Ucrainei, Victor Ianukovyci, Şefului Administraţiei Regionale de Stat, Cernăuţi Myhailo Romaniv 167
Adresare 167

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC 172

Călăuză pe graniță 172
Răzbunarea unui nemernic 175
„Vrem să mergem în România!” 178
Condamnat la moarte pentru că a vrut să treacă în România 182
Viața, ca o lacrimă prelinsă... 184
Șaptesprezece ani de exil siberian 191
Ascunși, pentru a nu fi deportați 196
Cum mi-am petrecut viața 199
Cântec 202
Am rămas săraci, dar liberi 203
Am trăit o viață dăruită școlii... 206
Eugenia BALAN-CIOCOBOC 210
Blestem 210
Un „erou” al timpului 211
Eugenia BALAN-CIOCOBOC 216
Bucovină-ndurerată 216
Cătălin GRUIA 217
Doină 217
„Papașa” 219
La munci silnice în Karelia 221
Calvarul lui Eugen Partică 223
Nu izbăvire, ci înrobire 226
Căluțul lui Petrică 229
La colhoz, pe dealul mare 232
Am avut o tinerețe zbuciumată 235
Golgota lui Vasile Frunză 240

Amintiri din negre timpuri 245

CREAȚIE LITERARĂ 249

Dumitru ONIGA 249
Rondelul umilinţei 249
Rondelul muncii 250
Rondelul neputinţei 250
Rondelul florilor de măr 251
Rondelul cavalerului medieval 251
Arcadie OPAIȚ 253
Rugă la miezul vârstei 253
O lacrimă de sânge – Bucovina 254
Munţii tăcerii 254
Clement ANTONOVICI 256
Lumina Bucovinei 256
Fântâna din câmp 256
Constantin ROTARU 258
Aici, în Bucovina 258
Bucovină, plai de dor 258
Fântâna Albă 259
Dumitru OLARU 260
La stejarul lui Ştefan cel Mare 260
Grai matern 261
Ştefan MOTRESCU 262
Păianjenul 262
Nepotul Alexandru 265
Constantin ȘTEFURIUC 266
Ochii Bucovinei 266
Strigă-mă pe nume 266
George L. NIMIGEANU 268
Bucovina 268
Toamnă în Ţara de Sus 269
Prag XXI 269
Lacrimă 270
Graniţa din sânge 271
Sat pribeag 272
Loc rezervat 273

Mihai PREPELIȚĂ....274
Codrii Cosminului....274
Gheorghe MOIȘ....275
Tata....275
Mamei....275
Maramureș....276
Acasă....276
Patrie....277
Întâmplări de pe străduța noastră din Clocucica....278

ORIZONTURI SPIRITUALE....299

Contribuția lui Vasile Posteucă la dezvoltarea frazeologiei românești....299
1. Frazeologisme care caracterizează acțiunile și starea omului....300
2. Frazeologisme care exprimă trăsături de caracter ale omului....301
3. Frazeologisme ce exprimă starea fizică a omului....302
4. Frazeologisme care exprimă morala omului....302
5. Frazeologisme ce exprimă starea psiho-emoțională a omului....303
6. Frazeologisme care exprimă capacități intelectuale ale omului....304
7. Frazeologisme ce exprimă starea materială a omului....305
Observații și cercetări din domeniul biologiei în opera lui Simion Florea Marian....307
„Voroava din strămoși ne este-o punte...”....313

EVOCĂRI....318

Terebleceni la liceul din Siret....318
Portret în gri....327
Dr. Octavian Gheorghian – ilustră personalitate medicală din Bucovina....336
Realizările remarcabile ale septuagenarului Vasile Pavel....341
O jumătate de secol de slujire a sfântului altar....345

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE....354

Juvenal Ștefanelli....354
Mircea-Eugen Craioveanu....357
Ilie Popescu....365

CUPRINS....369

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”....373

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde.* Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr.* Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale.* Coordonatori: Grigore Ploeșteanu și Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu.* Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus.* Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor.* Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare.* Prefață de Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Cântecele lui Iancu.* Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus.* Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. *Aurel Filimon-consacrare și destin.* Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean.* O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat,* memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele.* Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș.* Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploeșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților.* (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa.* Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. *Vasile Netea – Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mueș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.
24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.

25. Melinte Șerban, *Trei iluminiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasilie Popp*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică, vol. I-V,* Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureş, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa.* File de monografie. Târgu- Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea" (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș", 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior", 1999, 180 p.
3. Mihai Suciu. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944.* Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu–Mures, Editura Nico, 2010, 186 p.

6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică.* Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Corespondența cu Adina.* Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii.* Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. *Vasile Netea – istorie și națiune.* Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. *Vasile Netea-Publicistică I.* Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania,* vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi,* vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Bengean. Sfântu Ghrorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.
15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.

16. *Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor*. Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. *Studii istorice și literare.* Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior" Univrersity Press, 2018.

***

„Țara Fagilor". Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa", 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea", cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–27 (2001–2018), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea".

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea", Poptomas Dimitrie, 540456,
Târgu-Mureș, str. Cutezanței, nr. 34/8.
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com